

*”Kun huonona päivänä pystyn luotsaamaan laulamisen voimalla kauppareissun
ilman raivareita...”*

Erityislasten vanhempien minäpystyvyyksätykset vanhemmuuden arjessa

Pro gradu -tutkielma
Noora Ronkainen
0422646
Kasvatustieteiden tiedekunta
Lapin yliopisto
2019

Lapin yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta

Työn nimi: ”*Kun huonona päivänä pystyn luotsaamaan laulamisen voimalla kauppareissun ilman raivareita...*” Erityislasten vanhempien minäpystyvyyksäytykset vanhemmuuden arjessa.

Tekijä: Noora Ronkainen.

Koulutusohjelma/oppiaine: Yleinen kasvatustiede.

Työn laji: Pro gradu -työ X Laudaturtyö__ Lisensiaatintyö__

Sivumäärä: 127 sivua + 17 liitesivua

Vuosi: 2019

Vanhempien minäpystyvyyssuskomukset voivat vaikuttaa merkittäväällä tavalla perheen elämään ja lasten saamaan kasvatukseen ja tukeen. Erityislapsiperheillä vanhempien minäpystyvyyks voi muodostua vieläkin merkittävämmäksi arjen hyvinvointia ja toimintaa määrittäväksi tekijäksi. Tämä tutkielma on toteutettu yhteistyössä Erityislasten Omaiset ELO Ry:n kanssa. Tavoitteena oli tutkia erityislasten vanhempien minäpystyvyyksäytyksiä vanhemmuuden arjessa.

Päätutkimuskysymys oli: Millainen on erityislasten vanhempien käsitys minäpystyvyydestään vanhemmuuden arjessa? Sille määriteltiin myös kolme täsmentävää alatutkimuskysymystä, joihin vastattiin sekä määrällistä että laadullista aineistoa tuottaneella sähköisellä kyselyllä. Aineisto koostui 61 erityislapsen vanhemman vastauksesta (n=61). Määrällisessä analyysissä käytettiin kuvailevia- ja monimuuttujamenetelmiä. Tutkimusaineistoa analysoitiin SPSS-ohjelmalla ja menetelminä käytettiin faktorianalyysia, summamuuttujia, boxplot-kuviota ja ryhmittelyanalyysia. Tutkimuksen laadullinen osuus toteutettiin fenomenografisen tutkimusotteen keinoin.

Fenomenografisen analyysin keskeisenä tuloksena muodostettiin kolme kuvauskategoriaa, jotka olivat seuraavat: (1) Onnistunut arki: Vanhemmuutta ja arkea tukevat tekijät, (2) Arjen haasteet: Vanhemmuutta ja arkea haastavat tekijät ja (3) ELOlta saatu ja toivottu tuki arkeen ja vanhemmuuteen.

Faktorianalyysin avulla muodostettiin kyselylomakkeen väittämistä neljä summamuuttujaa: *Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset, Mallioppiminen ja muilta saatu tuki, Ympäristöltä saatu palaute sekä Tunteet ja tuntemukset*. Jaottelu pohjautui Banduran (1977)

minäpystyvyyden lähteiden osa-alueisiin. Boxplot-kuvan avulla kuvattiin vastausten jakautumista koko aineistossa neljässä faktorianalyysin avulla muodostetussa summamuuttujassa. Tämän jälkeen ryhmittelyanalyysi jakoi erityislasten vanhemmat heidän vastaustensa perusteella kolmeen ryhmään: (1) ”Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi”(n=18), (2) ”Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi” (n=26) ja (3) ”Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys” (n=17).

Tulosten yhteenvedona voitiin todeta, että erityislasten vanhempien käsitykset minäpystyvyydestään ovat hyvät. Arki onnistumisineen ja haasteineen vaikuttaa oleellisesti vanhempien minäpystyvyyteen. Laadullisen ja määrällisen analyysin yhteenvedona muodostui synteesi erityislasten vanhempien minäpystyvyyden kannalta keskeisimmistä osa-alueista: vanhempaan itseensä liittyvät tekijät, erityislapsen liittyvät tekijät sekä ympäristöön liittyvät tekijät.

Tutkimus tuottaa uutta tietoa erityislasten vanhempien minäpystyvyydestä ja auttaa ymmärtämään siihen liittyvien tekijöiden vaikutuksia. Monipuolinen tarkastelu tuo eväitä vanhemmuuden tukemiseen ja erityislapsiperheen arjen ymmärtämiseen uusista näkökulmista.

Asiasanat: arki, faktorianalyysi, fenomenografia, elämänhallinnantunne, Erityislasten Omaiset ELO Ry, erityislapsi, itsetunto, vanhemman minäpystyvyys, vanhemmuus, ryhmittelyanalyysi.

Muita tietoja: -

Suostun tutkielmani luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi X

Suostun tutkielmani luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi X

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Vanhemmuus ja arki erityislapsiperheessä	8
2.1	Vanhemmuus	8
2.2	Lapsen erityisyys ja toimintamahdollisuuksien teoria	11
2.3	Arki vanhemmuuden toimintakenttänä.....	17
3	Vanhemman minäpystyvyys	21
3.1	Sosiokognitiivinen teoria ja minäpystyvyyden käsite	21
3.2	Vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttavat tekijät	24
3.3	Vanhemman minäpystyvyyden taso	28
3.4	Vanhemman minäpystyvyyttä määrittämässä: Elämänhallinnantunne ja itsetunto	30
3.5	Kooste vanhemman minäpystyvyyden tutkimuksista	33
4	Tutkimuskysymykset	36
5	Tutkimuksen metodologiset valinnat	37
5.1	Kysely aineistonkeruumenetelmänä ja mittarin luominen	38
5.2	Tutkimushenkilöt ja aineiston keruu.....	43
5.3	Aineiston analyysi	45
5.3.1	<i>Kvantitatiivinen analyysi</i>	45
5.3.1.1	Faktorianalyysi, reliabiliteettikerroin ja summamuuttujat	47
5.3.1.2	Boxplot-kuvio muodostetuista summamuuttujista.....	57
5.3.1.3	Ryhmittelyanalyysi	59
5.3.2	<i>Fenomenografinen avointen vastausten analyysi</i>	60
5.4	68
6	Tulokset	74
6.1	Vanhempien minäpystyvyyden kuvailu.....	74
6.2	Vanhemmuus erityislapsiperheen arjessa	79
6.2.1	<i>Onnistunut arki</i>	79
6.2.2	<i>Arjen haasteet</i>	89
6.2.3	<i>ELO Ry erityislapsiperheen arjessa</i>	95
6.3	Tulosten yhteenveto.....	98
7	Pohdinta	105
7.1	Johtopäätökset.....	105
7.2	Jatkotutkimusaiheet	116
	Lähteet	118

Liite 1	128
Liite 2	129
Liite 3	139

Kuvio 1. Summamuuttujien jakautuminen aineistossa Likertin asteikolla 1–5. (1= Ei sovi minuun ollenkaan, 5= Sopii minuun erittäin hyvin)	57
Kuvio 2. Erityislapsen vanhemman minäpystyvyyden ulottuvuudet	106

Taulukko 1. Taustamuuttujat aineistossa	47
Taulukko 2. Faktorimatriisi summamuuttujasta "Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset"	52
Taulukko 3. Faktorimatriisi summamuuttujasta "Muiden antama malli ja tuki"	53
Taulukko 4. Faktorimatriisi summamuuttujasta "Ympäristöltä saatu palaute"	54
Taulukko 5. Faktorimatriisi summamuuttujasta "Tunteet ja tuntemukset"	56
Taulukko 6. Merkitysyksiköiden lukumäärät aineistossa ja niiden pohjalta muodostetut teemat.	63
Taulukko 7. Muodostetut ylä- ja alakategoriat sekä niihin kuuluvat teemat sekä merkitysyksiköiden lukumäärät muodostetussa yläkategoriassa.	65
Taulukko 8. Ryhmittelyanalyysin kautta muodostuneet ryhmät ja vastausten jakautuminen neljässä muodostetussa summamuuttujassa.	74
Taulukko 9. I. Kuvauskategorian ylä- ja alakategoriat.	79
Taulukko 10. II. kuvauskategorian ylä- ja alakategoriat.	89
Taulukko 11. III. kuvauskategorian ylä- ja alakategoriat.	95

1 Johdanto

Tutkielman tavoitteena on tarkastella, millainen on erityislasten vanhempien käsitys minäpystyvyydestään ja minkälaiset tekijät arjessa vaikuttavat minäpystyvyyteen heidän käsityksiensä mukaan. Tutkielmani toteutin yhteistyössä Erityislasten Omaiset ELO Ry:n kanssa. ELO on lappilainen vertaistukiyhdistys, joka tarjoaa virkistys- ja vertaistukitoimintaa erityislapsiperheille. ELO toimii 11 Lapin kunnassa: Enontekiöllä, Inarissa, Kemijärvellä, Kittilässä, Kolariissa, Muoniossa, Pellossa, Rovaniemellä, Sallassa, Torniossa ja Sodankylässä. Toimintaa järjestetään yli diagnoosi- ja kuntarajojen. Toimintaan osallistuminen ei edellytä mitään diagnoosia, vaan mukaan voivat tulla niin diagnosoidut tai diagnosoimattomat tuen tarpeessa olevat lapset ja nuoret perheineen. (Erityislasten Omaiset ELO Ry, www.erityislastenomaiset.fi, luettu 20.4.2018; Harvinaiset -verkosto, luettu 21.4.2018.)

Tutkielman aiheen valitsin henkilökohtaisesta kiinnostuksesta erityispedagogiikan ja psykologian aihealueisiin, joista yhdessä ELO:n kanssa keskustellen aihe täsmentyi seuraavasti: tutkielmassani olen tutkinut, millaiseksi erityislasten vanhemmat kokevat minäpystyvyytensä ja miten ELO:n toiminta vanhempien käsitysten mukaan, tukee heidän minäpystyvyyttään. Tutkielmani hakee vastauksia esimerkiksi sellaisiin kysymyksiin kuin kokevatko vanhemmat pystyvänsä vaikuttavan arjen sujuvuuteen, missä tilanteissa he kokevat onnistumisia arjessaan sekä onko arki heidän ”ohjattavissaan”. Tarkoitukseni on tuottaa uutta ja hyödynnettävää tietoa ELOlle, jotta he voivat yhä paremmin tukea vanhempien jaksamista ja auttaa arjen toiminnoissa. Toivon tutkimuksen antavan tukea ja tietoa myös muille erityislasten vanhemmille ja heidän kanssaan työskenteleville.

Miksi minäpystyvyyden tarkasteleminen on tärkeää? Tiivistetysti minäpystyvyys tarkoittaa yksilön uskomusta suoriutua käsillä olevasta tehtävästä (Bandura 1977a, b). Sekä vanhemman että lapsen minäpystyvyys ovat tärkeitä positiivisen kehityksen kannalta. Vanhempien minäpystyvyyden on todettu olevan yhteydessä heidän vanhemmuustaitoihinsa, kun on huomioitu taustekijät, kuten äidin masennus, lapsen temperamentin ja sosiaalisen tuen taso (Miller 2016, 298.) Minäpystyvyys uskomukset luovat pohjan motivaatiolle, hyvinvoinnille ja henkilökohtaisille suorituksille kaikilla elämän osa-alueilla (Pajares 2005, 339), jolloin voidaan ajatella, että lapsen tasapainoisen kehityksen kannalta on merkitystä niin vanhemman kuin lapsen minäpystyvyydellä.

On tärkeää tutkia, millaiseksi erityislasten vanhempien minäpystyvyys muodostuu arjen kokemuksissa. Erityislapsen vanhemmuus voi olla haastavaa ja stressaavaa verrattuna siihen, jos lapsi kehittyy normaalisti (Gilmore & Cuskelly 2012, 28; Rezendes & Scarpa 2011, 1). Erityislapsiperheen arkea kuvataan usein raskaammaksi ja sen mielletään vaativan vanhemmilta enemmän resursseja, kuten huomiota ja huolenpitoa, kuin sellaisen lapsen kanssa, jolla ei ole erityisiä tarpeita (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 19; Törrönen 2012, 73). Erityislasten vanhempiin liittyvä tutkimus on liittynyt muun muassa heidän elämänhallintansa, selviytymisensä ja tuen tarpeen tutkimukseen (Tonttila 2006; Waldén 2006). Jotta vanhemmat pystyvät huolehtimaan lapsistaan, tulee heidän myös huolehtia itsestään (Määttä 2007, 233). Tästä syystä on tärkeää, että vanhemmilla on voimavaroja ja resursseja arjessaan, jotka tukevat heidän vanhemmuuttaan ja jaksamista arjessa.

Minäpystyvyyden tutkimuksen uranuurtajana voidaan pitää sosiokognitiivisen teorian isää Albert Banduraa. Puolestaan minäpystyvyyden lähikäsitteitä elämänhallinnantunnetta ja itsetuntoa on kattavasti tutkinut suomalainen Liisa Keltikangas-Järvinen (2004, 2017). Aiemmissä tutkimuksissa liittyen vanhempien minäpystyvyyteen on muun muassa tarkasteltu sitä, kuinka vanhemman minäpystyvyyden taso on yhteydessä vanhemman käyttämään kasvatustyyliin (esimerkiksi kontrollin määrä), stressin merkitystä vanhemman pystyvyyden kannalta, kuinka lapsen haastava käyttäytyminen tai diagnoosi vaikuttavat vanhemman minäpystyvyyden tasoon sekä kuinka vanhemman minäpystyvyys vaikuttaa lapsen käyttäytymiseen (esimerkiksi haastavan/ongelmakäyttäytymiseen) sekä mikä merkitys vanhemman kokemalla tyytyväisyydellä on hänen minäpystyvyytensä kannalta (Chau & Giallo 2014; Garcia & Alampay 2012; Gilmore & Cuskelly 2012; Rezendes & Cuskelly 2012; Roskam, Maunier & Stievenart 2016; Secer, Ogelman & Önder 2012).

Vanhempien minäpystyvyyttä ja sen yhteyksistä eri tekijöihin on olemassa jonkin verran aiempaa tutkimusta. Kuitenkaan siitä, millainen on vanhempien käsitys omasta minäpystyvyydestään ja mitkä tekijät siihen vaikuttavat käsitteleviä tutkimuksia on harvassa. Siksi tämän tutkimuksen aihe on tärkeä. Aiempiä tutkimuksia siitä, kuinka eri minäpystyvyyden lähteet vaikuttavat yksilön toimintaan, ovat painottuneet vahvasti koulumaailmana ja opiskelijoihin. Tutkimuksissa on muun muassa tarkasteltu sitä, miten minäpystyvyyden neljä lähdeä (Banduran mukaan aiemmat kokemukset, mallioppiminen, ympäristöltä saatu palaute sekä yksilön tunteet ja tuntemukset) ovat yhteydessä oppimiseen ja akateemiseen suoriutumiseen (Britner & Pajares 2006; Butz & Usher 2012; Usher & Pajares 2008). Tämä lisää tutkimukseni aiheen perusteltavuutta ja tuo uudenlaista näkökulman vanhempien minäpystyvyyden tutkimukseen.

2 Vanhemmuus ja arki erityislapsiperheessä

Vanhemmuuden määrittelyn voidaan ajatella olevan helppoa – ihmisestä tulee vanhempi, kun hänellä on lapsia huollettavanaan. Vanhemmuutta voidaan kuitenkin tarkastella eri näkökulmista, kuten tehtävien tai roolien kautta, jolloin on tärkeää avata myös vanhemmuutta teoreettisella tasolla. Tässä tutkimuksessa minäpystyvyyttä tarkastellaan myös nimenomaan vanhemmuuden näkökulmasta, jolloin vanhemmuuden määrittely on olennaista.

Arki ja perhe-elämä liitetään myös usein toisiinsa. Tässä tutkimuksessa arjen tarkastelu teoreettisella tasolla on olennaista, koska olen kiinnostunut tutkimaan, kuinka arjen kokemukset vaikuttavan vanhemman minäpystyvyyteen ja kuinka he kokevat arjen olevan hallittavissaan. Tutkimuksen kohderyhmänä ovat erityislusten vanhemmat, jolloin on oleellista tehdä määritelmää myös erityisyydestä. Erityisyyteen saatetaan usein ajatella liittyvän jokin vamma. Erityisyyttä tarkastellessa teen määritelmää vammaisuudesta, vaikka käytänkin tässä tutkielmassa ensisijaisesti käsitettä erityislapsi tai -nuori. Olen valinnut näkökulmaksi toimintamahdollisuuksien teorian, koska teoriassa myös vammaisilla ihmisillä nähdään olevan samanlaiset mahdollisuudet ja oikeudet kuin muillakin yksilöillä.

2.1 Vanhemmuus

Vanhemmuus liitetään yleensä yhteen aikuisuuden kanssa. Suurimmissa osissa eurooppalaisia kulttuureita aikuisuuteen liittyy vahva yksilöllisyyden painotus itsenäisyyden ja toiminnan näkökulmasta. Autonomisuus ja itsenäisyys aikuisuudessa ajatellaan yleisesti tarkoittavat yksilön kykyä ja mahdollisuutta tehdä omia päätöksiä. (Ferguson & Ferguson 2006, 612, 614–615.)

Vanhemmuuden voidaan nähdä edustavan vaativinta sosiaalista roolia, joka kohdataan nuoruus- ja keskiäikuisuudessa. Vanhempana toimiminen sisältää oletetusti sitoutumista säännölliseen suojelemiseen, hoivaamiseen ja lapsesta huolehtimiseen useiden vuosien ajan. Mikään muu rooli ei vaadi yhtä paljon aikaa ja voimavaroja. Useimmat vanhemmat kuitenkin kokevat vanhemmuutensa tyydytystä tuottavaksi ja innostavaksi. (Coleman & Karraker 1997, 47.) Vanhemmuus on ainutlaatuinen ihmissuhde, joka muodostuu lapsen ja aikuisen välille. Vaikka van-

hemmuus muuttuu lapsen kasvaessa ja kehittyessä, ovat vanhemmat lapselle tärkeitä koko tämän elämän ajan. (Määttä & Uusiautti 2014, 101.) Vanhemman ja lapsen välinen suhde on vastavuoroinen. Siinä missä vanhempi muovaa lastaan, myös lapsi muovaa vanhempansa. Lapsella on aktiivinen rooli perheessä ja vanhemmuuden sisällöt sekä merkitykset muuttuvat lapsen mukana. (Solontaus & Punamäki 2008, 193.) Vanhempana olemista ei voi harjoitella, vaan siihen vähitellen kasvetaan lapsen kasvamisen myötä (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 83).

Vanhemmuuden määrittely voi vaihdella sen mukaan, mistä näkökulmasta sitä pyritään määrittelemään. Vanhemmuutta voidaan tarkastella kokemuksena, esimerkiksi kuinka kasvattaja kokee itse selviytyvänsä vanhemmuudestaan. Toinen näkökulma vanhemmuuteen voi olla, että se nähdään tarkoittavan erilaisia tehtäviä, kuten hoivaa, huolenpitoa ja solidaarisuutta. (Coleman & Karraker 1997.) Vanhemmuutta voidaan käsitellä myös diskurssina. Kun vanhemmuutta tarkastellaan diskurssina ovat tarkastelukohteena tällöin puhettavat ja merkitykset, jotka säätelevät vanhemmuutta ja tekevät sen mahdolliseksi. Arki ja vanhemmuus sekä perhe liitetään usein toisiinsa. (Jokinen 2005.) Vanhemmuutta voidaan tarkastella myös rooli-, taito- ja päämäärätehtävänä. Kun vanhemmuudesta puhutaan roolina, tarkoittaa se oikeuksien ja velvollisuuksien joukkoa. Kun vanhemmuus ymmärretään päämääriin tähtäävänä toimintana, ajatellaan tällöin, että vanhempana toimiminen on pyrkimys kasvattaa mahdollisimman ”hyvä” ihminen. (Hirsjärvi & Laurinen 2004, 82.)

Vanhemman perustehtäviä ovat sekä rakastaa ja suojella että ohjata ja asettaa rajoja lapselleen (Solontaus & Punamäki 2008, 192). Yhtenä vanhemmuuden keskeisimmistä tehtävistä pidetään nimenomaan turvallisuuden tunteen luomista lapselle. Kun lapsella on tunne siitä, että hän saa hoivaa ja lohdutusta tarvittaessa, voi hän tällöin rauhassa tutustua ympäröivään maailmaan. (Silvén & Kouvo 2008, 98.) Lapset tarvitsevat turvallisia rajoja ja huolehtivia aikuisia. Rajojen asettaminen tuo mukanaan tunteen turvallisuudesta ja siitä että vanhempi välittää. (Määttä 2008, 224; Määttä & Uusiautti 2012, 3; 2014, 102–103.) Erilaisten rajojen ja sääntöjen asettamisen auttavat myös luomaan pohjan lapsen sisäisen hallintakäsityksen kehittymiselle (Ahlin & Antunes 2015, 1813).

Lapsen tarpeista nousevan sensitiivisen hoiva on todettu edistävän turvallisen suhteen kehittymistä vanhemman ja lapsen välille (Silvén & Kouvo 2008, 101). Konkreettisena toimena hoiva voidaan nähdä toisen ihmisen kohtaamisena. Se on auttamista, lohduttamista, kyseenalaistamista, kuuntelemista ja tarkkaavaista läsnäoloa. Hoiva on vuorovaikutuksellista toimintaa, joka edellyttää hoivaajan ja hoivattavan välistä vuorovaikutusta toteutuakseen. (Laakkonen 2007,

149.) Hoivan tavoitteena on rohkaista lasta tai nuorta itsenäisyyteen. Hoivaa voidaan pitää vahvasti inhimillisenä toimintana ja tunteena. (Laakkonen 2007;156,159).

Lapsen laadukas hoiva rakentuu lapsen terveyttä ja hyvinvointia vaalivasta ympäristöstä sekä hoitajan herkkyydestä olla vastaamassa lapsen tarpeisiin (Silvén & Kouvo 2008, 98). Lapsen saama rakkaus, huolenpito ja välittäminen vaikuttavat moniin yksilön kannalta tärkeisiin ominaisuuksiin. Näitä keskeisiä piirteitä ovat terve itsetunto ja itsetunto, tunne-elämän tasapainoisuus, kyky harkita ja vastuuntunto, kyky kontrolloida omaa käytöstä ja kyky arvostaa muita ihmisiä ja osoittaa empatiaa. Nämä piirteet rakentuvat yksilölle tämän ollessa vuorovaiikutuksessa muiden ihmisten kanssa. (Määttä & Uusiautti 2014, 100.) Perheen turvallisen ilma-
piirin ja vanhemman ja lapsen välisen hyvän suhteen on todettu osaltaan edistävän lapsen mielen-terveyttä sekä suojaavan kehitystä stressaavissa olosuhteissa. Vanhemmuus ei ole siis ”hyvää tai huonoa” vaan se on dynaaminen ja ainutlaatuinen ihmissuhde. (Solontaus & Punamäki 2008, 192–193.)

Määttä ja Uusiautti (2012, 1) ovat artikkelissaan rinnastaneet ”hyvän” vanhemmuuden vanhempainrakkauteen. Vanhempainrakkauden lähtökohtana ja päämääränä tulisi olla kasvavan lapsen ja nuoren oman erityisarvo, joka tarkoittaa, että yhdenkään ihmisen arvoa ei saa uhrata yhteiskunnallisen tehokkuuden tai rahan takia. Jokainen lapsi ja nuori on arvokas riippumatta esimerkiksi hänen koulumenestyksestään. (Määttä & Uusiautti 2014, 107.) Vanhempainrakkauden tulisi näkyä myös siten, että vanhempi jatkuvasti luottaa siihen, että lapsi oppii ja kehittyy (Määttä & Uusiautti 2014, 109). Parhaimmillaan (koti)kasvatus ja vanhempainrakkaus tarjoavat positiivisen ympäristön, joka edistää lapsen vahvuuksia (Määttä & Uusiautti 2012; 2,4). Tämä vanhempainrakkauden piirre voi tulla esiin erityisesti erityislasten vanhempien käsityksissä.

Jotta vanhemmat pystyvät huolehtimaan lapsistaan, tulee heidän myös huolehtia itsestään. Parhaimmillaan lapset ja nuoret lisäävät perheen ja puolisoitten keskinäistä yhteenkuuluvuutta ja tuovat elämään iloa sekä merkitystä. Lapset eivät kuitenkaan saa korvata vanhempien keskinäistä läheisyyttä. Vanhempien parisuhteen ei tule perustua ainoastaan vanhemmuudelle. (Määttä 2007, 233–234.) Erityislapsen vanhemmuutta voidaan pitää jatkuvana oppimisprosessina, joka osaltaan ylläpitää vanhempien välistä parisuhdetta ja vahvistaa vanhempien sitoutumista koko perheeseen (Sheenar-Golan 2017, 307). Fleischmann (2004) mukaan vanhemmat voivat kokea, että he ovat tiimi, joka pysyy yhdessä kohdatessaan haasteita ja työskentelee yhdessä lapsen parhaaksi. Tämän kaltainen tiimityö vahvistaa osaltaan vanhempien parisuhdetta. (Sheenar-Golan 2017, 307.) Vammaisten tai neurologisesti sairaiden lasten vanhemmille parisuhde on tärkeä vanhemmuuden voimavara ja hyvinvointia edistävä tekijä (Sheenar-Golan

2017, 312; Tonttila 2006, 134; Waldén 2006, 254). Vanhempien tulee kasvattajani huomata se, että vaikka he haluaisivat kasvattaa heidän lapsensa hyvin, ei heidän pidä olla täydellisiä ihmisiä eivätkä he voi myöskään odottaa, että heidän lapsistaan tulisi täydellisiä. Kukaan ei ole virheetön. (Määttä & Uusiautti 2012, 4.) Kun vanhemmat uskovat lapsen taitoihin on myös lapsi itse vakuuttuneempi taidoistaan. Kasvatus voi myös parhaimmillaan tarjota lapselle tiedon siitä mitä elämällä on tarjota. (Määttä & Uusiautti 2012, 5.)

2.2 Lapsen erityisyys ja toimintamahdollisuuksien teoria

Tässä luvussa tarkastelen sitä, mitä erityisyys tarkoittaa vammaisuuden ja toimintamahdollisuuksien näkökulmasta. Martha Nussbaumin (2003) toimintamahdollisuuksien teorian mukaan, myös kehitysvammaisilla on edellytykset ja kyky oppia sekä kehittyä. Toimintamahdollisuudet heijastuvat osaltaan hyvinvointiin ja elämänlaatuun, mistä syystä koen, että tässä tutkimuksessa erityisyyttä on olennaista tarkastella nimenomaan toimintamahdollisuuksien näkökulmasta. Toimintamahdollisuuksien tarkastelu voidaan liittää myös minäpystyvyyden näkökulmaan: millaiseksi yksilö kokee omat mahdollisuutensa esimerkiksi toimia arjessaan ja kuinka hän pysyy selviytymään haastavistakin tilanteista liittyvät osaltaan siihen, millaiseksi hän kokee omat toimintamahdollisuutensa.

Vaikka käsittelen vammaisuutta, käytän tässä tutkimuksessa käsitettä erityislapsi/-nuori, kun puhutaan tuen tarpeessa olevista lapsista ja nuorista. ELO ei myöskään tee määritelmää siitä, täytyykö lapsella olla jokin diagnoosi, jotta perhe voi olla mukana ELO:n toiminnassa. ELO:n toimintaan pääsevät mukaan niin diagnosoimattomat tai diagnosoidut lapset ja nuoret. ELO:n toiminta pyritään pitämään matalana ja osallistumiskynnys sitä kautta helppona kaikille perheille, jotka kokevat, että heillä on tavalla tai toisella erityistä tukea tarvitseva lapsi tai nuori. Kun puhutaan erityislapsista tai lapsista, on mielestäni tärkeää pohtia sitä, mikä tai kuka määrittää erityisyyden. Mikä on niin sanotusti ”normaalista” poikkeavaa tai mitä ”normaali” on ylipäätään?

Heikkosen (2012) mukaan maailmassa on arvioiden yli miljardi vammaista ihmistä. Vaikka luku tuntuu suurelta, muodostavat vammaiset ihmiset silti vähemmistön ja heitä pidetään suuressa osassa maailmaa toisen luokan kansalaisryhmänä. (Oikarinen & Pölkki 2012.) Vammai-

suus on monimutkainen, dynaaminen, moniulotteinen ja kiistanalainen käsite (Bickenbach, Degener, Melvin, Quinn, Posarac, Schulze, Shekespeare & Watson 2011, 3), jota ei ole yksinkertaista määritellä. Yleisessä kielenkäytössä vammaiseksi kutsutaan henkilöä, jolla on jokin vamma. Mitä näkyvämpi vamma on, sitä helpompi henkilö on nimetä vammaiseksi. (Kivirauma 2015a, 6.) Kaikissa yhteiskunnissa ilmenee omia uskomuksia liittyen terveyteen ja sairauteen. Myös vammaisuuteen liittyvät uskomukset ovat jaettuja, kulttuurin sisällä ilmeneviä uskomuksia. (Leimio 2012, 46.) Käsitys vammaisuudesta voidaan ajatella syntyvän kolmen tekijän vuorovaikutuksen tuloksena: vamman ja siihen liitettyjen yhteiskunnallisten tulkintojen sekä sen laajemman poliittisen ja taloudellisen ympäristön, jossa henkilö elää ja näin ollen tulkinnat tehdään. Vammaisuus voidaan nähdä niin julkisena kuin yksityisenä ilmiönä. (Kivirauma 2015a, 11.) Vammaisuus on lähes aina kulttuurinen, sosiaalisesti tuotettu ilmiö ja kertoo paljon siitä, mikä on yhteiskunnassa hyväksyttyä ja mikä ei (Leimio 2012, 48; Vehmas 2005, 16–17).

Erityisen tuen käsitettä käytetään erityisesti varhaiskasvatuksen ja koulun yhteydessä. Käsite myös ymmärretään yleensä arkikäytössä laajemmin kuin lapsen vammaisuus. Rajoja näiden kahden käsitteen välille ei kuitenkaan voida yksiselitteisesti vetää. Lapsen vammaisuus tai erityisen tuen tarve voi olla taustaltaan hyvin monenlaista, esimerkiksi synnynnäistä tai tapaturmasta aiheutunutta. (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 7.) Perusopetuksen opetussuunnitelmassa (POPS 2014) käsitellään myös erityisyyttä, pääasiassa erityisen tuen näkökulmasta. Koulun piirissä oppimisen ja koulukäynnin tuen kolme tasoa ovat yleinen, tehostettu ja erityinen tuki. Tuen lähtökohtana ovat sekä oppilaan että opetusryhmän vahvuudet sekä oppimis- ja kehitystarpeet. Tuen tarkoituksena on ehkäistä ongelmien monimuotoistumista, syvenemistä sekä pitkäaikaisvaikutuksia. (POPS 2014, 61.) Kun puhutaan oppimisvaikeuksista, liittyy puheeseen usein myös erityisyys. Aro, Aro, Koponen ja Viholainen (2012, 299–300) tuovat esiin, että oppimisvaikeuksiin liitetty lisämääre *erityinen* (oppimisvaikeus) viittaa ajatukseen, että kyseessä on kapea-alainen häiriö, joka vaikeuttaa vain tietyn taidon oppimista ja käyttöä.

Lapsen tai nuoren erityisyys voidaan määritellä eri tavoin ja erityisvaikeuksien taustalla vaikuttavat erilaiset syyt. Jokainen lapsi on yksilö. Osalla lapsista tarpeet korostuvat ja tuovat mukanaan erilaisia haasteita heitä hoitaville vanhemmille. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 272.) Erityisyys saatetaan perustaa esimerkiksi tiettyyn diagnoosiin liittyväksi. Esimerkiksi autismikirjon häiriöt ovat neurologisia kehityksellisiä häiriöitä, jotka alkavat lapsuudessa ja vaikuttavat esimerkiksi kommunikaatioon ja sosiaaliseen käyttäytymiseen. (Rezendes & Scarpa 2012; 1, 7.) Vanhemmat voivat suhtautua eri tavoin lapsensa diagnoosiin. Osalle diagnoosi määrittää vahvasti sitä, mitä lapsi on. Lapsesta tulee ikään kuin itse

diagnoosi, jolloin lapsi voi jäädä diagnoosinsa varjoon. Pahimmillaan lapsen erityisyys määrittää lasta kokonaisuutena tai erityistarpeet nähdään ”pahan lapsen” piirteinä. Osalle vanhemmista lapsen diagnoosilla ei välttämättä ole suurempaa merkitystä. Lapsen diagnoosin ei tulisi kuitenkaan määrittää lasta vaan tulisi keskittyä lapsen vahvuuksiin, ei niinkään hänen erilaisuuteensa. (Vilén ym. 2006, 272; Whiteman & Roan-Yager 2007, 120.)

Lapsen diagnoosin määrittäminen voi sisältää erilaisia vaiheita. Jossain tapauksissa diagnoosi on selkeä ja välitön. Useissa tapauksissa puolestaan voi mennä kuukausia tai vuosia, kun etsitään riittävää määritelmää lapselle. Osalle lapsista ei välttämättä koskaan löydetä selkeää diagnoosia, joka vastaisi täysin lapsen tarpeisiin. (Whiteman & Roan-Yager 2007, 109.) Tulee lapsen diagnoosi tietoon sitten missä tahansa vaiheessa, on se vanhemmille ja koko perheelle haastavaa aikaa. Useat vanhemmista käyvätkin läpi tänä ”odotusaikana” paljon erilaisia vaikeitakin emootioita. Esimerkiksi kun lapsi näyttää muuten ”normaalilta”, mutta hänellä on haasteita sosiaalisessa käyttäytymisessä, itsekurissa ja emootioissa, voivat vanhemmat kokea hämmennystä. (Orphan 2015, 2.) Vanhemmat saattavat myös pelätä lapsensa diagnosoimista leimaantumisen takia. Vaikka lapsi saisi diagnoosin, on tärkeää, että lapsi nähdään yksilöllisenä omine tarpeineen ja voimavaroineen. Diagnoosi toimii ensisijaisesti apuna siinä, että lapsen tarvitsemia tukitoimia voidaan suunnitella. (Virpiranta-Salo 1992, 143; Vilén ym. 2006, 273.) Lapsen erityistarpeita tulisi tarkastella kokonaisvaltaisesti siten, että huomioidaan myös perheen tarpeet ja voimavarat (Vilén ym. 2006, 272).

Vammaisuudesta esitetyt väittämät perustuvat usein lääketieteen, erityispedagogiikan ja psykologian pohjalle. Teittinen (2000) tuo myös esiin, että vammaisuus ja sen määritelmät muuttuvat hyvinvointivaltiossa palvelujärjestelmän mukana, kun palvelukriteerit muuttuvat. (Teittinen 2000, 168.) Tieto ja asenteet ovat tärkeitä ympäristötekijöitä, jotka vaikuttavat kaikkiin palveluntarjoajiin. Kun kasvatetaan tietoisuutta ja haastetaan negatiivisia asenteita liittyen vammaisuuteen, ovat ne ensimmäisiä askeleita kohti helposti lähestyttävimpiä ympäristöjä vammaisille henkilöille. (Bickenbach ym.2011, 6.) Yksilön ympäristöllä on siis suuri vaikutus siihen, kuinka vammaisuuteen suhtaudutaan. Ympäristöt, joissa vammaisiin suhtaudutaan torjuvasti, luovat esteitä vammaisten yksilöiden osallistumiselle ja inklusiolle. Ympäristöt, joissa suhtautuminen on negatiivista, voivat ilmentää suhtautumista esimerkiksi seuraavilla tavoilla; kuurolle yksilölle ei suoda mahdollisuutta kielentulkkaukseen, pyörätuolilla liikkuvalla ei ole rakennuksessa mahdollisuutta esteettömään vessaan tai hissiin, tai sokealla ei ole käytössään tietokonetta, jossa olisi näytönlukuohjelma. (Bickenbach, ym. 2011, 4.) Usealla ihmisellä, jolla on vamma, ei ole yhtäläistä pääsyä terveydenhuoltoon, koulutukseen tai samanlaisia työllistymismahdollisuuksia, eivätkä he saavuta tarvittavia palveluita, joita he tarvitsevat. Tämä luo

heille ulkopuolelle jäämisen tunteen päivittäisissä elämän tapahtumissa. (Officer & Shakespeare 2011.)

Tukea tarvitseva lapsi tai nuori voidaan määritellä haasteelliseksi sen mukaan, missä kasvu- ja toimintaympäristössä hän itse toimii. Toiminnan ja osallistumisen haasteet voivat olla monimuotoisia ja toisiinsa niveltuvia. Tukea tarvitseva lapsi tai nuori voi myös kokea, että hänen omat mahdollisuutensa toimia ja osallistua muiden lasten joukkoon ja yksilönä yhteisöön, voi olla haasteellista. Toiminnan ja osallistumisen mahdollisuudet voivatkin vaihdella sen mukaan, nähdäänkö haasteen olevan lapsessa/nuoressa, ympäristössä vai vuorovaikutuksessa. (From & Koppinen 2012, 9.) Vammaisen ihmisen kokemus omasta vammaisuudestaan on monen tekijän summa. Olennaisessa asemassa ovat niin ympäröivä kulttuuri sekä itse vamma ja sen mukanaan tuomat mahdolliset rajoitukset yksilölle. (Kivirauma 2015b, 101.)

Moberg ja Vehmas (2015, 48) tuovat esiin, että ”vammaisuus” ja ”poikkeavuus” ovat yläkäsitteitä lukuisille ihmisten ja heidän ominaisuuksiensa luokittelulle. Vammaisuus ilmiönä voidaan nähdä koostuvan niin luonnollisista kuin sosiaalisista tekijöistä. Vammaisuus on ilmiönä väistämättä sosiaalinen konstruktio, koska se koostuu ihmisten luonnollisten ominaispiirteiden ja ulkopuolisen sosiaalisfyysisen todellisuuden vuorovaikutuksesta syntyvästä toiminnanrajoituksesta. (Moberg & Vehmas 2015, 56.) Poikkeavuus määrittyy aina sosiaalisesti eli kun joku poikkeaa jostain toisesta tai ryhmästä. Tällöin poikkeavuus liitetään usein yksilön ominaisuudeksi, esimerkiksi älyllisesti poikkeava tai emotionaalisesti häiriintynyt. Poikkeavuus tunnustetaan tällöin tutkimalla henkilöä yksilönä. (Tilus 2004, 70.)

Vammaisuudesta ja erityisyydestä saatetaan usein puhua rinnakkain. Vammaisuuden määritelmä voi vaihdella sen mukaan, tehdäänkö määritelmää yhteiskunnan vai yksilön näkökulmasta. Vammaisuuden määrittelyyn vaikuttavat vahvasti yhteiskunnalliset tekijät – kuinka vammaisuudesta puhutaan ja millaisia ominaisuuksia siihen liitetään, esimerkiksi määrittääkö vammaisuutta jokin fyysinen vamma. Perheet elävät myös osana yhteiskuntaa. Se kuinka perhe kokee lapsen vammaisuuden, heijastelee osaltaan niitä käsityksiä, joita yhteiskunnassamme on vammaisuudesta. Virpiranta-Salo (1992) tutkimuksessa vammaisten lasten vanhemmat pelkäsivät leimautumista ”tyypilliseksi” vammaisen lapsen vanhemmaksi. (Virpiranta-Salo 1992, 143.) Tämä voi osaltaan kertoa viestiä siitä, kuinka yhteiskunta suhtautuu vammaisuuteen/erityisyyteen. Lapsen ja nuoren erityisyyttä määriteltessä vahva määrittelevä tekijä on myös koulumaailma, esimerkiksi puhuttaessa tuen tarpeista, voi lapsen diagnoosi määrittää vahvasti sitä, millaista tukea lapsi/nuori opintoihinsa saa. Seuraavaksi tarkastelen hyvinvoinnin ja terveyden

näkökulmaa sekä erityisesti sitä, kuinka erityisyyttä voidaan tarkastella toimintamahdollisuuksien ja erityisesti tasa-arvon näkökulmasta.

Vammaisyleissopimuksen (astui voimaan 3.5.2008) mukaan, vammaiset henkilöt ovat subjekteja, jotka voivat vaatia oikeuksiaan ja tehdä omaa elämäänsä koskevia päätöksiä sekä toimia oman yhteiskuntansa aktiivisina jäseninä. Suomessa sopimus on allekirjoitettu vuonna 2007. YK:n vammaissopimus tuli voimaan Suomessa 10.6.2016. Sopimuksessa tuodaan julki vammaisten henkilöiden luovuttamaton ihmisarvo. (Mahlamäki 2012, 41–42; Invalidi liitto, www.invalidiliitto.fi, luettu 20.3.2019.) Hyvinvointijärjestelmän ensisijaisena tehtävänä on luoda edellytyksiä ja vahvistaa osallistumista. Synnynnäisiä tai yksilöiden sosioekonomisesta asemasta johtuvia eroavaisuuksia ihmisten autonomian edellytyksistä voidaan tasata esimerkiksi koulutus, kasvatus- ja terveydenhuoltopalveluilla, lapsiperheitä tukevilla palveluilla ja millä tahansa palveluilla, jotka tukevat sosiaalisten vuorovaikutustaitojen kehittymistä. (Aaltio 2013, 135.) Hyvinvointi voidaan nähdä osallisuutena ja vapautena. Yksilölle taataan mahdollisuus osallistua täyspainoisesti siihen yhteisöön, jossa hän elää ja hänellä on mahdollisuus tehdä vapaasti omaa elämää koskevia valintoja. Näiden toteutuminen edellyttää toimintakykyä tai tyydytettyjä perustarpeita. Autonomian käsite tulee lähelle Antonovskyn elämänhallinnankäsitetä. (Aaltio 2013, 67.) Antonovskyn salutogeenisen teorian keskeinen käsite on koherenssin eli elämänhallinnan tunne. Voimakkaan koherenssin tunteen on todettu olevan tärkeä voimavaroitekiä edistäessä terveyttä ja hyvinvointia. (Feldt & Metsäpelto 2010, 103–104.)

Hirvilampi (2015) puhuu kestävästä hyvinvoinnista. Kestävää hyvinvointia hänen mukaansa edistävät kohtuullinen elintaso, mielekäs tekeminen ja merkitykselliset suhteet. Näihin eri ulottuvuuksiin sisältyy kulttuurisesti vaihtelevia osatekijöitä, jotka kuvaavat konkreettisemmin sitä, minkälaiset resurssit, yhteydet sekä toiminnan että olemisen muodot edistävät hyvinvointia kestäväällä tavalla. (Hirvilampi 2013, 81.) Kestävän hyvinvoinnin teoriassa toimintamahdollisuuksilla tarkoitetaan ihmisen tosiasiallista vapautta, kykyä tai pystyvyyttä tyydyttää tarpeitaan kaikilla hyvinvoinnin ulottuvuuksilla. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna toimintamahdollisuudet voidaan rinnastaa resursseihin, koska ne kuvaavat yhtä lailla tarpeiden tyydytyksen keinoja. Toimintamahdollisuudet ovat toiminnan mahdollistajia, samaan tapaan kuin resurssit ovat tarpeiden tyydyttäjiä. (Hirvilampi 2015, 85.) Hirvilampi (2015, 25) tuo esiin Amartya Senin (2009) käsityksen, jonka mukaan toimintamahdollisuuksien teoria eroaa muista hyvinvointiteorioista siinä, että siinä ollaan kiinnostuneita toteutuneiden toimintojen lisäksi ihmisten vapauksista eli siitä, mitä ihminen voisi tehdä.

Senin (2009) mukaan toimintamahdollisuuksien lisääntyminen on yksilöiden hyvinvoinnin lisääntymisen kannalta merkittävässä roolissa (Hirvilammi 2009, 25–26). Toimintakykyteorian mukaan hyvinvoinnin perustan luovat toimintakyvyt (*capabilities*). Toimintakyky tarkoittaa tällöin yksilön mahdollisuutta valita ja saavuttaa toimintoja, kuten perustarpeet ja monimutkaisemmat tarpeet, kuten hyvä itsetunto tai osallisuus sosiaalisessa yhteisössä (Aaltio 2013, 54). Martha Nussbaum (2011) puhuu inhimillisen kehityksen paradigmasta. Paradigman mukaan, kullakin ihmisyksilöllä on luovuttamaton ihmisarvo, jota eri säädösten ja instituutioiden tulee noudattaa. Inhimillisen kehityksen paradigmassa suositetaan ihmisten tarpeet huomioon ottavaa demokratiaa. Tällöin kaikille ihmisille tarjotaan edellytykset elämään, vapauteen ja onnen tavoitteluun. (Nussbaum 2011, 39–40.)

Toimintamahdollisuuksien määrittely ja arviointi voi olla haastavaa, koska jokaisen ihmisen tarpeet ovat erilaisia. Toimintamahdollisuuksien minimitasoa määrää ei myöskään voida Nussbaumin (2003) mukaan selkeästi määrittellä. (Nussbaum 2003, 35.) Nussbaum (2003) esittää, että toimintamahdollisuudet ovat läheisessä yhteydessä oikeuksiin, mutta puhe toimintamahdollisuuksista antaa lisää tarkkuutta ja käyttöä puheelle oikeuksista. Puhe toimintamahdollisuuksista ei ole yhtä vahvasti yhteydessä tiettyyn kulttuuriin tai historialliseen perinteeseen, samaan tapaan kuin puhe oikeuksista on. Ajatus ihmisoikeuksista ei ole täysin selkeä. Oikeudet voidaan ymmärtää monella eri tavalla ja haastavat teoreettiset kysymykset toistuvasti epämäärittäviä käytettäessä kieltä oikeuksista, joka voi luoda illuusion siitä, että asiaan liittyen vallitseva filosofinen erimielisyys. Ihmiset eroavat siinä, mitä he väittävät oikeuksien perustaksi. Ihmiset eroavat myös siinä, ajatellaanko oikeuksien kuuluvan vain yksilöille vai myös ryhmille. (Nussbaum 2003 37, 39.) Toimintamahdollisuuksiin liittyvä lähestymistapa on tehokas työkalu tehdessä sopivaa kuvausta sosiaalisista oikeuksista (Nussbaum 2003, 56).

Kun puhutaan vammaisista tai erityisen tuen tarpeessa olevista yksilöistä on tärkeää, että otetaan huomioon toimintamahdollisuuksien ja hyvinvoinnin näkökulma. Toimintamahdollisuuksien näkökulma korostaa erityisesti tasa-arvonäkökulmaa. Niin vammaisilla ihmisillä kuin vammattomilla on oikeus ihmisoikeuksiin ja tasa-arvoiseen kohteluun. Yksilöiden hyvinvointia tarkastellessa on tärkeää ottaa huomioon myös osallisuuden ja vapauden aspektit. Esimerkiksi erityislapselle/-nuorelle on tärkeää taata mahdollisuus olla osa yhteisöään ja tulla kuulluksi siinä ympäristössä, jossa hän elää. Voidaankin puhua kestävästä hyvinvoinnista. Toimintamahdollisuuksista puhuttaessa otetaan huomioon hyvinvoinnin aspekti ja toimintamahdollisuudet toimivatkin hyvinvoinnin mahdollistajana. Kun yksilön toimintamahdollisuudet lisääntyvät, lisääntyy myös hänen hyvinvointinsa. Toimintakyky tarkoittaa yksilön mahdollisuutta valita ja

saavuttaa toimintoja. Erityislapsen/-nuoren kohdalla tämä voisi esimerkiksi tarkoittaa, että hänellä on mahdollisuus vapaa-ajallaan osallistua hänelle mielekkäisiin harrastuksiin. Toimintamahdollisuuksien kautta voidaan osaltaan tarkastella vanhemmuutta. On tärkeää esimerkiksi, että vanhemmalla on mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea vanhemmuuteensa, jotta hän kykenee huolehtimaan lapsestaan ja takaamaan tälle turvallisen kasvuympäristön. Jotta voimme elää jokapäiväistä elämäämme, tulee yksilöiden kyetä tehdä päätöksiä (Højholt & Schraube 2016). Kyky tehdä päätöksiä voidaan osaltaan liittää toimintamahdollisuuksiin ja niiden toteutumiseen. Kyky päätöksentekoon liitettiin myös aikuisuuteen ja sitä kautta vanhemmuuteen.

2.3 Arki vanhemmuuden toimintakenttänä

Olen kiinnostunut tarkastelemaan, millainen on erityislasten vanhempien käsitys minäpystyvyydestään ja minkälaiset tekijät arjessa vaikuttavat minäpystyvyyteen heidän käsityksiensä mukaan. On siksi tärkeä tarkastella, mitä arki tarkoittaa käsitteellisesti ja mitä se oikeastaan on erityislapsiperheen näkökulmasta. Arjesta puhutaan usein ”tavallisena arkena”. Usein ”tavallinen arki” myös ajatellaan sellaiseksi, mitä oli tai kuvitellaan olleen ”ennen”. (Jokinen 2003, 4.) Yksi määritelmä arjelle on, että se on pyhän ja juhlan vastakohta. Arkea nähdään myös olevan enemmän kuin ennen, sillä monet aiemmin harvinaiset ja jopa juhlavat asiat ovat arkistuneet, kuten esimerkiksi matkustelu tai ostoksilla käynti. Arjen rytmi määrittyy viikkojen ja vuoden mukaan. Arkea voidaan myös määritellä pitkälti suhteessa työhön ja yksilön käytössä olevaan vapaa-aikaan. (Anderson, Hetemäki, Mustonen & Sihvola 2011, 6; Jokinen 2003, 4.)

Jokinen (2003) on jakanut arjen analyttisiin tasoihin eri ajattelijoiden käsitysten perusteella. Nämä analyttiset tasot ovat aika eli rutiinit, tila eli kodintuntu, aikatila eli rytmi/tila ja ruumiillinen liike eli koskettaminen, kuorolaulu ja kuosittelu. Viidenneksi arjen analyysin tasoksi voidaan ajatella muutos, joka läpäisee kaikki arjen analyysin tasot. Muutos ja muuttumattomuus voidaan nähdä liittyvän likeisesti vallankäyttöön arjessa ja sen määrittelyssä. Edellä esitetyt analyysin tasot eivät kuitenkaan toimi apuna sen tunnistamisessa, mikä on arkea ja mikä ei vaan ne muodostavat ulottuvuuksia, joiden tarkasteleminen on olennaista, jos halutaan tutkia ihmisten arkea. (Jokinen 2003, 15.) Jokisen (2005) mukaan kotitöissä kiteytyvät parhaiten kaikki edelle esitetyt arjen ulottuvuudet. Kotityöt sisältävät tietyt rutiinit, tavanomaisuuden, kodintunnon tekemisen, sukupuolijaon sekä ulkopuolisten pakkotahtien ja oman rytmin yhteensovittamisen. (Jokinen 2005, 47.)

Arki voidaan paikantaa kotiin (Perttula 2001, 192) tai lähes minne tahansa (Jokinen 2005, 122). Højholt ja Schraube (2016) tuovat myös esiin, että arkielämämme (*everyday life*) voidaan ajatella sisältävän kaikki yksilöiden toiminnot erilaisissa ulottuvuuksissa ja konteksteissa kuten koti, työ, koulutus, instituutiot ja digitaaliset ulottuvuudet (Højholt & Schraube 2016, 2). Arki-suuden yhtenä ulottuvuutena voidaankin pitää sen taipumusta muokata vieraasta kotoista. Arjessa pitää tuntea olevansa kuin kotonaan, muuten se ei enää ole arkea. (Jokinen 2005, 62.) Vaikka arki liitetään perheeseen, ei se käsitteenä ole perheen eikä kodin synonyymi (Jokinen 2005, 122). Arki ei ole mitään valmiiksi annettua ja helposti havaittavaa, vaan se on enemmänkin inhimillisen olemassaolon ja toiminnan muoto. Toisaalta arki voi myös sujua ikään kuin huomaamatta ja se voidaan myös kokea turruttavaksi. Arkea kuitenkin tuotetaan ja rakennetaan jatkuvasti perheissä ympäröivän yhteiskunnan puitteissa ja ottaen samalla mukaan kulttuurin edistämiä perinteitä ja tapoja poimien. (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 13; Jokinen 2005, 10–11).

Rutiinit nähdään olennaisena osana arkea. Rutiinien kehittäminen ei ole vain yksilön tehtävä, vaan ne neuvotellaan, luodaan ja niitä ylläpidetään yhdessä muiden kanssa (Højholt & Schraube 2016, 6). Rutiinit ovat osa sosiaalisia käytänteitä. Rutiinimme täytyy myös sovittaa mukaan muihin toimintoihin ja ne myös sekoittuvat muiden toimintojen kanssa useilla tavoilla. (Dreier 2016, 21.) Jokapäiväiset rytmit ja rutiinit eivät siis ole automaattisia mekanismeja, vaan ne vaativat aktiivista toimintaa toteutuakseen. Voidaankin puhua arjen *syklisestä rakenteesta*, johon sisältyvät tietty rytmi, rutiinit ja tavat, jotka toistuvat arkielämässämme. (Højholt & Schraube 2016, 5.)

Perheessä koettu arki onkin usein jatkuvaa liikettä, jossa tapahtuu koko ajan jotain. Aika ja ajankäyttö ovat osa jokapäiväistä elämäämme. Arjen on myös ymmärretty olevan tärkeä yksilön hyvinvoinnin kannalta, rutiinien ja rytmin osalta. Rutiinit ja toistot arjessa tekevät erityisesti lapsen arjesta turvallisen. Vanhemmat puolestaan saattavat kokea rutiinit uuvuttaviksi. Arkiiset rutiinit olisivat tärkeää oivaltaa osaksi elämän mielekkyyden kokemista. (Koivukangas 2002, 43–44; Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 16–19.) Tonttilan (2006) ja Waldénin (2006) tutkimuksiin osallistuneet vammaisten ja neurologisesti sairaiden lasten vanhemmat kokivat arjessaan tärkeäksi turvallisuuden kokemuksen, mikä lisäsi arkielämän sujuvuutta (Tonttila 2006, 131; Waldén 2006, 132). Lasten arki tulisi jakaa siten, että se sisältäisi juuri oikeassa suhteessa koti-, hoito-, koulu- ja harrastusaikaa. Tämän jaottelun ulkopuolelle jäävää aikaa hän kutsuu ”normaaliksi arjeksi”, joka on perheen kannalta tärkeää. (Kuivakangas 2002, 45.) Lapsiperheen arkea rytmittävät useimmiten vanhempien työajat, lasten hoito- ja kouluajat, harrastukset sekä ruokailu- ja nukkumisrytmi (Kyrönlampi-Kylmänen 2010, 15).

Perhe-elämä vaatii omien tunteiden ja tarpeiden lisäksi kiinnostusta siitä, mitä toiset perheenjäsenet tuntevat ja millaisia tarpeita heillä on. Toimivan perhe-elämän voidaan nähdä vaativan kykyä tehdä kompromisseja, joustaa sekä keskustella. (Sevón & Malinen 2009, 246.) Tasapaino elämässä työn ja perheen yhteensovittamisessa on tärkeää yksilön hyvinvoinnin ja jaksamisen kannalta (Määttä & Uusiautti 2014, 65–66). Koti sitoo yhteen perheen arkea ja siellä muodostunutta hyvinvointia, mitä voidaan kutsua arkiseksi hyvinvoinniksi (Törrönen 2012, 9–10). Eri elämän osa-alueiden yhteensovittaminen voidaan kokea haasteelliseksi, jos perheessä on erityislapsi. Vanhempien arki muuttuu lapsen synnyttyä. Vammaisen tai erityistä tukea tarvitsevan lapsen kohdalla näin käy erityisesti, koska lapsen hoitaminen vaatii usein vanhemmilta enemmän resursseja kuin vammattoman lapsen hoitaminen. (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 19.) Vanhemman minäpystyvyyttä voi myös osaltaan kuluttaa se, jos lapsella on jatkuvia terveysongelmia, erityisesti jos ne vaikuttavat lapsen kykyyn suoriutua jokapäiväisistä tehtävistä. Osa vanhemmista selviytyy näistä haasteista hyvin, osalle ne aiheuttavat stressiä. (Bandura 1997, 191.) Waldénin (2006) tutkimukseen osallistuneet vammaisten ja neurologisesti sairaiden lasten vanhemmista lähes kaikki kokivat, että lapsen sairaus tai vamma vaikutti ainakin jollain tapaa perheen arkipäivään. Perheen aikataulut sovitettiin siten, että ne sopivat vammaisen tai sairaan lapsen elämään. (Waldén 2006, 142.) Erityislapsen kanssa arki voi sisältää erilaisia toimintoja, jotka täytyy sovittaa yhteen muun perheen rytmin kanssa.

Vammaisen lapsen hoitaminen vaatii vanhemmilta usein paljon aikaa ja paneutumista. Hoitaminen voi myös olla fyysisesti rankkaa ja vanhemmat voivat nopeastikin tulla jaksamisensa äärrajoille. Erityisen vaikeaa voi olla perheissä, joissa on vain yksi huoltaja ja mahdollisesti useampi lapsi. (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 19.) Virpiranta-Salo (1992) tutkimukseen osallistuneet vanhemmat myös kokivat, että työmäärä vammaisen lapsen kanssa on suurempi kuin vammattoman lapsen kanssa (Virpiranta-Salo 1992, 137). Vaikka hoitaminen voi olla fyysisesti rankkaa, ovat vammaisten lasten vanhemmat usein sitkeitä ja vahvoja sekä sopeutuvat hyvin vaativaan tilanteeseen (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 19). Vammaisen lapsen ja hänen perheensä arjen tulee olla mahdollista muodostua ”hyväksi” lapsiperheen arjeksi haasteista riippumatta. Vaikka elämään erityislapsen kanssa voidaan kuvata raskaaksi, on vammaisen lapsen perheessä paljon iloa ja samanlaista perhe-elämää kuin muissakin perheissä. Yhteiskunnassa tulee pyrkiä purkamaan ne esteet, jotka ilmenevät vammaisen lapsen täyspainoisen elämän toteutumiseksi. (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 19.)

Kodin arkielämän huolia ja paineita voidaan tarkastella esimerkiksi lapsen, perheen arkielämän sujumisen ja vanhemmuuden näkökulmasta (Määttä & Rantala 2010, 81). Lapsiperheiden arkea

voivat varjostaa monenlaiset ongelmat, kuten ihmissuhteisiin, kasvatusvastuuseen, avuttomuuteen tai liialliseen kuormitukseen liittyvät tekijät (Määttä & Rantala 2010, 82). Elämän eri osa-alueet voidaan mieltää myös toisiaan tukevinä hyvinvoinnin lähteinä ja läheiset ihmissuhteet luovat parhaimmillaan kasvualustan ja turvasataman. Menestyminen molemmilla elämän osa-alueilla parantaa ihmisen hyvinvointia, itsetuntoa ja osaamista sekä lisää itsenäisyyttä ja voimavaroja. (Määttä & Uusiautti 2014; 66–67, 74–75.) Tulee myös ottaa huomioon, että jokainen perhe on oma yksikkönsä. Jokaisessa perheessä vastaan tulevat haasteet ja erilaiset muuttujat koetaan eri tavoin. Kuitenkin ensisijaisen tärkeää olisi, että jokainen perhe, oli perheessä sitten erityislapsi/-nuori tai ei, saisi tarvitsemaansa tukea ja apua arkeensa sekä perhe-elämän sujumiseen.

3 Vanhemman minäpystyvyys

3.1 Sosiokognitiivinen teoria ja minäpystyvyyden käsite

Albert Banduraa voidaan pitää sosiokognitiivisen teorian isänä ja hänen teoriasensa yksi keskeisimmistä käsitteistä on minäpystyvyys (*self-efficacy*). Ennen teoriasensa nimeämistä sosiokognitiiviseksi teoriaksi 1980-luvulla, käytettiin teoriasta nimeä sosiaalisen oppimisen teoria (Corey 2009, 233). Banduran sosiokognitiivisen teorian taustalla on B.F. Skinnerin operantin ehdollistumisen teoria. Kuten Skinner niin myös Bandura oletti yksilön käyttäytymisen tavoitteena olevan ympäristön mahdollisimman tehokas hyödyntäminen palkkioin sekä haittojen minimoiminen rangaistuksia välttelemällä. Banduran mukaan tämän lisäksi käyttäytymisen taustalla vaikuttavat myös erilaiset kognitiiviset prosessit ja motivaatio. (Bennet 2009, 46.) Teorian mukaan yksilön kehitys tapahtuu kolmen keskeisen tekijän kautta: fyysinen kypsyminen, saadut kokemukset sosiaalisesta ympäristöstä ja kognitiivinen kehitys. Kehitys nähdään siis määrällisten muutosten prosessina, jossa oppiminen karttuu ajan kuluessa. (Miller 2016; 303, 305.)

Sosiokognitiivisessa teoriassa korostetaan erityisesti sitä, että emme ole ainoastaan ympäristömme muovaamia mekanismeja tai sisäisten impulssien ohjaamia (Corey 2009, 233). Yksilöt ovat aktiivisia toimijoita, jotka vaikuttavat myös itse ympäristöönsä (Bandura 1989, 1175). Teoriassa keskeisessä asemassa ovat sijais-, symboli- ja itsesäätelyn prosessit. Itsesäätelyn prosessi tarkoittaa, että yksilöt eivät reagoi vain ympäristön ärsykkeisiin, vaan yksilöt kykenevät itse itsesäätelyn avulla valikoimaan, järjestämään ja muuntamaan näitä kohtaamia ärsykeitä. Teoriassa yksilön käyttäytymistä lähestytään siitä näkökulmasta, että kognitiiviset, behavioraaliset ja ympäristötekijät ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. (Bandura 1977a; Pajares 2005, 340.) Ympäristö, yksilön ominaisuudet, kuten uskomukset, itseään koskevat havainnot, odotukset ja tulkinnat sekä käyttäytymisen nähdään vaikuttavan toinen toisiinsa (Corey 2009, 236).

Yksilöiden ajatellaan pyrkivän hyödyntämään ympäristöstään mahdollisimman paljon ja välttämään sellaisia asioita, jotka ovat heille haitallisia. Käyttäytymisen todennäköisyys perustuu tällöin siihen, millaisiksi yksilö arvioi käyttäytymisen seuraukset ja millaisiksi hän arvioi omat kykynsä suoriutua tehtävästä. (Bennet 2009, 46.) Sellainen käyttäytyminen, mikä tuottaa posi-

tiivisiä seuraamuksia, noudatetaan todennäköisemmin kuin sellaista käyttäytymistä, mistä seuraa rankaisu tai se on muuten ei-palkitsevaa (Bandura 2002, 44–45). Käyttäytymistä säätelemällä yksilö pyrkii myös saavuttamaan itselleen asettamia lyhyen- ja pitkän aikavälin tavoitteita. Moraalikäsitykset osaltaan vaikuttavan yksilön käyttäytymiseen. (Bennet 2009, 46.) Odotukset lopputuloksesta ja asetetut tavoitteet motivoivat yksilöitä tekemään suunnitelmia toteuttaakseen toiminnan. Yksilöiden täytyy kyetä kuvittelemaan itsensä saavuttamassa tavoitteena ennen kuin he voivat toimia saavuttaakseen ne. (Peiffer 2015, 53.) Yksilöt siis havainnoivat toimintansa lopputuloksia ja kehittävät olettamuksia siitä, mitkä reaktioista ovat sopivia missäkin tilanteessa. (Bandura 1977a, 17–18.)

Banduran (1997) mukaan minäpystyvyys tarkoittaa yksilöiden havaintoja heidän omasta kyvykkyydestään käsitellä ympäristöään ja kuinka he voivat vaikuttaa tapahtumiin, joita he kohtaavat elämänsä aikana. Nämä toimintatavat voivat sisältää käyttäytymisen, ajatukset ja tunteet. Minäpystyvyys vaikuttaa kaiken tyyppiseen käyttäytymiseen, kuten akateemiseen, sosiaaliseen ja vapaa-ajan toimintaan. (Miller 2016, 296–297.) Nämä uskomukset voivat voimakkaasti vaikuttaa suorituksen tasoon ja olla ratkaisevassa asemassa yksilön elämänvalintojen kannalta (Pajares 2005, 341). Yksilöt lähestyvät, kokeilevat ja yrittävät käsitellä tilanteita heidän havaitsemiensa kykyjen mukaan, mutta he välttävät tapahtumia, jotka ovat stressaavia heidän ympäristössään, jos he havaitsevat niiden ylittävän heidän kykynsä (Bandura 1977b, 203).

Yksilön minäpystyvyys on muokattavissa oleva, uskomuksiin perustuva tila, joka voi vaihdella myös tehtäväkohtaisesti (Margolis ja McCabe 2004, 248; Söderholm 2017, 167). Minäpystyvyys ei ole sidottu yksittäisiin tilanteisiin tai yksilön tiettyyn käyttäytymiseen: Yksilöillä, joilla on useita onnistumisen kokemuksia historiassaan, näyttäisi olevan positiivisia minäpystyvyysuskomuksia erilaisissa tilanteissa kuin yksilöillä, joilla on rajoittunut määrä onnistumisen kokemuksia. Yksilölle voi siis kehittyä yleistyneitä odotuksia omasta pystyvyydestään, jotka hän vie mukanaan uusiin tilanteisiin. (Maddux & Sherer 1982, 664.) Jos yksilön pystyvyysuskomus on niin sanotusti ”tuore”, on sitä helpompi muuttaa. Puolestaan jos pystyvyysuskomus on juurtunut vahvasti osaksi yksilön uskomusjärjestelmää, on siihen vaikeampi vaikuttaa. (Pajares 2005, 364.) Vanhemman minäpystyvyys vaikuttaa vanhemman motivaatioon (vaihtoehdon valinta, vaivannäkö ja sinnikkyys), oppimiseen, itsesäätelyyn ja tavoitteiden asetteluun (Schunk & Pajares 2009, 38).

Minäpystyvyydestä voidaan myös käyttää käsitteitä yleinen minäpystyvyys, ”spesifi” minäpystyvyys ja vanhemmuuden minäpystyvyys. Yleinen minäpystyvyys tarkoittaa suhteellisen

pysyvää persoonallisuuden piirrettä (Coleman & Karraker 2000, 13). Sitä voidaan pitää kokonaisvaltaisena ymmärryksenä yksilön itsevarmuudesta suorittaa erilaisia toimintoja ja haasteita (Peiffer 2015, 2). Yleistä minäpystyvyyttä yksilö voi hyödyntää adaptiivisemmin eri tilanteissa kuin tilanteisiin sidottua ”spesifiä” minäpystyvyyttä (Peiffer 2015, 58). Yleisen minäpystyvyyden ajatellaan olevan seurausta useista elämäkokemuksista ja sen on tulkittu olevan suhteellisen pysyvä persoonallisuuden piirre, jossa tietyn alueen yleiset minäpystyvyyden uskomukset ovat yhteydessä kapeampaan alueeseen kokemuksia ja niitä luonnehditaan vähemmän pysyviksi (Coleman & Karraker 2000, 14). ”Spesifi” minäpystyvyys puolestaan tarkoittaa, että yksilö uskoo pystyvänsä suoriutumaan tietyissä tehtävissä ja rakentaa itsevarmuuttaan tällä kyseisellä alueella. Tiettyihin tilanteisiin ja tehtäviin sidottu minäpystyvyys tarkoittaa, että yksilön minäpystyvyyden taso on riippuvainen tietystä tehtävästä tai alueesta. (Peiffer 2015; 2, 58.) Minäpystyvyys on tärkeässä asemassa muun muassa sellaisissa tilanteissa, joissa yksilö on uusien päätöksien äärellä (Bennet 2009, 46).

Vanhemmuuden minäpystyvyys (*PSE eli Parenting Self-efficacy*) tarkoittaa puolestaan vanhemman arvioita siitä, kuinka kyvykkääksi hän arvioi itsensä suoriutumaan annetusta tehtävästä. Vanhemmuuden minäpystyvyyteen liittyy myös se, millaiseksi vanhempi arvioi kykynsä vaikuttaa positiivisesti lapsen käyttäytymiseen ja kehitykseen. (Coleman & Karraker 1997.) Mitä vahvempi vanhemman minäpystyvyyden taso on, sitä vahvemmin sen on todettu olevan yhteydessä laajaan kenttään vanhemmuuden eri osa-alueita sekä lapsen käyttäytymiseen (Wittkowski, Garret, Calam & Weisberg 2017, 2960). Camberis, McMahon, Gibson ja Boivin (2016) tuovat tutkimuksessaan esiin, että aiemmissa tutkimuksissa on havaittu yhteys vanhemman persoonallisuuden ja vanhemman minäpystyvyyden välillä. Aiemmissä tutkimuksissa on myös havaittu vanhemman pystyvyyden toimivan välittävänä tekijänä vanhemman persoonallisuuden piirteiden ja vanhemman käyttäytymisen välillä. (Camberis ym. 2016, 7.) Wittkowski ym. tuovat esiin Banduran käsityksen (1997), jonka mukaan vanhemman minäpystyvyys (PSE) sisältää sekä uskon omista vahvuuksista että tulkinnan kyvyistään, jotka perustuvat yksilön uskomuksiin (Wittkowski ym. 2017, 2961). Vanhemman minäpystyvyyttä ei kuitenkaan ole pidetty useiden tutkimusten valossa pysyvänä persoonallisuuden piirteenä, jonka voidaan selittyä johtuvan molempien vanhempien käyttäytymisellä ja lapsen kehitykseen liittyvillä tekijöillä (Benedetto & Ingrassia 2018, 38).

Vanhemman minäpystyvyyden on todettu vaikuttavan siihen, millaista huolenpitoa vanhempi lapselleen antaa sekä siihen, kuinka paljon vanhempi nauttii vanhemmuudestaan (Coleman & Karraker 1997; 67,70; Sanders & Woolley 2005, 65). Vanhemman minäpystyvyyden on todettu

olevan yhteydessä myös vanhemmuuden kompetenssiin (Coleman & Karraker 1997, 67). Vanhemman kompetenssin keskeinen kognitiivinen elementti on vanhemman minäpystyvyys, jota voidaan luonnehtia vanhemman itsensä arvioksi kompetenssistaan vanhemman roolissa tai vanhemman havainnot omista kyvyistään positiivisesti vaikuttaa lapsensa käyttäytymiseen ja kehitykseen (Coleman & Karraker 2000, 13). Wittkowski ym. (2017, 2961) puolestaan erottavat vanhemman minäpystyvyyden ja kompetenssin toisistaan, koska kompetenssi perustuu heidän mielestään enemmän siihen, kuinka yksilö muiden mielestä suorittaa annetut tehtävät, kuin siihen, mitä vanhempi itse ajattelee. Vanhemman minäpystyvyyttä tarkastellessa tulee myös ottaa huomioon muut taustamuuttujat, kuten lapsen temperamentti ja vanhemman kokema stressi, jotka voivat osaltaan vaikuttaa vanhemman minäpystyvyyteen (Coleman & Karraker 1997, 67).

3.2 Vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttavat tekijät

Useat tekijät voivat vaikuttaa vanhemman minäpystyvyyteen, kuten lapsen temperamentti, vanhempaan itseensä (kuten sukupuoli, koettu stressi, koulutuksen taso) tai perheeseen liittyvät tekijät (kuten parisuhteen tuki, vanhemmuuden jakaminen) (Benedetto & Ingrassia 2018, 38). Vanhemman minäpystyvyyden on todettu olevan riippuvainen vanhemman menneistä ja nykyisistä kokemuksista lasten kanssa toimimisesta sekä hänen emotionaalisista kokemuksistaan näissä tilanteissa. Palaute muilta (erityisesti sukulaisilta, opettajilta, lääkäreiltä ja niin edelleen) ja sosiaalinen vertailu muiden vanhempien kesken ovat keskeisiä vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttavia tekijöitä. (Mouton, Loop & Roskam, 2018.) Coleman ja Karraker (1997) tuovat artikkelissaan esiin muutaman näkökulman, joiden kautta vanhemman minäpystyvyyden kehitystä on tarkasteltu. Yksi vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttavista tekijöistä ovat kulttuuri ja yhteisö, jotka antavat viestejä vanhemmuuden arvoista kuten myös oleellista tietoa lapsen hoidosta ja kehityksestä. Vanhemman minäpystyvyyttä voidaan myös selittää vanhemman kokemuksilla lasten kanssa (sukulaisten, yhteisön jäsenten lasten) ennen heidän oman lapsensa syntymää. (Coleman & Karraker 1997, 64–65.)

Banduran mukaan minäpystyvyys ilmenee sekä pystyvyys- että tulosodotuksina. Pystyvyysodotukset ovat yksilön arvio omista kyvyistään toteuttaa tietty taso suorituksessaan, kun taas tulosodotukset ovat arviointeja niistä seurauksista, joita yksilön toiminnasta seuraa. (Bandura 1977b, 193.) Fysiologiset ja emotionaaliset tilat, kuten ahdistus ja stressi, yhdessä tunteiden kanssa, antavat myös tietoa vanhemman pystyvyysuskomuksista. Tavallisesti optimismi ja

positiivinen mieliala lisäävät minäpystyvyyttä, kun taas masennus, epätoivo ja onnettomuuden tunteet laskevat sitä. (Pajares 2005, 251.)

Uskomus omasta pystyvyydestä vaikuttavat vanhemman motivaatiotasoon (Bandura 1993, 132). Minäpystyvyyssuskomukset vaikuttavat kognitiiviseen toimintaan, liittäen yhteen motivaatio- ja informaatioprosessoinnin vaikutukset (Bandura 1989, 1176). Tämä osaltaan vaikuttaa siihen, kuinka paljon vaivaa yksilöt ovat valmiita näkemään saavuttaakseen tavoitteensa ja kuinka paljon he ovat valmiita ponnistelemaan kohdatessaan haasteita (Bandura 1989, 1176). Motivaation kannalta on myös merkitystä sillä ovatko asetetut tavoitteet pitkän- vai lyhyen aikavälin tavoitteita (Bandura 1977, 162). Tavoitesuuntautuneella teorialla (*Goal attainment theory*) on samankaltaisia tekijöitä kuin minäpystyvyysteoriassa. Tavoitesuuntautunut teoria auttaa yksilöä keskittämään huomionsa toimintaan, joka on yhteydessä tavoitteisiin. (Peiffer 2015, 54.) Motivaatiota voidaan kuvata toiminnan syyttäjäksi ja käyttäytymisen suunnaksi. Lähestymis- ja välttämismotivaatio eroavat toimintaperiaatteensa perusteella. Lähestymismotivaatio tarkoittaa, että käyttäytyminen on saanut alkunsa tai suunnattu positiivisesta/halutusta tilanteesta tai mahdollisuudesta. Puolestaan välttämismotivaatio on saanut alkunsa negatiivisesta/ei toivotusta tilanteesta tai mahdollisuudesta. (Elliot & Covington 2001, 73–74.) Motivaatiojärjestelmällä tarkoitetaan organismin synnynnäistä taipumusta reagoida ympäristön ärsykeisiin. Motivaatiojärjestelmän toiminta on keskeinen osa kognitioita, sillä ne vaikuttavat tarkkaavuuteen ja käyttäytymiseen. (Hytönen & Wikgren 2006; 318, 322.)

Bandura (1977b) on jaotellut minäpystyvyyteen keskeisimmin vaikuttavat osa-alueet seuraavasti: yksilön aiemmat kokemukset (*mastery experience*), mallioppiminen (*vicarious experience*), verbaalinen suostuttelu eli ympäristön antama palaute (*social persuasion*) sekä yksilön tunteet ja tuntemukset (*physiological and affective states*) (Bandura, 1977b; 195, 197–199). Jokainen osa-alue välittää tietoa yksilön pystyvyydestä (Bandura 1997, 79). Osalla minäpystyvyyden lähteistä on suora lineaarinen vaikutus, kuten aiemmilla kokemuksilla. Muilla muuttujilla ei ole niin suora yhteys minäpystyvyyteen ja toimintaan, vaan yhteys on enemmänkin ”käyrä”. (Britner & Pajares 2006, 487.) Yksilön minäpystyvyys on osa hänen ajatteluprosessiin, johon sisältyy, kuinka hän tulkitsee ja prosessoi ärsykeitä omiin henkilökohtaisiin kykyihinsä nähden (Peiffer 2015, 51). Pystyvyyssuskomuksia voidaan pitää kompleksisen prosessin lopputuloksena, joka edellyttää itsetutkistelua ja informaation vastaanottamista eri lähteistä (Bandura 1989, 1179).

Banduran (1977a) mukaan, merkittävimpiä minäpystyvyyteen vaikuttavia tekijöitä ovat yksilön *aiemmat epäonnistumisen tai onnistumisen kokemukset*. Kuitenkaan yksinään aiemmat kokemukset eivät määrää minäpystyvyyden tasoa vaan yksilön täytyy kognitiivisesti prosessoida omia kokemuksiaan yhdessä henkilökohtaisten ja ympäristöön liittyvien tekijöiden kanssa (Bandura 1997; Britner & Pajares 2006, 487). Onnistumiset vahvistavat minäpystyvyyttä ja vastaavasti epäonnistumisen kokemukset heikentävät minäpystyvyyden tasoa (Bandura 1977a, 80). Kokemukset lapsen kanssa on myös nimetty yhdeksi tehokkaimmista lähteistä vanhemman pystyvyysodotuksille (Benedetto & Ingrassia 2018, 39). Aiemmat kokemuksemme vaikuttavat siihen, miten selitämme arkielämämme tapahtumia, minkälaisia odotuksia meillä on tulevaisuuden tapahtumista ja miten käyttäydymme. Odotusten kannalta on keskeistä, selitetäänkö onnistumiset ja epäonnistumiset pysyvin vai tilapäisin syin. (Laine 2005, 104.) Vanhemman minäpystyvyyden kannalta on tärkeää, kokeeko hän arjessaan enemmän onnistumisia vai epäonnistumisen kokemuksia. Onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset vaikuttavat muun muassa siihen, millaisia odotuksia vanhemmilla on liittyen erityislapsensa tulevaisuuteen. Sheenar-Golan (2017, 312) tutkimuksessa erityislusten vanhempien keskeinen huolenaihe liittyi heidän lapsensa tulevaisuuteen. Tutkimuksessa todettiin, että vanhemman kokema toiveikkuus lisäsi tämän subjektiivista hyvinvointiaan. Se kuinka vanhempi tulkitsi kokemuksensa (positiivisesti vai negatiivisesti) vaikuttivat hänen subjektiiviseen hyvinvointiinsa.

Monet yksilön pystyvyysodotuksista ovat seurausta *mallioppimisesta*. Kun yksilö havaitsee, että muut pystyvät suoriutumaan onnistuneesti tietystä tehtävästä, luo hän myös itselleen odotuksia suoriutumisesta. (Bandura, 1977b, 197.) Tätä pystyvyyden lähdettä voidaan pitää heikompana kuin yksilön aiempia kokemuksia muodostaessa minäpystyvyyssuskomuksia, mutta kun yksilö on epävarma omista kyvyistään tai kun heillä on rajoittunut määrä aiempia kokemuksia, tulevat he tällaisissa tilanteissa mallioppimiselle herkimmiksi (Britner & Pajares 2006, 487). Sijaiskokemuksilla tarkoitetaan, että yksilölle on kehityksen myötä muodostunut kyky oppia havainnoimalla muita ja heidän toimintaansa (Bandura 2002, 28). Vanhemman näkökulmasta mallioppiminen tarkoittaa, kun vanhempi tarkkailee miten toiset vanhemmat suoriutuvat esimerkiksi haastavasta tilanteesta lapsensa kanssa, tarjoaa se vanhemmalle mallin, kuinka hän voi toimia vastaavassa tilanteessa. Vanhemmille kertyy siis tietoa muilta vanhemmilta liittyen siihen, mitä on olla vanhempi ja kuinka toimia vanhempana (Benedetto & Ingrassia 2018, 39). Kun vanhempi tarkkailee toisia vanhempia, voi se tarjota hänelle itselleen tietoa hänen omista taidoistaan (Peiffer 2015, 51). Vanhemman mallioppiminen sisältää myös hänen omat lapsuuden kokemuksensa (Benedetto & Ingrassia 2018, 39). Jotta minäpystyvyys kehittyy, on olen-

naista, että vanhempi saa kokemuksen siitä, että hän suoriutuu tietystä tehtävästä omilla taidoillaan ja kyvyillään. Jos hän uskoo, että selviytyy tehtävästä vain koska joku toinen suoritti siitä suurimman osan, hänen minäpystyvyytensä taso ei kehity. Vanhemman täytyy saada siis henkilökohtainen kokemus siitä, että hän itse selviytyy annetusta tehtävästä, vaikka hän olisi saanut mallin tehtävän suorittamiseen. Minäpystyvyys kehittyy parhaiten silloin, kun vanhemmat pääsevät suorittamaan tehtäviä, jotka haastavat heidän kykynsä. Minäpystyvyys voi myös kehittyä havainnoimalla muiden toimimista tietyssä tehtävässä. (Peiffer 2015; 12, 56.)

Bandura ja Adams (1977) mukaan muilta saadut kehu tai rohkaisu kehittävät minäpystyvyyttä, kun taas kritiikki heikentää sitä (Bandura & Adams 1977; Wittkowski ym. 2017, 2960). Tätä kutsutaan verbaaliseksi suostutteluksi eli *ympäristöltä saaduksi palautteeksi* (Bandura 1977b, 198). Verbaalinen suostuttelu sisältää niin positiivisen palautteen, realistiset viestit kuin myös tuen muilta (Benedetto & Ingrassia 2018, 39). Positiivinen verbaalinen palaute voi rohkaista ja motivoida yksilöä tarttumaan haastavampiin tehtäviin. Vanhemman minäpystyvyyden kehittymisen kannalta on tärkeää saada rohkaisua. (Peiffer 2015; 12, 57.) Se kuinka ympäristöstä saatu tieto vaikuttaa pystyvyyteen, riippuu siitä, kuinka tämä tieto on kognitiivisesti arvioitu (Bandura 1977b, 200). Ympäristöltä saatu palaute sisältää myös kulttuuriset arvot ja odotukset, joita yhteisössä liitetään kuuluvaksi ”kyvykkääseen vanhemmuuteen” (Benedetto & Ingrassia 2018, 39).

Yksilön *tunteilla ja tuntemuksilla* erilaisissa tilanteissa on merkitystä sen kannalta, miten hän uskoo selviytyvänsä tulevissa samankaltaisissa tilanteissa. Jos yksilö kokee esimerkiksi suurta ahdistusta ja stressiä kohdatessaan tietyn tehtävän, voi hän alkaa odottaa epäonnistumista. Yksilön minäpystyvyyden taso vaikuttaa olennaisesti vanhemman kokemaan stressiin ja masennukseen. Positiiviset tunteet puolestaan saavat odottamaan tehtävän onnistumista. (Bandura 1977b, 198; Bandura 1993, 132–133.) Itsevarmuus ja onnellisuus todennäköisemmin luovat vahvempaa minäpystyvyyttä kuin ahdistuneisuus ja pelko (Bandura & Adams 1977; Wittkowski ym. 2017, 2961). Jos vanhempi on kokenut tietyissä tilanteissa esimerkiksi stressiä tai ahdistusta, voi se vaikuttaa hänen tehtäväkohtaiseen tavoitteenasetteluunsa tai saada hänet välttelemään tilanteita, joissa hän on kokenut kyseisiä tunteita (Benedetto & Ingrassia 2018, 39). Yksilön tekemät valinnat luovat onnellisuutta ja näiden valintojen kautta yksilö joko tulee onnelliseksi tai onnettomaksi (Perttula 2001, 72). Positiivinen mieliala voi vaikuttaa yksilön kykyyn suoriutua tehtävästä ja siksi myönteiset kokemukset vanhemmuudesta ovat merkityksellisiä (Peiffer 2015, 57–58). Positiiviset emootiot, jotka seuraavat lapsen hoidosta, luovat vanhemmalle tunteen, että hän voi tehokkaasti toimia tulevaisuudessa myös vastaavanlaisissa tilanteissa (Benedetto & Ingrassia 2018, 39).

3.3 Vanhemman minäpystyvyyden taso

Minäpystyvyyden tasosta voidaan puhua heikko/vahva määrittelyllä tai korkea/matala määrittelyllä. Tässä tutkielmassa käytän minäpystyvyyden tasosta puhuttaessa heikko/matala ja vahva määrittelyä. Vanhemman *vahva* minäpystyvyyden taso ilmenee haasteisiin tarttumisena. Haasteet nähdään asioina, joita pystytään hallitsemaan eikä niitä pyritä välttelemään. Kun minäpystyvyys on vahva, asettaa vanhempi itselleen korkeampia tavoitteita ja myös sitoutuu näihin tavoitteisiin. Epäonnistumiset eivät lannista, vaan vanhemmat yrittävät uudelleen. Vanhemman minäpystyvyyden tason ollessa vahva on palautuminen epäonnistumista myös nopeampaa kuin jos minäpystyvyyden taso on matala. Vahva minäpystyvyys edistää vanhemman henkilökohtaista suoriutumista monella tapaa. (Bandura 1993, 11, 144; Miller 2016, 296–297; Schunk & Pajares 2009, 37–38.) Kun vanhemman minäpystyvyyden taso on vahva, selittää hän epäonnistumisensa johtuneen puutteellisesta yrityksestä tai riittämättömistä tiedoista tai taidoista, jotka ovat yksilön hankittavissa (Bandura 1993, 144). Tämä osaltaan ylläpitää vanhemman minäpystyvyyttä. Kun vanhemman minäpystyvyyden taso on vahva, voi hän tulla itseensä tyytyväisemmäksi jo pelkästään yrittäessään. Tähän itseensä tyytyväisyyden tunteeseen vaikuttaa se, että yksilö kokee omaavansa edellytykset, joita tarvitaan tehtävän suorittamiseen. (Peiffer 2015, 62–63.)

Vanhemman vahvan minäpystyvyyden on todettu muun muassa olevan yhteydessä vanhemman kyvykkyyteen antaa lapselleen virikkeellisiä ja hoidollisia, lapsen kehitystä tukevia ympäristöjä (Coleman & Karraker 2000, 13). Vanhemmat, joiden minäpystyvyys on vahva, ovat myös taipuvaisempia lähestymään vanhemmuuteen liittyviä haasteita todennäköisemmin kuin vanhemmat, joiden minäpystyvyyden taso on heikko (Coleman & Karraker 2000, 15). Vanhemman vahva minäpystyvyys vaikuttaa myös siihen, että yksilö todennäköisemmin ilmaisee positiivisia coping-ajatuksia (Coleman & Karraker 1997, 70). Tutkimuksissa on todettu, että vanhempien minäpystyvyyden uskomukset vaikuttavat heidän lastensa hyvinvointiin ja sopeutumiseen. Vanhemmat, joilla on vahva minäpystyvyys, ovat suojelevia, neuvovia, rohkaisevia sekä antavat tukea ja aikaa lapselleen. (Pajares 2005, 361–362.) Vanhemman minäpystyvyyden on myös esitetty olevan yhteydessä vanhemman osoittamaan kiintymykseen lastaan kohtaan (Peiffer 2015). Vanhemman vahvan minäpystyvyyden on myös tutkimuksissa havaittu olevan yhteydessä lapsen vahvaan minäpystyvyyden tasoon (Bandura 1997, 238; Peiffer 2015, 11). Jos vanhemmat onnistuvat siirtämään vahvan minäpystyvyyden tason lapsilleen, on sillä merkitystä

sen kannalta, kuinka lapset uskovat omiin kykyihinsä omaksua uusia tehtäviä, kuinka sinnikkäästi he jatkavat haastavissa tehtävissä sekä millaisia odotuksia he asettavat itselleen (Peiffer 2015, 66.)

Optimismin on todettu olevan yhteydessä minäpystyvyyteen (Pajares 2005, 352). Se on tapa suhtautua elämään ja sen kautta tehdään tulkintoja tapahtumista ja kokemuksista (Ojanen 2014, 145). Optimistisia yksilöitä kuvaa toiveikkuus ja luottavaisuus tavoitteiden saavuttamiseen. Optimistiset ihmiset käyttävät tyypillisesti sellaisia selviytymiskeinoja, jotka ovat aktiivisia, toimintaan ja ongelman ratkaisemiseen suuntautuvia silloin kun he kokevat, että tilanteet ovat hallittavissa ja omalla toiminnalla säädeltävissä. Puolestaan jos optimistit kohtaavat tilanteita, joista on hankala selviytyä tai on vaikea muuttaa oman toiminnan avulla, käyttävät optimistit tällöin sopeutuvia tunne- ja merkityssuuntautuneita selviytymiskeinoja. (Feldt & Mäkikangas 2010, 106–107.) Optimistit näyttävät kiinnittävän huomionsa relevantteihin riskitekijöihin ja muuntelevat käyttäytymistään sen mukaan, millaiset ovat kohdattujen ongelmien objektiiviset ominaisuudet (Aspinwall & Staudinger 2006, 25).

Puolestaan kun vanhemman minäpystyvyyden taso on *heikko/matala* uskovat he, että asiat ovat paljon haastavampia kuin mitä ne oikeasti ovat. Tällainen tunne voi edistää ahdistuneisuutta, stressiä ja masentuneisuutta. Heikko minäpystyvyys voi myös kaventaa näkemystä siitä, kuinka ongelma olisi parasta ratkaista. (Schunk & Pajares 2009, 38.) Vanhemmat siis ennakoivat epäonnistuvansa, vaikka eivät olisi edes yrittäneet (Bandura 1989, 1176–1177) ja epäonnistuessaan luovuttavat (Bandura 1977b, 204–205; Miller 2016, 296–297). Tässä mielessä minäpystyvyyden tason voidaan nähdä olevan yhteydessä pessimistisyyteen. Pessimisti ajattelee, että hän ei pysty omilla päätöksillään vaikuttamaan asioihin. Pessimisti kokee usein avuttomuutta ja itsensä kyvyttömäksi esimerkiksi vaikuttaa itseään koskeviin asioihin (Ojanen 2014, 148) ja turvautuvat sellaisiin selviytymiskeinoihin, joita kutsutaan passiivisiksi tunnesuuntautuneiksi selviytymiskeinoiksi (Feldt & Mäkikangas 2010, 107).

Vanhemmat, joiden minäpystyvyyden taso on heikko, ilmentävät vähemmän positiivista vanhemmuutta ja heillä on käytössään heikommat ongelmanratkaisustrategiat. Tällaiset vanhemmat myös luovuttavat helpommin, muodostavat sisäisiä attribuutioita epäonnistumisesta ja kokevat ahdistusta ja/tai masennusta kohdatessaan haastavia tilanteita. Vanhemman masennuksen ja lapsen haasteellisen käytöksen on todettu olevan yhteydessä vanhemman minäpystyvyyden tasoon. (Barnett & Kohloff 2013, 249–250; Bandura 1989.) Vanhemman kokema stressi yhdistetään myös usein sellaisiin lapsiin, joilla on erityisiä tarpeita, kuten vaikean temperamentin

piirteitä, AHDH tai uhmakkuushäiriö (ODD), autismi tai muita kehityksellisiä haasteita (Bandura 1982; Benedetto & Ingrassia 2018, 42). Stressi voi vaikuttaa osaltaan vanhemman minäpystyvyyden tasoon. Heikko vanhemman minäpystyvyyden taso on yhteydessä korkeampaan vanhemman kokemaan stressiin. Vanhempien kokema korkea stressi voi saada heidät kokemaan, että hänellä ei ole tarpeeksi kykyjä esimerkiksi auttaa lasta koulussa. Tämä stressi ei ainoastaan vaikuta siihen, kuinka vanhemmat näkevät itsensä vanhempina vaan myös siihen, miten heidän lapsensa suhtautuvat heihin. Stressi voi vaikuttaa vanhemman ja lapsen väliseen suhteeseen ja voi myös negatiivisesti esimerkiksi vaikuttaa lapsen suoriutumiseen koulussa. (Peiffer 2015, 65.) Garcia ym. (2012) tutkimuksessa myös havaittiin, että jos isät kokivat kovaa stressiä ja heidän minäpystyvyytensä taso oli heikko, olivat he taipuvaisia turvautumaan aggressiiviseen käyttäytymiseen. Chaun ja Giallon (2014) tutkimuksessa puolestaan havaittiin, että jos vanhempi kokee korkeaa uupumusta ja hänen minäpystyvyytensä taso on heikko, voi hänen olla vaikea käsitellä haastavia ja/tai stressaavia vanhemman ja lapsen välisiä vuorovaikutustilanteita.

3.4 Vanhemman minäpystyvyyttä määrittämässä: Elämänhallinnantunne ja itsetunto

Minäpystyvyyden lähikäsitteet elämänhallinnantunne ja itsetunto ovat osittain päällekkäisiä ja sisältävät samankaltaisia piirteitä. Ihmisen tarvetta hallita omaa elämäänsä voidaan pitää yhtenä ihmisen perustarpeista. Psykologiassa elämänhallinnalla tarkoitetaan sitä, että ihminen pyrkii muuttamaan niitä sisäisiä tai ulkoisia olosuhteita, jotka hän arvioi itselleen liian rasittaviksi tai voimavarat ylittäväksi. Ihminen joko siis pyrkii muuttamaan konkreettiset olosuhteet toisilaisiksi tai muuttamaan omaa tapaansa tulkita asioita. (Keltikangas-Järvinen 2004; 27, 41, 44.) Minäkuva on tärkeä osa elämänhallintaa. Minäkuva tarkoittaa ihmisen omaa käsitystä siitä, millainen hän on, mitkä ovat hänen vahvuutensa, mitä hän osaa, mitä hän arvostaa ja mihin hän elämässään pyrkii. Minäkuva ohjaa ihmisen valintoja ja päätöksiä. Minäkuvan pohjalta ihminen myös tekee elämäänsä koskevat suuret päätökset. (Keltikangas-Järvinen 2004, 17.) Elämänhallinnan kannalta on olennaista, että ihminen tietää mitä hän elämältään haluaa ja mitä hän siltä tavoittelee. Ihmisen tulee tietää, miksi hän arvostaa tiettyjä asioita ja miksi hän on sellainen kuin on. (Keltikangas-Järvinen 2004, 15.)

Elämänhallinnan tunne on *korkea* silloin, kun ihmisellä on tunne, että hän voi omilla päätöksillään vaikuttaa elämäänsä (Keltikangas-Järvinen 2004, 42). Se on itseensä luottamista (Keltikangas-Järvinen 2017, 279). Koettu kontrolli tarkoittaa, kuinka paljon yksilö uskoo itse voinansa kontrolloida käyttäytymistään. Käsite tulee myös lähelle minäpystyvyyssäsitettä, koska se liittyy vahvasti yksilön omiin kykyihin. (Bennet 2009, 54.) Yksilöillä, joilla on korkea sisäinen hallinnantunne, on myös hänen minäpystyvyytensä vahvempi (Maddux & Sherer 1982, 667). Sisäinen hallinnankäsityksen on todettu olevan yhteydessä useisiin positiivisen käyttäytymisen muotoihin ja suojaavan haitalliselta käyttäytymiseltä ja ympäristöiltä (Ahlin & Antunes 2015, 1803).

Vanhemman hallinnantunne ei pelkästään vaikuta vanhemman omaan elämään vaan myös hänen lastensa elämään. On esimerkiksi todettu, että äidit, joilta puuttuu tunne oman elämänsä hallitsemisesta sallivat myös usein lapsiensa aggressiivisen käyttäytymisen. (Keltikangas-Järvinen 2017, 281.) Camberis ym. (2016) tutkimuksessa äidin iän todettiin olevan yhteydessä parempaan hallinnantunteeseen ja hallinnantunteen kautta korkeampaan sensitiivisyyden tasoon (Camberis ym. 2016, 18). Tutkimuksen tulokset osoittivat, että äidin korkeampi ikä edisti vanhemman psyykkistä kestävyyttä ja vaikutti vanhemman kognitioihin, erityisesti parempaan sisäiseen hallinnantunteeseen, samalla kiinnittäen huomion vanhemmuuteen, joka on yhteydessä parempaan vauvan ymmärtämiseen. Äidin ikä oli myös yhteydessä tämän kykyyn artikuloida asianmukaisesti vauvan kanssa emotionaalisesti ja kognitiivisten kokemusten kautta. Sekä ikä että psyykkinen kestävyys ovat tärkeitä tekijöitä äidin vuorovaikutuksellisen käyttäytymisen laadun kannalta. (Camberis ym. 2016,19.)

Yksilöt, joilla on voimakas koherenssin eli hallinnan tunne ovat taipuvaisia tulkitsemaan havaitun ongelman itselleen harmittomaksi tai jopa tervetulleeksi haasteeksi (Anderson, Turner, Heath & Payne 2016, 203; Feldt & Metsäpelto 2010, 104). Vanhemman hallinnantunteen voidaan ajatella kuvaavan sitä, kuinka voimakkaaksi ja pystyväksi vanhempi kokee itsensä toimiessaan lapsensa kasvattajana (Anderson ym. 2016, 204). Keskeinen osa elämänhallintaa on, että ihminen pystyy käsittelemään omia tunteitaan ja ohjaamaan reaktioitaan siten, että hän hallitsee tunteitaan eivätkä tunteet häntä (Keltikangas-Järvinen 2004, 80). Tämä taito on tärkeä esimerkiksi, jos vanhempi kokee voimakkaita tunteita kohdatessaan ristiriitatilanteita lapsensa kanssa.

Elämänhallinnan tunne on puolestaan *matala* silloin, kun yksilöllä ei ole tunnetta oman elämänsä hallitsemisesta (Keltikangas-Järvinen 2004, 42). Hallinnantunteen puuttuminen on vaikuttamassa itsetunnon madaltumiseen (Keltikangas-Järvinen 2017, 41). Heikkoon koherenssin tunteeseen liittyy puolestaan taipumus tulkita ongelma uhkaavaksi, joka näkyy muun muassa

kyvyttömyytenä hyödyntää yleisiä kestävyysvoimavaroja ja välttämis- ja tunnesuuntautuneiden stressinkäsittelykeinojen käyttöön ongelmankäsittelyssä (Feldt & Metsäpelto 2010, 104). Anderson ja kollegat (2016) tuovat esiin käsitteen ”kohtalon kontrolli”. Coleman (1966) mukaan se tarkoittaa sitä, ajatellaanko menestyksen kannalta olevan enemmän merkitystä kovalla työllä vai onnella. (Anderson ym. 2016, 201.) Voidaan siis ajatella, että kun vanhemman elämänhallinnantunne on heikko, on ”kohtalon kontrollilla” suurempi rooli hänen elämässään kuin jos yksilön elämänhallinnantunne on vahva. Kun elämänhallinnantunne on heikko voi vanhempi ajatella, että ulkoisella kontrollilla, kuten onnella on enemmän merkitystä hänen onnistumistensa kannalta kuin hänen omalla vaivannäöllään.

Itsetunto voidaan määritellä yksilön kuvaksi itsestään. Yleensä itsetunto perustuu arvioon tai tuomioon itsestä. (Miller & Moran 2012, 37.) Jos vanhemman itsetunto on *heikko*, on hän taipuvainen ajattelemaan negatiivisesti, haluton kokeilemaan uusia asioita, ajattelee negatiivisesti omista kyvyistään ja näkee lopputulokset negatiivisessa valossa (Miller & Moran 2012, 45). Kun itsetunto on heikko, selittää vanhempi epäonnistumistensa johtuvan hänestä itsestään ja nämä epäonnistumiset kertovat hänen huonoudestaan. Onnistumiset hän puolestaan selittää johtuviksi hyvästä onnesta tai sattumasta johtuviksi. (Keltikangas-Järvinen 2017, 52.)

Yksilön itsetunnon ollessa *vahva*, on vanhemman suhtautumisensa elämäänsä paljon positiivisempi kuin jos itsetunto on heikko. He myös tarttuvat todennäköisemmin uusiin haasteisiin ja heidän odotuksensa liittyen omaan menestymiseen ovat korkeammat. (Miller & Moran 2012, 45.) Vanhempi, jolla on hyvä itsetunto, kestää pettymyksiä ja epäonnistumisia ilman, että jokin pettymys vaurioittaa itsetuntoa ja kykenee oppimaan omista epäonnistumisistaan (Keltikangas-Järvinen 2017, 25). Hyvän itsetunnon omaava vanhempi osaa myös arvostaa muita ihmisiä. Itsetunnoltaan vahva yksilö kykenee näkemään toisen ihmisen osaamisen, antamaan tälle tunnustusta tarvittaessa ja arvostamaan toisten mielipiteitä. (Keltikangas-Järvinen 2017, 21.) Itsetunnoltaan vahvat selittävät onnistumiset omaksi ansiokseen, jolloin kaikki on seurausta hänen omasta taitavuudestaan tai kyvykkyydestään. Puolestaan epäonnistumisten hän selittää johtuvan sattumasta, eikä sillä ole mitään yhteyttä hänen osaamattomuuteensa. (Keltikangas-Järvinen 2017, 52.)

Hyvä itsetunto perustuu ajattelun täsmällisyyteen ja aikuisen ihmisen minä ei ratkaisevasti enää muutu. Päivittäiset kokemukset eivät vaikuta häneen enää samalla tavalla kuin esimerkiksi nuorempana, vaan hän tulkitsee tapahtumia persoonallisuutensa valossa. Aikuisen ihmisen itsetuntoa saattaa muuttaa kuitenkin sellaiset epäonnistumiset ja pettymykset, joihin hän ei voi itse

vaikuttaa mutta jotka ovat sillä tavoin kuitenkin osa hänen elämäänsä, että niiden pitäisi periaatteessa olla hänen hallinnassaan. (Keltikangas-Järvinen 2017, 275–276.)

3.5 Kooste vanhemman minäpystyvyyden tutkimuksista

Vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu sekä määrällisin (mm. kyselylomakkein) että laadullisin menetelmin (mm. havainnoimalla, haastatteleamalla). Vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu erilaisten mittarien avulla, kuten PSOC (*Parenting Sense of Competence Scale*) ja SEPTI (*Self-Efficacy of the Parenting Task Index*). (Coleman & Karraker 2000, Gilmore & Cuskelly 2009, Junttila, Aromaa, Rautava, Piha & Räihä 2015; Junttila, Laakkonen & Vauras 2007, Sanders & Woolley 2007.) Myös muita mittareita on käytetty tarkastellessa vanhempien minäpystyvyyttä. Kooste tutkimuksista vanhemman minäpystyvyydestä on nähtävissä liitteestä 3.

Osassa tarkastelemistani tutkimuksista keskityttiin erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tutkimiseen. Erityisyys on laaja käsite, jota voidaan määritellä esimerkiksi lapsen vamman tai tämän käyttäytymisen perusteella. Tarkastelemissani tutkimuksissa on muun muassa tutkittu lapsen käytösongelmien, aggressiivisuuden ja haastavan käytöksen (*externalizing behavior*) yhteyttä vanhemman minäpystyvyyden tasoon sekä miten lapsen käytösongelmat ilmenevät riippuen vanhemman minäpystyvyyden tasosta. Tutkimuksissa on myös tarkasteltu lapsen negatiivisen temperamentin (*negative temperament*) yhteyttä vanhemman minäpystyvyyteen. Osassa tutkimuksissa on myös tarkasteltu, onko lapsen diagnoosilla (kuten kehityksellinen häiriö, Down Syndrooma tai autismikirjon häiriöllä) yhteyttä vanhemman minäpystyvyyden tasoon. (Cattik & Aksoy 2018; Garcia & Alampay 2012; Gilmore & Cuskelly 2012; Mouton ym. 2018; Roskam ym. 2016; Secer ym. 2012; Rezendes & Scarpa 2011; Verhage, Oosterman & Schunengel 2015.)

Cattikin ja Aksoyn (2018), Gilmoren ja Cuskellyn (2012) ja Rezendesin ja Scarpan (2011) tutkimuksissa tarkasteltiin, onko lapsen diagnoosilla yhteyttä vanhemman minäpystyvyyden tasoon. Cattikin ja Aksoyn tutkimuksessa tarkasteltiin sellaisten vanhempien minäpystyvyyttä, joiden lapselle oli diagnosoitu kehityksellisiä haasteita tämän varhaisvuosina. Tutkimuksessa vanhemman minäpystyvyyden tason havaittiin vaihtelevan sen mukaan, mikä lapsen diagnoosi oli. Tutkimuksessa havaittiin, että jos lapsella ilmeni älyllisiä haasteita (*intellectual disabilities*) oli vanhemman minäpystyvyyden taso korkeampi kuin jos lapsella ilmeni muita kehityksellisiä

haasteita, kuten puheen tai kielen haasteita. Tätä selitettiin sillä, jos vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa ilmenee haasteita, voi se heikentää vanhemman minäpystyvyyttä. Gilmoren ja Cuskellyn (2012) tutkimuksissa puolestaan tutkittiin äitien, joiden lapsella oli Down syndrooma, kokemaan tyytyväisyyttä ja minäpystyvyyttä. Näiden äitien tuloksia verrattiin äiteihin, joiden lapsella ei ollut Down syndroomaa, eikä lapsen diagnoosin havaittu merkittävästi vaikuttavan vanhemman kompetenssiin. Rezendes ja Scarpa (2011) puolestaan tutkivat äitejä, joiden lapsella oli autismikirjon häiriö. Tutkimuksessa havaittiin, että lapsen diagnoosi oli yhteydessä äidin kokemaan stressiin ja todettiin, että lapsen autismikirjon häiriöön liittyvät käyttäytymisen haasteet vaikuttivat vanhemman kokemaan stressiin, minäpystyvyyteen ja negatiiviseen mielialaan. Tarkasteltujen tutkimusten tulokset olivat jokseenkin ristiriitaisia, mikä voi osaltaan selittyä lasten eri diagnooseista ja siitä, mitä muita taustatekijöitä on otettu huomioon, kun on tarkasteltu lapsen diagnoosin ja vanhemman minäpystyvyyden välistä yhteyttä.

Garcia ja Alampay (2012) tutkivat vanhemman minäpystyvyyden, stressaavien elämäntapahtumien ja *lapsen haastavan käyttäytymisen* yhteyttä vanhempien vihamielisyyteen ja aggressiivisuuteen. Tutkimuksessa todettiin, että stressaavien elämäntapahtumien, vanhemman aggressiivisuuden ja vihamielisyyden välillä ilmeni yhteys silloin, kun vanhemman minäpystyvyyden taso oli *heikko tai keskitasoinen*. Roskam ym. (2016) tutkivat vanhemman minäpystyvyyttä ja sen yhteyttä lapsen *haastavaan käyttäytymiseen*. Tutkimuksessa todettiin, että vanhemman *heikko* minäpystyvyys voi vaikuttaa siihen, että vanhempi toteuttaa enemmän kontrolloivaa vanhemmuutta kasvatuksessaan. Lapsen myös havaittiin ilmaisevan enemmän haastavaa käytöstä, jos vanhempi suosi kontrolloivaa kasvatustyyliä ja hänen minäpystyvyytensä oli heikko.

Secer ym. (2012) tutkivat äitien minäpystyvyyttä ja sen yhteyttä lapsen toverisuhteisiin lapsen ollessa 5–6 vuotta. Tutkimuksessa havaittiin yhteys *vanhemman minäpystyvyytensä ja lapsen pro- ja asosiaalisen käyttäytymisen välillä*. Tutkimuksessa todettiin, että heikko minäpystyvyys ei ainoastaan vaikuta negatiivisesti vanhemmuustyyliin ja äidin toimintaan, vaan lapsella voi myös ilmetä enemmän konflikteja heidän vertaissuhteissaan. Verhage ym. (2015) tutkimuksessa puolestaan havaittiin, että millaisia kokemuksia vanhemmalla on lapsensa huolehtimisesta, vaikuttaa joko *negatiivisesti tai myönteisesti vanhemman minäpystyvyyteen*. Myös Coleman ja Karraker (2000) tutkimuksessa havaittiin, että jos lapsen emotionaalisuuden taso oli heikko, he olivat sosiaalisia ja yhdistettynä se äidin aiempiin kokemuksiin lasten kanssa, oli näillä vanhemmilla sekä *vahvempi* vanhemmuuden minäpystyvyys että yleinen minäpystyvyys. Puolestaan jos lapset reagoivat vahvasti emotionaalisesti, oli vanhempien yleinen ja vanhemmuuden minäpystyvyys heikompi.

Junttila ym. (2015) tutkimuksessa havaittiin, että vanhempien oma arvio minäpystyvyytensä tasosta oli vahvempi silloin, kun heidän lapsensa oli 1,5 vuotta kuin lapsen ollessa 3-vuotias. Tätä selitettiin muun muassa sillä, että jos vanhempi kokee lapsen ollessa 1,5 vuotta yksinäisyyttä, masennusta, ahdistuneisuutta tai tyytymättömyyttä avioliittonsa, voi se *vaikuttaa negatiivisesti hänen minäpystyvyyteensä* myöhemmässä vaiheessa vanhemmuutta. Junttila ym. (2007) tutkimuksessa myös havaittiin yksinäisyyden merkitys vanhemman minäpystyvyyden kannalta. Jos vanhemmalla oli vähemmän kokemuksia yksinäisyydestä ja hän oli saanut sosiaalista tukea, oli sillä myönteinen vaikutus vanhemman minäpystyvyyteen. Coleman ja Karraker (2000) tutkimuksessa havaittiin myös, että vanhemman minäpystyvyyden taso oli yhteydessä lapsen ikään. Tätä selitettiin sillä, että kun lapset kykenevät huolehtimaan enemmän itsestään, voivat äidit löytää enemmän aikaa ja resursseja saavuttaa muita elämänsä tavoitteita, *mikä kasvattaa heidän yleistä minäpystyvyyttään*.

Osassa tutkimuksista pääpaino oli molempien vanhempien minäpystyvyyden tarkastelun sijaan äitien minäpystyvyyden tutkimuksessa. Äitien minäpystyvyyden tutkimiseen olivat keskittyneet muun muassa Verhage ym. (2015), Gilmore ja Cuskelly (2015), Rezendes ja Scarpa (2011) Secer ym. (2012), Sanders ym. (2005) sekä Coleman ja Karraker (2000). Tämä voi perustua siihen, että naiset mielletään usein lastensa pääasiallisiksi hoitajiksi. Kuitenkaan se ei tarkoita, että isien tai muiden läheisten merkitys olisi äitejä vähäisempi. (Silvén & Kouvo 2008, 99.) Kuitenkin suurimmissa osassa tutkimuksista oli tarkasteltu sekä äitien että isien minäpystyvyyttä muun muassa Cattikin ja Aksoyn (2018), Chaun ja Giallon (2014), Garcian ja Alampayn (2012), Gilmoren ja Cuskellyn (2009) ja Junttila ym. (2015) tutkimuksissa. Tarkasteltujen tutkimusten luotettavuutta voidaan arvioida siten, miten suuret tutkimusten aineistot olivat. Muun muassa Junttila ym. (2015) tutkimuksen aineisto koostui 1234 äidistä (n=1234) ja 1132 isästä (n=1132), Gilmore ja Cuskelly (2009) tutkimus 586 äitiä (n=586) ja 615 isää (n=615) sekä Salonen, Kaunonen, Åsted-Kurki, Järvenpää, Isoaho ja Tarkka (2010) tutkimuksessa 500 äitiä (n=500) ja 242 isää (n=242). Suurimmassa osassa tarkastelemiani tutkimuksia aineistot olivat yli 100 osallistujaa. Ainostaan kahdessa tarkastelemassani tutkimuksessa vastaajia oli ollut alle sata (Cattik & Aksoy 2018, Sanders ym. 2005).

4 Tutkimuskysymykset

Erityislasten vanhempien minäpystyvyydestä arjen kokemuksissa on verrattain vähän tietoa. Tästä syystä tutkimusongelma kohdistuu vanhemman minäpystyvyys käsitysten analysointiin. Asetan tutkimukselleni seuraavan päätutkimuskysymyksen:

Millainen on erityislasten vanhempien käsitys minäpystyvyydestään vanhemmuuden arjessa?

Päätutkimuskysymystä tarkennetaan seuraavilla alakysymyksillä:

1. Miten erityislasten vanhemmat kuvaavat arjen toimintamahdollisuuksiaan ja elämänhallintaansa?
2. Mitkä tekijät tukevat heidän minäpystyvyyttään?
3. Mitkä tekijät haastavat heidän minäpystyvyyttään?

5 Tutkimuksen metodologiset valinnat

Tämä tutkimus sijoittuu menetelmällisesti sekä kvalitatiivisen että kvantitatiivisen tutkimuksen kenttään. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus pyrkii ymmärtämään käyttäytymisen ja päätösten syitä. Tutkimusjoukko ei ole yleensä kovin suuri, mutta se pyritään analysoimaan mahdollisimman tarkasti. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tilastollisiin yleistyksiin toisin kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Kvalitatiivinen tutkimus sopii hyvin toiminnan kehittämiseen, vaihtoehtojen etsimiseen ja sosiaalisten ongelmien tutkimiseen. Kvalitatiivisen tutkimuksen aineisto kerätään yleensä vähemmän strukturoidusti kuin kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Selvää rajaa ei kuitenkaan voida vetää kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen aineistonkeruun välille. (Heikkilä 2014, 15.) Kvantitatiiviseen tutkimukseen liittyy aina kvalitatiivinen komponentti, kuten myös toisinpäin (Jokivuori & Hietala 2007, 22). Kvantitatiivisesta eli määrällisestä tutkimuksesta voidaan käyttää myös nimitystä tilastollinen tutkimus. Tällaisen tutkimuksen avulla selvitetään lukumääriin ja prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä. Yleensä aineiston keruussa käytetään standardoituja tutkimuslomakkeita valmiine vastausvaihtoehtoineen. Asioita kuvataan numeeristen suureiden avulla. Tuloksia puolestaan havainnollistetaan taulukoiden tai kuvioiden avulla. Aineisto on yleensä suuri. (Heikkilä 2014, 15.)

Tässä tutkielmassa on tavoitteena ollut tuoda esiin erityislasten vanhempien minäpystyvyyuskäsityksiä heidän vanhemmuuden arjessaan. Tutkimuksen aineisto on kerätty sähköisellä kyselylomakkeella, joka sisälsi niin avoimia kuin strukturoituja kysymyksiä. Avoimia kysymyksiä olen analysoinut laadullisin menetelmin ja strukturoituja kysymyksiä puolestaan määrällisin menetelmin. Näiden kahden analyysimenetelmän avulla olen kartoittanut vastauksia tutkimuskysymyksiini. Seuraavaksi kuvaan tutkimusprosessin etenemiseni ja siirryn sen jälkeen tarkastelemaan tarkemmin metodologisia valintojani. Laadullisten ja määrällisten menetelmien ensisijaisena tarkoituksena on toimia välineinä, joiden avulla saan kokonaiskäsityksen aineistosta sekä erityislasten vanhempien minäpystyvyyuskäsityksistä.

5.1 Kysely aineistonkeruumenetelmänä ja mittarin luominen

Tämän tutkimuksen aineisto on kerätty sähköisellä Webropol-kyselylomakkeella. Lomakehaastattelu tai lomakekysely (postikysely) on useimmiten kvantitatiivisessa tutkimuksessa käytetty aineistonkeruumenetelmä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 87). Kyselylomake on kysely- ja haastattelututkimusten olennainen osatekijä ja uusi teknologia onkin mahdollistanut tiedonkeruun esimerkiksi internetlomakkeiden avulla (Heikkilä 2014, 45). Sähköiset kyselylomakkeet ovat suosittuja niin kaupallisessa tarkoituksessa kuin myös tutkimuskäytössä. Niiden vahvuutena voidaan nähdä muun muassa visuaalisuus – kyselyt voidaan rakentaa ulkoasultaan monipuolisiksi ja mahdollisimman miellyttäväiksi. (Valli & Perkkilä 2015, 109.) Sähköisten kyselylomakkeiden etuna voidaan myös pitää seuraavia: Vastausten saaminen on yleensä nopeaa, haastattelijoina ei tarvita ja tällöin ei myöskään tarvitse ottaa huomioon haastateltavan vaikutusta tutkittavaan, pystytään säilyttämään tutkittavan anonymiteetti sekä voidaan tiedustella arkaluontoisikiäkin asioita. Internetkyselyn heikkouksia puolestaan on, että kysymyksiä ei voida tarkentaa, mikä lisää väärinymmärtämisen riskiä. Vastausten tarkkuutta voidaan myös pitää kyseenalaisena. (Heikkilä 2014, 18.) Webropolilla kyselylomakkeen linkki voidaan lähettää henkilökohtaisesti vastaanottajille sähköpostitse tai julkisen linkin kautta www-sivuilla (Heikkilä 2014, 70). Tämän tutkimuksen kyselylomake Liite 2.

Kyselyn ja haastattelun idea on yksinkertaisuudessaan se, kun haluamme tietää mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä häneltä itseltään (Tuomi & Sarajärvi 2018, 84). Tutkimuksessa on pyritty yleistämisen sijaan kuvaamaan ja ymmärtämään erityislasten vanhempien minäpystyvyyksensä vanhemmuuden arjessa. Laadullisessa tutkimuksessa on tästä syystä mielekästä, että henkilöt, joilta tieto kerätään, tietävät tutkittavasta ilmiöstä mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta asiasta. (Tuomi ym. 2018, 98.) Tässä tutkimuksessa olennaista siis oli, että erityislasten vanhempien käsityksiä liittyen heidän minäpystyvyyteensä kysytään heiltä itseltään.

Kun mietin aineistonkeruumenetelmää, puntaroin kyselylomakkeen ja haastattelun väliltä. Valitsin kyselyn aineistonkeruumenetelmäksi, koska tällöin pystyisin tavoittamaan ELO:n toiminnassa mukana olevia vanhempia eri Lapin kunnista. Vanhemmat pystyvät myös vastaamaan kyselyyn esimerkiksi omassa kodissaan eikä heidän tarvitse varata aikaa erikseen haastatteluun osallistumiselle. Tämä helpotti myös tutkijana toimimista, koska en pitänyt mielekkään esimerkiksi Skype-haastatteluiden toteuttamista. Verkkokyselyiden etu on niiden nopeus niin kyselyä

toimittaessa kuin myös se vastaanottaessa. Niinpä aineistonkeruu ei aiheuttanut juurikaan kuluja. (Valli & Perkkilä 2015, 109.)

Kyselylomakkeen laatiminen edellytti kirjallisuuteen tutustumista, tutkimusongelmien pohtimista, käsitteiden määrittelyä ja tutkimusongelman valintaa (Heikkilä 2014, 45). Ennen varsinaista kyselylomakkeen muodostamista olikin olennaista, että tutustuin aiempaan kirjallisuuteen ja teorioihin. Määrällisessä tutkimuksessa tutkijan on määriteltävä käsitteet sellaisiksi, että niitä on mahdollista mitata. Operationalisointi tarkoittaa teoreettisten ja käsitteellisten asioiden muuttamista sellaiseen muotoon, että tutkittava ymmärtää asian arkiymmärryksellään. Strukturointi on toinen keskeinen käsite määrällisessä tutkimuksessa. Strukturointi tarkoittaa, että tutkittava asia ja sen ominaisuudet suunnitellaan ja vakioidaan. Strukturoinnissa tutkittavat asiat vakioidaan lomakkeeseen kysymyksiksi ja vaihtoehtoiksi siten, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavalla. (Vilka 2007, 14–15.)

Operationalisoinnin ensimmäisessä vaiheessa tutkija ensin hahmottelee ja määrittelee käyttämänsä käsitteen yleisesti. Tämän jälkeen käsite puretaan osa-alueisiin. (Vilka 2007, 37–38.) Tässä tutkimuksessa oli tärkeää määrittellä tarkkaan, mitä kyselylomakkeen eri kysymykset mitaavat. Operationalisointiprosessin avoimuus antaa lukijalle mahdollisuuden arvioida, kuinka luotettavasti tutkimuksessa käytettävä mittari mittaa sitä, mitä tutkimuksessa on tarkoituskin mitata. (Vilka 2007, 37–38.) Minäpystyvyyks-käsite sekä sen lähikäsitteet elämänhallinnan tunne ja itsetunto täytyi purkaa osa-alueisiin, jotta olen pystynyt luomaan kyselylomakkeen, joka tarkastelee mahdollisimman kattavasti minäpystyvyyden ja sen lähikäsitteiden eri puolia. Kyselylomaketta luodessa oli myös olennaista ottaa huomioon, että niissä kysytään sellaisia asioita, jotka vanhemmat voivat ymmärtää oman arkensa ja vanhemmuutensa kautta.

Tämän tutkimuksen kyselylomake (Liite 2: Kyselylomake) on luotu aiemman teoriaosuuden pohjalta. Keskeisessä asemassa mittarin luonnissa on ollut Albert Banduran minäpystyvyyden lähteiden nelijaottelu: Yksilön aiemmat kokemukset (*mastery experience*), mallioppimien (*vicarious experience*), ympäristön antama palaute (*social persuasion*) sekä yksilön tunteet ja tuntemukset (*physiological and affective states*). Kysymykset on mukailtu teorian pohjalta yleisestä minäpystyvyydestä (muun muassa Bandura ja Keltinkangas-Järvinen), vanhemman minäpystyvyyden määritelmän pohjalta (*PSE eli Parenting self-efficacy*) sekä aiemmissä tutkimuksissa käytettyjen mittareiden PSOC (*Parenting Sense of Competence Scale*) Gibaud-Wallston ja Wanderman (1978) ja SEPTI (*Self-Efficacy for Parenting Task Index*) Coleman ja Karraker (2000) avulla.

Tutkimukset, joissa on tarkasteltu minäpystyvyyttä, ovat keskittyneet alueihin kuten työelämä, urheilu, lääketiede ja terveys, sosiaaliset ja poliittiset muutokset, moraalien kehittyminen, psykologia, psykiatria, psykopatologia ja kansainväliset tapahtumat. Huomio on myös kiinnitetty koulutuksen tutkimiseen. (Pajares 2005, 343.) Tämä osaltaan lisää tämän tutkimuksen aiheen tärkeyttä. Vaikka vanhempien minäpystyvyyttä on tutkittu (esim. Coleman & Karraker 2000; Sanders & Woolley 2005; Secer ym. 2012; Junttila ym. 2015; Mouton ym. 2018), on erityislasten vanhempien minäpystyvyyteen keskittyviä tutkimuksia harvemmassa ja erityisesti näkökulmasta, mitkä tekijät heidän käsitystensä mukaan vaikuttavat heidän minäpystyvyyteensä.

PSOC eli *Parenting sense of Competence Scale*-mittarin ovat kehittäneet Gibaud-Wallston ja Wandersman (1978). Oman muunnoksensa mittarista ovat muun muassa luoneet Johnston ja Mashin (1989), joka on keskittynyt erityisesti vanhempien itsetunnon tutkimiseen. Mittari sisältää 17 väittämää ja kaksi alamittaria. Nämä alamittarit mittaavat vanhemman pystyvyyttä (vanhemman kyky ja itsevarmuus käsitellä lapsen ongelmia) sekä tyytyväisyys (tunteet vanhemmuuteen liittyen, kuten ahdistus ja turhautuminen). Jokainen väittämä on koodattu Likertin asteikolla 1–6 (1= ”Vahvasti erimieltä”, 6= ”Vahvasti samaa mieltä”). (Gibaud-Wallston & Wanders 1978.) Mittarin avulla tarkastellaan vanhempien vanhemmuuden tyytyväisyyttä ja heidän minäpystyvyyttään vanhemman roolissa (Gilmore & Cuskelly 2009, 8). Mitä korkeammat pisteet, sitä korkeampaa vanhemman pystyvyyttä pisteet kuvaavat. Lomake sisälsi myös sellaisia kysymyksiä, jotka oli käänteisesti koodattu. Nämä käänteisesti koodatut kysymykset huomioitiin analysoidessa vastauksia, eli asteikko 1–6 oli käänteisesti koodattuna 6–1. PSOC-kyselylomakkeen väittämistä tässä tutkimuksessa on hyödynnetty seuraavia (osa otettu mukaan sellaisenaan ja osa muotoiltu uudelleen, ks. LIITE 2: Kyselylomake): Lapsesta huolehtimiseen liittyvät ongelmat ovat helposti ratkaistavissa, kun tietää, kuinka oma käytös vaikuttaa lapseeni; ”Voin toimia hyvänä esimerkkinä uudelle vanhemmalle siitä, mitä hänen tulee tietää vanhemmuudesta ollakseen hyvä vanhempi”; ”Vanhemmuus on helppoa ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa”; ”Omat odotukseni kohtaavat taidoissani huolehtia lapsestani”; ”Jos joku voi löytää vastauksen siihen, mikä lastani vaivaa, se olen minä”; ”Minä todella koen, että minulla on kaikki tarvittavat taidot ollakseni hyvä äiti lapselleni”; ”Äitinä toiminen on palkitsevaa itsesään”; ”Haastavaa vanhemmuudessa on, että ei tiedä tekeekö hyvää vai huonoa työtä”. (Gibaud-Wallston & Wanders 1978.) Näitä väittämiä muokattiin muun muassa siten tähän tutkimukseen sopivaksi, että niihin pystyi vastaamaan joko äiti tai isä, esimerkiksi ”Vanhempana toimiminen on palkitsevaa itsesään, en tarvitse muita palkkioita” ja Minulla on kaikki vanhemmuuteen liittyvät taidot, jotka tarvitsevani, ollakseni hyvä vanhempi lapselleni”.

SEPTI eli *Self-Efficacy for Parenting Task Index*-mittarin ovat luoneet Coleman ja Karraker (2000) ja sen tarkoituksena on tarkastella vanhemman minäpystyvyyttä viidellä osa-alueella: saavutettavuus (kyvyt lapsen saavutuksiin koulussa), uudelleen luominen (tukea lapsen tarpeita vapaa-ajalla, mukaan lukien sosialisatio vertaisten kanssa), kurinpito (rajojen ja kurin asettaminen), hoivaaminen (emotionaalinen hoivaaminen) ja terveys (lapsen psyykkisen terveyden ylläpitäminen). Mittari sisältää 36-väittämää ja niitä arvioidaan Likertin asteikolla 1–6 (1= ”Vahvasti erimieltä”, 6= ”Vahvasti samaa mieltä”). Väittämät oli jaoteltu näiden viiden osa-alueen mukaan. Väittämät olivat esimerkiksi seuraavanlaisia: ”Olen riittävän pätevä vanhempi huolehtimaan lapsestani”, ”Rakastavana vanhempana toimiminen on minulle luontaista”, ”Olen hyvä vanhempi, mitä tulee huolehtiessa lapseni psyykkisestä terveydestä”, ”Olen tyytyväinen kykyyni viettää aikaa lapseni kanssa”, ”Minulla on vaikeuksia asettaa asianmukaisia sääntöjä lapselleni” ja ”Minulla menee liikaa aikaa tehottomiin kurinpito menetelmiin lapseni kanssa”. (Coleman & Karraker 2000.) Tässä tutkimuksessa väittämiä on muun muassa muotoiltu seuraavalla tavalla: ”Vastaan tulevat haasteet ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa, kun tiedän, kuinka toimintani vaikuttaa lapseeni”, ”Koen, että taitoni toimia vanhempana ovat tehokkaat”, ”Haastavaa erityislapsen vanhemmuudessa on, että ei tiedä, onko hyvä vai huono vanhempi lapselleen”. ”Koen, että olen hyvä vanhempi erityislapselleni”.

Tässä tutkimuksessa vanhempien vastauksia suljettuihin kysymyksiin olen arvioinut sen perusteella, mille tasolle vanhempien vastaukset asettuvat Likertin asteikolla. Mitä suurempii arvoihin vastaukset sijoittuvat, sitä vahvempaa vanhemman minäpystyvyyden tasoa vastaus kuvastaa. Asteikko on koodattu tässä tutkimuksessa 1–5, koska mielestäni se oli tulkinnan kannalta selkeämpää kuin asteikon koodaaminen 1–6. Tämä myös vähensi käsiteltävien arvojen määrää määrällisen analyysin vaiheessa. Tavallisimmin käytettyjä asenneasteikoita ovat Likertin asteikko ja Osgoodin asteikko. Likertin asteikkoa käytetään yleensä mielipideväittämässä, tavallisesti 4- tai 5-portainen järjestysasteikon tasoinen asteikko. Asteikon toisena ääripäänä on useimmiten täysin samaa mieltä (tai samaa mieltä) ja toisena ääripäänä täysin eri mieltä (tai eri mieltä). Vastaajan tulee valita asteikolta se vaihtoehto, joka vastaa parhaiten hänen omaa käsitystään. (Heikkilä 2014, 51.)

Kyselylomake (Liite 2) sisälsi niin avoimia kuin myös suljettuja kysymyksiä. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa käytetään usein ensisijaisesti avoimia kysymyksiä. Avointen kysymysten etu on, että ne on helppo laatia, mutta työläitä käsitellä. Numeeriset vastaukset voidaan puolestaan helpommin luokitella ohjelman avulla. Avoimet kysymykset voivat olla tarkoituksenmukaisia silloin, kun vaihtoehtoja ei tunneta tarkkaan etukäteen. (Heikkilä 2014, 47.) Kyselyn mahdollisena haasteena on, että avoimet kysymykset voivat jäädä niukkasanaaisiksi (Tuomi ym. 2018, 86).

Tämän tutkimuksen kyselylomake sisälsi avoimia kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli täydentää suljettujen kysymysten vastauksia. Vanhemmat antoivat pääasiassa hyvin kattavia vastauksia näihin avoimiin kysymyksiin. Tähän saattoi osaltaan vaikuttaa se, että kysymyksissä vanhempia esimerkiksi pyydettiin kuvaamaan kaksi konkreettista tilannetta, joissa he kokevat onnistumisista arjessaan. Jos esimerkkejä ei olisi pyydetty, olisi voinut olla mahdollista, että vastaukset olisivat jääneet niukka sanaisimmiksi.

Suljetut kysymykset ovat kysymyksiä, jotka antavat vaihtoehdot kysymykseen vastaamiselle. Suljettuja kysymyksiä kutsutaan myös strukturoiduiksi kysymyksiksi. Usein vastaajan tulee joko ympyröidä tai rastittaa sopiva tai sopivat vaihtoehdot. Suljettujen kysymysten vastausvaihtoehtojen määrä ei saa olla kovin suuri. Kyselylomakkeissa käytetään usein sellaisia kysymyksiä, joissa vastaaja voi valita vain yhden vaihtoehdon. Tämä ominaisuus kyselyssä on hyvä, koska tällöin tutkijalle tulee vähemmän tulkintaa siitä, mitä vastaaja on todellisuudessa tarkoittanut. (Heikkilä 2014, 49; Valli ym. 2015, 113.) Kyselylomakkeessa vanhempien tuli asettaa vastauksensa välille 1–5 (Ei sovi minuun–Sopii minuun). Suljettujen kysymysten etuina voidaan pitää, että vastaaminen vastaajalle on nopeaa ja tulosten tilastollinen käsittely on helppoa. Suljettujen kysymysten miinuksina voidaan pitää, että niihin annetut vastaukset voivat olla harmitsemattomia. Jos vaihtoehtona on ”en osaa sanoa”, houkuttelee se vastaajia usein valitsemaan sen, jos he eivät ole vastauksestaan varmoja. (Heikkilä 2014, 49.) Tässä tutkimuksessa väittämiä, joihin vanhemmat vastasivat Likertin asteikolla, oli yhteensä 36. Mietin pitkään tulisiko väittämiä olla vähemmän, jotta vanhemmat eivät kokisi vastaamista liian työlääksi. Samaa asiaa eri näkökulmista tarkasteltuna väittämien avulla voidaan kuitenkin luotettavammin mitata sitä, mitä on tarkoituskin mitata.

Kyselylomake koostui 36 väittämästä, joiden sopivuutta itseensä vastaajat arvioivat Likertin asteikolla 1–5, Ei sovi minuun–Sopii minuun. Likertin asteikko oli asetettu niin, että pienimmät arvot kuvasivat väittämien ’Ei sovi minuun’, jolloin pieniin arvoihin sijoittuvat vastaukset kuvastaisivat vanhemman heikkoa/matalaa minäpystyvyyttä. Suuret arvot puolestaan mittasivat vanhemman vahvaa minäpystyvyyttä. Osa kysymyksistä oli koodattu käänteisesti. Tämä tarkoitti, että vaikka vastaaja olisi vastannut, että väittämä sopii häneen täysin, ei se olisi automaattisesti tarkoittanut, että hänen minäpystyvyytensä taso olisi vahva. Nämä käänteisesti koodatut väittämät olivat: ks2, ks7, ks9, ks10, ks18, ks20, ks21, ks23, ks27 ja ks32. Väittämät voi nähdä kokonaisuudessaan Liite 2: Kyselylomake. Käänteisesti koodatut väittämät on käännetty saman suuntaiseksi analyysivaiheessa (faktorianalyysissa ja summamuuttujia muodostaessa) eli niiden Likertin asteikko on käännetty 5–1.

Väittämät oli jaoteltu neljään kategoriaan sen mukaan, mitä minäpystyvyyden osa-aluetta sillä haluttiin mitata. Väittämien 1–7 avulla pyysin vastaajia arvioimaan, miten vanhemmuuden kokemukset vaikuttavat nykyiseen toimintaasi. Väittämien 8–15 avulla vastaajat arvioivat, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä toimia on heidän toimintansa kannalta. Väittämien 16–25 kautta pyysin vastaajia arvioimaan, kuinka tärkeäksi he kokevat ympäristöltä ja muilta saamansa tuen toimintansa kannalta. Väittämien 26–36 avulla pyysin vastaajia arvioimaan, millaisen merkityksen he kokivat olevan omilla tunteilla ja tuntemuksilla toimintansa kannalta.

Kysymykset 37–42 olivat avoimia kysymyksiä, joiden tarkoituksena oli saada tarkentavia vastauksia koskien aiempia väittämiä sekä saada tietoa vastaajilta liittyen ELO:n toimintaan. Näihin vastaajia pyydettiin vastaamaan muutamalla lauseella. Kysymykset 43–46 keräsivät taustatietoja (sukupuoli, ikä, paikkakunta ja kuinka pitkään vastaaja on ollut (vuosina) mukana ELO:n toiminnassa). Viimeinen kysymys (47) keräsi sähköposteja arvontaan osallistumista varten. Vastauksia tähän kysymykseen oli jätetty N=51.

Kyselylomaketta muodostaessa oli myös tärkeää pohtia lomakkeen ulkoasua ja mahdollisia lisätoimintoja. Kyselylomakkeessa kysymykset oli jaettu eri sivuille sen mukaan, mitä minäpystyvyyden osa-aluetta niissä tarkasteltiin. Tällä halusin selkeyttää niin omaa analyysivaihetta kuin myös vastaajien etenemistä kyselylomaketta täyttäessä. Sivun jälkeen vastaajan oli mahdollista tallentaa vastauksensa ja jatkaa myöhemmin vastaamista. Kyselyn etenemistä pystyi seuraamaan jokaisen sivun alapalkista löytyvästä palkista, josta näkyi sivumäärä, mitä kyselystä oli jäljellä sekä prosenttiosuus. Kaikki muut kysymykset paitsi sähköposti olivat pakollisia, jolla pyrittiin estämään se, että joihinkin kysymyksistä jätettäisiin vastaamatta ja täten välttämään katoa vastauksissa.

5.2 Tutkimushenkilöt ja aineiston keruu

Tässä tutkimuksessa tutkimuksen kohteena olevan perusjoukon muodostavat erityislasten vanhemmat. Tutkimuksen perusjoukko tarkoittaa tutkimuksen kohteena olevaa joukkoa, josta halutaan saada tietoa (Heikkilä 2014, 12). Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan ole tarkasteltu koko perusjoukkoa eli kaikkia erityislasten vanhempia, vaan tutkimus on otantatutkimus, jolloin tutkimuksen otos kuvaa tiettyä osaa perusjoukosta (Heikkilä 2014; 13, 31).

Aineistoni keräsin sähköisellä kyselylomakkeella Webropolilla. ELO toimii yhdessätoista (n=11) Lapin kunnassa (Rovaniemi, Enontekiö, Inari, Kittilä, Kemijärvi, Muonio, Kolari, Pello, Salla, Sodankylä ja Tornio) ja tavoitteenani oli tavoittaa erityislasten vanhemmat mahdollisimman kattavasti eri Lapin kunnista. Vastaajien oli mahdollista myös olla eri kunnista/muualta Suomesta kuin Lapista eikä heidän tarvinnut olla ELO:n jäsen osallistuakseen kyselyyn. Kun kyselylomakkeessa tiedusteltiin paikkakuntaa, oli vaihtoehtona MUU, johon vastaaja pystyi kertomaan paikkakuntansa, jos se ei ollut mikään edellä mainituista.

Kyselylomakkeen laatimisen aloitin syys-lokakuussa 2018. Aineiston keruun suoritin marraskuussa 12.-30.11.2018 välisenä aikana. Saatekirje (Liite 1) ja kyselylomake (Liite 2) jaettiin Erityislasten Omaiset ELO Ryn sähköpostilistan kautta. Sähköpostitse saatekirje ja linkki kyselylomakkeeseen lähetettiin 464 (n=464) ja jaettiin järjestön Facebook-sivuilla, jossa sivusta on tykännyt 1133 ja seuraajilla sivulla on 1102 (katsottu 12.11.2018). Tiedote kyselylomakkeesta jaettiin myös erityislastenomaiset.fi-verkkosivuilla, jotka tavoittivat syksyn aikana noin 550 henkilö kuukaudessa (Lähde: Erityislasten Omaiset ELO Ry). Kyselylomakkeeseen oli myös lisätty ”porkkana”. Ehdotus ”porkkanan” lisäämisestä osaksi kyselylomaketta tuli ELOlta. ”Porkkanana” toimi K-kaupan 20e lahjakortti, joka arvottiin kaikkien vastanneiden kesken, jotka halusivat kyselylomakkeen vastaamisen ohessa osallistua arvontaan. Sähköpostejä ja vastauksia ei yhdistetty toisiinsa vastaajien anonymiteetin säilyttämiseksi.

Suoritin lahjakortin arvonnin kopioimalla Webropolista kaikki sähköpostit, jotka siirsin luetteloksi Wordiin tiedostoksi. Sähköpostit olivat luettelossa numeroilla 1–51. Tämän jälkeen suoritin arvonnin seuraavalla Internet-sivulla <https://melondia.fi/arvontakone/#>, johon arvottavien numeroiden määrän syötettiin eli tässä tapauksessa yksi (yksi voittaja) ja asetin arvottavan luku eli 51 (sähköpostien määrä). Arpaonni suosi numeroa 17. Tämän jälkeen katsoin Word-tiedostosta, kenen sähköposti oli luettelossa kohdalla 17. Tämän jälkeen otin voittajaan yhteyttä sähköpostitse, pyysin hänen osoitettaan ja postitin lahjakortin voittajalle kirjeitse.

Lopulliseksi aineiston kooksi muodostui 61. Monimuuttujamenetelmissä otoskoon tarkkuusvaatimuksena on, että havaintoyksikköjä on oltava vähintään muuttujamäärä. Esimerkiksi jos tutkimuksen muuttujien määrä on 100, on otoskoon oltava myös vähintään 100. (Kananen 2011, 66.) Otoskokoon vaikuttaa myös se, millainen on käytettävien analyysien tarkkuus (Kananen 2011, 67). Laadullisessa tutkimuksessa aineiston koko ei ole yleensä kovin suuri, koska tuloksilla ei pyritä yleistettävyyteen. Puolestaan määrällisessä tutkimuksessa aineiston koko on yleensä suurempi, koska usein määrällisessä tutkimuksessa pyritään tulosten yleistettävyyteen. Tässä tutkimuksessa on käytetty sekä laadullisia että määrällisiä analyysimenetelmiä, jolloin

aineiston koolla on ollut merkitystä muun muassa sen kannalta, millaisia määrällisiä menetelmiä analyysissa on voitu käyttää. Laadulliseen analyysiin nähden koen, että aineistoni on ollut riittävä, koska vanhempien vastaukset avoimiin kysymyksiin olivat kattavia, mikä mahdollisti heidän erilaisten käsitysten tarkastelun.

5.3 Aineiston analyysi

Tutkimukseni aineiston analyysissa olen käyttänyt sekä määrällisiä että laadullisia menetelmiä. Laadulliseksi menetelmäksi aineistoni analyysiin valitsin fenomenografisen tutkimusotteen, jota olen käyttänyt analysoidessani kyselylomakkeeni avoimia kysymyksiä. Määrällisen analyysin menetelminä olen hyödyntänyt kuvailevia- ja monimuuttujamenetelmiä. Kuvailevista menetelmistä analyysissa olen hyödyntänyt frekvenssijakaumia, tunnuslukuja ja kuvia aineiston havainnollistamiseen. Monimuuttujamenetelmistä olen aineiston analyysissa käyttänyt faktorianalyysia ja ryhmittelyanalyysia. Faktorianalyysin yhteydessä olen laskenut reliabiliteettikertoimen varmistaakseni faktorianalyysin tuloksia. Faktorianalyysin tuloksen varmisteluksi tai faktorianalyysin sijaan käytetään usein reliabiliteettikerrointa. Jokaiselle käyttökelpoiseksi arvioidun faktoriin muuttujajoukolle laskin oman reliabiliteettikertoimen (Cronbachin alfa). (Jokivuori & Hietala 2007, 104.)

5.3.1 Kvantitatiivinen analyysi

Ennen kuin pääsin käsittelemään määrällistä aineistoani, tuli minun siirtää aineistoni Webropolista tietokoneellinen. Siirsin aineistoni ensin Excel-tiedostoon, josta siirsin suljetut kysymykset SPSS-ohjelmaan (Versio 22). Kun kaikki tiedot oli siirretty, tein jokaisesta kysymyksestä oman frekvenssitaulukkonsa ja vertasin näitä taulukoiden tietoja Webropolissa oleviin tietoihin. Tarkistin muun muassa, että kysymyksien vastaukset olivat tulleet oikein SPSS-ohjelmaan.

Havaintoaineisto tutkimuksessa muodostuu tutkimusyksiköiden tiedoista (erityislasten vanhempien vastaukset), jotka ovat tutkimuksen kohteina. Näiden havaintojen avulla sain vastauksia tutkimuskysymyksiin. Havaintoja kutsutaan muuttujien arvoiksi. Muuttujalla voidaan tarkoittaa mitä tahansa mitattavaa ominaisuutta tai muuta suuretta, jonka arvoissa esiintyy vaihtelua. Muuttujia voivat olla esimerkiksi sukupuoli ja ikä. (Heikkilä 2014, 13.) Jokaiselle muuttujalle annetaan arvo, joka esitetään esimerkiksi symboleina, kuten numeroina (Vilkkä 2007, 15). Tässä tutkimuksessa esimerkiksi muuttuja sukupuoli on saanut arvot 1=mies ja 2=nainen sekä 3=Muu. Muuttujien määrittelyn jälkeen on tärkeää tarkistaa, että muuttujien nimien ja arvojen selitteet vastaavat kyselylomakkeen tietoja. Virheelliset selitteet voivat muuten aiheuttaa virhetulkintoja käsittelyvaiheessa. (Heikkilä 2014, 127.)

Kun olin tehnyt kaikista muuttujista frekvenssitaulukot ja tarkastanut niiden vastaavuuden Webropolista, lähdin nimeämään muuttujiani SPSS-ohjelmassa. Muuttujan nimen tarkempi selite kirjataan kohtaan *Label*. *Values* sarakkeeseen puolestaan annetaan arvojen selitteet. *Label*- ja *Values* -sarakkeiden tiedot kirjoitetaan siinä muodossa kuin ne halutaan tulosteisiin näkyviin. (Heikkilä 2014, 123.) Päädyin nimeämään muuttujat yksinkertaisesti sen mukaan, millä numerolla ne olivat esiintyneet kyselylomakkeessa. Esimerkiksi kysymyksen 1 nimesin ks1 jne. Selittäväksi otsikoksi annoin pidemmän nimen. Esimerkiksi kysymyksen 1 kohdalla ”Label” oli ”Kun asetan itselleni tavoitteita, uskon, että pystyn ne myös saavuttamaan”. Määritin myös muuttujien arvot. Väittämien arvot tarkensin Likertin asteikon mukaan seuraavanlaiseksi: 1= Ei sovi minuun ollenkaan, 2= Sopii minuun melko huonosti, 3= Ei sovi minuun hyvin eikä huonosti, 4= Sopii minuun melko hyvin ja 5= Sopii minuun erittäin hyvin. Poistin muuttujista desimaalit, koska se mielestäni selkeytti aineiston käsittelyä (1,00 = 1). Sukupuoli -muuttujan arvot olivat seuraavat: 1=mies; 2=nainen ja 3=muu. Paikkakunnat oli jaettu 11 eri arvoon. Ikämuuttuja sai arvokseen seuraavat: 1=18–29 vuotta; 2=30–62 vuotta; 3=63–79 vuotta ja 4= yli 80 vuotta. Aineistossa kaikki vanhemmat sijoituivat ikämuuttujaan 2=30–62 vuotta. Kaiken kaikkiaan kyselylomakkeeseeni sain vastauksia 61 (n=61). Taulukosta 1 voidaan nähdä taustamuuttujien sukupuoli, ikä, paikkakunta ja ELOn toiminnassa mukana olo jakautuminen aineistossa. Taulukosta on jätetty pois vastausvaihtoehdot, joihin ei tullut yhtään vastauksia. Kyselylomakkeen ja vastausvaihtoehdot voi nähdä kokonaisuudessaan Liite 2. Kyselylomake.

Taulukko 1. Taustamuuttajat aineistossa

	Lkm	%
Sukupuoli		
Mies	4	6,6
Nainen	57	93,4
Yhteensä	61	100,0
Ikäryhmä		
30–62 vuotta	61	100,00
Yhteensä	61	100,00
Paikkakunta		
Rovaniemi	22	36,1
Inari	2	3,3
Kemijärvi	4	6,6
Kittilä	5	8,2
Kolari	2	3,3
Pello	4	6,6
Salla	2	3,3
Tornio	1	1,6
Sodankylä	4	6,6
Muu	15	24,6
Yhteensä	61	100,0
Kuinka pitkään olet ollut mukana ELO:n toiminnassa?		
alle vuoden	12	19,7
1-2 vuotta	8	13,1
3-4 vuotta	10	16,4
5 vuotta tai enemmän	14	23,0
En ole vielä tutustunut ELO:n toimintaan	17	27,9
Yhteensä	61	100,0

5.3.1.1 Faktoriansalyysi, reliabiliteettikerroin ja summamuuttajat

Määrällisen analyysin aloitin faktoriansalyysillä. Faktoriansalyysi luetaan monimuuttujamenetelmiin ja sen ensisijainen tarkoitus on määrittää aineistossa perustana olevaa rakennetta. Tämän taustarakenteen ajatellaan voivan tiivistyä yhteen tai useampaan keskenään korreloimattomaan tai korreloivaan faktoriin. Faktoriansalyysin avulla tarkastelin siis muuttujien keskinäistä riippuvuutta eli korrelaatiota aineistossa. (Hair, Anderson, Tatham & Black 1998, 90–91; Jokivuori & Hietala 2007, 89.) Jos muuttujien välillä on voimakas korrelaatio ja ne ovat käsitteellisesti lähellä toisiaan, voidaan katsoa, että ne mittaavat samaa ominaisuutta. Jos taas korrelaatio on voimakkaan negatiivinen, mittaavat muuttajat tällöin saman ulottuvuuden eri ääripäitä. (Jokivuori & Hietala 2007, 90.) Tarkoituksena oli siis tarkastella muuttujien välistä riippuvuutta ja tiivistää useiden mitattujen muuttujien informaation muutamaan keskeiseen faktoriin, kuitenkin säilyttäen samalla mahdollisimman suuri alkuperäisten muuttujien vaihtelusta. Uusiin muuttu-

jiin valikoituivat siis alkuperäisistä muuttujista ne, joihin vastaajat ovat vastanneet samansuuntaisesti. (Tähtinen, Laakkonen & Broberg 2011, 168; Nummenmaa 2006, 333.) Faktorianalyysin vahvuudeksi voidaan lukea sen vahvuus löytää muuttujaryhmien kirjo (Hair ym. 1998, 98). Faktorianalyysi on ensisijaisesti aineistolähtöinen tutkimusmenetelmä (KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto). Faktorianalyysin käytön ehtona on, että muuttujat ovat vähintään välimatka-asteikollisia (Kananen 2011, 115). Tässä käytettävät muuttujat olivat Likertin asteikollisia väittämiä, jolloin faktorianalyysia voitiin käyttää näiden muuttujien korrelaation tarkasteluun.

Kun mietin faktorianalyysia, tuli tutkijana minun tehdä valinta kahden faktorimallin väliltä. Faktorimallit voidaan jakaa yleiseen faktorianalyysiin ja komponenttianalyysiin. Tässä tutkimuksessa faktorimallina on käytetty yleistä faktorimallia. Malli valitaan sen perusteella, mitkä ovat faktorianalyysin tavoitteet ja paljonko tiedetään entuudestaan muuttujien vaihtelusta. Yleinen faktorianalyysi on sopiva silloin, kun ensisijaisena tavoitteena on tunnistaa latentit ulottuvuudet tai rakentaa kattava edustus alkuperäisistä muuttujista. Yleinen faktorianalyysi nähdään usein enemmän teoriapohjaisena kuin komponenttianalyysi. (Hair ym. 1998, 102.) Menetelmiä valittaessa faktorianalyysissa on myös kaksi vaihtoehtoa. Nämä kaksi menetelmää ovat konfirmatorinen ja eksploratiivinen faktorianalyysi. Tämän tutkimuksen menetelmäksi valittiin konfirmatorinen analyysi, joka perustuu ilmiötä selittäviin teorioihin, hypoteeseihin ja oletettuihin muuttujien välisiin riippuvuuksiin. Eksploratiivinen analyysi on puolestaan puhtaasti aineistolähtöinen menetelmä. (Kananen 2011, 116–117.)

Faktorianalyysia ohjasi vahvasti teoria, jonka takia tutkimuksessa käytettiin yleistä faktorimallia ja konfirmatorista analyysia. Käytän tästä eteenpäin yleisestä faktorimallista puhuttaessa käsitettä faktorianalyysi. Kyselylomakkeessa väittämät (muuttujat) oli järjestetty sen mukaan, mitä minäpystyvyyden lähde (aiemmat kokemukset, mallioppiminen, ympäristöltä saatu palaute ja tunteet ja tuntemukset) väittämien avulla oli tarkoitus kartoittaa vanhempien käsityksiä heidän minäpystyvyydestään. Faktorit päädyin myös muodostamaan tämän jaottelun pohjalta.

Kun faktoreiden lukumäärä on selvillä, lasketaan jokaisen mukana olevan muuttujan ”painoarvo”. ”Painoarvo” tarkoittaa latausta kunkin faktorin kohdalla. Faktoroinnin yhteydessä suoritetaan myös yleensä rotaatio. Rotaation avulla pyritään siihen, että kukin muuttuja latautuisi mahdollisimman selkeäksi vain yhdelle faktorille. (Tähtinen ym. 2011, 169.) Faktorianalyysia tehdessä valitaan yleensä joko Varimax tai Direct Oblimin. Varimax ei salli faktoreiden välistä korrelaatiota, kun taas Oblimin sallii faktoreiden keskinäiset korrelaatiot. (Jokivuori & Hietala 2007, 95.) Tässä tutkimuksessa rotaatiomenetelmää ei voitu valita, koska tiettyjen muuttujien

ajateltiin latautuvan vain yhteen faktoriin. Faktorimatriisi sisältää faktorilataukset jokaisesta muuttujasta, jotka faktoriin on valittu. Lataus edustaa yhteyttä muuttujan ja faktorin välillä. Mitä korkeampi lataus, sitä paremmin muuttuja edustaa faktoria. (Hair ym. 1998, 106). Faktorilataukset saavat arvoja välillä -1 ja 1. Mitä lähempänä latauksen itseisarvo on arvoa 1, sitä paremmin faktori selittää muuttujan vaihtelua. (KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto.) Faktoreiden muodostamisen jälkeen on olennaista nimetä ne (Kananen 2011, 114). Faktoreiden tulkinnassa tai nimeämisessä voidaan käyttää eri kriteereitä. Tässä tutkimuksessa faktorit nimettiin niiden sisällön perusteella vastaamaan kyseiseen joukkoon latautuneita muuttujia (Metsämuuronen 2008, 25).

Kun lähdin tekemään faktorianalyysia kaikille 36 väittämälle, olin kiinnostunut siitä, kuinka monta faktoria mahdollisesti muodostuu. Ensisijaisesti lähdin siis hakemaan tilastollista varmistusta sille, kuuluvatko tietyt väittämät samaan ulottuvuuteen. 36 väittämällä faktorianalyysi tuotti 10 faktoria. Tämä oli liikaa, koska aineistoni koko on 61 vastausta ($n=61$) ja väittämiä minulla on 36, jolloin tästä syystä myös faktoreita muodostui paljon. Tässä vaiheessa minua ohjasi vahvasti teoriatausta ja jaottelu, jonka pohjalta kyselylomakkeen kysymykset oli jaoteltu (ks. Liite 2). Faktorianalyysia tehdessä täytyi minun myös tehdä sisällöllistä harkintaa tarkastellessani faktorilatauksia ja reliabiliteettikertoimia. **Kaikkien muodostamieni summamuuttujien kohdalla tein seuraavat valinnat:** määritin tulostuksen niin, että se ei näyttäisi pienempiä arvoja kuin 0,30. Rotaatiomenetelmän valinta ei ollut tarpeellista, koska muuttujat latautuivat yhteen faktoriin. Reliabiliteettitestin yhteydessä tein lisävalinnan 'Scale if item deleted'. Tämän valinnan avulla pystyin näkemään kaikkien muuttujien Cronbachin Alfa ja arvioimaan, pitäisikö jokin muuttujista jättää mahdollisesti tarkastelusta pois, jotta Cronbachin Alfa olisi vahvempi.

Ensimmäiseksi tein faktorianalyysin väittämille 1–7. Väittämät 1–7 sijoittuvat minäpystyvyyden osa-alueen "Aiemmat kokemukset" alle. Väittämien avulla vanhempien oli tarkoitus arvioida, millainen merkitys heidän aiemmillä kokemuksillaan (epäonnistumiset/onnistumiset) on nykyisen toiminnan kannalta. Aiemmat onnistumiset ja epäonnistumiset ovat yhteydessä siihen, millaisia tavoitteita yksilö asettaa (lyhyen- vai pitkän aikavälin) sekä miten hän niihin sitoutuu, esimerkiksi luovuttaako epäonnistuessaan eikä halua edes yrittää vai jatkaako epäonnistumista huolimatta. Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset vaikuttavat myös siihen, millaiseksi vanhempi kokee vanhemmuustaitonsa sekä kuinka pystyy hallitsemaan omaa arkeaan. Jos vanhemmalla on useita epäonnistumisen kokemuksia esimerkiksi arjen hallinnastaan, voi se heikentää hänen hallinnantunnettaan ja minäpystyvyyttään. Väittämien

avulla siis kartoitettiin, millainen merkitys vanhempien aiemmillä epäonnistumisilla ja onnistumisilla on heidän nykyisen toimintansa kannalta, miten he vastaanottavat haasteita, millaiseksi he mieltävät vanhemmuudentaitonsa ja kuinka he kokevat pystyvänsä hallitsemaan omaa arkeaan. Nämä kaikki linkittyvät vahvasti siihen, millaisia aiempia kokemuksia vanhemmalla on eri tilanteissa onnistumisessa tai epäonnistumisessa.

Muuttujien valikoitumista faktoriin ohjasi vahvasti teoria ja väittämät rajattiin latautumaan yhdelle faktorille. 1–7 väittämät latautuivat samaan faktoriin. Ks2 ja ks7 saivat negatiiviset lataukset, joten käänsin ne ennen kuin suoritin reliabiliteettianalyysin. Sekä pääkomponentti- että faktorianalyysissä latausten etumerkkiä voidaan muuttaa. Näin tulee tehdä, jos lataukset eivät ole samansuuntaisia (negatiivisia tai positiivisia). Tällöin koko asteikko tulee kääntää joko negatiiviseksi tai positiiviseksi. Kun asteikko käännetään, niistä tulee vastakkaismerkkisiä, mutta ne pysyvät itseisarvoltaan samoina. (Metsämuuronen 2008, 39.) Tässä tapauksessa, kun ks2 ja ks7 latautuivat negatiivisiksi, käänsin ne positiiviseksi, jolloin pystyin laskemaan reliabiliteettikertoimen muuttujille 1–7.

Faktorilatauksia voidaan tarkastella joko matemaattisesti tai niiden käytännöllisyyden kannalta. Lyhyesti, faktorilataukset, jotka ovat korkeampia kuin $(\pm),30$, ajatellaan muodostavan minimitalon, lataukset $(\pm),40$ voidaan ajatella tärkeämmäksi ja jos lataukset ovat $(\pm), 50$ voidaan ne ajatella käytännön tasolla merkittäviksi. Tällaista tarkastelua voidaan käyttää, *kun aineiston koko on 100 tai enemmän*. (Hair ym. 1998, 111.) Jos otoksen koko on vähemmän kuin 100, matalin faktorilataus, jota voidaan pitää merkitsevänä, on ensisijaisesti yli $(\pm),30$ (Hair ym. 1998, 113). Tässä tutkimuksessa otoskoko on 61 ($n=61$). Tässä tutkimuksessa otin huomioon kaikki lataukset, jotka olivat ensisijaisesti yli $(\pm),30$. Faktorilatauksen lisäksi arvioin myös yksittäisten muuttujien Cronbachin Alfaa ja tein sen perusteella lopulliset päätökset siitä, mitkä muuttujista olivat mukana summamuuttujan muodostuksessa. Vaikka faktorilataus olisi ollut heikko, mutta muuttujan pois jättäminen ei olisi muuttanut Cronbachin alfaa merkittävästi, päätin pitää muuttujan mukana tarkastelussa.

Kun olin arvioinut faktorianalyysin faktorilataukset käyttökelpoisiksi, suoritin reliabiliteettianalyysin laskemalla Cronbachin alfa-arvot. Reliabiliteettitestauksella tarkastellaan mittarin homogeenisuutta eli sisäistä yhdenmukaisuutta (Cronbachin alfa) (Jokivuori & Hietala 2007, 103). Mittarin reliabiliteettia kuvaava Cronbachin alfa kertoo väittämien sisäisestä konsistenttisuudesta. Tällä tarkoitetaan mittarin johdonmukaisuutta eli mittari mittaa kokonaisuutena samaa asiaa. (Jokivuori & Hietala 2007, 135.) Jokaiselle käyttökelpoiseksi arvioidun faktoriin

muuttujajoukolle lasketaan oma reliabiliteettikerroin (Cronbachin alfa). Cronbachin alfa saa arvoja välillä 0–1. Mitä lähempänä arvo on ykköstä, sen parempi tulos. Ihmistieteissä alfan on hyvä olla suurempi kuin 0,6, joka kuvaa sisäistä konsistenttisuutta. Alfa voi olla jotain 0:n ja 1:n väliltä. (Jokivuori & Hietala 2007, 104.)

Cronbachin Alfa muuttujille 1–7 oli todella hyvä, **0,813** ($0,813 > 0,6$). Kaikkien muuttujien Cronbachin Alfa oli yli $0,7 > 0,6$. Jos olisin jättänyt tarkastelusta pois käännetyt ks2, olisi Cronbachin Alfa kaikille muuttujille ollut 0,834. Ero 0,813 ja 0,834 välillä oli kuitenkin niin pieni, että päädyin pitämään käännetyt ks2 myös mukana tarkastelussa.

Faktorianalyysin ja reliabiliteettitarkastelujen jälkeen muodostin summamuuttujan. Järjestys-, välimatka- ja suhdeasteikkoisista muuttujista muodostetaan usein niin kutsuttuja summamuuttujia. Summamuuttujassa yhdistetään vähintään kaksi tai useampi samalla tavalla mitattua muuttujaa yhdeksi mittariksi. (Valli 2015, 121.) Summamuuttujiksi kutsutaan muuttujia, joiden arvot on saatu laskemalla yhteen useiden erilaisten, mutta samaa ilmiötä mittaavien muuttujien arvot. Kun on tarpeen yhdistää muuttujia keskenään, käytetään tällaisesta muuttujasta nimitystä summamuuttuja. (KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto; Nummenmaa 2006, 151.) Muodostamalla summamuuttujia voidaan vähentää käsiteltävän aineiston määrää (Tähtinen ym. 2011, 48).

Muodostin summamuuttujat käyttämällä MEAN-funktiota. MEAN-funktio on niin kutsuttu keskiarvoestimoitu summamuuttuja, jonka vaihteluväli esimerkiksi Likert-asteikollisilla (1–5) muuttujilla on aina 1,00–5,00. Keskiarvoestimoidun summamuuttujan etu on, että vaihteluväli on aina sama (silloin kun summamuuttuja muodostetaan esim. viisiportaisista Likert-asteikollisista väittämistä), muodostuipa summamuuttuja, kuinka monesta osamuuttujasta tahansa. Tämä osaltaan helpottaa mittareiden vertailua tutkimuksen sisällä. Keskiarvoestimoituja summamuuttujien avulla voidaan myös tehdä vertailua toisista vastaavista tutkimuksista saatuihin arvoihin, jos mittarit on muodostettu samanlaisista väittämistä. Keskiarvoestimoidun summamuuttujan etu on myös se, että puuttuvaa vastausta yhteen summamuuttujan osioon ei lasketa nollassi vaan vastaajan saama summamuuttujan keskiarvo lasketaan niistä muuttujista, joihin vastaaja on vastannut. (Jokivuori & Hietala 2007, 116.)

Muodostin summamuuttujan väittämistä 1–7 komennolla MEAN (k1, Ukäänteinenks2, Ukäännettyks7, k3, k4, k5, k6). Nimesin summamuuttujan ”Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset”.

Taulukko 2. Faktorimatriisi summamuuttujasta "Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset"

Summamuuttuja: Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset.	Faktorilataus
Väittämät:	
1. Kun asetan itselleni tavoitteita, uskon, että pystyn ne myös saavuttamaan.	0,742
2. Aiemmat epäonnistumiset eri tilanteissa vaikuttavat siihen, että luovutan helposti tai en halua edes yrittää.	*0,402
3. Pystyn tehokkaasti käsittelemään vanhemmuuteen liittyviä haasteita.	0,737
4. Minulla on kaikki vanhemmuuteen tarvittavat taidot, jotka tarvitsen ollakseni hyvä vanhempi lapselleni.	0,726
5. Vastaavaan tulevat haasteet ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa, kun tiedän, kuinka toimintani vaikuttaa lapseeni.	0,750
6. Minulla ei ole hankaluuksia toimia suunnitelmieni mukaan arjessa erityislapsen vanhempana.	0,745
7. Monet arjen tilanteet tuntuvat erityislapsen vanhempana usein hallitsemattomilta.	*0,722
*muuttujan arvo käännetty	Cronbachin Alfa 0,813

Seuraavan faktorin lähdin muodostamaan väittämien 8–15 mukaan. Nämä väittämät oli sijoitettu minäpystyvyys osa-alueen ”Mallioppiminen” alle. Väittämien tarkoituksena oli arvioida, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä toimia ja tuella oli vanhempien toiminnan ja käyttäytymisen kannalta. Väittämien avulla pyrittiin siis selvittämään, millainen merkitys muiden antamalla esimerkeillä, onnistumisilla ja antamalla tuella on vanhemman oman toiminnan kannalta. Jos vanhempi esimerkiksi näkee muiden vanhempien onnistumisia, voi se saada hänet myös uskomaan omiin mahdollisuuksiinsa onnistua vanhempana tai erilaisissa toiminnoissa. Muiden antamaan malliin toimia voidaan liittää muilta oppiminen ja se, millaista tukea muilta vanhempi saa vanhemmuuteensa, esimerkiksi muiden onnistumisten kautta.

Väittämistä ks8 ja ks11–ks15 latautuivat samaan faktoriin. Väittämät ks9 ja ks10 eivät latautuneet tähän yhteen faktoriin. Kaikki muuttujat latautuivat saman suuntaiseksi, joten mitään muuttujista ei tarvinnut kääntää. Tämän jälkeen laskin reliabiliteettikertoimen muuttujille ks8 ja ks11–ks15 nähdäkseni, millainen on näiden muuttujien yhdenmukaisuus eli homogeenisuus.

Cronbachin Alfa muuttujille ks8 ja ks11–ks15 oli hyvä, **0,766** ($0,766 > 0,6$). Tarkastelin yksittäin kaikkien muuttujien Cronbachin Alfaa, mutta minkään väittämän jättäminen pois tarkastelusta ei olisi nostanut Cronbachin Alfaa merkittävästi. Tämän jälkeen muodostin summamuuttujan muuttujista ks8 ja ks11–ks15 käyttäen MEAN-funktiot, jonka avulla laskettiin muuttujien keskiarvoja. Summamuuttuja Umallioppiminenjatuki = MEAN (k8, k11, k12, k13, k14, k15). Summamuuttujan nimesin tarkemmin ”Muiden antama malli ja tuki”.

Taulukko 3. Faktorimatriisi summamuuttujasta ”Muiden antama malli ja tuki”.

Summamuuttuja: Muiden antama malli ja tuki.	Faktorilataus
Väittämät:	
8. Koen, että pystyn oppimaan muilta erityislasten vanhemmilta vanhemmuudesta.	0,566
11. Koen saaneeni muilta ihmisiltä tukea toimiessani erityislapsen vanhempana.	0,731
12. Muiden onnistumiset motivoivat myös minua yrittämään kovemmin.	0,699
13. Erityislasten vanhemmille suunnattu tuki auttaa minua arjen hallinnassa.	0,770
14. Jos tarvitsen apua erityislapsen vanhempana toimimiseen, voin pyytää sitä tarvittaessa.	0,631
15. Sosiaalinen verkosto on tärkeässä asemassa erityislapsen vanhemman roolissa.	0,646
*muuttujan arvo käännetty	Cronbachin alfa
	0,766

Seuraavan faktorin lähdin muodostamaan väittämien 16–25 mukaan. Nämä väittämät oli sijoitettu minäpystyvyys osa-alueen ”Ympäristön antama palaute” alle. Väittämien tarkoituksena oli arvioida, millainen merkitys ympäristöltä ja muualta saadulla palautteella ja tuella on vanhemman toiminnan kannalta. Väittämien avulla muun muassa kartoitettiin sitä, kokevatko vanhemmat saaneensa negatiivista vai positiivista palautetta liittyen vanhemmuuteensa ja miten saatu palaute vaikuttaa esimerkiksi siihen, millaiseksi vanhempi kokee itsensä vanhempana. Jos vanhempi on saanut negatiivista palautetta vanhemmuudestaan ja omista taidostaan, voi se heikentää hänen pystyvyyttään. Puolestaan jos vanhempi saa positiivista palautetta toiminnastaan muilta (ympäristöstä tai muilta vanhemmilta), vahvistaa se hänen omaa pystyvyyden tunnettaan. Myös se, millaista palautetta vanhempi saa ympäristöstään voi vaikuttaa siihen, miten hän ottaa vastaan ja hakee tukea ympäristöstään vanhemmuuden tueksi.

Faktorianalyysin tehdessäni ks18, ks20, ks21 ja ks23 saivat negatiiviset lataukset. Ks24 ei latautunut faktoriin, joten se jäi ulkopuolelle tästä tarkastelusta. Tutkijan täytyy tuoda esiin, jos muuttuja on jätetty tarkastelun ulkopuolelle (Hair ym. 1998, 113–114). Sisällöllisesti tarkasteluna ks24 ei ollut oleellista pitää mukana, joten päädyin jättämään ks24 pois tarkastelusta myös tällä perusteella.

Seuraavaksi käänsin muuttujat ks18, ks20, ks21 ja ks23 saman suuntaisiksi kuin muut muuttujat. Olisin voinut kääntää myös muut muuttujat negatiiviseksi, mutta päädyin kääntämään ks18, ks20, ks21 ja ks23 myös positiiviseksi, koska mielestäni latauksia on mielekkäämpää tarkastella, kun ne olivat positiivisia. Kun olin kääntänyt ks18, ks20, ks21 ja ks23 samansuuntaisiksi kuin muut muuttujat, laskin reliabiliteetikertoimen muuttujille ks16, ks17, ks19, ks22, ks25 ja käänteiset muuttujat ks18, ks20, ks21 ja ks23.

Yhdeksälle muuttujalle Cronbachin Alfa oli hyvä, **0,715** ($0,715 > 0,6$). Minkään muuttujan jättäminen pois, ei olisi nostanut Cronbachin Alfaa. Päätin siis pitää mukana kaikki yhdeksän väittämää. Tämän jälkeen muodostin summamuuttujan MEAN-funktiolla väittämistä ks16, ks17, ks19, ks22, ks25 ja käänteiset muuttujat ks18, ks20, ks21 ja ks23. Muodostui summamuuttuja Ympäristöltäsaatupalautejätuki=MEAN (ks16, ks17, ks19, ks22, ks25, Ukäänteinenks18, Ukäänteinenks20, Ukäänteinenks21, Ukäänteinenks23). Tämän summamuuttujan nimen tarkoitus ”Ympäristöltä saatu palaute”.

Taulukko 4. Faktorimatriisi summamuuttujasta ”Ympäristöltä saatu palaute”.

Jatkuva summamuuttuja: Ympäristöltä saatu palaute.	Faktorilataus
Väittämät:	
16. Olen saanut muilta (ihmisiltä/erityislasten vanhemmilta) palautetta vanhemmuudestani.	0,581
17. Saamani palaute muilta liittyen vanhemmuuteeni, tukee vanhempana toimimista.	0,590
18. Minuun suhtaudutaan vanhempana negatiivisesti, koska lapseni on erityinen.	*0,465
19. Koen, että taitoni toimia vanhempana ovat tehokkaat.	0,758
20. Tarvitsen muilta ihmisiltä positiivista kannustusta, jotta pystyn jatkamaan epäonnistuessani.	*0,476
21. Erityislapseni kanssa koen tarvitsevani tukea muilta.	*0,460
22. Erityislasten vanhemmille suunnattu tuki on helposti tavoitettavissa.	0,360

23. Haastavaa erityislapsen vanhemmuudessa on, että ei tiedä, onko hyvä vai huono vanhempi lapselleen.	*0,589
25. Koen, että pystyn vastaamaan erityislapseni tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla.	0,710
*muuttujan arvo käännetty	Cronbachin Alfa 0,715

Seuraavan faktorin lähdin muodostamaan väittämien 26–36 mukaan. Nämä väittämät oli sijoitettu minäpystyvyys osa-alueen ”Omat tunteet ja tuntemukset” alle. Väittämien tarkoituksena oli arvioida, millainen merkitys vanhemman omilla tuntemuksilla ja tunteilla on tämän toiminnan kannalta. Väittämien avulla vanhempia pyydettiin muun maussa arvioimaan, miten he tuntevat arjen olevan heidän hallinnassaan, kuinka he pystyvät käsittelemään tunteitaan ja tuntemuksiaan ja miten he yleisesti kokevat oman vanhemmuutensa. Vanhemman pystyvyyden tunne voi vaikuttaa esimerkiksi siihen, kuinka hän kokee omien tunteiden olevan hallittavissaan. Kokeeko vanhempi, että hänen reaktionsa ja tunteensa hänen itsensä hallittavissa vai kokeeko hän, että ne ovat ulkopäin ohjattuja. Myös se, kokeeko vanhempi enemmän positiivisia vai negatiivisia tunteita vaikuttaa hänen toimintaansa. Jos vanhempi esimerkiksi suhtautuu elämään yleisesti optimistisesti, kokee hän todennäköisesti pystyvänsä myös hallitsemaan esimerkiksi arkeaan ja sen sujumista sekä uskoo selviytyvänsä eteen tulevista haasteista todennäköisemmin kuin jos hän suhtautuu elämään pessimistisesti. Sillä, millaisia tunteita ja tuntemuksia vanhemmalle on esimerkiksi muodostunut lapsen hoidosta, voi vaikuttaa siihen, mitä hän kokee vastaavanlaisessa tilanteessa ja toimii tämän tunteen perusteella. Väittämät liittyivät myös siihen, miten vanhempi arvioi oman jaksamisensa ja voimavaransa arjessa.

Kaikki väittämät ks26–ks36 latautuivat samaan faktoriin. Ks27 ja ks32 saivat negatiiviset lataukset, joten käänsin ne samansuuntaisiksi kuin muut väittämät. Tämän jälkeen laskin reliabiliteettikertoimen muuttujille ks26, ks28–ks31, ks33–ks36 ja käänteiset ks27 ja ks32. Cronbachiin Alfa näille muuttujille oli **0,842** ($0,842 > 0,6$). Kaikkien muuttujien yksittäiset Cronbachin Alfa lataukset olivat yli 0,8, joten pidin kaikki muuttujat mukana tarkastelussa.

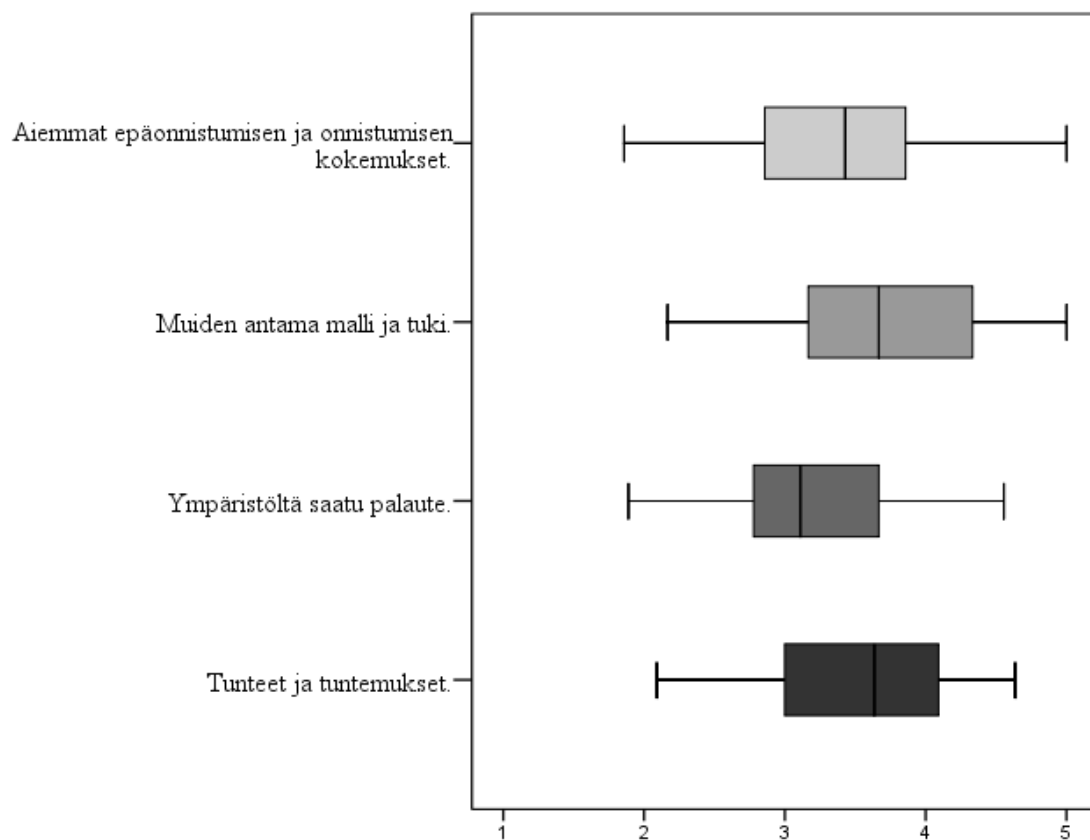
Tämän jälkeen muodostin summamuuttujan muuttujista ks26, ks28–ks31, ks33–ks36 ja käänteiset ks27 ja ks32 MEAN-funktiolla, joka laskee muuttujien keskiarvot. Muodostui summamuuttuja Utunteetjatuntemukset =MEAN (k26, k28, k29, k30, k31, k33, k34, k35, k36, Ukäänteinenks27, Ukäänteinenks32). Tämän summamuuttujan nimesin ”Tunteet ja tuntemukset”.

Taulukko 5. Faktorimatriisi summamuuttujasta ”Tunteet ja tunteukset”.

Summamuuttuja: Tunteet ja tunteukset.	Faktorilataus
Väittämät:	
26. Koen enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteeni erityislapsen vanhempana.	0,653
27. Joskus tuntuu, että en saa mitään konkreettista aikaiseksi.	*0,489
28. Koen, että olen hyvä vanhempi erityislapselleni.	0,631
29. Nautin vanhemmuudesta.	0,762
30. Koen, että pystyn käsittelemään tunteitani ja reaktioitani, eivätkä ne ohjaa minua vaan minä niitä.	0,801
31. Pystyn vaikuttamaan omilla valinnoillani elämäni kulkuun.	0,622
32. En aina ymmärrä, mistä reaktioni ja tunteeni tietyissä tilanteissa johtuvat.	*0,414
33. Vanhempana toimiminen on motivoivaa itsessään, en tarvitse muita palkkioita.	0,588
34. Minulla on riittävästi voimavaroja ja kykyjä tehdä perheemme arjesta sujuvaa.	0,795
35. Arjen rutiinit ovat minulle ja perheelleni tärkeitä.	0,491
36. Pystyn suunnittelemaan arjen ajankäyttöä.	0,626
*muuttujan arvo käännetty	Cronbachin alfa 0,842

5.3.1.2 Boxplot-kuvio muodostetuista summamuuttujista

Likertin asteikko oli koodattu 1–5, Ei sovi minuun – Sopii minuun. Aineiston käsittelyvaiheessa Likertin asteikon täsmensi seuraavalla tavalla: 1= Ei sovi minuun ollenkaan, 2= Sopii minuun melko huonosti, 3= Ei sovin minuun hyvin eikä huonosti, 4= Sopii minuun melko hyvin, 5= Sopii minuun erittäin hyvin. Kyselylomakkeen vastaukset oli rakennettu siten, että pienten arvojen (eli ei sovi minuun ollenkaan ja sopii minuun melko huonosti) ajateltiin kuvastavan sitä, että jos väittämät eivät sovi vastaajaan eli jos vanhemmalta kysyttiin esimerkiksi, kokeeko hän pystyvänsä hallitsemaan omia tunteitaan ja reaktioitaan ja hänen vastauksensa olisi asteikolla 1–2,5, kuvastaisi se heikkoa/matalaa minäpystyvyyden tasoa. Puolestaan suurien arvojen (3,5–5) ajateltiin kuvastavan väittämien sopivuutta vanhempaan, eli jos vanhempi kokee, että hän pystyy hallitsemaan omia tunteitaan ja reaktioitaan, kuvastaisi se, että vanhemman minäpystyvyyden taso olisi vahva.

Kuvio 1. Summamuuttujien jakautuminen aineistossa Likertin asteikolla 1–5. (1= Ei sovi minuun ollenkaan, 5= Sopii minuun erittäin hyvin)

Boxplot-kuvio tuo esiin keskimääräisen (mediaani) vastausten jakautumisen kaikissa väittämäkategorioissa (muodostetut jatkuvat summamuuttujat) yleisellä tasolla koko aineistossa (n=61). Poikkiviivat laatikoissa kuvaavat mediaaneja (Tähtinen ym. 2011, 81). Mediaani (Md) tarkoittaa lukua, joka jakaa muuttujan suuruusjärjestyksessä olevat arvot kahteen osaan (Tähtinen ym. 2011, 87). Kun tarkastellaan summamuuttujien jakautumista aineistossa, voidaan ensin tarkastella esimerkiksi mediaanien sijoittumista asteikolla 1–5. Koko aineiston tasolla tarkastellessa mediaaneja, voidaan havaita, että kaikkien neljän summamuuttujien mediaanit sijoittuvat asteikolla arvon 3 yläpuolelle (Md =3<) eli akselille ”Ei sovi minuun hyvin eikä huonosti”-”Sopii minuun erittäin hyvin”. Tällä tasolla tarkastellessa voidaan ajatella, että erityislasten vanhempien minäpystyvyys käsitysten kannalta kaikilla eri minäpystyvyyden osa-alueilla on merkitystä. Tein frekventtitaulukon summamuuttujista boxplot-kuvion tarkastelun tueksi, jolloin pystyin näkemään tarkat tunnusluvut. Kaikkein korkeimmalle asteikolla sijoittuvat summamuuttujien ”Muiden antama malli ja tuki” (Md= 3,667) sekä ”Tunteet ja tuntemukset” (Md= 3,6364) summamuuttujien mediaanit. Kaikkein lähemmäs kolmatta arvoa ”Ei sovi minuun hyvin eikä huonosti” (Md = 3,111) sijoittuu summamuuttujan ”Ympäristöltä saatu palaute” mediaani.

Laatikko-jana-eli boxplot-kuvio esittää seuraavat tunnusluvut: minimi, alakvartiili, mediaani, yläkvartiili ja maksimi (KvantiMOTV: Graafinen esitys (kuviot)). Alakvartiili kertoo asteikon pienimmän arvon ja mediaanin väliin jäävän keskimmäisen luvun. Yläkvartiili kertoo puolestaan asteikon suurimman arvon ja mediaanin väliin jäävän keskimmäisen luvun aineistossa. (Valli 2015, 155; 160). Vastausten hajontaa Likertin asteikolla voidaan tarkastella janojen eli ”häntien” avulla. Vastaukset hajoavat eniten summamuuttujassa ”Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset”. Suurin arvo tässä summamuuttujassa on 5 (max.) ja pienin arvo noin 1,86 (min.). Summamuuttuja ”Muiden antama malli ja tuki” saa myös maksimiarvon 5 (max.) ja minimiarvo on 2,17 (min.). Minimiarvot eivät kuitenkaan summamuuttujissa poikkea paljoa toisistaan, vaan kaikissa ne sijoittuvat lähelle arvoa 2 (Sopii minuun melko huonosti).

Janojen pituuksia eli ”häntiä” laatikon molemmin puolin voidaan tarkastella vastauksien viinonumaa. Muuttujassa ”Aiemmat epäonnistumiset ja onnistumiset” ”hännät” pitenevät melko tasaisesti molemmin puolin boxplot- kuviota. ”Häntä” on hieman pidempi oikealle, jolloin vastaukset sijoittuvat enemmän suuriin arvoihin. Muuttujassa ”Muiden antama malli ja tuki” ”häntä” puolestaan pitenee vasemmalle, jolloin muuttuja on enemmän vasemmalle vino eli vastaukset sijoittuvat pääosin pieniin arvoihin. Muuttujassa ”Ympäristöltä saatu palaute” ”häntä” pitenee melko tasaisesti molemmin puolin laatikkoa, jolloin vastauksien voidaan todeta sijoittuvan melko tasaisesti niin suuriin kuin pieniin arvoihin. Muuttujan mediaani on 3,1111 (Md),

mikä viittaa siihen, että vastaukset sijoittuvat melko tasaisesti sekä pieniin että suuriin arvoihin asteikolla 1–5. Mediaani jakaa aineiston kahteen yhtä suureen osaan. Muuttujassa ”Tunteet ja tuntemukset” ”häntä” pitenee selkeästi enemmän vasemmalle, jolloin jakauman voidaan todeta olevan vasemmalle vino ja vastaukset sijoittuvat pääosin pieniin arvoihin.

5.3.1.3 Ryhmittelyanalyysi

Ryhmittelyanalyysin avulla muodostettuihin ryhmiin on tutkimuksessa päästy faktorianalyysin kautta muodostettujen jatkuvien summamuuttujien ja boxplot-kuvion seurauksena. Klusterianalyysin eli ryhmittelyanalyysin tavoitteena oli löytää datamatriisista sellaiset havainnot, jotka ovat huomattavasti toistensa kaltaisia. Tavoitteena oli siis jaotella havainnot enemmän tai vähemmän homogeenisiin ryhmiin, jotka olisivat keskenään mahdollisimman poikkeavia, mutta ryhmien sisällä havainnot olisivat puolestaan keskenään mahdollisimman samanlaisia. (Nummenmaa 2006, 363; Tähtinen ym. 2011, 180.)

Ryhmittelyanalyysia kokeilin aluksi muodostamalla vastaajista neljä ja sen jälkeen viisi ryhmää. Ryhmien eli klustereiden määrä ei ole yleensä ennalta tiedossa (Tähtinen ym. 2011, 179). Muodostuneet ryhmät eivät kuitenkaan olleet tarpeeksi toisistaan eroavia sisällöltään, joten päätin kokeilla kolmen ja kahden ryhmän muodostusta. Kaksi ryhmää oli mielestäni liian vähän ja ryhmien keskiarvot mielestäni poikkesivat jo liikaa toisistaan. Siksi päädyin valitsemaan kolmen ryhmän jaon, koska nämä muodostuneet ryhmät erosivat tarpeeksi toisistaan mutta sisällöllisesti havainnot olivat mahdollisimman samankaltaisia keskenään. Tutkijana minun tuli päättää, missä vaiheessa ryhmien lukumäärä oli tulkinnan kannalta järkevä (Tähtinen ym. 2011, 181).

Seuraavaksi nimesin muodostetut ryhmät ja analysoin vastaajaryhmien muuttujiin saatujen keskiarvo vastausten perusteella. Tässä vaiheessa keskeisessä asemassa oli teoria minäpystyvyydestä ja sen lähikäsitteistä itsetunto ja elämäntunne. Analyysi oli vahvasti laadullista. Vastaajaryhmät nimesin analyysin tuloksena seuraavasti: 1. ryhmä= Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi; 2. ryhmä= Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi ja 3.ryhmä= Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys. Vastaajaryhmien keskiarvot jokaisessa muuttujassa olivat muodostuneet heidän Likertin asteikolla antamansa vastauksen perusteella. Tässä tutkimuksessa vanhempien vastauksia suljettuihin kysymyksiin olen siis arvioinut sen perusteella, mille tasolle vanhempien vastaukset asettuvat Likertin asteikolla. Mitä

suurempii arvoihin vastaukset sijoittuvat, sitä vahvempaa vanhemman minäpystyvyyden taso se kuvastaisi. Puolestaan pienemmät arvot kuvaisivat vanhemman heikompaa minäpystyvyyden ja hallinnantunteen tasoa. Vastauksia analysoitiin siis niin, että mitä enemmän väittämä sopii vastaajaa, sitä vahvemaksi hänen minäpystyvyytensä voidaan ajatella muodostuvan. Puolestaan mitä pienempii arvoihin vastaajan vastaukset sijoittuvat (alle 2,5), sitä heikommaksi hänen minäpystyvyytensä muodostuu. 2,5–3,5 väliin jäävien arvojen voidaan ajatella kuvaavan keskivahvaa minäpystyvyyden tasoa. Puolestaan kun keskiarvot sijoittuvat yli 3,5, kuvaa se vahvaa minäpystyvyyden tasoa.

Ryhmittelyanalyysin tuloksena muodostetut ryhmät ja niiden kuvailun voi nähdä luvusta 6.1 Vanhempien minäpystyvyyden kuvailu.

5.3.2 Fenomenografinen avointen vastausten analyysi

Sana fenomenografia (*phenomenographia*) tarkoittaa ilmiön kuvaamista tai ilmiöstä kirjoittamista (Metsämuuronen 2009, 240). Tutkimusotteen kehittäminen on lähtenyt liikkeelle 1970-luvun lopulla Göteborgin yliopistossa professori Ference Martonin tutkimusryhmässä (Järvinen & Järvinen 2011, 81). Fenomenografian sijoittumisesta eri metodologisten käsitteiden alle on käyty paljon keskustelua tutkijoiden piirissä. Fenomenografia on sijoitettu aikansa kuluessa niin paradigman, tutkimusotteen, tutkimusmenetelmän, metodologian, lähestymistavan, viitekehyksen, analyysimenetelmän kuin myös tiedonhaaran käsitteen alle. (Häkkinen 1996, 15.) Niikko (2003) määrittelee fenomenografian tietynkaltaiseksi analyysiprosessiksi, että metodologiseksi lähestymistavaksi, johon liittyy sekä ontologisia että epistemologisia sitoumuksia (Niikko 2003, 7). Huusko ja Paloniemi (2006) puolestaan tuovat esiin, että fenomenografiaa voidaan pitää enemmän tutkimusprosessia ohjaavana tutkimussuuntauksena eikä pelkästään tutkimus- tai analyysimenetelmänä (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Häkkinen (1996) nimittää fenomenografiaa tutkimussuuntaukseksi, koska sille on luotu vuosien aikana oma filosofinen perustansa ja sen katsotaan olevan lähtökohdiltaan oma suuntauksensa. Muista näkökulmista fenomenografia eroaa toisen asteen näkökulmansa kautta. (Häkkinen 1996, 15.)

Kasvatustieteellisessä tutkimuksessa on ollut suosittua käyttää fenomenografista tutkimusotetta. Fenomenografian avulla on ollut mahdollista tutkia eri ikäisten käsityksiä ja kokemuksia erilaisista kasvatustieteen ilmiöistä niiden luonnollisissa tilanteissa. (Huusko & Paloniemi

2006, 162; Niikko 2003, 7.) Fenomenografian myötä kasvatustieteellinen tutkimus on päässyt siirtymään käyttäytymisen tutkimuksesta ajattelun tutkimuksen alueelle ja sitä kautta laajentunut yhä enemmän oppimisen tutkimisen suuntaan (Niikko 2003, 7). Fenomenografiassa ollaan tieteellisen totuuden etsimisen sijaan kiinnostuneita erilaisista arkipäivän ilmiöitä koskevista käsityksistä ja niiden erilaisesta ymmärtämisen tavoista (Huusko & Paloniemi 2006, 162; Koskinen 2011, 267). Fenomenografiselle tarkastelulle sopivia tarkastelunkohteita ovat sellaiset ilmiöt, joiden ymmärtämisestä ja käsittämisestä ei ole aiempaa tietoa (Huusko & Paloniemi 2006, 171). Fenomenografisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata, analysoida ja ymmärtää käsityksiä ja tutkimus, joka on suoraan yhteydessä kokemusperäisen kuvaamiseen (Marton 1981, 190). Tässä tutkimuksessa ollaan nimenomaan kiinnostuneita erityislasten vanhempien minäpystyvyyskäsityksistä. Aiheesta ei ole saatavilla paljon tietoa, jolloin on mielekästä, että vanhempien käsityksiä on kartoitettu fenomenografisella menetelmällä.

Fenomenografia on hyvä erottaa fenomenologiasta. Fenomenologiassa tavoitteena on päästä yksilöiden käsitysten ja kokemusten kautta ilmiöihin itseensä. Vastaavasti fenomenografiassa keskitytään käsitysten eroavaisuuksien tutkimiseen. Fenomenologian ja fenomenografian ero voidaan myös nähdä siinä, että fenomenologia on tieteenfilosofian suuntaus, kun taas fenomenografia on metodinen tutkimussuuntaus ja lähestymistapa. (Huusko & Paloniemi 2006, 164.) Fenomenografiassa käytetyistä käsitteistä monet on otettu fenomenologiasta. Näitä käsitteitä ovat ilmiöt, intentionaalisuus, kokemus, sulkeistaminen, ulkoiset ja sisäiset horisontit. Voidaan sanoa, että fenomenografia on kiinnittynyt käyttämiensä käsitteiden kautta ontologisesti ja epistemologisesti fenomenologiaan. (Niikko 2003, 12.)

Fenomenografia on empiirinen tutkimusote, joka ensisijaisesti tutkii ihmisten erilaisia käsityksiä ympäröivästä maailmasta (Järvinen & Järvinen 2011, 81). Kun fenomenografiassa ollaan kiinnostuneita yksilöiden kokemukset tutkimisesta, on kyse niin kutsutusta toisen asteen näkökulmasta. Ensimmäisen asteen näkökulma puolestaan tarkoittaa, että tutkija kuvaa jotakin todellisuuden ulottuvuutta suoraan, siten kuin hän itse kohtaa sen kokemuksensa kautta. Toisen asteen näkökulma puolestaan painottaa toisten yksilöiden kokemusten tutkimista. Toisen asteen näkökulmassa tutkijan paikka sijoittuu tutkimuksessa toisaalta toisen ihmiseen tapaan kokea jotakin ja toisaalta omien tutkijan käsitysten ja kokemusten sulkemiseen. (Niikko 2003, 24–25.) Toisen asteen näkökulmassa tutkimuskohteen muodostavat erilaiset tavat, joiden avulla ihmiset kokevat, käsittävät ja käsitteellistävät eri ilmiöitä. Toisen asteen näkökulmasta tarkasteltaessa huomio kiinnitetäänkin erityisesti käsitysten vaihtelevuuteen, suhteellisuuteen ja kontekstuaalisuuteen. (Huusko & Paloniemi 2006; 165, 171.)

Käsityksiä voidaan pitää dynaamisena ilmiönä – ne voivat muuttua (Metsämuuronen 2009, 240). Tutkimuksen tavoitteena on kuvailla, analysoida ja ymmärtää erilaisia käsityksiä ilmiöistä sekä ymmärtää näiden käsitysten keskinäisiä suhteita (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Käsitusten luonne on suhteellinen, kokonaisuuksista merkityksensä saava ja sosiaalisesti rakentuva. Tällainen ymmärtäminen luo fenomenografiaan vaatimuksen kontekstuaalisuuden huomioimisesta. Kontekstuaalisuus liittyy tässä tutkimushenkilöiden tarkoituksenmukaiseen valintaan sekä tulkintaan ja raportoinnin kysymyksiin. Vaikka käsitysten erojen syyt eivät ole tutkimuksen kohteena, ovat käsitysten ilmenemisyhteydet tärkeitä niiden erojen ymmärtämiseksi. Aineiston analyysissä tämä tarkoittaa, että jäljitetään tulkinnallisia ajatuskokonaisuuksia. Tärkeää on luotettavuus raportoinnin näkökulmasta ja käsitysten ilmenemisestä kulloisessakin tilanteessa. Fenomenografisessa tutkimuksessa ajatellaan, että on mahdollista muodostaa olettamus yleisestä käsitysten joukosta tietyssä kulttuurissa, yhteiskunnassa tai yhteisössä. (Huusko & Paloniemi 2006, 165–166.)

Fenomenografisessa tutkimuksessa aineistona hyödynnetään erilaisia aineistoja, jotka ovat kirjallisessa muodossa (Huusko & Paloniemi 2006, 163). Tässä tutkimuksessa aineistona toimi sähköisellä kyselylomakkeella kerätty aineisto. Kyselylomake (Liite 2) sisälsi sekä strukturoituja väittämiä että avoimia kysymyksiä, joiden avulla on tutkittu vanhempien minäpystyvyyss-käsityksiä. Fenomenografisessa tutkimuksessa tutkimusaineiston analyysia voidaan pitää tutkimusprosessin haastavimpana mutta myös mielenkiintoisena vaiheena (Koskinen 2011, 270). Kontekstianalyysin lisäksi fenomenografiassa hyödynnetään yhtäläisyyksien ja erojen erittelyä (Huusko & Paloniemi 2006, 171). Fenomenografinen tutkimus toteutetaan empiirisen aineiston pohjalta ja tällöin lähestymistapa on aineistolähtöistä. Aineistolähtöisyys tarkoittaa, että teoriaa ei käytetä aineiston luokittelurunkona eikä teoriasta johdettujen olettamusten testaamisen perustana. Aineisto toimii kategorisena pohjana ja tulkinta muodostuu vuorovaikutuksessa aineiston kanssa. Keskustelu aikaisempien, vastakkaisten ja tukevien teorioiden kanssa on myös mukana tulkinnallisten kategorioiden muodostamisessa. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.)

Aineiston analyysi etenee vaiheittain, jossa tulkinta ja merkitysten jäljittäminen tapahtuvat samanaikaisesti usealla tasolla (Häkkinen 1996, 39). Aineiston analyysissä lähdin ensimmäiseksi liikkeelle siitä, että tulostin avoimet kysymykset ja niiden vastaukset. Luin vastaukset useaan kertaan läpi ja peilasin koko ajan vastauksia tutkimuskysymyksiini. Tein aineistoon yliviivauksia korostuskynillä eri värein sen mukaan, jos vastauksissa kuvattiin samankaltaisia asioita. Yliviivaukset olivat yksittäisiä sanoja, lauseita tai ilmauksia. Ensisijainen tarkoitukseni oli etsiä aineistosta merkityksiköitä, joissa vanhemmat kuvasivat minäpystyvyyttään, elämönhallintaansa, toimintamahdollisuuksiaan ja arkeaan. Tätä voidaan pitää fenomenografisen analyysin

ensimmäisenä vaiheena eli *merkitysyksiköiden etsiminen*. (Huusko & Paloniemi 2006, 167.) Lähestyin aineistoani tutkimuskysymysten kautta. Alusta alkaen fenomenografisessa analyysissä keskitytään ilmauksiin, ei siihen, ketkä näitä ilmauksia ovat tuottaneet. Ilmausten tulkinta tulee tehdä suhteessa siihen kontekstiin, josta ilmaus on peräisin. (Niikko 2003, 33.) Analyysia tehdessä pidin koko ajan mielessä sen, että vastaukset ovat tuottaneet erityislasten vanhemmat, mutta tarkastelin vastauksia kokonaisuutena enkä lähtenyt esimerkiksi analysoimaan yksittäisen vanhemman ilmausta.

Kun aineisto oli luettu useaan kertaan läpi tutkimuskysymykset mielessä ja olin tehnyt siihen merkintöjä eri värisin yliviiivauksin, lähdin mekaanisesti yhdistämään samaa asiasisältöä kuvaavat ilmaisut yhdeksi teemoiksi, jolle annoin oman järjestysnumeron (ks. Taulukko 6). Aineistosta muodostui lopulta 34 teemaa. Kokonaisuudessaan merkitysyksiköitä oli yhteensä 533 kappaletta. Merkitysyksiköt olivat laajuudeltaan erilaisia, ja ne saattoivat koostua lauseesta, useasta virkkeestä tai pidemmästä tekstikappaleesta. Muodostetut teemat toimivat kuvauskategorioiden pohjana. Teemoja hyödyntäen tarkoitus oli löytää tekstiaineistosta erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä kuvaavien käsitysten kirjo kartoittamalla heidän arkeensa ja vanhemmuuteensa liittämiä haasteita ja onnistumisia. Tavoitteena teemojen muodostamisessa oli, että löytäisin mahdollisimman erilaisia teemoja, jotka kuvaisivat kattavasti erilaisia vanhempien käsityksiä.

Taulukko 6. Merkitysyksiköiden lukumäärät aineistossa ja niiden pohjalta muodostetut teemat.

	Teema	Yhteensä
1.	Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus onnistunutta.	15
2.	Vanhempi kokee onnistumista opettaessaan lapselleen jotain uutta ja huomaa kehitystä lapsessaan.	9
3.	Vanhempi kokee, että hänellä on riittävästi voimavaroja toimia arjessaan.	14
4.	Lapsi on oppinut jotain uutta ja kokee onnistumisia (esim. käyttäytyy toivotulla tavalla kotona ja kodin ulkopuolella).	38
5.	Lapsi on iloinen, hyvinvoiva ja osoittaa kiintymystä vanhempaa kohtaan.	16
6.	Päivän struktuuri ja rutiinit sujuvat.	47
7.	Ei konflikteja ja turhaa stressiä päivän aikana (koko perhe voi hyvin).	35
8.	Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa sujuvaa.	9
9.	Läheisiltä saatu tuki tärkeää arjessa (omat vanhemmat, puoliso, ystävät)	32
10.	Vertaistuen tärkeys arjen tukena.	21
11.	Itse hankittu tieto arjen tueksi.	7
12.	Järjestöiltä saatu tuki (kolmas sektori) arjen tueksi.	9
13.	Terveystuella ja sosiaalipalveluista saatu tuki arjen sujumiseen.	37

14.	Vanhempi kokee, että hänellä ei ole tarpeeksi tietoa erityislapsen vanhempana toimimiseen.	5
15.	Vanhempi kokee, että hänellä ei ole riittävästi voimavaroja/resursseja arjessa jaksamiseen.	15
16.	Lapsen haastava käyttäytyminen (esim. lapsi ei kuuntele vanhemman ohjeistusta, siirtymä- ja jumitilanteet haasteellisia).	21
17.	Lapsen puutteelliset taidot (esim. sosiaalisten taitojen heikkous ja tunteiden käsittelyn/ilmaisun vaikeus).	13
18.	Lapsi on onneton (esim. kokee yksinäisyyttä, surullinen omasta erityisyydestään).	5
19.	Päivän struktuuri ja rakenne eivät suju (esim. yllättävät tilanteet haastavia).	20
20.	Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju.	10
21.	Vanhempi ei osaa nimetä/kuvailla arjen onnistumisiaan.	7
22.	Vanhempi ei osannut kertoa, millaista tukea ELOlta toivoisi saavansa.	12
23.	Vanhemmat toivoivat ELOlta vertaistukea.	31
24.	Vanhemmat toivoivat saavansa tietoa (infomateriaaleja, luentoja).	7
25.	Muunlaista apua ELOlta.	7
26.	Vanhemmat kokisivat saavansa tukea erilaisten ELOn järjestämien tapahtumien kautta.	7
27.	Vanhemmat kokevat saavansa jo tarpeeksi tukea ELOlta.	6
28.	ELOn tarjoama vertaistuki tukee arjen sujumista.	14
29.	Vanhempi koki, että ei ole saanut minkäänlaista tukea ELOlta.	16
30.	Vanhempi ei ole vielä tutustunut ELOn toimintaan.	16
31.	Vanhempi koki, että ELOn järjestämät erilaiset tapatumat tukevat arjen sujumista.	16
32.	ELOn jakama informaatio tukee arkea (mm. nettisivut, uutiskirjeet jne.)	11
33.	Vanhempi koki, että ei ole saanut tukea mistään.	4
34.	Tukea vanhemmuuteen on runsaasti tarjolla.	1

Tämän jälkeen siirryin analyysin toiseen vaiheeseen, jota voidaan luonnehtia *ilmausten vertailuksi toisiinsa*. Ryhdyin vertailemaan samaan kategoriaan kuuluvia ilmauksia sekä vertasin niitä myös muiden ryhmien ilmauksiin. Kategorioiden teoreettiset piirteet muodostuivat näiden ilmausten vertailujen myötä. (Häkkinen 1996, 42–43.) Lähdin esimerkiksi vertailemaan ilmauksia siten, että oliko ilmaus vanhemman vai lapsen näkökulmasta tarkasteltu, oliko ilmaus positiivinen (esim. arjen onnistumiset) vai negatiivinen (esim. arjen haasteet). Tässä vaiheessa keskityin erityisesti siihen, että etsin merkitysten joukosta samanlaisuuksia ja erilaisuuksia, mutta myös harvinaisuuksia ja rajatapauksia (Niikko 2003, 34).

Seuraava vaihe analyysissä oli *määrittää kategoriat ja niiden väliset rajat*. Kategoriat tuli muodostaa siten, että ne olisivat selkeässä suhteessa toisiinsa. Kategorioiden sisällä ilmauksia tuli vertailla muihin samaan kategoriaan kuuluviin ilmauksiin sekä tehdä vertailua muiden katego-

rioiden ilmausten kanssa. (Niikko 2003, 36.) Esimerkiksi muodostaessa alakategorioita ”Vanhempaan itseensä liittyvät tekijät arjessa” ja ”Vanhempi kuvaa arjen onnistumisia lapsensa kautta” tein selkeää erottelua siinä, kuvaako vanhempi omia onnistumisiaan arjessa itsestään riippuviksi vai kuvasiko hän onnistumisiaan lapsensa kautta. Muodostetut kategoriat pitävät sisällään käsitysten erityispiirteet ja liitin ne aineistoon suorien lainausten avulla. Kategorioiden välisiä suhteita kuvatessa käytin apuna sisältöjen auki kirjoittamista. (Huusko & Paloniemi 2006, 168.) Alakategorioita muodostui lopulta yhdeksän kappaletta.

Neljännessä analyysinvaiheessa yhdistin alakategoriat teoreettisista lähtökohdistaan käsin laaja-alaisemmiksi ylemmän tason kategorioiksi eli kuvauskategorioiksi (Niikko 2003, 36). Alakategorioista muodostui kolme yläkategoriaa. Nämä muodostetut yläkategoriat eli kuvauskategoriat kuvastavat tutkijan tulkintoja tutkittavilta saadusta tiedosta ja todellisuutta koskevista käsityksistä (Niikko 2003, 37). Kategorioiden rajat pyrin muodostamaan siten, että ne ovat loogisessa suhteessa toisiinsa eivätkä ne mene toistensa kanssa limittäin. Nämä muodostetut kuvauskategoriat sisältävät käsitysten ja kokemusten ominaispiirteet sekä niiden empiirisen ankkuroinnin itse aineistoon. (Niikko 2003, 36–37.)

Taulukko 7. Muodostetut ylä- ja alakategoriat sekä niihin kuuluvat teemat sekä merkitysyksiköiden lukumäärät muodostetussa yläkategoriassa.

Yläkategoria	Alakategoria	Teema
I. Onnistunut arki: Vanhemmuutta ja arkea tukevat tekijät.	A. <i>Vanhempaan itseensä liittyvät tekijät arjessa.</i> Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus onnistunutta. Vanhempi kokee onnistumista opettaessaan lapselleen jotain uutta ja huomaa kehitystä lapsessaan. Vanhempi kokee, että hänellä on riittävästi voimavaroja toimia arjessaan	Lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus onnistunutta. Vanhempi kokee onnistumista opettaessaan lapselleen jotain uutta ja huomaa kehitystä lapsessaan. Vanhempi kokee, että hänellä on riittävästi voimavaroja toimia arjessaan
	B. <i>Vanhempi kuvaa arjen onnistumisia lapsensa kautta.</i> Lapsi on oppinut jotain uutta ja kokee onnistumisia (esim. käyttäytyy toivotulla tavalla kotona ja kodin ulkopuolella). Lapsi on iloinen, hyvinvoiva ja osoittaa kiintymystä vanhempaa kohtaan.	Lapsi on oppinut jotain uutta ja kokee onnistumisia (esim. käyttäytyy toivotulla tavalla kotona ja kodin ulkopuolella). Lapsi on iloinen, hyvinvoiva ja osoittaa kiintymystä vanhempaa kohtaan.
	C. <i>Onnistuneen arjen elementit.</i> Konfliktiton ja sujuva arki (Päivän struktuuri ja rutiinit sujuvat; Ei konflikteja ja turhaa stressiä päivän aikana) Saatu tuki eri tahoilta tärkeää arjen sujumisen kannalta (Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa sujuvaa; Tukea vanhemmuuteen on runsaasti tarjolla; Läheisten tuki, vertaistuki, itse hankittu tieto tukemassa arkea, järjestöiltä, terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden tuki arjen sujumiseen).	Päivän struktuuri ja rutiinit sujuvat Ei konflikteja ja turhaa stressiä päivän aikana (koko perhe voi hyvin) Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa sujuvaa. Tukea vanhemmuuteen on runsaasti tarjolla. Läheisiltä saatu tuki tärkeää arjessa (omat vanhemmat, puoliso, ystävät).

		Vertaistuen tärkeys arjen tukena Itse hankittu tieto arjen tueksi Järjestöiltä saatu tuki (kolmas sektori) arjen tueksi Terveystuella ja sosiaalipalveluilta saatu tuki arjen sujumiseen
		Merkitysyksiköiden lukumäärä yhteensä 290
II. Arjen haasteet: Vanhemmuutta ja arkea haastavat tekijät.	<i>D. Vanhemman riittämättömyyden tunteet liittyen itsensä vanhemmuuden arjessa.</i> Vanhempi kokee, että hänellä ei ole tarpeeksi tietoa erityislapsen vanhempana toimimiseen. Vanhempi kokee, että hänellä ei ole tarpeeksi voimavaroja/resursseja arjessa jaksamiseen. Vanhempi ei osaa nimetä/kuvata arjen onnistumisiaan.	Vanhempi kokee, että hänellä ei ole tarpeeksi tietoa erityislapsen vanhempana toimimiseen. Vanhempi kokee, että hänellä ei ole tarpeeksi voimavaroja/resursseja arjessa jaksamiseen. Vanhempi ei osaa nimetä/kuvata arjen onnistumisiaan.
	<i>E. Lapseen liittyvät tekijät, jotka haastavat arkea ja vanhemmuutta.</i> Lapsen haastava käyttäytyminen (esim. lapsi ei kuuntele vanhemman ohjeistusta, siirtymä- ja jumitilanteet haasteellisia). Lapsen puutteelliset taidot (esim. sosiaalisten taitojen heikkous ja tunteiden käsittelyn/ilmaisun vaikeus). Lapsi on onneton (esim. kokee yksinäisyyttä, surullinen omasta erityisyydestään)	Lapsen haastava käyttäytyminen (esim. lapsi ei kuuntele vanhemman ohjeistusta, siirtymä- ja jumitilanteet haasteellisia). Lapsen puutteelliset taidot (esim. sosiaalisten taitojen heikkous ja tunteiden käsittelyn/ilmaisun vaikeus). Lapsi on onneton (esim. kokee yksinäisyyttä, surullinen omasta erityisyydestään)
	<i>F. Arkea ja vanhemmuutta haastavat tekijät.</i> Päivän struktuuri ja aikataulu eivät suju (Päivän struktuuri ja rakenne eivät suju (esim. yllättävät tilanteet haastavia) Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju tai tukea ei ole saatavilla (Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju. Hankaloittaa arkea; Vanhempi koki, että ei ole saanut tukea mistään.)	Päivän struktuuri ja rakenne eivät suju (esim. yllättävät tilanteet haastavia). Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju. Vanhempi koki, että ei ole saanut tukea mistään.
		Merkitysyksiköiden lukumäärä yhteensä 100.
III. ELOlta saatu ja toivottu tuki arkeen ja vanhemmuuteen.	<i>G. ELOlta saatu tuki.</i> ELO:n tarjoama vertaistuki tukee arjen sujumista. Vanhempi koki, että ELO:n järjestämät erilaiset tapahtumat tukevat arjen sujumista. ELO:n jakama informaatio tukee arkea (mm. nettisivut, uutiskirjeet jne.)	ELO:n tarjoama vertaistuki tukee arjen sujumista. Vanhempi koki, että ELO:n järjestämät erilaiset tapahtumat tukevat arjen sujumista. ELO:n jakama informaatio tukee arkea (mm. nettisivut, uutiskirjeet jne.)

	H. <i>ELOlta toivottu tuki.</i> Vanhemmat toivoivat ELOlta vertaistukea. Vanhemmat toivoivat saavansa tietoa (infomateriaalia, luentoja) Muunlaista apua ELOlta. Vanhemmat kokisivat saavansa tukea erilaisten ELOn järjestämien tapahtuminen kautta. Vanhemmat kokevat saavansa jo riittävästi tukea ELOlta. Vanhempi ei osannut kertoa, millaista tukea ELOlta toivoisi saavansa.	Vanhemmat toivoivat ELOlta vertaistukea. Vanhemmat toivoivat saavansa tietoa (infomateriaalia, luentoja) Muunlaista apua ELOlta. Vanhemmat kokisivat saavansa tukea erilaisten ELOn järjestämien tapahtuminen kautta. Vanhemmat kokevat saavansa jo riittävästi tukea ELOlta.
	I. <i>Ei saa tukea ELOlta tai ei ole tutustunut ELOn toimintaan</i> Vanhempi koki, että ei ole saanut minkäänlaista tukea ELOlta. Vanhempi ei ollut vielä tutustunut ELOn toimintaan (Vanhempi ei ollut vielä tutustunut ELOn toimintaan; Vanhempi ei osannut kertoa, millaista tukea toivoisi saavansa ELOlta.)	Vanhempi koki, että ei ole saanut minkäänlaista tukea ELOlta. Vanhempi ei ollut vielä tutustunut ELOn toimintaan. Vanhempi ei osannut kertoa, millaista tukea toivoisi saavansa ELOlta.
		Merkitysyksiköiden lukumäärä yhteensä 143.

Analyysin ensisijaisena tavoitteena oli löytää aineistosta sellaisia rakenteellisia eroja, jotka selventävät käsitysten suhdetta itse tutkittavaan ilmiöön nähden. Muodostin käsitteelliset kuvauskategoriat eroavaisuuksien perusteella. Kuvauskategoriat kuvaavat erilaisia tapoja käsittää tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä. (Huusko & Paloniemi 2006, 166.) Kuvauskategoriat olen muodostanut siten, että niiden avulla pystytään parhaalla mahdollisella tavalla vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja siten, että ne kuvaavat mahdollisimman kattavasti aineistossa ilmenneitä käsityksiä. Kuvauskategorioita on kolme ja ne ovat toisiinsa nähden samanarvoisia, kuvaten eri puolia vanhempien minäpystyvyyksistä vanhemmuuden arjessa. Näitä muodostettuja kuvauskategorioita voidaan pitää jo sinänsä fenomenografisen tutkimuksen tuloksena (Järvinen & Järvinen 2011, 83). Nämä tulokset tulen kuitenkin liittämään yhteen myöhemmässä vaiheessa määrällisen analyysin tulosten kanssa, jotka yhdessä muodostavat tämän tutkimuksen tulokset. Näiden käsitysten pohjalta muodostan heidän käsitystensä siitä, millaiseksi heidän minäpystyvyytensä muodostuu vanhemmuuden arjessa.

Kategorioiden muodostamisessa mielenkiintoista on käsitysten laadulliset erot eikä niinkään niiden määrällinen painottuminen. Aineiston marginaalisin käsitys voi olla tällöin teoreettisesti mielenkiintoisin. (Huusko & Paloniemi 2006, 169.) Muodostamani kuvauskategoriat muodostuivat eri määristä merkitysyksiköitä. Merkitysyksiköiden lukumäärien jakautumisen kuvauskategorioihin voi nähdä Taulukko 7: Muodostetut ylä- ja alakategoriat sekä niihin kuuluvat teemat sekä merkitysyksiköiden lukumäärät muodostetussa yläkategoriassa.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Eettisyyttä ja luotettavuutta on tärkeää pohtia oikeastaan koko tutkimusprosessin ajan. Käytätymistieteiden tutkimus perustuu käytännössä aina havaintojen ja mittaamisten tulkitsemiseen, jolloin tilastotiede toimii tutkimuksen suorittamisessa tärkeänä apuvälineenä (Nummenmaa 2006, 12). Teoreettisen viitekehyksen avulla on tarkoitus tarkastella ja jäsenellä tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksessa on tärkeää tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen ja käytössä olevan aineiston vuoropuhelu. Teoreettisen viitekehyksen pohjalta tapahtuu aineiston käsittely ja aineistosta saatujen havaintojen jäsentäminen. (Jokivuori & Hietala 2007, 207.) Tutkimuksen teossa tutkijalta vaaditaan tarkkuutta ja kriittisyyttä niin tietoja kerätessä, syötettäessä, käsiteltäessä kuin myös tuloksia tulkittaessa (Heikkilä 2014, 28).

Tähän tutkimukseen sisältyi kysymyksiä, jotka vaativat eettistä arviointia. Tutkimuksen kuluessa on muun muassa täytynyt pohtia, mitkä ovat tutkimuksen hyödyt ja mahdolliset haitat (Sieber & Tolich 2013; 11, 23). Omana eettisenä tavoitteenani tutkimuksen teossa on ollut, että pystyn tuottamaan ELOlle uutta ja hyödynnettävää tietoa, jota he voiva hyödyntää tukiessaan erityislasten vanhempia ja mahdollisesti heidän minäpystyvyytensä kehitystä ja vahvistumista. Toivon sitä kautta, että erityislasten vanhemmat hyötyvät tästä tutkimuksesta ja saavat esimerkiksi tarvitsemaansa tukea.

Tässä tutkielmassa on käytetty niin laadullisia kuin määrällisiä menetelmiä. Ensisijaisesti koen tutkimukseni olevan kuitenkin laadullinen, koska esimerkiksi määrällinen analyysi, kuten summamuuttujien nimeäminen ja ryhmittelyanalyysin ryhmien analysointi ovat olleet vahvasti laadulliseen analyysiin tukeutuneita. Tilastolliset menetelmät ovat olleet aineiston analyysin tukena käytettäviä menetelmiä. Koen arvokkaaksi, että pääsin tutkimuksen tekoni aikana perehtymään myös määrällisten menetelmien käyttöön. Tässä tutkimuksessa teoreettisen viitekehyksen luominen on ollut tärkeässä osassa tutkimuksen tulosten pohdinnan kannalta. Teoreettisen viitekehyksen luominen oli myös osaltaan haasteellista, muun muassa käsitteiden moniulottuisuuden takia, esimerkiksi käsitteen minäpystyvyyden lähikäsitteitä ovat elämänhallinnan tunne ja itsetunto. Erityisyyden määrittely oli myös paikoittain haastavaa, koska vammaisuuden käsitteen koen melko leimaavaksi. Tästä syystä erityisyyden käsitettä olen lähestynyt ensisijaisesti toimintamahdollisuuksien näkökulmasta, jonka koin sopivaksi tähän tutkimukseen, koska ELO ei tee määritelmää siitä, täytyykö lapsella tai nuorella olla jokin diagnoosi, jotta perhe voi tulla mukaan ELO:n toimintaan.

Tutkimuksen objektiivisuus. Tutkimuksessa objektiivisuus tarkoittaa tutkijan puolueettomuutta. Tutkimustulos on objektiivinen, kun tulos on tutkijasta riippumaton eli tutkija ei vaikuta tutkimustulokseen. (Vilkkä 2007, 3.) Tässä tutkimuksessa objektiivisuus on pystytty takaamaan muun muassa siten, että aineisto on kerätty kyselylomakkeella eikä esimerkiksi haastattelemalla, jolloin tutkijalla voisi olla suurempi vaikutus tutkittavaan. Tutkijana olen pyrkinyt objektiivisuuteen. Tutkimusta tekee kuitenkin ihminen, joten subjektiivisuus on jollain tapaa läsnä. Objektiivisuus on ollut tärkeää muun muassa ottaa huomioon siltä kannalta, että tutkimuksen teon aikana olen suorittanut työharjoittelun Erityislusten Omaiset ELO Ry:ssä ja myös toiminut ryhmänohjaajana erityislusten ja -nuorten vertaistukiryhmissä. Tutkijana kuitenkin olen pyrkinyt siihen, että työharjoitteluni ja sitä kautta asemani Erityislusten Omaiset Ry ei vaikuta esimerkiksi tulosten tarkasteluun, vaan olen pyrkinyt tarkastelemaan niitä objektiivisesti. Objektiivinen tieto on myös ELO:n kannalta hyödynnettävämpää.

Aineiston riittävyys. Tämän tutkimuksen aineisto koostui 61 erityislapsen vanhemman vastauksesta (n=61). Koin että kyselylomakkeen avulla pystyttiin tavoittamaan riittävän määrän vastaajia. Vanhempien vastaukset avoimiin kysymyksiin olivat kattavia, jolloin aineiston avulla pystyttiin kuvaamaan erilaisia vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallinnan käsityksiä. Vastaajia pyrittiin motivoimaan osallistumaan tutkimukseen tuomalla esiin heidän vastaustensa tärkeys ja se, että heillä on tärkeää tietoa, jota minä voin tutkijana ja ELO järjestönä hyödyntää oman toiminnan ja osaamisen kehittämiseen. Aineiston riittävyyden pohdinta liittyi erityisesti määrälliseen analyysiin. Aineiston koko määrittä muun muassa sitä, millaisia menetelmiä aineiston analysointiin oli mielekästä käyttää. Aineiston kokoa tarkastellessa faktorianalyysin kannalta olisi hyvä, että aineiston koko ei olisi vähempää kuin 50 havaintoa ja mieluummin aineiston koko tulisi olla 100 tai enemmän (Hair ym. 1998, 98). Faktorianalyysin kannalta aineiston koko oli riittävä. Luotettavuutta olisi kuitenkin voitu lisätä suuremman aineiston avulla. Suurempi aineisto olisi myös mahdollistanut erilaisten määrällisten analyysimenetelmien käytön. Aineiston koko oli kuitenkin riittävä siltä kannalta, että aineistoa analysoin sekä määrällisin että laadullisin menetelmin. Vuoden 2018 lopussa jäsenmaksun maksaneita perheitä ELOlla oli yhteensä 252. Kaikkienensa toiminnassa oli mukana 460 perhettä. Valtaosa (N=137, 54 %) jäsenmaksun maksaneista perheistä oli Rovaniemeltä. Loput 115 (46 %) perhettä olivat muista ELO:n toimintakunnista. (Erityislusten Omaiset ELO Ry.) Tähän määrään suhteutettuna aineistoni koko oli hyvä.

Osallistujien halukkuutta vastata pyrittiin myös lisäämään ”porkkanan” avulla. Kyselyyn vastaajilla oli mahdollisuus osallistua vastaamisen yhteydessä 20 euron lahjakortin arvontaa. Arvontaan vastaajat pystyivät osallistumaan jättämällä sähköpostinsa kyselyn loppuun. Sähköpostinsa lahjakortin arvontaa varten jätti 51 vanhempaa (n=51). Tutkimuksen luotettavuuden ja eettisyyden kannalta olen myös miettinyt, että vähentääkö lahjakortti arvonta jollain tapaa tutkimuksen luotettavuutta. Pohdin muun muassa, että onko vastaajien motiivina ainoastaan halu voittaa lahjakortti vai haluavatko he vastata itse aiheen takia. Lahjakortin arvonta osana kyselylomakkeeseen vastaamista oli ELOn ehdotus, joka kertoo mielestäni siitä, että heille oli myös tärkeää, että kyselylomakkeeseen saadaan paljon vastauksia.

Analyysin arvioitavuus ja johdonmukaisuus. Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on tärkeää, että teoreettiset ja käsitteelliset asiat muutetaan sellaiseen muotoon, että tutkittava ymmärtää asian arkiymmärryksellään. Tätä kutsutaan operationalisoinniksi. Strukturointi puolestaan tarkoittaa, että tutkittavaa asiaa ja sen ominaisuudet suunnitellaan, että vakioidaan. Strukturoinnissa tutkittavat asiat vakioidaan lomakkeeseen kysymyksiksi ja vaihtoehdoiksi niin, että kaikki ymmärtävät kysymyksen samalla tavalla ja kaikki kysymykset voidaan kysyä vastaajilta samalla tavalla. (Vilka 2007, 15.) Olen pyrkinyt turvaamaan tutkimukseni arvioitavuuden ja luotettavuuden huolellisilla operationalisoinnin kuvailuilla. Keskeisin käsite kyselylomaketta luodessa on ollut minäpystyvyys ja siihen kytkeytyvät lähikäsitteet elämänhallinta ja itsetunto. Bandura (1977) on jakanut minäpystyvyyden lähteet seuraavasti: aiemmat epäonnistumiset/onnistumiset, mallioppiminen, ympäristöltä saatu palaute ja tunteet ja tuntemukset. Näiden osa-alueiden pohjalta aloitin kyselylomakkeen muodostamisen. Kyselylomake on pyritty muodostamaan niin, että minäpystyvyys voitaisiin ymmärtää arkikielellä ja että määrittelyt vastavavat minäpystyvyyden eri osa-alueita.

Analyysivaiheessa koin, että tutkijana joutui tekemän paljon päätöksiä ja se ajoittain aiheutti tietynlaisia epävarmuuden tunteita. Pohdin muun muassa sitä, olenko muodostanut kyselylomakkeen sellaisista väittämistä, jotka antavat minulle vastauksia tutkimuskysymyksiini. Pohdin myös, olisiko minun pitänyt laatia kyselylomakkeen väittämät eri jaottelun perusteella kuin käyttäen Banduran minäpystyvyyden lähteiden jaottelua (aiemmat kokemukset, mallioppiminen, ympäristöltä saatu palaute ja omat tunteet ja tuntemukset) ja käyttää esimerkiksi kokonaan valmiita mittareita sellaisenaan, kuten SEPTI ja PSOC. Koin kuitenkin, että SEPTI ja PSOC eivät sellaisenaan olisi sopineet tähän tutkimukseen, koska tässä tutkimuksessa kiinnostus oli erityislasten vanhempien minäpystyvyyksistä vanhemmuuden arjessa, jonka takia päädyin hyödyntämään osaa näissä mittareissa käytettyjä väittämiä oman kyselylomakkeen muo-

dostamiseen. Toisaalta vaikka koin itseni epävarmaksi ajoittain, tunsin samalla pystyväni haastaa itseni tutkijana. Tein esimerkiksi tietoisin päätöksen silloin, kun jaoin muuttajat eri tavalla kuin faktorianalyysi olisi ne jakanut. Faktorianalyysin ongelmien voidaan nähdä liittyvän mittarin laadintaan, kuten kaikissa muissakin analyysimenetelmissä. Muuttajien ryhmittelyyn faktoreiksi liittyy paljon tulkinnanvaraisuutta, jotka ovat riippuvaisia aineiston analysoijasta. Kaksi tutkijaa voikin tulla aivan erilaiseen lopputulokseen samaa aineistoa analysoidessaan. Tällaisissa kysymyksissä tukeutuminen ilmiön teoriataustaan luo menetelmän tuloksille uskottavuutta. (Kananen 2011, 117.) Faktoreiden määrän valintaa perustellessa olen tukeutunut vahvasti teoreettiseen viitekehykseen. Tilastotieteilijä olisi tulkinnut faktorianalyysia todennäköisesti eri tavoin, itseäni tässä ohjasi vahvasti tutkimuksen teoria eikä numerot.

Fenomenografisen analyysin arviointia. Tutkimustulosten totuudenmukaisuuteen vaikuttaa se, minkälaisen teoreettisen kehyksen varassa tutkijana olen tulkinnut tekstiaineistoa analyysihetkellä. Fenomenografiassa ei ole mahdollista saavuttaa universaalia ja absoluuttista totuutta sinänsä, sillä tutkittavaa ilmiötä eri teoreettisista lähtökohdista tarkastelevilla tutkijoilla on mahdollisuus päätyä myös erilaisiin tulkintoihin tutkimusaineistosta. Tutkimukseen osallistuneiden vanhempien käsitykset minäpystyvyydestään eivät myöskään välttämättä ole pysyviä. Tutkijan olen pyrkinyt jättämään omat oletukseni syrjään analyysivaiheessa ja olemaan mahdollisimman avoin kaikille erilaisille tutkittavien käsityksille. (Huusko & Paloniemi 2006, 166). Tutkijan rooli on myös siinä mielessä haastava fenomenografisessa tutkimuksessa, että kuvauskategorioita muodostaessa korostuu tutkijan rooli helposti tutkittavan roolia enemmän. Voidaankin kysyä, että miten kukaan ihminen voi asettua toisen ihmisen tilanteeseen ja elämään hänen tilannettaan uudestaan läpi. Tutkija kuitenkin tekee lopullisen päätöksen siitä, mitä sitaatteja hän esimerkiksi tuo esiin. Oleellista olisi, että tutkija pystyisi tarkastelemaan haastattelulainauksia ajatuksellisina kokonaisuuksina, josta kävisi tutkittavan ilmauksen konteksti laajemmin ilmi. (Häkkinen 1996, 48.) Tulosten vastaavuuden osoittamiseksi luvussa 6.2 Vanhemmuus erityislapsiperheen arjessa, tutkimustulosten tarkastelun yhteydessä tuotiin esiin sitaatteja vastaajien tuottamista alkuperäisilmauksista. Lukijalle on annettu tällä tavoin mahdollisuus arvioida itse vastaavatko vastaajien käyttämät alkuperäisilmaukset tutkijan esittämiä tulkintoja ja muodostamia käsittekonstruktioita.

Fenomenografisen analyysin eri vaiheet olen pyrkinyt kuvamaan tarkasti eli tuomaan esiin, kuinka merkityksiköistä olen muodostanut ensimmäisen tason kuvauskategorioita ja kuinka toisen asteen kuvauskategoriat ovat sitä kautta muodostuneet. Tarkka ja selkeä kuvaus lisää luotettavuutta. Analyysiprosessin ja tulkintaketjun tarkka kuvaaminen mahdollistaa myös sen,

että lukijalla on helpompi arvioida johtopäätösten luotettavuutta sekä johdonmukaisuuta (Koskinen 2011, 276; Niikko 2003, 39). Fenomenografisessa tutkimuksessa lopullisten tulosten kuvaamisessa olen pyrkinyt pitäytymään arkikielessä, jotta kuvaukset olisivat mahdollisimman sensitiivisiä. Tulokset sisältävät suoria lainauksia, jotka olen liittännyt kuvauskategorioiden yhteyteen.

Tulosten luotettavuus. Tutkimuksen reliabiliteetti eli luotettavuus tarkoittaa tulosten tarkkuutta. Tutkimuksen tulosten tulee olla tarkkoja, ei sattumanvaraisia. Luotettavalta tutkimukselta vaaditaan, että se pystytään toistamaan samanlaisin tuloksin. Tuloksia ei tulekaan yleistää niiden pätevyysalueen ulkopuolelle. (Heikkilä 2014, 28.) Käytetyn mittarin tulisi siis tuottaa samat tulokset eri mittauskerroilla. Reliabiliteetti ei takaa automaattisesti tutkimuksen validiteettiä. (Kananen 2011, 119.) Reliabiliteetista ollaan kiinnostuneita erityisesti silloin, kun väittämistä halutaan tiivistää summamuuttujia. Reliabiliteettia kuvaava tunnusluku lasketaan niille muuttujille, joita on tarkoitus yhdistää. Teknisesti reliabiliteettia voidaan parantaa, jos tarkastelusta jätetään pois alfa-kertoimen arvoja alentavia muuttujia. On kuitenkin tärkeää, että pohditaan tarkkaan, mitä sisällöllisestä tarkastelusta voidaan jättää pois, jotta mittari on edelleen kattava. (KvantiMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto.) Validiteetti tarkoittaa pätevyyttä eli mittaako mittari sitä, mitä sen on tarkoituskin mitata. Validiteetti varmistetaan käyttämällä oikeaa tutkimusmenetelmää, oikeaa mittaria sekä mittaamalla oikeita asioita. Tutkimuksen validiteetti on pyritty varmistamaan määrittelemällä käsitteet ja muuttujat tarkoin. Validiteettia tarkastellessa voidaan siitä erottaa seuraavanlaisia alalajeja, muun muassa ulkoinen validiteetti eli yleistettävyyys ja rakenne- eli käsitevaliditeetti. (Heikkilä 2014, 27; Kananen 2011, 121; Vilka 2007, 150.)

Olen pyrkinyt kuvaamaan mahdollisimman tarkasti tutkimuksen etenemisen eri vaiheet ja ratkaisut, joihin olen esimerkiksi määrällisen aineiston analyysissä päätenyt. Olen pyrkinyt myös käyttämään kattavasti sekä kotimaista että ulkomaista lähdekirjallisuutta sekä aiempia tutkimuksia liittyen aiheeseen. Tämän tutkimuksen toistettavuudelle haasteen tuo se, että minäpystyvyyden taso voi vaihdella tilanteesta tai ajankohdasta riippuen. Vanhempi voi esimerkiksi vastata väittämiin sen perusteella miten eilinen päivä erityislapsen kanssa on sujunut. Esimerkiksi jos vanhempi on kohdannut haasteita päivän aikana ja hän on väsynyt, voi se vaikuttaa siihen, että millaisia vastauksia hän antaa. Kuitenkin jos vanhemmat ovat vastanneet väittämiin yleisellä tasolla eli siten, miten he kokevat esimerkiksi arjestaan selviävän yleisellä tasolla, voi se luoda totuudenmukaisemman kuvan hänen minäpystyvyyden tasostaan ja sitä kautta lisätä tutkimuksen toistettavuuden luotettavuutta. Tutkimuksen reliabiliteettia olen pyrkinyt myös

varmistamaan sillä, että summamuuttujien muodostamisen olen avannut tarkkaan sekä kertonut, mitkä muuttujat on mahdollisesti jätetty pois summamuuttujien muodostuksesta ja miksi niin on tehty. Teoriaosuudessa on pyritty tarkkaan määrittelemään, mitä minäpystyvyys tarkoittaa sekä kuinka sen lähikäsitteen nivoutuvat osaksi käsitettä (itsetunto ja elämänhallinta). Myös vanhemmuutta, arkea sekä erityisyyttä on pyritty kattavasti määrittelemään.

Vastaajien anonymiteetti. Vastaajien anonymiteetti on säilytetty läpi tutkimuksen teon ajan. Tutkittavia ja heidän vastauksiaan ei ole yhdistetty missään vaiheessa tutkimusta toisiinsa. Vastaajien sähköposteja ei myöskään voitu yhdistää vastauksiin. Kvalitatiivisessa analyysissä käytettiin aineistositaatteja, jotka koodattiin V1, V2, jne. Tällä on pyritty varmistamaan se, että sitaatteja on käytetty kattavasti koko aineistosta. Sitaattien perusteella ei voida kuitenkaan esimerkiksi päätellä, onko vastaaja ollut mies vai nainen. Jotta tutkimuksessa on vältytty siltä, että johonkin väittämään tai kysymykseen ei olisi saatu vastausta, on Webropolissa väittämät ja kysymykset asetettu pakollisiksi, jolloin vastaaja ei pääse lähettämään lomakettaan siten, että olisi jättänyt vastaamatta puoliin kysymyksistä. Tällä on pyritty välttämään otoksessa kato, joka tarkoittaa tietojen puuttumista (Vilka 2007, 59).

6 Tulokset

Seuraavaksi siirryn tarkastelemaan tarkemmin määrällisen ja laadullisen analyysin tuloksia. Näiden tulosten avulla tulen tekemään tulosten yhteenvetoa sekä vastaan tutkimuskysymyksiini.

6.1 Vanhempien minäpystyvyyden kuvailu

Tässä luvussa avaan tarkemmin määrällisen analyysin tuloksia ja ryhmittelyanalyysin kautta muodostettuja ryhmiä.

Taulukko 8. Ryhmittelyanalyysin kautta muodostuneet ryhmät ja vastausten jakautuminen neljässä muodostetussa summamuuttujassa.

Nimi	1. ryhmä Matala pystyvyyden taso ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi	2. ryhmä Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi	3. ryhmä Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys
Ryhmän koko (n)	n=18	n=26	n=17
Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset	2,67	3,49	4,15
Muiden antama malli ja tuki	3,11	4,22	3,51
Ympäristöltä saatu palaute	2,54	3,32	3,78
Tunteet ja tunteukset	2,72	3,65	4,18

Tarkastelen ensin ryhmittelyanalyysin perusteella muodostuneita ryhmiä yleisellä tasolla, jonka jälkeen siirryn tarkastelemaan jokaista ryhmää yksityiskohtaisemmin. Kun tarkastellaan ryh-

mien vastauksia yleisellä tasolla, voidaan havaita, että ryhmien vastaukset eri muuttujissa keskiarvot eivät saa arvoja alle 2,5. Minäpystyvyyden ja hallinnantunteen arvioinnissa käytettiin asteikkoa 1–5, jossa pienet arvot kuvasivat heikkoa/matalaa minäpystyvyyden- ja hallinnantasoja, kun taas suuret arvot kuvasivat vahvaa minäpystyvyyden ja hallinnantunteen tasoa. Yleisellä tasolla tarkastellessa voidaan siis todeta, että vanhempien minäpystyvyyden ja hallinnantaso ei ole kovin heikko, koska vastaukset sijoittuvat yli 2,5 keskiarvon. Keskiarvot lähenevät asteikon arvoa 3, jonka voidaan ajatella kuvaavan keskivahvaa minäpystyvyyden ja hallinnantasoja. Voidaan siis arvioida, että vanhempien käsitykset minäpystyvyyden ja hallinnantasostaan ovat hyvät tarkastellessa koko aineistoa.

Vastaajaryhmien kokoja tarkastellessa voidaan havaita, että ryhmät 1. ja 3. ovat kooltaan lähes saman suuruiset. ”Matala pystyvyyden taso ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi”-ryhmä koostui 18 vastaajasta (n=18) ja ”Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys”-ryhmä 17 vastaajasta (n=17). Voidaan siis nähdä, että ”ääripäihin” vastaukset sijoituivat melko tasaisesti. ”Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi” muodostui suurimmaksi näistä kolmesta ryhmästä. Tähän ryhmään sijoittui 26 vastaajista (n=26).

Verrattaessa kuinka vastaukset jakautuvat neljän eri summamuuttujan välillä kolmessa eri ryhmässä, voidaan havaita, että lähes kaikissa ryhmissä suurimmat keskiarvot sijoittuvat summamuuttujaan ”Muiden antama malli ja tuki”. Kaikissa vastaajaryhmissä vastaukset sijoittuvat yli 3 (3<) keskiarvon. Muuttujan avulla vanhempien tuli arvioida muun muassa, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä toimia ja tuella oli vanhempien toiminnan ja käyttäytymisen kannalta. Vanhempien vastaukset sijoittuvat keskivaiheille asteikkoa, 2. ryhmässä yli 4 (ka 4,22), jolloin voidaan arvioida, että vanhemmat ovat saaneet tukea ympäristöstään vanhemmuuteensa ja arjen sujumiseen. Voidaan ajatella, että kun vanhemmat havaitsevat esimerkiksi muiden vanhempien onnistuvan, lisää se myös heidän uskoaan siihen, että he voivat onnistua samankaltaisissa tehtävissä. Muiden antama malli ja tuki voidaan siis ajatella tärkeäksi kaikissa vastaajaryhmissä vanhemman pystyvyyden ja elämänhallinnantunteen kannalta.

Vertaillen ryhmämuuttujassa ”Tunteet ja tuntemukset” voidaan myös huomata, että ryhmässä 2. ja 3. vastauksien keskiarvot sijoittuvat melko lähelle asteikon arvoa 4, joka kuvaa vahvaa pystyvyyden ja hallinnantunteen tasoa. ”Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi”-ryhmässä vastauksien keskiarvo tässä muuttujassa oli 3,65 (ka) ja 3. ryhmässä 4,18 (ka). ”Tunteet ja tuntemukset” muuttujan avulla oli tarkoitus arvioida, millainen merkitys vanhemman omilla tunteilla ja tuntemuksilla on vanhemman toiminnan kannalta, muun muassa

kuinka hän pystyy käsittelemään omia tunteitaan sekä miten hän suhtautuu omaan vanhemmuuteensa. Muuttujan avulla arvioitiin myös, millainen kokemus vanhemmalla oli omasta jaksamisestaan ja voimavaroistaan vanhempana. Vastausten perusteella voidaan arvioida, että vastaajaryhmien vanhemmat kokevat enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteensa. Vanhemmat pystyvät hallitsemaan omia tunteitaan ja tuntemuksiaan, eivätkä ne ohjaa heitä. Kun vanhempi kokee enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteensa ja hän kokee, että tunteet ja omat reaktiot ovat hallittavissa, voidaan hänen pystyvyys- ja hallinnantunteensa arvioida muodostuvan myös vahvoiksi. Ryhmien 2. ja 3. vastausten perusteella voidaan myös arvioida, että he kokevat heillä olevan riittävästi voimavaroja arjessaan jaksamiseen ja toimimiseen. Ryhmän 1. vastausten perusteella näyttäisi, että heillä ei ole käytössään samalla tavalla voimavaroja käytössään arjessa jaksamiseen. Ryhmän tunteet ja tuntemukset liittyen omaan vanhemmuuteensa näyttävät negatiivisempina kuin muissa vastaajaryhmissä. Vanhemman kokemat negatiiviset tunteet liittyen vanhemmuuteensa voivat olla seurausta aiemmista tilanteista, joissa vanhempi on esimerkiksi kokenut epäonnistumisen tunteita. Puolestaan jos vanhempi on kokenut onnistumisia, lisää se hänen positiivisia tunteitaan muun muassa liittyen omaan vanhemmuuteensa.

Tarkastellessa sitä, missä muuttujassa vanhempien vastausten keskiarvot ryhmiä vertaillaessa ovat kaikkein matalimmalle, olivat ne muuttujassa ”Ympäristöltä saatu palaute”. Tarkastellessa vastauksia ryhmittäin ja vastauksia yleisesti kaikissa muuttujissa ovat ryhmien 1. ja 2. vastausten keskiarvot pienimmät tässä muuttujassa. ”Ympäristöltä saatu palaute” muuttujan tarkoituksena oli arvioida, millainen merkitys ympäristöltä ja muualta saadulla palautteella sekä tuella on vanhemman toiminnan kannalta. Ryhmän 1. vastauksien keskiarvo oli 2,54 (ka) ja 2. ryhmän 3,32 (ka). Vastausten perusteella, ryhmien vanhemmat kokevat saaneensa palautetta vanhemmuudestaan, mutta palaute ei välttämättä ole ollut kovin positiivista, koska vastausten keskiarvot sijoittuvat melko pieniin arvoihin. Jos vanhempi kokee negatiivisia ajatuksia ja pelkoa omasta kyvykkyydestään, voivat nämä affektiiviset tilat madaltaa hänen minäpystyvyyttä (Schunk & Pajares 2009, 37).

1.ryhmä= ”*Matala pystyvyyden taso ja arki ajoittain hallitsematonta*”. Tämän vastaajaryhmän vastauksien keskiarvot sijoittuivat suurimmilta osin kaikissa muuttujissa alle 3 (>3) eli pieniin arvoihin asteikolla 1–5. Kuitenkin vastausten keskiarvot olivat yli 2 (ka) keskiarvon. Vastaajaryhmän matalaan minäpystyvyyden ja hallinnantasoon ovat voineet vaikuttaa useat tekijät. Vanhemmilla ei välttämättä ole kertynyt arjessaan sellaisia onnistumisen kokemuksia, joiden kautta heidän minäpystyvyyteensä olisi vahvistunut. Epäonnistumisen kokemukset ja

kokemus siitä, että epäonnistumiset johtuvat hänestä itsestään, voivat kertoa vanhemman matalasta minäpystyvyyden tasosta. Toistuvat epäonnistumiset heikentävät vanhemman minäpystyvyyssuskomuksia (Bandura 1997, 81).

Kun minäpystyvyyden taso on matala voi vanhempi kokea, että hän ei pysty itse hallitsemaan arkeaan vaan kaikki asiat tapahtuvat ikään kuin hänestä itsestään riippumatta. Vanhemmat voivat myös kokea, että heidän tunteensa eivät ole heidän itsensä hallittavissa, mikä osaltaan voi heikentää pystyvyyttä ja hallinnantunnetta. Vanhemman minäpystyvyyden ollessa matala, voi hän kokea enemmän negatiivisia kuin positiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteensa. Jos vanhempi kokee, että hän ei onnistu, vaikka yrittäisi, voi se osaltaan heikentää pystyvyyden tasoa. ”Ympäristöltä saatu palaute” muuttujassa vastauksien keskiarvo oli 2,54 (ka). Vanhemmat ovat siis saaneet jonkin verran palautetta vanhemmuudestaan, mutta se on koettu enemmän negatiiviseksi kuin positiiviseksi, mikä heikentää pystyvyyden tasoa. Negatiivinen palaute voi olla lannistavaa ja heikentää minäpystyvyyttä (Schunk & Pajares 2009, 37). ”Muiden antama malli ja tuki” vastausten keskiarvo oli tässä ryhmässä korkein, 3,11 (ka). Vanhemmat siis kokivat saaneensa muilta tukea vanhemmuuteensa ja se koettiin myös tärkeäksi. Lisätuelle voidaan kuitenkin nähdä olevan tarvetta vastauskeskiarvon perusteella, mikä osaltaan vahvistaisi vanhempien pystyvyyden ja hallinnantunnetta. ”Tunteet ja tuntemukset” muuttujassa ryhmän vastausten keskiarvo oli 2,72 (ka). Tämän voidaan arvioida kuvastavan sitä, että ryhmän vanhemmat kokevat enemmän negatiivisia kuin positiivisia tunteita liittyen omaan vanhemmuuteensa, mitkä voivat olla seurausta esimerkiksi epäonnistumista ja niistä heränneistä negatiivista tunteista. Vanhemman mielialan taso voi vaikuttaa siihen, miten hän arvioi oman pystyvyytensä (Bandura 1997, 106).

2. ryhmä = ”*Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi*”. Tämän vastaajaryhmän vastaukset kaikissa muuttujissa sijoituivat melko tasaisesti yli 3 (ka) keskiarvon. Korkeimmat pisteet tässä ryhmässä 1. ryhmän tapaan olivat myös muuttujassa ”Muiden antama malli ja tuki”. Tässä ryhmässä kyseisen muuttujan vastausten keskiarvo oli 4,22 (ka). Tämän ryhmän vastaajat ovat siis kokeneet tärkeäksi muilta saadun tuen vanhemmuuteensa sekä arkeensa. Vastaajien vastausten perusteella voidaan myös ajatella, että he ovat kokeneet muiden onnistumisten vahvistavan myös heidän toimintaansa. Cattik ja Aksoyn (2018) tutkimuksessa tutkittiin sellaisten vanhempien minäpystyvyyttä, joiden lapsilla ilmeni kehityksellisiä haasteita. Tutkimuksessa todettiin, että vanhempien saama sosiaalinen tuki voi helpottaa vanhempien elämää ja siten vahvistaa heidän elämäntyytyväisyyttään, mikä osaltaan auttaa vanhempaa käsittelemään kohtaamiaan haasteita. (Cattik & Aksoy 2018.) Kun vanhemmat saavat mallia ja tukea vanhemmuuteensa, vahvistaa se heidän minäpystyvyyttään ja hallinnantunnetta arjessa.

Vanhempien havaitessa muiden onnistumisia, heidän minäpystyvyytensä kohoaa ja motivoi myös heitä yrittämään, koska muutkin pystyvät (Schunk & Pajares 2009, 36).

Muuttujassa ”Tunteet ja tuntemukset” vastausten keskiarvo oli 3,65 (ka). Tämä kuvaa sitä, että vanhemmat kokevat selkeästi enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteensa. Vanhemmat myös kokevat pystyvänsä hallitsemaan omia tunteitaan ja tuntemuksiin eivätkä ne ohjaa heitä. Keskeinen osa elämänhallintaa on, että ihminen pystyy käsittelemään omia tunteitaan ja ohjaamaan reaktioitaan. Tällöin hän hallitsee itse tunteitaan eivätkä tunteet häntä. (Keltikangas-Järvinen 2004, 80.) Tämä on esimerkiksi tärkeää sen kannalta, että kun vanhempi kokee pystyvänsä hallitsemaan omia pettymyksen tunteitaan, pystyy hän toimimaan johdonmukaisemmin haastavissa kasvatustilanteissa. Vastauksen keskiarvon perusteella voidaan myös arvioida, että ryhmän vanhemmilla on voimavaroja ja jaksamista arjessaan. Tätä voi selittää osaltaan se, että vanhemmat kokevat saavansa tukea muilta. Ryhmän vanhemmilla on myös onnistumisen kokemuksia arjessaan ja he kokevat hallitsevansa arkeaan melko hyvin. Vanhemmat ovat myös saaneet ympäristöltään palautetta, jonka voidaan arvioida olleen pääosin positiivista. Kuitenkin vastaukset sijoittuvat melko keskivaiheille asteikko, jolloin vanhemmat voivat esimerkiksi kokea tarvitsevansa positiivista kannustusta jatkaakseen epäonnistuksessaan. Kuitenkin saatu palaute on ollut pääosin positiivista, koska keskiarvo sijoittuu yli 3 (ka 3,32).

3. ryhmä = ”*Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys*”. Tämän ryhmän vastaajien vastausten keskiarvot kaikissa muuttujissa sijoittuivat yli 3,5 (ka), jolloin ryhmän pystyvyyden ja hallintantunteen tason voidaan ajatella olevan vahvalla tasolla. Korkeimmat keskiarvot vastauksissa tässä ryhmässä olivat muuttujissa ”Tunteet ja tuntemukset” (ka 4,18) sekä ”Aiemmat epäonnistumisen ja onnistumisen kokemukset” (ka 4,15). Vanhemmilla on siis onnistumisen kokemuksia, jotka ovat vahvistaneet heidän pystyvyyttään. Banduran mukaan merkittävin minäpystyvyyteen vaikuttava tekijä on yksilön aiemmat kokemukset (Bandura 1997, 80). Onnistumisen kokemukset vahvistavat, kun taas epäonnistumiset heikentävät minäpystyvyyttä (Schunk & Pajares 2009, 36). Ryhmän vanhempien vastauksien voidaan ajatella kuvaavan sitä, että arki on heidän hallinnassaan. He pystyvät omilla valinnoillaan ja päätöksillään vaikuttamaan arkensa sujuvuuteen ja kulkuun. Vastausten sijoittumisen perusteella voidaan myös arvioida, että vanhemmat suhtautuvat myönteisesti omaan vanhemmuuteensa ja kokevat, että heillä on riittävät tiedot ja taidot vanhempana toimimiseen. Osaltaan tietojen ja taitojen riittävyys voi liittyä siihen, että vanhemmat kokevat voimavaransa riittäviksi toimiessaan vanhempina.

”Ympäristöltä saatu palaute” muuttujan vastausten keskiarvo oli ryhmässä 3,78 (ka). Keskiarvon perusteella voidaan arvioida, että vanhemmat ovat saaneet myönteistä palautetta, joka on vaikuttanut heidän vanhemmuuteensa. ”Muiden antama malli ja tuki” muuttujan keskiarvo vastauksissa oli 3,51(ka). Tämä on toisaalta yllättävä tulos verrattuna muiden ryhmien vastauksiin mutta toisaalta taas ei. Kahdessa muussa ryhmässä tämän muuttujan keskiarvo oli kaikkein korkein verrattaessa muiden muuttujien keskiarvoihin. Tässä ryhmässä muiden antamaa mallia ja tukea ei pidetty yhtä tärkeässä asemassa. Keskiarvo on kuitenkin yli kolmen mikä kertoo, että vanhemmat ovat saaneet muilta tukea ja mallia omaan toimintaansa. Tähän ryhmään kuuluvat vanhemmat kokevat kuitenkin myönteisiä tunteita, heillä on onnistumisen kokemuksia ja vahva hallinnantunne. Tämä voi vähentää muilta saatavan tuen tärkeyttä, kun vanhemmat saavat muista lähteistä minäpystyvyyttään ja hallinnantunnettaan tukevia tekijöitä.

6.2 Vanhemmuus erityislapsiperheen arjessa

Seuraavaksi esittelen tarkemmin fenomenografisen analyysin perusteella muodostuneita kuvauskategorioita ja niiden sisältöjä. Esittelen jokaisen kuvauskategorian omassa alaluvussa. Jokaisen alaluvun alussa esitän taulukon avulla kuvauskategorian ylä- ja alakategorioiden sisällöt. Kuvauskategorioiden sisältöjä avaan sitaattien avulla.

6.2.1 Onnistunut arki

Taulukko 9. I. Kuvauskategorian ylä- ja alakategoriat.

Yläkategoria	Alakategoriat
I. Onnistunut arki: vanhemmuutta ja arkea tukevat tekijät.	A. Vanhempaan itseensä liittyvät tekijät arjessa.
	B. Vanhempi kuvaa arjen onnistumisia lapsensa kautta.
	C. Onnistuneen arjen elementit.

Tässä luvussa tarkastelen ensimmäistä kuvauskategoriaa, joka käsitteli vanhempien minäpystyvyyttä tukevia tekijöitä. Kuvaukset liittyivät vahvasti onnistuneeseen arkeen ja kuvaavat van-

hemman omia onnistumisen kokemuksia arjessaan erityislapsen vanhempana. Vanhempien käsityksissä tuotiin myös vahvasti esille arjen struktuurin merkitys onnistuneen arjen kannalta. Vanhemmat toivat esiin useita eri tuen lähteitä, jotka he kokivat tärkeiksi vanhemmuuden ja arjen kannalta. Onnistunut arki ja vanhemman voimavarojen, elämönhallinnan, toimintamahdollisuuksien riittävyttä kuvaavat käsitykset jakautuivat kolmeen alakategoriaan: ”Vanhempaan itseensä liittyvät tekijät arjessa”, ”Vanhemmat kuvaavat arjen ja vanhemmuuden onnistumista lapsensa kautta” ja ”Onnistuneen arjen elementit”. Seuraavaksi esittelen näitä alakategorioita ja vanhempien käsityksiä niihin liittyen.

A. Vanhempaan itseensä liittyvät tekijät arjessa

Tämän alakategorian kuvaukset liittyivät vahvasti onnistuneeseen arkeen ja kuvaavat vanhemman omia onnistumisen kokemuksia arjessaan erityislapsen vanhempana.

Lapsen ja vanhemman välisen vuorovaikutuksen onnistuminen muodostui vanhempien käsitysten pohjalta, joissa he kuvasivat tilanteita, missä he ovat kokeneet onnistuneensa, kun he ovat esimerkiksi löytäneet oikeat toimintatavat ja sanat ohjatessaan lastaan. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen onnistumiseen liittyi vahvasti se, että vanhempi on löytänyt keinoja, joiden avulla hän on esimerkiksi onnistunut ohjaamaan lapsensa toimintaa. Vanhemmat myös kokivat onnistumisia, kun he ovat oppineet ymmärtämään lapsensa toimintaa. Vanhemmat myös toivat esiin tilanteet, joissa lapsen on haastavaa ilmaista tai käsitellä tunteitaan, jolloin vanhempi on onnistunut esimerkiksi rauhoittamaan lasta tai sanoittamaan tälle tämän tunteita ja tuntemuksia. Vanhemmat siis kuvasivat tilanteita, joissa he kokevat, että onnistuminen tietyssä tilanteessa on ollut riippuvainen heistä itsestään.

Kun huonona päivänä pystyn luotsaamaan laulamisen voimalla kauppareissun ilman raivareita... (V23)

Kun saan selville ei puhuvan lapsen tarpeen... (V30)

Tunteita hänelle olen hyvä sanoittamaan, kun n itse on vielä ihan lukossa tunteidensa kanssa... (V38)

... koe onnistumista siitä, että vuorovaikutus lapsen kanssa kehittyy osaan puhua lapselleni selkeämmin. (V49)

Vanhempien käsitykset onnistuneesta arjesta liittyivät myös tilanteisiin, joissa vanhempi on kokenut, että hän on *pystynyt opettamaan lapselleen jotain uutta ja hän havaitsee lapsen menneen eteenpäin kehityksessään*. Vanhemmat kokivat siis onnistumisia arjen tilanteissa, joissa heidän erityislapsensa on oppinut jotain uutta. Nämä opetetut asiat eivät välttämättä olleet mitään monimutkaisia ”maailmaa mullistavia”, vaan asioita, jotka olivat tärkeitä opittavia asioita niin arjen sujumisen kuin erityislapsen kannalta. Myös Gilmore ja Cuskelly (2012, 32) tutkimuksessa havaittiin, että äidit, joiden lapsilla oli Down syndrooma, kokivat ylpeyttä lapsestaan, kun he huomasivat tämän saavuttaneet tiettyjä kehityksen virstanpylväitä, mikä osaltaan vaikutti vanhemman kokemukseen itsestään vanhempana. On tärkeää, että lapsen vahvuuksista ja saavutuksista pystytään iloitsemaan, mikä on erityisen tärkeää perheissä, joissa lapsen kunto, on vienyt tämän tyypillisen kehityksen virstanpylväiden ulkopuolelle (Whiteman & Roan-Yager 2007, 126).

Olen opettanut poikani syömään siististi. Olen opettanut menemään wc-hen ja vasta myöhemmin menen avuksi. (V25)

...Nirso ruokailija ja saat maistamaan niin erä voitto taas. (V56)

Vanhempiin itseensä liittyviksi tekijöiksi onnistuneen arjen ja vanhemmuuden kannalta tärkeäksi tekijöiksi vanhemmat nostivat esiin *voimavarojen merkityksen arjessa jaksamisen kannalta*. Jotta vanhempi kokee onnistumisia arjessaan, on tärkeää, että hänellä on voimavaroja ja resursseja toimia arjessaan, joiden pohjalta onnistumisen kokemuksia voidaan myös ammentaa. Jos voimavaroja ja jaksamista arjessa ei ole, ei välttämättä kyetä huomaamaan myöskään onnistumisia. Vanhemmat olivat myös huomanneet omien voimavarojen ja riittävän levon merkityksen sen kannalta, että he pystyvät pysymään rauhallisina, jos esimerkiksi lapsi käyttäytyy haastavasti.

Vanhemmille oli myös tärkeää, että tiettyjen arkirutiinien lisäksi, kuten töissä käynnin ja lasten harrastusten ohella, heillä on myös itsellään mahdollisuus päästä harrastamaan ja tapaamaan kavereitaan. Vapaa-ajan merkityksen voidaan nähdä kasvaneen ja ajankäyttöä halutaan suunnata perheelle mutta myös vapaa-ajan harrastuksiin, itsensä kehittämiseen sekä ihmissuhteisiin. (Törrönen 2012, 58.) Lapsen menot ja tarpeet ovat usein etusijalla arjessa, jolloin on tärkeää, että vanhempi pystyy myös ottamaan välillä omaa aikaa, jolloin hän voi kerätä voimia ja rentoutua. Vapaa-aika on työstä irtaantumista ja palautumista (Malinen & Rönkä 2009, 188).

...Omasta rauhallisuudesta ja siitä ettei provosoidu on todella paljon hyötyä erityislapsen kanssa. (V33)

Kun jaksaa olla lasten kanssa,... Pystyy panostamaan yhteiseen aikaan tarpeeksi ja muistaa myös levon merkityksen. (V57)

...itsellä on mahdollisuus silloin tällöin hengähtää. (V53)

Että ehtii tehdä myös omia juttuja, nähdä ystäviä ja harrastaa joilla voimavaroja saa. Voi tehdä osa-aika työtä että energiaa jää arjen pyörittämisen jälkeen muuhunkin... (V55)

Vanhempien käsitykset heidän minäpystyvyydestään ja elämänhallinnastaan liittyivät vahvasti siihen, millaisia resursseja heillä itsellään on, sekä kuinka he kykenevät toimimaan arjessaan. Vanhemmat kokivat onnistumisia silloin, kun hänen ja lapsen välinen vuorovaikutus oli onnistunutta. Vanhemman kokemus siitä, että hän ymmärtää lastaan, pystyy kommunikoimaan hänen kanssaan ja vastaamaan lapsen tarpeisiin, olivat myös keskeisiä onnistumisen kokemuksia tuottavia tilanteita. Vanhemmat myös kokivat onnistumisia silloin, kun olivat pystyneet opettamaan lapselleen jotain uutta ja lapsen kehitys oli mennyt eteenpäin. Vanhemmat toivat myös esiin oman jaksamisensa ja voimavarojen tärkeyden arjen onnistumisen kannalta. Kun vanhempi on saanut levähtyä tarpeeksi ja hänellä on voimavaroja käytössään, kuten mahdollisuus omiin harrastuksiin, voi hänen myös olla helpompaa käsitellä arjessa kohtaamiaan haasteellisia tilanteita ja kokea erilaisia onnistumisia, jotka vahvistavat hänen vanhemmuuttaan. Voimavaroja, osaamista ja yksilön arviointikykyä voidaan pitää tärkeinä resursseina ja sosiaalisena pääomana. Ne ovat yhteydessä vuorovaikutukseen ja kehittyvät vuorovaikutuksessa toisten kanssa. (Lahikainen ym. 2013, 317.)

B. Vanhempi kuvaa vanhemmuuden ja arjen onnistumisia lapsensa kautta

Vanhemmat kokivat onnistumisia arjessaan silloin, kun lapsi on oppinut itse jotain uutta tai hän tekee jotain oma-aloitteisesti, esimerkiksi kotitehtävät. Vanhemmat myös kokivat onnistumisia silloin, kun lapsi itse kokee onnistumisia. Lapsen ilo ja hyvinvointi olivat myös vanhemmille tärkeitä. Kun vanhempi kuvaa arjen onnistumisia lapsensa kautta, voidaan mielestäni silloin puhua ylpeydestä. Vanhempi kokee ylpeyttä lapsestaan, kun tämä on esimerkiksi oppinut jotain uutta tai käyttäytynyt hyvin kodin ulkopuolella. Kun vanhempi kokee ylpeyttä lapsestaan, voi se saada hänessä aikaan onnistumisen tunteen vanhempana.

Onnistuneita arjen tilanteet olivat sellaiset, joissa *erityislapsi käyttäytyi toivotulla tavalla ja on oppinut jotain uutta itse*. Kuten aiemmin tuli esiin, vanhemmat kokivat onnistumisia silloin,

kun he ovat pystyneet ymmärtämään lastaan ja tämän tarpeita. Lapsen käyttäytyminen voidaan ajatella vanhempaan liittyväksi, esimerkiksi vanhempi on opettanut lastaan toimimaan tietyllä tavalla. Näissä käsityksissä korostui enemmän se, että lapsen toivottua käyttäytymistä ei nähty suoranaisesti vanhemman toiminnan tai ohjaamisen seuraukseksi vaan kehitys liittyi enemmänkin siihen, että lapsi oli oppinut itse jotain. Vanhemmat kokivat onnistumisia muun muassa silloin, kun lapsi käyttäytyi toivotulla tavalla kodin ulkopuolella.

Lapsi on oppinut odottamaan esim kassajonossa. Kampaamokäynnit eivät ole enää kamalia.

(V20)

... Hän on oppinut käyttämään paikallisliikentettä...(V43)

Lapsen kokemus omasta kyvykkyydestään ja onnistumisistaan vaikuttavat myös vanhempaan. Vanhemmat kokivatkin onnistumisia silloin, kun heidän ei tarvitse useaan kertaan olla muistuttamassa lastaan esimerkiksi kotitehtävien teosta tai jonkin muun tehtävän teosta vaan lapsi tekee sen oma-aloitteisesti. Kun lapsi pystyi toimimaan oma-aloitteisesti ja itsenäisesti, loi se vanhemmalle kokemuksen omasta onnistumisestaan. Lapsen kehittyessä tärkeitä kehityssaavutuksia ovat kyky kontrolloida omaa halua toisten harjoittaman kontrollin sijasta ja kyky osata päättää, milloin totella ja milloin toimia itsenäisesti. Itsekontrollin ja itseohjautumisen kehittyminen ovat suhteellisen autonomian tunnusmerkkejä. Ne merkitsevät valvonnan ja ohjauksen siirtymistä kasvattajilta kehittyvän yksilön omalle vastuulle. (Lahikainen 2013, 121.) Vanhemmat kokivat onnistumisia, kun lapsi esimerkiksi oppii tekemään jotain sellaista, minkä harjoitteluun on mennyt pitkään. Lapsi on voinut esimerkiksi oppia pukeutumaan itsenäisesti tai polkemaan pyörällä.

...Kun lapsi luottaa ja uskoo itseensä. (V11)

... Se kun lapsi onnistuu jossain ja pakahtuu ylpeydestä kun onnistuu. (V28)

Kun harjoiteltu asia menee ilman jatkuvia muistutuksia itsenäisesti....(V29)

Käsityksissä, joissa vanhemmat kuvasivat arjen onnistumisia lapsensa kautta, tuli esiin myös sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät tilanteet. Vanhemmat kokivat onnistumisia silloin, kun heidän lapsensa käyttäytyi hyvin sosiaalisissa tilanteissa niin kotona kuin kodin ulkopuolella. Kodin sosiaaliset tilanteet liittyivät muun muassa siihen, että erityislapsen ja muiden perheen lapsien välinen vuorovaikutus oli onnistunutta. Puolestaan kodin ulkopuolisiin sosiaalisiin tilanteisiin liittyi muun muassa sosiaalisten tilanteiden onnistuminen kavereiden kanssa, kuten leikki-tilanteet.

...Sisarusten huomioiminen ja heistä huolehtiminen. (V8)

Kun lapsella onnistuu leikit kaverin kanssa.... (V11)

Lapsen ilo ja hyvinvointi liittyivät myös vanhempien käsityksiin hyvästä arjesta ja vanhemmuuden onnistumisesta. Hyvinvoinnilla voidaan viitata monenlaisiin asioihin kuten elinoloihin, terveyteen ja toimintakykyisyyteen sekä yksilön kykyyn ja motivaatioon toimia yhteisössään. Mitä puolta sitten hyvinvoinnista painotetaan, erityisen tärkeää on kokemus elämän mielekkyydestä. Vanhempien tulee toiminnallaan huolehtia niin omasta kuin myös muiden ihmisten hyvinvoinnista. (Lahikainen, Suoninen & Pirttilä-Backman 2013; 291, 292.) Vanhemmalle kuin vanhemmalle on varmasti tärkeää, että oma lapsi on iloinen ja hyvinvoiva eli hän ei esimerkiksi koe fyysistä kipua ja on terve. Vanhempien käsityksissä tuotiin esiin muun muassa lapsen terveys ja hyvinvointi. Vanhemmat myös kokivat arjen onnistumisia silloin, kun *lapsi osoittaa kiintymystä vanhempaa kohtaan*, esimerkiksi halua vanhempaa tai sanoo rakastavansa tätä. Kiintymyksen tunteen liitin tähän kategoriaan, koska koen sen vahvasti linkittyvän yhteen ilon tunteen kanssa. Kun koemme positiivisia emootioita, yhdistyy se myös siihen, kuinka osoitamme kiintymystä toista ihmistä kohtaan. Vanhemmille onnistuneita tilanteita olivat myös ne, jolloin vanhempi osoittaa rakkautta lastaan kohtaan ja tämä ottaa sen vastaan. Molemmilla puolin tunne siitä, että on rakastettu ja arvostettu tukee osaltaan niin vanhemman kuin lapsen pystyvyyden tunteen kehittymistä.

tähti hetki arjessa, hyvä mieli ja hymy lapsella... (V34)

Sitä että nään lapseni iloisena/tyytyväisenä ja hänellä saa olla huonokin päivä toisinaan ihan niinkuin meillä muillakin... (V30)

...Kun lapsi ottaa vastaan hellyyttä ja antaa takaisin. (V55)

Vanhemmat kokivat siis onnistumisia arjessaan silloin, kun heidän lapsensa esimerkiksi on oppinut uutta tai kun lapsi on iloinen. Lapsen kokemat onnistumiset olivat myös tärkeitä vanhemmille. Näiden asioiden voidaan myös ajatella liittyvän toisiinsa. Kun lapsi kokee oppivansa jotain uutta ja kokee onnistumisia, saa se myös lapsessa todennäköisesti aikaan ilon tunteita. Myös Kivijärvi ym. (2009) tutkimuksessa vanhemmat kuvasivat vanhemmuuden antoisimmiksi kokemuksiksi tilanteita, joissa lapsi osoitti läheisyyttä ja hellyyttä (Kivijärvi ym. 2009, 64). Tätä voidaan selittää sillä, että jos lapselle esimerkiksi ilmenee neurologisia häiriöitä, voi tällä olla haasteita esimerkiksi tunteiden ilmaisemisessa ja sanoittamisessa, jolloin jo lapsen antama halaus vanhemmalle voi tuottaa tälle onnistumisen kokemuksen. Neurologisiin häiriöihin kuuluvat esimerkiksi autismin häiriöt. Autismin häiriöt ovat neurologisia kehityksellisiä

häiriöitä, jotka vaikuttavat esimerkiksi lapsen kommunikaatioon ja sosiaaliseen käyttäytymiseen (Rezendes & Scarpa 2011, 1). Autistiselle lapselle puheen tuotto voi olla haastavaa (Orphan 2015, 37).

C. Onnistuneen arjen elementit

Millainen on vanhempien mielestä niin kutsuttu hyvää arki ja millaiset asiat tukevat perheen arkea sekä vanhemmuutta? Käsitellessä hyvää ja onnistunutta arkea korostui vahvasti rutiinien ja struktuurin merkitys päivissä, konfliktien vähäisyys (esimerkiksi riidat perheenjäsenten välillä) ja tuen saaminen eri tahoilta, jotka olivat tärkeitä niin vanhemmuuden kuin perheen arjen kannalta.

Tarkastellessa merkitysyksiköiden jakautumista eri teemoihin, määrällisesti tarkasteltuna eniten merkitysyksiköitä sijoittui teemaan: Konfliktiton ja sujuva arki (n=82). *Arjen struktuurin ja tiettyjen rutiinien toistuminen* päivän aikana oli vanhemmille kuin myös lapsille tärkeää. Aikuiset luovat struktuurin lapsensa elämään. Kun vanhempi luo lapselleen säännöllisen hoivan ja ennakoitavan arjen oppii lapsi, että mitä mistäkin hänen toiminnastaan seuraa ja miten hänen tarpeisiinsa vastataan. (Hautamäki 2008, 127.) Perheen arjelle ominaista on syklisyys, joka tarkoittaa, että tietyt tilanteet ja rutiinit toistuvat kerta toisensa jälkeen päivittäin ja viikoittain (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009, 12). Strukturoidun ja hyvin suunnitellun arjen todettiin olevan koko perheen eduksi. Rutiinien todettiin vievän päiviä eteenpäin ja niiden tärkeys korostui aamu- ja iltatoimia suorittaessa.

Pystytään pitämään rutiinit päivittäin. (V17)

...Meillä on hyvin strukturoitu arki, joka auttaa meitä kaikkia. Syödään samoihin aikoihin koko perhe ja pidetään kiinni arjen rutiineista...(V6)

...Pidetään kiinni annetuista rajoista ja rutiineista niin lapsi rauhottuu ja tietää mitä seuraavaksi tapahtuu. (V2)

Sujuvaan arkeen vanhemmat liittivät muun muassa, että erilaiset lähtötilanteet sujuvat (esimerkiksi kouluun lähteminen ja aamurutiinien suorittaminen), aikataulutuksen onnistumisen (esimerkiksi ajoissa kouluun ja töihin meneminen) ja että niin kodista kuin kaikista perheenjäsenistä ja heidän tarpeistaan pystytään huolehtimaan tasapuolisesti. Vaikka vanhemmat pitivät

tärkeinä arjen aikataulutusta, liittyi siihen myös tietynlainen toive siitä, että tarvittaessa aikatauluista voidaan myös joustaa. Arjessa on niin kiireisiä kuin myös hiljaisempia hetkiä. Näiden ääripäiden vaihtelu tuo arkeen syklisyyttä. Entistä koordinoitumpi ja hallitumpi ajankäyttö luo elämiimme kiireisyyden tunnetta ja painetta, joka vaatii vastapainokseen tietynlaista pysähtymistä. (Malinen & Rönkä 2009, 201.)

Törrönen (2012) on tutkimuksessaan tarkastellut, miten vanhemmat kokevat hyvinvointinsa ja elämäntilanteensa juuri sen hetkessä elämäntilanteessaan. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat olivat kertoneet, että arkielämä soljuu jatkuvien ja toistuvien tekemisten lomassa. Arkeen kuuluvat vahvasti rutiinit. Arkea ei kuitenkaan haluttu liian täyteen tekemistä, vaan tekemisiä rajoitetaan ja välillä vanhemmat ottivat vapauksia poiketukseen arjen rytmistä. Vaikka päiviin kuuluivat tietyt rutiinit, oli tärkeää, että siihen sisältyy levollisia hetkiä sekä lapsen että vanhemman näkökulmasta. (Törrönen 2012, 47, 50.) Tämän tutkimuksen vanhemmille tietynlainen ”rentous” arjessa koettiin osaltaan tärkeäksi eli arjen rutiinien lisäksi oli myös tärkeää, että perhe voi viettää yhdessä aikaa eikä arki kuormita ketään liikaa.

Turvallista, aikatauluvapaata, ..., leppoisaa perusarkea perheeni parissa. (V31)

Kun aamutoimet ja kouluunlähtö sujuvat...(V39)

Konfliktiton arki liittyi myös vahvasti vanhempien hyvän ja sujuvan arjen käsityksiin. Konflikti vapaaseen arkeen liitettiin myös osaltaan koko perheen hyvinvointi ja jaksaminen. Arki ei täytyisi konflikteista ja riidoista, vaan voitaisiin elää rauhassa ja nauttien elämästä. Koko perheen hyvinvointi oli tärkeä osa hyvää arkea. Tärkeäksi koettiin myös, että asioista ei tarvitse jankuttaa (esimerkiksi lapselle kotiläksyjen teosta tai pelaamisesta) vaan yhteisistä sopimuksista pidetään kiinni ja tarvittaessa voidaan keskustella. Stressittömyys ja positiivinen mieli liitettiin myös onnistuneen arjen elementteihin.

Riidatonta ilmapiiriä. (V45)

Se että kaikki perheessä aloittavat aamun ja päättävät illan hyvillä mielin...(V3)

Tasapainoista arkea johon kuuluu lasten riemu ja leikki. Mutta myös toisen huomioimista ja oman tilan kunnioittamista. Perhe toimii kun kaikilla on hyvä olla. Huolenpitoa ja välittämistä. Yhdessäoloa.(V29)

Onnistuneen arjen elementteihin kuului vahvasti myös *muualta saadun tuen merkitys arjen ja vanhemmuuden kannalta*. Vanhemmat kertoivat useita eri tahoja, joista he ovat tukea saaneet. Sujuva yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa koettiin tärkeäksi. Yhteistyössä perheen

ulkopuolisten tahojen kanssa koettiin tärkeäksi muun muassa siitä näkökulmasta, että lapsi kohdataan näissä yhteistyötilanteissa arvokkaana yksilönä ja että hänen on turvallista olla, esimerkiksi koulussa lapsi ei joudu koulukiusaamisen kohteeksi. Yhteistyössä pidettiin myös tärkeänä sitä, että ammattilaiset ovat sitoutuneita hoitamaan omat tehtävänsä, mutta yhteistyössä otetaan huomioon myös vanhempien näkökulmat.

...lapseni kohdataan yksilönä ja arvokkaana ihmisenä. Yhteistyö eri tahojen kanssa onnistuu....(V53)

Tärkeimmät vanhempien nimeämät tuen lähteet olivat merkitysyksiköiden lukumäärää tarkastellessa terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden tuki (n=37), läheisten tuki (n=32) ja vertaistuki (n=21). On tärkeää, että vanhemmat kokevat saavansa tukea eri tahoilta ja että tukea on myös mahdollista pyytää. Terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden antamaan tukeen lukeutuivat muun muassa lapsen terapeutilta, perheneuvolasta, perhetyöstä ja lapsen koulusta saatu tuki. Läheisiltä saatu tuki oli tärkeä tuen lähde. Tukea antavat ihmissuhteet voivat osaltaan vahvistaa vanhemman minäpystyvyyttä (Bandura 1997, 159). Vanhemmat nimesivät tärkeimmiksi tuen lähteiksi läheisistään omat vanhempansa, puolisonsa ja ystävät. Vertaistuen merkitys korostui myös erityislasten vanhempien käsityksissä. Vertaistukea saatiin niin reaalielämässä kuin myös internetissä erilaisten keskusteluryhmien kautta. Sosiaalinen tuki voi helpottaa vanhempien elämää ja sitä kautta vahvistaa vanhemman elämäntyytyväisyyttä, mikä parantaa hänen kykyään käsitellä kohtaamiaan haasteita (Cattik & Aksoy, 2018). Vertaistuki voi myös tarjota vanhemmille jotain sellaista, mitä yhteiskunnalla ei ole tarjota – jaetun yhteisen kokemuksen (Santelli 1990, 4). Tétreault, Freeman, Carrière, Beaupré, Gascon ja Deshênest (2013) tutkimuksen osallistuneet erityislasten vanhemmat pitivät tärkeänä moniammatillisuutta ja yhteistyötä. Eri toimijoilla tulisi olla toisiaan täydentävä vaikutus. Vanhemmat myös arvostivat pysyviä ja yhtäjaksoisia palveluita lapselleen. (Tétreault ym. 2013, 829.)

Internet oli myös tietynlainen tuen lähde siitä näkökulmasta, että vanhemmat etsivät sieltä tietoa. Ylipäätään itse hankittu tieto, esimerkiksi työn tai opintojen kautta, oli tukenut vanhempia erityislapsen vanhempana. Tärkeä tuen lähde oli myös erilaiset järjestöt, kuten esimerkiksi ELO Ry, josta vanhemmat kokivat saaneensa tukea arkeen ja vanhemmuuteensa. Erilasten verkostojen merkitys yksilön selviytymis- ja stressinsietokyvyille pidetään ratkaisevan tärkeänä. Kun verkosto koostuu positiivisista ihmissuhteista, ennakoi se sosiaalisen tuen saatavuutta kriisitilanteissa. (Ahokas 2013, 147.)

... vanhemmat, ystävät ja sukulaiset. Tukiverkosto ylipäätänsä. (V56)

Somen vertaistukipalstat ovat olleet erittäin tärkeä... (V23)

Samassa tilanteessa olevilta perheiltä. (V44)

Vanhempien käsityksissä onnistuneesta arjesta sisälsi arjen rakenteen ja rakenteen sujuvuuden, riidattomuuden ja koko perheen hyvinvoinnin sekä tuen saamisen. Vanhempain käsityksissä arkea ryhmittää vahvasti tietty rakenne ja struktuuri, mutta samalla toivotaan tiettyä joustamisen mahdollisuutta. Arjen ei haluta olevan vain suorittamista, vaan aikaa jää pakollisten menojen lisäksi myös perheen yhteiselle ajalle. Hyvään arkeen kuului myös tietty rauha – ei riitoja tai turhaa stressiä. Onnistuneen arjen kannalta vanhemmat kokivat myös tärkeäksi muualta saatavan tuen. Yksilölle hyvien sosiaalisten verkostojen olemassaolo ja luottamus niiden toimivuuteen saavat aikaan pitkittäisvaikutuksia, jotka suojaavat häntä sekä turvattomuudelta että stressiltä. Tällaista suojaa voidaan kutsua puskurivaikutukseksi, joka tarkoittaa, että verkosto on sekä ehkäisevä, mutta myös jo syntynyttä ongelmatilannetta korjaava tai parantava. (Lahikainen ym. 2013, 308.)

Tärkeimmiksi tuen lähteiksi arjessaan vanhemmat nimesivät läheisensä (puoliso, ystävät ja omat vanhemmat), terveydenhuollon ja sosiaalipalvelut sekä vertaistuen. Törrösen (2012) tutkimuksessa vanhemmat myös kokivat isovanhempien tukevan heitä eri tavoin, muun muassa osallistumalla lasten- ja kodinhoitoon sekä tukemalla henkisesti ja taloudellisesti vaikeissa tilanteissa (Törrönen 2012, 140). Kun vanhemmat kokevat, että saavat tarvittaessa tukea arkeensa, voi se vahvistaa heidän elämänhallintaansa ja pystyvyyttään. Yhteistyö ammattilaisen ja vammaisen lapsen vanhemman välillä voi olla todella arvokasta. Kun yhteistyö toimii, voi se ilmetä muun muassa seuraavilla tavoilla: ammattilainen on aidosti sitoutunut lapseen; ammattilainen kuuntelee ja tarjoaa emotionaalista tukea sekä ammattilainen saa vanhemmalle tuntee, että vanhemman sanomisillaan on merkitystä. (Orphan 2015, 31.) Yhteistyössä on tärkeää, että sekä vanhempi että ammattilainen kunnioittavat ja ymmärtävät toisiaan (Orphan 2015, 30).

6.2.2 Arjen haasteet

Taulukko 10. II. kuvauskategorian ylä- ja alakategoriat.

Yläkategoria	Alakategoriat
II. Arjen haasteet: Vanhemmuutta ja arkea haastavat tekijät.	D. Vanhemman riittämättömyyden tunteet liittyen itseensä vanhemmuuden arjessa.
	E. Erityislapseen liittyvät tekijät, jotka haastavat arkea ja vanhemmuutta.
	F. Arkea ja vanhemmuutta haastavat tekijät.

Toinen kuvauskategoria muodostui teemoista, joita kuvastivat erilaiset vanhemmuutta ja arkea haastavat tekijät. Alakategoriat, joista kuvauskategoria muodostui, olivat seuraavat: ”Vanhemman riittämättömyyden tunteet liittyen itseensä vanhemmuuden arjessa”, ”Lapseen liittyvät tekijät, jotka haastavat arkea ja vanhemmuutta” sekä ”Arkea ja vanhemmuutta haastavat tekijät”. Vanhemmat voivat kohdata arjessaan erilaisia tilanteita, jotka voivat haastaa heidän minäpystyvyyttään ja jaksamistaan. Tämä voi saada aikaan erilaisia riittämättömyyden tunteita ja saada vanhemman esimerkiksi pohtimaan, että toimiiko hän tietyissä tilanteissa oikein vanhempana. Törrönen (2012) tutkimuksessa vanhempien riittämättömyyden kokemukset yhdistyivät levottomiin ja raskaisiin iltoihin, jolloin lapset kiukuttelevat tai vaativuudellaan kuluttavat vanhemman loppuun (Törrönen 2012, 72). Tärkeää on, että vanhemmat saisivat riittävästi tukea arkeensa.

D. Vanhemman riittämättömyyden tunteet liittyen itseensä vanhemmuuden arjessa.

Vanhempi voi kokea haasteelliseksi toimia arjessaan, jos hän kokee, että hän ei pysty vastaamaan parhaalla mahdollisella tavalla lapsensa tarpeisiin. Haasteena voi esimerkiksi olla, että *lapsen kommunikaatio on vähäistä*, jolloin lapsen ohjaaminen voi olla haastavaa. Osa vanhemmista koki, että heillä *ei ollut tarpeeksi tietoa erityislapsen vanhempana toimimiseen*. Tähän teeman liittyi vanhempien käsitykset siitä, että heillä ei ole tarpeeksi tietoa siitä, kuinka toimia arjessa erityislapsen kanssa, esimerkiksi jos lapsi on kuormittunut (esimerkiksi on herkkä ympäristön ärsykeille) tai jos lapsen kanssa on haasteita kommunikoida. Vanhemmat voivat ko-

kea syyllisyyttä, jos he kokevat, että lapsi ei kehity heidän toivomallaan tavalla tai lapsen elämässä tapahtuu ei-toivottuja asioita. Vanhemman kokema syyllisyyden tunne voi edistää sitä, että vanhempi toimii epä johdonmukaisesti lapsensa kanssa. (Hautamäki 2008, 130.)

Aina ei tiedä toimiiko oikein ohjeistaessa lapsiaan. (V61)

Kun vanhempia pyydettiin kyselylomakkeessa kuvailemaan arjen haasteita, nousi vahvana esiin *vanhemman jaksamisen ja voimavarojen puute*. Jos vanhempi kokee, että hän ei jaksaa toimia arjessaan ja hän kokee, että hänellä ei ole omaa aikaa, kuormittaa se vanhempaa. Väsymys ja oman ajan puute olivat keskisiä haasteita vanhemmuuden kannalta. Paletti-tutkimuksessa myös havaittiin, että väsymyksen tunne oli tutkimuksessa mukana oleville vanhemmille yleistä ja väsymystä ilmeni varsinkin iltaisin (Rönkä, Laitinen & Malinen 2009, 220). Vanhemman väsymys luo näköalattomuutta ja lyhentää tulevaisuusperspektiiviä (Törrönen 2012, 89).

Osa vanhemmista myös koki, että *erityislapsen tarpeista huolehtiminen voi viedä huomion pois muiden perheen lapsien tarpeista ja kaikki voimavarat menevät erityislapsesta huolehtimiseen*. Vaikka perheen koetaan useimmiten tukevan yksilöä, voivat perheenjäsenet halutessaan väärillä tavalla varastaa tai häiritä toisen perheenjäsenen voimavaroja (Törrönen 2012, 17). Vanhemmalla ei myöskään välttämättä ole voimavaroja huolehtia omasta hyvinvoinnistaan ja jaksamisestaan, jolloin myös arjen pienetkin vastoinkäymiset voivat tuntua vanhemmasta haastavalta. Stressaavat tilanteet vaikuttavat vanhempien resursseihin (Coleman & Karraker 1997, 62). Määttä (2007) tuo myös esiin, että vanhemman oma jaksaminen ja itsestä huolehtiminen on tärkeää myös siitä näkökulmasta, että kun vanhempi kykenee huolehtimaan itsestään, pystyy hän myös huolehtimaan paremmin lapsestaan.

Osa vanhemmista ei osannut kuvailla lainkaan tai nimetä onnistumisia arjessaan erityislapsen vanhempana. He eivät kokeneet, että heidän arkensa olisi sujuvaa tai he eivät olleet saaneet arjessaan sellaisia kokemuksia, jolloin he olisivat kokeneet onnistuneensa erityislapsen vanhempana. Osalle vanhemmista arjen kuvaaminen oli vaikeaa, koska monet päivän askareet ovat niin rutiininomaisia, että niiden muistaminen jälkikäteen ei ole helppoa (Törrönen 2012, 50). Arki voi tuntua niin rutiinien täyttämältä ja toistuvalla tavalla päivästä toiseen, että onnistumisia ei osata erikseen kuvata.

...Valvomista tulee viikoittain ja elämä pyörii jatkuvalla univajeella... (V23)

Ei ole omaa aikaa... (V4)

Eipä ole paljon tilanteita missä olisin onnistunut. (V1)

Vanhemmat voivat kokea, että heillä ei ole tarvittavia tietoja ja taitoja toimia erityislapsensa vanhempana, mikä voi johtua esimerkiksi siitä, että heillä on *haasteita kommunikoida lapsensa kanssa*. Lapsen puheen tuottamisen myöhästyminen voi johtua useasta syytä, kuten kuulovammasta tai oppimisenvaikeudesta. Kun lapsi ei kommunikoi tai ei vastaa vanhemman kommunikaatio yrityksiin, voi saada aikaan vanhemmassa sekavia ja intensiivisiä reaktioita. Vanhemmat voivat alkaa kyseenalaistamaan, onko hänen ja lapsen välillä lainkaan suhdetta, jos kommunikaatio ei toimi. (Orphan 2015, 34–35.) Vanhemmat voivat alkaa syyttään itseään siitä, jos lapsi ei kommunikoi. On tärkeää, että vanhempi havaitsee, että lapsen kommunikaation haasteet johtuvat lapsen vammasta tai kehitykseen liittyvistä tekijöistä, eivät vanhemmasta itsestään (Orphan 2015, 37). Tämän oivaltaminen voi osaltaan vahvistaa vanhemman minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa, kun hän ei syytä itseään vaan etsii syytä oman toimintansa ulkopuolelta. Saatu tuki perheelle ja vanhemmuuteen on myös tärkeää vanhemman voimavarojen ja jaksamisen kannalta. Vanhemmat kokivat myös arjessa tärkeäksi oman ajan, mikä voidaan ajatella liittyvän tiettyyn rentouteen arjessa. Arjessa on hyvä olla muutakin kuin pakolliset rutiinit ja menot, kuten työ ja perheen arjen pyörittäminen.

E. Lapseen liittyvät tekijät, jotka haastavat arkea ja vanhemmuutta

Vanhempien käsityksissä liittyen arjen haasteisiin tuotiin esiin sellaisia tilanteita, jotka liittyivät heidän erityislapsensa. Vanhemmat kokivat haastavaksi sellaiset tilanteet, joissa lapsi käyttäytyy haastavasti, lapsella on puutteelliset taidot joissain tilanteessa tai kun lapsi on onneton. Vanhemmat kokivat haasteita sellaisissa tilanteissa, joissa *lapsen on vaikeaa käsitellä ja ilmaista omia tunteitaan tai hänellä ei ole riittävästi sosiaalisia taitoja käytössään*. Itsekontrollia tarvitaan nimenomaan omien kielteisten tunteiden käsittelyyn (Lahikainen 2013, 121). Myös lapsen *vihainen ja aggressiivinen käytös* koettiin haastavaksi.

Vanhemman voi olla haastavaa toimia tällaisessa tilanteessa, jossa lapsi ilmaisee voimakkaita tunteita, jos hän ei löydä keinoja rauhoittaakseen lasta. Erityislusten tunteiden ilmaisu voi olla intensiivistä ja raivoisaa, mikä voi saada vanhemmassa aikaan avuttomuuden ja epätoivon tunteita (Orphan 2015, 61). Lapsen rauhoittaminen voi olla haastavaa, jos lapsi ei itsekään osaa kertoa, mistä ärsyntyminen johtuu. *Sosiaalisten taitojen puutteet* ilmenivät sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi esimerkiksi valehtelee vanhemmalle. Myös erilaiset lasten konfliktitilanteet vanhemmat kokivat arkea haastaviksi tekijöiksi. Tunteiden käsittely ja ilmaisu liittyvät myös

osaltaan sosiaalisiin tilanteisiin. Jos lapsi ei osaa käsitellä esimerkiksi pettymyksen tunteita, voi se saada aikaan riitatilanteen, jota lapsi ei osaa käsitellä.

Aggressiivinen käytös erityisesti kun ei tiedä mitä/miksi. (V30)

Lapsen valehtelu ja muiden syyttäminen/ minussa ei ole mitään vikaa/ kaveri on syyllinen... (V33)

Lapsen haastava käyttäytyminen voi ilmetä eri tavoin. Orphan (2015) tuo esiin, että useille erityislasten vanhemmille on lapsen haastava käyttäytyminen yksi vanhemmuutta haastava tekijä. Erityislapsen käytös voi olla häiritsevää ja joskus todella hämmentävää. (Orphan 2015, 60.) Vanhemmat voivat selittää lapsen haastavaa käyttäytymistä eri tavoin. Jacobs, Woolfson & Hunter (2016) tutkimuksen vanhemmista osa selitti lapsensa haastavan käyttäytymisen johtuvan lapsen persoonallisuudesta, osa vanhemmista taas koki, että lapsen haastava käytös oli seurausta huomionhakuisuudesta tai seurausta rajojen rikkomisesta (Jacobs, Woolfson & Hunter 2016, 13–14). Haastavia tilanteita olivat muun muassa sellaiset, joita vanhemmat kohtaavat ohjeistaessaan lastaan ja toimiminen erilaisissa siirtymä- ja jumitilanteissa. Myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että haastavat tilanteet lapsiperheissä usein liittyvät siirtymätilanteisiin, kuten aamulähtöihin ja kotiintulovaiheisiin (Rönkä ym. 2009, 16). Tässä tutkimuksessa vanhemmat kokivat haastavaksi, jos lapsi ei kuuntele vanhemman ohjeita ja jos lasta täytyy olla jatkuvasti muistuttamassa samoista asioista. Osa vanhemmista siis koki haasteelliseksi jatkuvan muistuttelun ja ohjeistamisen tarpeen. Osaltaan tähän liittyi se, että erityislapsi tai -nuori ei välttämättä pysty toimimaan itsenäisesti, mikä lisää jatkuvan ohjeistamisen tarvetta. Vanhempi voi kokea, että häneltä vaaditaan jatkuvaa valppautta.

Samojen asioiden jankuttaminen päivästä ja tunnista toiseen... (V36)

...Ohjeistaa jatkuvasti ja olla tilanteen tasalla. (V29)

Osassa vanhempien käsityksissä tuotiin esiin lapsen *haasteet äänen käyttönsä kanssa, eri tilanteissa liikkuminen tai paikallaan pysyminen ja muiden häiritseminen*. Erityislapsi ei välttämättä osaa pysyä paikallaan, vaikka tilanne sitä vaatisi tai käyttää sopivaa äänentasoja tietyissä tilanteissa. Vanhemmat kokivat myös haasteita lapsen siirtymä- ja jumitilanteissa. Erityislapsi saattaa jumittua esimerkiksi tekemään jotain tiettyä asiaa, vaikka pelaamaan tietokoneella, jolloin tästä siirtyminen seuraavaan toimeen voi olla haasteellista. Vanhempien käsityksissä tuotiin yleisesti esiin haasteet siirtymätilanteissa, esimerkiksi kotoa kouluun lähteminen voi olla erityislapselle tai -nuorelle haasteellista ja vaikuttaa sitä kautta myös vanhemman arkeen.

Kun lapsi ei osaa käyttäytyä, kuunnella, pysyä paikoillaan, käyttää liikaa ääntä...(V11)

Lapsen jumitilanteet esim. Siirtymätilanteissa. (V14)

Lapseen liittyviin tekijöihin, jotka haastavat vanhemmuutta ja arkea kuului myös ”*Lapsi on onneton*”. Osa vanhemmista kuvaisi haastavina sellaisia tilanteita, jolloin heidän lapsensa on yksinäinen (ei ole kavereita) tai kun lapsi kokee surua erityisyydestään. Tällaiset tilanteet voivat olla vanhemmalla todella haastavia, jos lapsi kokee itsensä huonommaksi kuin muut. Jokaiselle vanhemmalle on varmasti tärkeää, että oma lapsi kokee itsensä arvokkaaksi. Jos lapsi kokee esimerkiksi surua omasta erityisyydestään, voi se haastaa osaltaan vanhemman pystyvyyden tunnetta ja saada pohtimaan, mitä voi itse tehdä vanhempana.

Silloin kun lapsi sanoo, että elämä erilaisena ei ole mukavaa ja kumpi en olisi edes syntynyt (V9)

Lapsi on surullinen. (V15)

Vanhempien käsityksissä haasteellisia olivat tilanteet, *joissa lapsi käyttäytyy aggressiivisesti tai ei osaa muuten käsitellä tunteitaan*. Lapsen käytös koettiin haastavaksi silloin, kun lapsi uhmaa vanhempaansa (ei kuuntele ohjeistusta tai ei sitä ymmärrä) ja kun vanhemman täytyy olla jatkuvasti ohjeistamassa lastaan. Jatkuva ohjeistaminen voi viedä vanhemman voimavaroja, jolloin voisi olla tärkeää, että vanhemmat saisivat apua jostain ulkopuolelta tällaisten tilanteiden sujuvoittamiseksi. Vanhemmat kokivat haastavaksi myös tilanteet, kun lapsi ei käytäyty tilanteen vaatimalla tavalla, esimerkiksi ei pysy paikallaan tai käyttää ääntään liian voimakkaasti. Vanhemmat myös kokivat haastavaksi tilanteet arjessa, jolloin *lapsi on surullinen*. Suru liittyi esimerkiksi lapsen omaan erityisyyteen. Tällaisessa tilanteessa vanhemman voi olla vaikea löytää keinoja, kuinka vahvistaa lapsensa itsetuntoa.

F. Arkea ja vanhemmuutta haastavat tekijät

Ensimmäistä kuvauskategoriaa tarkastellessa vanhempien käsityksissä onnistuneeseen arkeen liittyen tuli vahvasti esiin arjen rakenteen ja rakenteen tärkeys sen sujuvuuden kannalta. Onnistuneeseen arjen kannalta vanhemmat kokivat myös tärkeiksi muilta saamansa tuen. Onnistuneeksi arjeksi kuvattiin myös sellaista, johon ei kuulu riitoja tai konflikteja. Vanhemmat pitivät

ideaalitulanteena sellaista, jossa kaikkien perheenjäsenten tarpeet otetaan tasapuolisesti huomioon ja heillä on kaikilla hyvä olla. Tässä alakategoriassa tuon esiin vanhempien käsityksiä niistä tekijöistä, jotka haastavat yleisesti heidän vanhemmuuttaan ja arkea

”Päivän struktuuri ja aikataulu eivät suju”- alakategoriassa vanhemmat kuvasivat arjessaan haasteellisiksi sellaisia tilanteita, jolloin suunnitellut aikataulut eivät toteudu tai tulee vastaan yllättäviä tilanteita. *”Onnistuneen arjen elementit”*- luvussa vanhempien käsitykset onnistuneesta arjesta liittyivät vahvasti struktuurin ja suunnitelmallisuuden merkitykseen arjessa. Kuitenkin liian tiukkaan aikataulutettu arki voidaan kokea myös haasteelliseksi vanhemman toiminnan ja arjen sujumisen kannalta. Osa vanhemmista koki arjessaan haasteelliseksi esimerkiksi perhearjen ja oman työssäkäynnin yhdistämisen. Osa vanhemmista koki ajoittain haasteelliseksi erilaisten rutiinien jatkuvan toistuvuuden, esimerkiksi aamu- ja iltarutiinit toistavat usein samaa kaavaa. Arki voidaan tavanomaiseksi ja tutuksi asiaksi, joka ilman poikkeuksia ja vaihtelua voi alkaa tuntua rutiinilta ja tylsältä (Törrönen 2012, 10). Käsityksissä tuli myös esiin, että ajoittain kaikki arjessa voi tuntua haasteelliselta, sen kummemmin erittelemättä arjessa ilmeneviä haasteita.

Arjen haasteiden yhteensovittaminen, esim. työ ja lasten arjen pyörittäminen on vaikeaa... (V37)

Yllättävät tilanteet tai menot, esim joku pyytää yhtäkkiä kylään, uudet tilanteet voi olla haastavia erityislapsen kanssa. (V54)

Aikataulutettu elämä... (V32)

Aiemmin on tullut esiin, että vanhemmat kokevat tärkeäksi arjessaan tuen saamisen. Tukea saatiin niin läheisiltä kuin myös kodin ulkopuolelta. *”Yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju tai tukea ei ole saatavilla”* kun vanhemmalla on kokemus, että yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei ole onnistunut tai tukea ei ole ollut ollenkaan saatavilla. Jos erityislapsen vanhemmat kokevat, että tukea ei ole saatavilla, voi seurauksena olla sosiaalinen eristäytyminen ja se kasvattaa sen mahdollisuutta, että stressaavista tilanteista muodostuu kriisejä (Orphan 2015,15). Vanhemman jaksamisen ja pystyvyyden kannalta olisi muun muassa tärkeää, että hän saisi tarvittaessa tukea arjen ja vanhemmuuden tueksi. Haasteelliseksi yhteistyön perheen ulkopuolisten tahojen kanssa koettiin silloin kun vanhempien täytyy olla taistelemassa lastensa oikeuksista. Erilaiset lakiin kirjoitetut oikeudet voivat tuottaa hankaluuksia ymmärtää ja vanhempien käsityksissä tuotiin esiin ”paperisota”. Jatkuva oikeuksista taistelu voi

viedä vanhemman voimavaroja. Vanhempien käsityksissä tuli esiin, että tällaisiin tilanteisiin tarvittaisiin ammattilaisten tukea ja apua sekä yhteistyön sujuvuutta.

Liian monesta tuesta, lakiin perustuvasta joutuu taistelemaan saadakseen sen lapselleen...

(V7)

Ulkopuolisen avun saaminen ja luottaminen siihen, että se toimii. (V21)

Erityislasten vanhempien arkeen liittyi erilaisia haastavia tekijöitä, jotka voitiin jakaa vanhempaan itseensä liittyviin, erityislapseen liittyviin ja arkea sekä vanhemmuutta haastaviin tekijöihin. Vanhemmat kokivat riittämättömyyden tunteita liittyen itseensä vanhemmuuden arjessa. Osalla vanhemmista nämä riittämättömyyden tunteet liittyivät siihen, että heillä ei ole tarpeeksi tietoja ja taitoja erityislapsen vanhempana toimimiseen ja he kokivat väsymystä (voimavarojen puute). Osa vanhemmista eivät osanneet nimetä omia onnistumisiaan, mikä voi kertoa pystyvyyden ja elämänhallinnantunteen tasosta. Arjessa haastaviksi osa vanhemmista myös koki tietyt erityislapseen liittyvät tekijät. Arkea ja vanhemmuutta haastaviksi tekijöiksi vanhemmat nimesivät tilanteet, joissa lapsi käyttäytyy haastavasti tai kun lapsi on surullinen/onneton. Arjessa koettiin haasteelliseksi tilanteet, joissa päivän struktuuri ja aikataulutus eivät suju. Vanhemmat myös kokivat haasteeksi tilanteet, joissa yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju tai tukea ei ole saatavilla. Lapsen oikeuksista joutuu ”taistelemaan”, mikä voi uuvuttaa vanhempaa ja heikentää hänen pystyvyyden- ja hallinnantunnettaan. Usein vanhemmat joutuvatkin puolustamaan lapsen oikeuksia, jotta lapsi saa lain mukaiset palvelut. Tilanne on myös ajoittain se, että vanhemmat joutuvat itse hankkimaan tietoa lapselle tarkoitetuista palveluista ja tukitoimista. (Lapsiasiavaltuutetun toimisto 2011, 19.)

6.2.3 ELO Ry erityislapsiperheen arjessa

Taulukko 11. III. kuvauskategorian ylä- ja alakategoriat.

Yläkategoria	Alakategoriat
III. ELOlta saatu ja toivottu tuki arkeen ja vanhemmuuteen.	G. ELOlta saatu tuki.
	H. ELOlta toivottu tuki.
	I. Ei saa tukea ELOlta tai ei ole tutustunut ELOn toimintaan.

Kolmas kuvauskategoria muodostui käsityksistä, joita vanhemmat liittävät ELOlta saatuun tukeen sekä siihen, millaista tukea he toivoisivat saavansa ELOlta. ELOn kannalta on tärkeää

tietää, millaista tukea erityislasten vanhemmat jo kokevat heiltä saavansa arjen ja vanhemmuuden tueksi sekä millaiselle tuelle on mahdollisesti lisätarvetta.

Ensimmäinen alakategoria ”*ELOlta saatu tuki*”, muodostui seuraavista teemoista: *ELO:n tarjoama vertaistuki tukee arjen sujumista; Vanhempi koki, että ELO:n järjestämät erilaiset tapahtumat tukevat arjen sujumista ja ELO:n jakama informaatio tukee arkea* (mm. nettisivut, uutiskirjeet jne.). ELO:n järjestämät erilaiset tapahtumat vanhemmat kokivat tärkeiksi arjen sujumisen ja arjessa jaksamisen kannalta. *Tapahtumat* koettiin virkistävinä ja tuovan vaihtelua arkeen. Tapahtumissa koettiin tärkeäksi myös se, että päästään tapaamaan muita perheitä. Tapahtumista vanhemmat nimesivät erilaiset kokemusasiantuntijatilaisuudet ja koulutukset, Sirkus-tapahtuma ja tapahtumat, joihin koko perhe voi osallistua.

Tapahtumat virkistävät ja luovat perheelle yhteenkuuluvuuden tunnetta (V44)

ELO tarjoaa vanhemmille myös *vertaistukea* ja käsityksissä korostui vahvasti vertaistuen tärkeys. Vertaistuen tärkeyttä korostettiin niin vanhemman itsensä kuin erityislapsen kannalta. Sosiaalisten suhteiden on todettu olevan yhteydessä yksilön hyvinvointiin. Kytkenät toisiin ihmisiin, ryhmiin ja yhteisöihin voivat tarjota ihmisille mahdollisuuksia täydentää omia voimavarojaan. (Lahikainen ym. 2013, 306.) Omien kokemusten jakaminen muiden vanhempien kanssa voidaan kokea merkittäväksi selviytymisen kannalta (Tonttila 2006, 132). ELO:n kautta saatu vertaistuki oli tärkeää vanhemmille itselleen arjen sujumisen ja heidän jaksamisensa kannalta. ELO:n tarjoama tieto koettiin myös tärkeänä tuen lähteenä. Vanhemmat kokivat saavansa tietoa ja tukea esimerkiksi ELO:n nettisivuilta (www.erytislastenomaiset.fi), uutiskirjeestä ja ELO:n tiedotuksesta liittyen heidän toimintaansa ja tapahtumista. Vanhemmat siis kokivat, että aina tuen ei tarvitse olla konkreetista, vaan jo tieto, että ELO on olemassa, voi luoda vanhemmalle tunteen siitä, että tukea on mahdollista saada.

Sähköpostikirjeillä ja isoilla kirjaimilla ovessaan. Joskus tieto siitä että on olemassa tällainenkin yhdistys, riittää. (V24)

Millaista tukea vanhemmat sitten toivoivat saavansa ELOlta? ”*ELOlta toivottu tuki*”- alakategoria muodostui seuraavista teemoista: Vanhemmat toivoivat ELOlta vertaistukea, Vanhemmat toivoivat saavansa tietoa (infomateriaaleja, luentoja), Muunlaista apua ELOlta; Vanhemmat kokisivat saavansa tukea erilaisten ELO:n järjestämien tapahtumien kautta ja Vanhemmat kokivat saavansa jo riittävästi tukea ELOlta. Vertaistuen vanhemmat kokivat kaikkein tärkeimmäksi tuen muodoksi. Mahdollisuus päästä tapaamaan muita erityislasten vanhempia sekä keskustelu

muiden vanhempien kanssa koettiin tärkeiksi niin vanhemman itsensä kuin erityislapsen kannalta. Vertaisryhmätoimintaa toivottiinkin niin vanhemmille, erityislapsille ja-nuorille kuin myös heidän sisaruksilleen.

Vertaistuki olisi kaikkein parhainta tukea... (V15)

ELOlta toivottiin myös tietoa liittyen erityislapsiin erilaisten luentojen ja koulutusten muodossa. ELOlta toivottiin myös arjen tueksi ”muuta apua”. Ensisijaisesti tähän ”muuhun apuun” kuului lastenhoitoapu. Vanhemmat siis toivoisivat saavansa ELOlta apua lastenhoitoon ja sitä kautta hengähdystaukoja omaan arkeensa. Osa vanhemmista myös koki, että he saavat jo tarpeeksi tukea ELOlta eikä lisätarvetta tuelle ole. Tuen toivottiin jatkuvan sellaisena kuin sitä on nyt tarjolla.

Lapsille hoitoa, että saa itse levätä. (V45)

Vanhemmat myös toivoivat tukea ELOlta erilaisten tapahtumien muodossa. Erilaisten tapahtumien koettiin tarjoavan vanhemmille ja koko perheelle virkistäytymistä sekä tuovan vaihtelua arkeen.

Kolmas alakategoria muodostui teemojen mukaan seuraavanlaiseksi ”Ei saa tukea ELOlta tai ei ole tutustunut ELOn toimintaan”. Tähän teemaan kuului yhteensä 46 merkitysyksikköä. 16 merkitysyksikköä kuului teemaan ”Ei saa tukea ELOlta” ja 28 ”Ei ole vielä tutustunut ELOn toimintaan”. Ei ole vielä tutustunut ELOn toimintaan kuului myös merkitysyksikkö: Vanhempi ei osannut kertoa, millaista tukea toivoisi saavansa ELOlta. Kaikille vastaajille ELO ei ollut tuttu, mikä on ymmärrettävää, jos vastaaja on muualta kuin Lapista tai sellaisesta Lapin kunnasta, johon ELOn toiminta ei vielä ylety. Osa vanhemmista ilmaisi kuitenkin, että vaikka he eivät olleet vielä tutustuneet ELOn toimintaan tai saaneet tukea, toivoivat he, että jossain vaiheessa mahdollisesti olisivat osa ELOn toimintaan tai saisivat heiltä tukea. Myös kun tarkastellaan vastaajien taustatietoja, voidaan havaita (Taulukko 1: Taustamuuttajat aineistossa), että 15 vastaajista oli muualta kuin ELOn toimintakunnista.

Tällä hetkellä ei mitenkään, tutustuin tähän tämän kyselyn myötä. (V14)

Vanhempien käsityksissä tuotiin esiin monenlaisia erilaisia tuen muotoja, joita ELOlta oli saatu. Vanhemmat kokivat tärkeäksi ELOlta saadun vertaistuen, erilaiset tapahtumat ja tieto, jota saatiin esimerkiksi nettisivujen kautta sekä luennoilta. Vanhemmat myös toivoivat ELOlta samankaltaisia tuen muotoja, joita he myös jo kokivat saavansa. ELOlta toivottiin vertaistukea, tietoa

(muun muassa luennot ja koulutukset) ja muunlaista tukea, kuten lastenhoitoapua. Osa vanhemmista jo koki tämän hetkisen tuen riittäväksi, mitä voi selittää esimerkiksi se, miltä paikkakunnalta vastaaja oli ja kuinka pitkään hän oli ollut mukana ELO:n toiminnassa (Taulukko 1: Taus-tamuuttajat aineistossa). Myöskin sitä, että osa vanhemmista ei kokenut saavansa minkäänlaista tukea tai ei ollut vielä tutustunut ELO:n toimintaan voidaan selittää sillä, kuinka pitkään vanhempi oli ollut mukana ELO:n toiminnassa tai miltä paikkakunnalta hän oli.

6.3 Tulosten yhteenveto

Seuraavaksi teen yhteenvetoa laadullisen ja määrällisen analyysin tuloksista. Molempien analyysien tulosten pohjalta kokoan yhteen vastaukset tutkimuskysymyksiini. Muodostan käsitystä siitä, millainen on erityislasten vanhempien minäpystyvyys käsitys vanhemmuuden arjessa sekä millaiseksi vanhemmat kokevat elämänhallintansa ja toimintamahdollisuustensa. Tulen tekemään myös yhteenvetoa siitä, mitkä tekijät tukevat ja haastavat heidän minäpystyvyyttään.

Fenomenografisen analyysin perusteella muodostettuja kuvauskategorioita voidaan jo sinänsä pitää tutkimuksen tuloksina. Tässä tutkimuksessa fenomenografisen analyysin tuloksena muodostui kolme kuvauskategoriaa: (1) *Onnistunut arki: Vanhemmuutta ja arkea tukevat tekijät*, (2) *Arjen haasteet: Vanhemmuutta ja arkea haastavat tekijät* sekä (3) *ELOlta saatu ja toivottu tuki arkeen ja vanhemmuuteen*. Nämä kuvauskategoriat kuvaavat keskeisesti sitä, mitkä tekijät tukevat ja haastavat vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa vanhemmuuden arjessa sekä millainen on heidän käsityksensä minäpystyvyydestään. Ryhmittelyanalyysin tuloksena erityislasten vanhemmista muodostui kolme vastaajaryhmää, jotka kuvaavat osaltaan heidän käsityksiään heidän minäpystyvyydestään ja elämänhallinnastaan sekä niihin vaikuttavia tekijöitä. Muodostetut vastaajaryhmät olivat seuraavat: (1) ”Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi”, (2) ”Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi” ja (3) ”Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys”.

Yleisellä tasolla tarkastellessa tutkimukseen osallistuneiden erityislasten vanhempien käsitykset omasta minäpystyvyydestään, elämänhallinnastaan ja toimintamahdollisuuksistaan ovat hyvät. Vanhemmuuteen ja arkeen liittyy niin onnistumisia kuin haasteita, mutta pääpaino on arjen sekä vanhemmuuden positiivisissa osa-alueissa. Vanhemmat myös osaavat kertoa, millaiset te-

kijät tukevat heidän minäpystyvyyttään sekä mitkä tekijät sitä haastavat. Minäpystyvyyden tason voidaan tarkastella sijoittuvan pääosin akselille keskivahva/vahva. Suurimman vastaajaryhmän muodostivat 2. ryhmä vanhemmat ”Keskivahva pystyvyys ja arki koetaan melko hallittavaksi”, johon sijoittui 26 vanhemmista (n=26). Kun tarkastellaan vanhempien jakautumista eri vastaajaryhmiin, voidaan todeta, että suurinta osaa tämän tutkimuksen vanhemmista sijoituu ryhmiin, joita kuvaa vahva minäpystyvyyden- ja elämäntilannantaso (ryhmät 2 ja 3). Ryhmien vastaukset sijoittuivat kaikissa minäpystyvyyden eri osa-alueita tarkastelevissa muuttujissa Likertin asteikolla yli 3 keskiarvon (ka). Vastaajaryhmä 1. vastaukset eivät myöskään mene alle 2,5 keskiarvon (ka), jonka voidaan ajatella kuvaavan sitä, että vanhemmilla on joitain onnistumisen kokemuksia ja myönteisiä tunteita ja tuntemuksia liittyen vanhemmuuteensa. He myös ovat saaneet jonkin verran tukea vanhemmuuteensa muilta, vaikka arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi ja oma pystyvyyden taso matalaksi.

Kun tarkastellaan merkitysyksiköiden jakautumista aineistossa, voidaan havaita, että kuvauskategoria ”Onnistunut arki: vanhemmuutta ja arkea tukevat tekijät” muodostuu 290 merkitysyksiköstä. Puolestaan toinen kuvauskategoria ”Arjen haasteet: Vanhemmuutta ja arkea haastavat tekijät” muodostuu 100 merkitysyksiköstä. Kolmas kuvauskategoria ”ELOlta saatu ja toivottu arkeen ja vanhemmuuteen” muodostui puolestaan 143 merkitysyksiköstä. Jos siis tarkastellaan vanhempien käsityksiä minäpystyvyydestään ja elämäntilannastaan vanhemmuuden arjessa, voidaan havaita, että vanhempien käsityksissä korostuivat enemmän arjen onnistumiset ja tekijät, jotka heidän minäpystyvyyttään ja elämäntilannansa tukevat. Tämän osaltaan voidaan ajatella kuvaavan sitä, että vanhempien käsitykset minäpystyvyydestään, hallinnantunteestaan ja toimintamahdollisuuksistaan ovat hyvät. Vanhempien käsityksissä korostuvat enemmän myönteiset kokemukset arjessa kuin arjen haasteet. Vanhempien käsityksissä tuli esiin arkea ja vanhemmuutta haastavia tekijöitä, mutta he myös osasivat nimetä asioita ja tekijöitä, jotka tukevat heidän arkeaan ja vanhemmuuttaan. Törrönen (2012) tutkimukseen osallistuneiden vanhempien puheessa myönteisyys ei tarkoittanut ongelmatonta arkea, vaan pikemminkin vanhemman tyyliä kuvata arkeaan vaikeuksista huolimatta tyydyttävänä, mukavana tai jopa onnekkaana (Törrönen 2012, 72). Tämän tutkimuksen vanhempien arki ei myöskään ollut niin sanotusti ”ongelmatonta”, mutta he myös kuvasivat paljon onnistumisia, joihin liittyivät niin he itse kuin myös heidän erityislapsensa.

Kun tarkastellaan ryhmittelyanalyysin avulla muodostettuja ryhmiä, voidaan todeta, että erityislasten vanhempien minäpystyvyyden kannalta tärkeimmät osa-alueet ovat ”Muiden antama tuki ja malli” sekä ”Tunteet ja tuntemukset”. Erityisesti ”Tunteet ja tuntemukset” merkitys korostui ryhmissä 2. ja 3. Puolestaan muiden antaman tuen ja mallin merkitys korostui ryhmissä

1. ja 2. Samanlaista merkitystä muiden antamalla tuella ja mallilla ei ollut ryhmässä ”Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys”. Tätä voidaan selittää siten, että ryhmän vanhemmilla on aiempia onnistumisen kokemuksia, he liittyvät vanhemmuuteen ja vanhempana toimimiseen enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita sekä he ovat saaneet palautetta, jotka ovat vahvistaneet heidän pystyvyyttään ja elämänhallintaansa. Tällöin muiden antamalla mallilla ja tuella ei ole niin suurta merkitystä vanhempien toiminnan kannalta.

Minäpystyvyyden kannalta on tärkeää, että vanhemmat ovat kokeneet onnistumisia arjessaan. Nämä onnistumisen kokemukset vahvistavat vanhempien minäpystyvyyttä. Erityisesti vastajaryhmissä 2. ja 3. voidaan arvioida, että vanhemmilla on onnistumisen kokemuksia, jotka tukevat heidän vanhemmuuttaan ja arjen sujumista. Vanhempien käsityksissä tuli erilaisia arjen onnistumisia, jotka liittyivät heihin itseensä, erityislapseensa tai yleisesti arjen sujumiseen. Kun vanhempi osaa nimetä onnistumisia, jotka selittyvät hänestä itsestään käsin, muodostuu hänelle positiivinen käsitys omasta pystyvyydestään. Jos taas vanhempi muodostaa sisäisiä attribuutioita omasta epäonnistumisestaan, heikentää se hänen pystyvyyttään (Barnett & Kohloff 2013, 250).

Keskeinen osa elämänhallintaa on, että vanhempi kykenee käsittelemään tunteitaan ja reaktioitaan. Ryhmittelyanalyysin avulla muodostettujen ryhmien perusteella voidaan arvioida, että suurimmalla osalla tähän tutkimukseen osallistuneilla vanhemmilla on vahva elämänhallinnan tunne. He pystyvät käsittelemään tunteitaan ja reaktioitaan. Tätä osa-aluetta arvioitiin erityisesti muuttujan ”Tunteet ja tuntemukset” avulla. Erityisesti 3. ryhmä ”Arjen hallinta vahva ja oma pystyvyys”, ryhmän toimintamahdollisuuksia ja elämänhallintaa voidaan pitää hyvinä. Heillä on kokemus siitä, että he pystyvät itse hallitsemaan omaa arkeaan sekä heillä on arjessaan sellaisia onnistumisen kokemuksia, jotka tukevat heidän pystyvyyttään ja hallinnantunnettaan.

Mitkä tekijät tukevat vanhempien minäpystyvyyttä? Sekä laadullisen että määrällisen analyysin keskeisenä tuloksena vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa tukevana tekijänä korostui saadun tuen merkitys. Vanhemmat nimesivät useita eri tuen lähteitä, joiden kanssa tehtävän yhteistyön he kokivat tärkeäksi vanhemmuuden ja hyvän arjen kannalta. Vanhemmat nimesivät tärkeimmiksi tuen lähteikseen läheiset (omat puoliso, omat vanhemmat, ystävät), vertaistuen, sosiaali- ja terveydenhuollon sekä itse hankitun tiedon. Olisi tärkeää, että vanhemmuus ei olisi ainoastaan vanhempien varassa, vaan yhteiskunta tukisi vanhempia esimerkiksi perhevalmennuksen avulla. Monilla paikkakunnilla tämän kaltaisen toiminnan tilalle on tullut vanhempien vertaistoiminta. (Kivijärvi ym. 2009, 68.) ELO tarjoaa vanhemmille tärkeää tukea. ELO:n tarjoamasta tuesta tärkeimpinä korostuivat erilaiset tapahtumat ja vertaistuki. Vanhemmat myös

kokivat saavansa ELOlta tärkeää tietoa ja informaatiota vanhemmuuden sekä arjen tueksi erilaisten koulutusten kautta. Vanhemmat toivoivat saavansa ELOlta vertaistukea, tietoa (erilaiset luennot ja koulutukset), muuta apua (lastenhoito) sekä erilaisia tapahtumia, joihin koko perhe voi osallistua.

Kaikissa ryhmittelyanalyysin avulla muodostetuista ryhmistä keskeinen osa-alue vanhempien minäpystyvyyden ja elämänhallinnan kannalta oli ”Muiden antama malli ja tuki”. Kaikissa ryhmissä tässä muuttujassa vastaukset sijoittuivat yli 3 keskiarvon (ka), minkä voidaan ajatella kuvaavan sitä, että kaikkien vastaajaryhmien vanhemmat ovat saaneet tukea vanhemmuuteensa ja sillä on myös heille merkitystä oman pystyvyyden ja elämänhallinnan kannalta. Vastausten keskiarvojen perusteella voidaan myös todeta, että vanhemmat ovat kokeneet muilta saatavan mallin vanhemmuuteen tärkeäksi oman vanhempana toimimisen kannalta. Boxplot-kuvio, jonka avulla tarkasteltiin vanhempien vastausten jakautumista kaikissa neljässä muuttujassa koko aineiston tasolla, voitiin myös havaita, että kaikkein korkeimmat arvot (Likertin asteikolla 1–5) olivat muuttujissa ”Muiden antama malli ja tuki” sekä ”Tunteet ja tunteet”.

Vanhempien käsityksissä arjestaan ja vanhemmuudestaan toivat he esiin erilaisia tilanteita, joissa he ovat kokeneet onnistumisia. Näiden onnistumisten taustalla nähtiin olevan niin vanhempi itse, erityislapsi tai ympäristöön liittyvät tekijät (kuten perheen ulkopuolelta saatu tuki, arjen rutiinien ja struktuurin sujuvuus). Vanhempien vahvaa minäpystyvyyden ja elämänhallinnan tasoa voi selittää se, että vanhemmat kokivat onnistumisiaan arjessaan ja selittivät näitä onnistumisiaan itsensä kautta. Vanhempien käsityksissä liittyen hyvää arkeen ja siihen, mitkä tekijät tukevat perheen arkea sekä vanhemmuutta, korostui rutiinien ja struktuurin merkitys päivissä ja konfliktien vähäisyys arjessa. Vanhempien elämänhallintaa ja toimintamahdollisuuksia voidaan pitää hyvinä, koska he kokevat pystyvänsä esimerkiksi suunnittelemaan ja strukturoimaan arkeaan siten, että siitä hyötyvät niin erityislapsi kuin myös koko perhe. Rutiinit ja strukturi koettiin tärkeäksi arjen sujuvuuden kannalta. Tietty rentous ja aikatauluttomuus oli myös tärkeää. Konfliktiton arki koettiin myös koko perheen hyvinvointia ja jaksamista edistävänä tekijänä.

Vanhemmat tiedostavat vastausten perusteella oman pystyvyyden kannalta tärkeäksi sen, että heillä on jaksamista ja voimavaroja toimia arjessaan. Vanhemman voimavarojen ja resurssien riittävyys on tärkeää niin vanhemman itsensä kuin myös erityislapsen kannalta. Voimavarojen ja jaksamisen näkökulma liittyy myös toimintamahdollisuuksien teoriaan. Kuten aiemmin luvussa 2.2. Lapsen erityisyys ja toimintamahdollisuuksien teoria, on tullut esiin toimintamahdollisuudet tarkoittavat yksilön hyvinvointia ja elämänlaatua. Hyvinvointi ja osallisuus voidaan

nähdä vapautena, joka tarkoittaa, että yksilöllä on mahdollisuus tehdä vapaasti omaa elämää koskevia päätöksiä ja valintoja.

Vanhemman ja erityislapsen vuorovaikutuksen onnistumisella oli käsitysten perusteella tärkeä rooli niin vanhemman, lapsen kuin myös arjen kannalta. Kun vanhempi kokee, että hän pystyy tukemaan erityislastaan tunnereaktiossa, joita lapsi ei välttämättä itse osaa käsitellä tai kun ymmärtää lasta, jolla on vaikeuksia esimerkiksi puheen tuottamisen kanssa, vahvistaa se myös vanhemman minäpystyvyyttä ja toimintamahdollisuuksia arjessa. Vanhemman kokevat onnistumisen kokemuksia, kun he kokivat, että he olivat opettaneet lapselleen jotain uutta ja he havaitsivat lapsen menneen eteenpäin kehityksessään. Vanhemman onnistumisen kokemusten voidaan ajatella luovan jatkumon, jossa aiemmat onnistumiset auttavat myös havaitsemaan uudet onnistumiset. Kun vanhempi kokee onnistumisia esimerkiksi ymmärtäessään lapsensa tarpeita, voi se edesauttaa vanhemman toimintaan myös muissa kohtaamisissa haasteellisissa arjen tilanteissa. Aiemmat onnistumiset motivoivat yrittämään uudelleen. Osaltaan se, että vanhempi ymmärtää lasta ja tämän tarpeita, vahvistaa myös lapsen minäpystyvyyttä.

Vanhemmat kuvasivat arjen onnistumisiaan erityislapsensa kautta. Erityislapsen toivottu käyttäytyminen sai aikaan vanhemmissa onnistumisen kokemuksia arjessa. Kun lapsi esimerkiksi käyttäytyi hyvin sosiaalisissa tilanteissa (niin kotona kuin kodin ulkopuolella), tuotti se vanhemmille onnistumisen kokemuksia. Vanhemmat kokivat onnistumisia silloin, kun lapsi itse kokee onnistumisia. Lapsen ilo ja hyvinvointi olivat myös vanhemmille tärkeitä. Kun vanhempi kuvaa arjen onnistumisia lapsensa kautta, voidaan mielestäni silloin puhua ylpeydestä. Myös Kivijärvi ym. (2009, 64) tutkimuksessa vanhemmille iloa ja ylpeyttä tuotti lapsen oppimisen ja kasvun seuraaminen. Kun vanhempi kokee, että lapsi selviytyy kodin ulkopuolisista asioista, kuten koulumatkoista, voi se vähentää vanhemman stressiä ja vahvistaa hänen minäpystyvyyttään ja hallinnantunnettaan.

Mitkä tekijät haastavat erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä? Erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä ja arkea haastavia tekijät liittyivät niin vanhempaan itseensä, erityislapseen sekä ympäristöön liittyviin tekijöihin. Arkea haastavaksi tekijäksi vanhemmat kokivat sen, jos päivän struktuuri ja aikataulu eivät suju. Liian tiukka aikataulu arjessa koettiin osaltaan haastavaksi ja arjessa toivottiin olevan myös tiettyä rentoutta. Osalle haasteita arjessa tuotti perheen ja työn yhteensovittaminen. Oman ajan puute tuotiin myös esiin vanhempien käsityksissä ja sen puute ilmeni oman jaksamisen vähäisyytenä. Arjessa koettiin myös haastavaksi, jos yhteistyö perheen ulkopuolisten tahojen kanssa ei suju. Tämä osaltaan kuvaa sitä, kuinka tärkeää erityislasten vanhemmille muualta saatu tuki on. Jos tukea ei ole saatavilla, haastaa se vanhempien ja

perheen arjen sujumista. Osa vanhemmista myös koki, että he joutuvat taistelemaan lapsensa oikeuksista. Tonttilan (2006) tutkimukseen osallistuneet vammaisten lasten vanhemmat myös kokivat joutuvansa taistelemaan lastensa oikeuksista (Tonttila 2006, 113). Tämä voi heikentää vanhemman hallinnantunne, jos hän kokee, että asiat eivät ole hänen omassa hallinnassaan.

Vanhemmat kokivat haasteita sellaisissa tilanteissa, joissa lapsi käyttäytyy haastavasti (aggressiivinen käytös, lapsi ei osaa hallita ääntään tai ei pysy paikoillaan, lapsi uhmaa vanhempansa/ ei tottele), lapsella on puutteelliset taidot (lapsen tunteiden ilmaisu/käsittely on puutteellista) tai kun lapsi on onneton (lapsi kokee surua liittyen omaan erityisyyteensä, lapsi on yksinäinen). Lapsen vaikeudet siirtymätilanteissa sekä erilaiset jumitilanteet haastoivat myös osaltaan vanhemmuutta ja arjen sujumista. Vanhemmat kokivat haastavina tilanteet, joissa lapsen ja vanhemman vuorovaikutus ei onnistu syystä tai toisesta. Haasteena voi olla, että lapsen kommunikaatio on vähäistä, jolloin lapsen ohjaaminen voi olla haastava. Varhaiset haasteet vanhemman ja lapsen välisessä vuorovaikutuksessa voivat jättää pysyvän vaikutelman heidän pystyvyydestään nauttia suhteesta ja sitä kautta vaikuttaa vanhemman kokemaan tyytyväisyyteen (Gilmore & Cuskelly 2012, 32). Jos vanhemmalla ilmenee korkeaa uupumusta ja heikko vanhemman minäpystyvyys, on vanhemmilla rajoittuneemmin käytössään emotionaalisia ja kognitiivisia voimavaroja, jolloin heillä voi olla vaikeaa vastata haastavaan vuorovaikutustilanteeseen lapsensa kanssa tyynesti ja ajattelevaisesti (Chau & Giallo 2014.) Vanhemman pystyvyyttä ja elämänhallintaa voi selittää osaltaan se, miten vanhempi jaksaa arjessaan ja miten hän pystyy vastaamaan arjessaan kohtaamiin haastaviin tilanteisiin.

Vanhemmat myös kokivat arjessaan riittämättömyyden tunteita liittyen itseensä, mitkä olivat seurausta arjessa kohdatuista haasteista. Osa vanhemmista koki riittämättömyyden tunteita, jos heillä ei ollut tarpeeksi tietoa erityislapsen vanhempana toimimiseen. Kivijärvi ym. (2009) tutkimuksen vanhemmat toivat esiin, että vaikka itse vanhempana tietäisi miten pitäisi toimia, ei kuitenkaan aina pysty toimimaan hyväksi katsomiensa periaatteiden mukaisesti. Vaikka siis vanhemmalla olisi tietoa yleisistä kasvatuseriaateista, ei se välttämättä tarjoa ratkaisuja ja välineitä arjen konkreettisiin kasvatustilanteisiin. Arjessa tulee vastaan tilanteita, joissa vanhempi voi tuntea itsensä epävarmaksi tai vanhempana oleminen on vaikeaa ja raskasta. (Kivijärvi ym. 2009, 68.) Vanhempien voimavarojen ja jaksamisen puute haastoi myös vanhempien arkea. Jos vanhempi kokee jatkuvasti väsymystä, voi se heikentää hänen minäpystyvyytensä ja hallinnantunnetta arjessa. Vanhemmuuden haasteiden voidaan nähdä liittyvän kasvatukseen ja siihen, millainen vanhemman rooli on. Ympäristö voi myös lisätä haasteita vanhemmuuteen. Jos vanhempi kokee, että hän ei saa ympäristöstä tarvitsemaansa apua ja tukea, voi se heikentää hänen minäpystyvyyttään. Tonttilan (2006) tutkimuksessa äitien kokemuksia tarkastellessa todettiin,

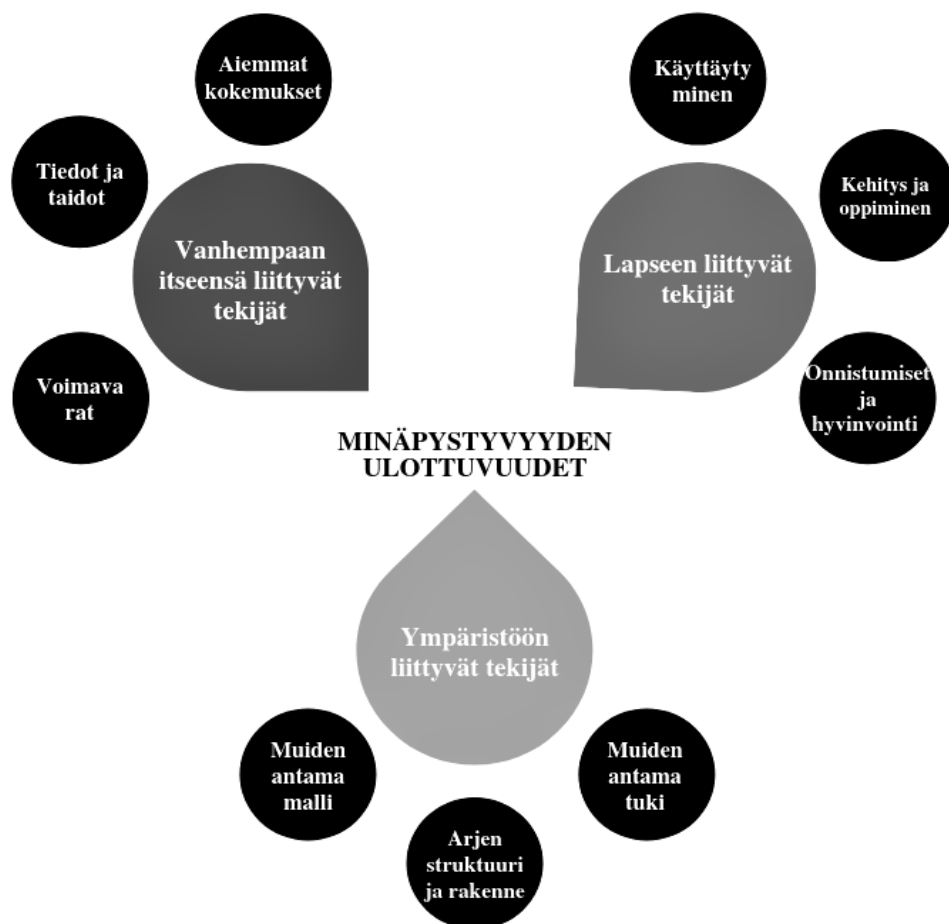
että jos äidillä oli suuri tuen tarve ja paljon ongelmia lapsen kasvatuksessa, olivat nämä äidit uupuneita ja heidän oma elämänhallinnan tunteensa oli heikko (Tonttila 2006). Osa vanhemmista koki arjen olevan pelkkiä haasteita ja he eivät osanneet nimetä arjen onnistumisia, mikä voi kertoa heidän heikosta minäpystyvyyden tasostaan.

Erityislasten vanhemmat siis kokevat arjessaan niin onnistumisia kuin haasteita. Vanhemmat kuitenkin osaavat nimetä omia onnistumisiaan ja vastaajaryhmien vastauksia tarkastellessa heillä myös näitä onnistumisia on. Nämä tekijät vahvistavat ja tukevat vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa. Vanhempien minäpystyvyyteen ja elämänhallintaan vaikuttavat tekijät voidaan yhteenvetona jakaa seuraavasti: vanhempaan itseensä liittyvät tekijät, erityislapsen liittyvät tekijät ja ympäristöön liittyvät tekijät.

7 Pohdinta

7.1 Johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tutkia, millainen on erityislasten vanhempien käsitys minäpystyvyydestään. Tutkimuksessa on myös tarkasteltu, miten vanhemmat kuvaavat toimintamahdollisuuksiaan ja elämänhallintaansa sekä mitkä tekijät tukevat ja mitkä puolestaan haastavat heidän minäpystyvyyttään. Määrällisen ja laadullisen analyysin tuloksena voitiin muodostaa synteesi keskeisimmistä erityislasten vanhempien minäpystyvyyteen vaikuttavista tekijöistä, jotka jakautuivat seuraaviin osa-alueisiin: vanhempaan itseensä liittyvät tekijät, erityislapseen liittyvät tekijät sekä ympäristöön liittyvät tekijät (ks. Kuvio 2). Jokaiseen osa-alueeseen liittyi niin positiivinen kuin negatiivinen puoli, joita voidaan kuvata yleisesti erityislasten vanhempien arjen onnistumisina ja haasteina.

Kuvio 2. Erityislapsen vanhemman minäpystyvyyden ulottuvuudet.

Vanhemman minäpystyvyyteen voi vaikuttaa useat tekijät esimerkiksi lapsen temperamentti, vanhempaan itseensä liittyvät tekijät, kuten sukupuoli koettu stressi ja koulutustaso tai perheeseen liittyvät tekijät, kuten aviollinen tuki ja vanhemmuuden jakaminen (Benedetto & Ingrassia 2018, 38). Tässä tutkimuksessa erityislapsen vanhempien minäpystyvyyteen oli yhteydessä useat eri tekijät. Yksi tekijöistä olivat vanhempaan itseensä liittyvät tekijät, joihin liittyi muun muassa vanhemman kokemus omasta kyvykkyydestään vanhempana, kuten voimavarat; hänen tietonsa ja taitonsa vanhemmuuteen sekä kokemukset vanhemmuudesta. Toinen keskeinen osa-alue erityislapsen vanhempien minäpystyvyyden kannalta olivat lapsen liittyvät tekijät. Näihin tekijöihin kuuluivat muun muassa lapsen käytös, lapsen oppiminen ja kehitys, lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus sekä lapsen hyvinvointi. Kolmas keskeinen vanhempien minäpystyvyyden ulottuvuuksista oli ympäristöön liittyvät tekijät. Vanhemmille tärkeää heidän minäpystyvyytensä kannalta oli muilta saatu tuki, johon liittyi muun muassa läheisiltä, kuten oma puoliso ja perheen ulkopuolelta, kuten sosiaali- ja terveydenhuollosta ja ELOlta saatu tuki. Tutkimukseen osallistuneille vanhemmille myös muiden antama malli ja palaute olivat tärkeitä

vanhemmuuden kannalta. Ympäristöön liittyviin tekijöihin voidaan myös liittää arjen struktuurin ja rakenteen tärkeys vanhempien pystyvyyden ja hallinnantunteen kannalta.

Tämän tutkimuksen erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä ja elämänhallintaa voidaan yleisellä tasolla kuvata hyväksi. He nimeävät erilaisia tekijöitä arjessaan, joissa he ovat kokeneet onnistumisia, vaikka arjessa kohdataan erilaisia haasteita, jotka liittyvät sekä vanhempaan itseensä, erityislapsen tai ympäristöön. Samankaltaisia tuloksia ovat myös saaneet Gilmore ja Cuskelly (2012) tutkimuksessaan, jossa he tutkivat äitejä, joiden lapsella oli Downin syndrooma. Tutkimuksessa tarkasteltiin äitien minäpystyvyyttä ja tyytyväisyyttä. Vaikka erityislasten vanhemmuutta kuvataan usein stressaavaksi, heidän tutkimuksensa äidit vaikuttivat suhteellisen tyytyväisiltä vanhemmuuteensa ja roolinsa. Tämä johtunee äitien sopeutumisesta lapsensa tarpeisiin ja haasteista selviämiseen. Elämä lapsen kanssa, jolla on jokin vamma tai sairaus, vaatii vanhemmilta sopeutumista. Vanhempien täytyy sopeuttaa ja muuttaa omia odotuksiaan liittyen lapsensa elämään, omaan vanhemmuuteensa ja liittyen siihen, mitä tulevaisuus tuo tullessaan. (Whiteman & Roan-Yager 2007, 108–109.) Tämän tutkimuksen vanhemmat kuvasivat niin haasteita kuin myös onnistumisia arjessaan erityislapsen vanhempana. Haasteista huolimatta, vanhempien toimintamahdollisuudet arjessaan näyttäytyivät pääosin hyvinä. Vanhemmat myös osasivat kertoa, millaista tukea he tarvitsevat oman vanhemmuutensa ja arkensa tueksi, minkä voidaan ajatella vahvistavan heidän pystyvyyttään.

Benedetto ja Ingrassia (2018, 39) ovat kuvanneet neljää minäpystyvyyden lähdettä Banduran mukaan. Tehokkaimmaksi vanhemman minäpystyvyyteen ja sitä kautta vanhemman käyttäytymiseen vaikuttavaksi tekijäksi oli nimetty vanhemman aiemmat kokemukset (epäonnistumiset/onnistumiset) ja vähiten vaikuttavaksi tekijäksi tunteet ja tuntemukset. Kaikki neljä minäpystyvyyden osa-aluetta kuitenkin vaikuttavat osaltaan vanhemman minäpystyvyyteen ja sitä kautta vanhemman käyttäytymiseen. Tässä tutkimuksessa tarkastellessa Banduran neljää minäpystyvyyden osa-aluetta erityislasten vanhempien minäpystyvyyden kannalta tärkeimmät osa-alueet olivat aiemmat epäonnistumiset ja onnistumiset, mallioppiminen sekä tunteet ja tuntemukset. Tämä poikkeaa jokseenkin Benedetto ja Ingrassian jaottelusta, jossa tunteet ja tuntemukset olivat vähiten vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttava tekijä.

Coleman ja Karraker (2000) tutkimuksessa lapsen liittyvillä tekijöillä havaittiin myös olevan yhteys vanhemman minäpystyvyyden tasoon. Lapsen liittyvistä tekijöistä tuotiin esiin erityisesti lapsen persoonallisuuteen/temperamenttiin liittyviä tekijöitä. Tässä tutkimuksessa erityislasten vanhemmat myös nimesivät lapsen liittyvin tekijöinä lapsen käyttäytymiseen liittyvät haasteet. Vanhemmat kokivat haasteellisiksi sellaiset tilanteet, jos lapsi ei tottele heitä, lapsi jumiutuu

siirtymätilanteessa tai ei osaa ilmaista omia tunteitaan. Tässä tutkimuksessa ei vanhemmilta esimerkiksi heidän taustatietojaan kerätessä kysytty, onko heidän lapsellaan jokin tietty diagnoosi tai sitä, millaista erityisyyttä heidän lapsellaan on. Tämä oli pitkälti sen seurausta, että ELO ei tee määritelmää siitä, pitäisikö lapsella/nuorella olla jokin diagnoosi, vamma tai erityisyys, jotta tämä voi tulla perheineen mukaan ELO:n toimintaan. Lapsen liittyvät tekijät, jotka tässä tutkimuksessa vaikuttivat vanhemman minäpystyvyyteen joko heikentäen tai vahvistaen, olivat lapsen käyttäytyminen, kehitys ja oppiminen sekä hyvinvointi.

Gilmore ja Cuskelly (2012) tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman tyytyväisyys vanhemmuuteen kasvoi ajan kuluessa, mutta vanhemman minäpystyvyydessä ei havaittu muutosta (tarkasteltiin kun lapsi oli 4–6- ja 11–15-vuotias). Tuloksia verrattiin äiteihin, joiden lapset olivat normaalisti kehittyneet ja todettiin, että vanhemmuuden haasteet Downin syndrooman omaavan lapsen kanssa eivät merkittävästi vaikuta vanhemman kompetenssiin. Cattikin ja Aksoyn (2018) tutkimuksessa lapsen diagnoosin todettiin olevan yhteydessä vanhemman minäpystyvyyden tasoon, jos lapsella oli kehityksellisiä haasteita puheen tai kielen tuottamisessa. Tämän havaittiin heikentävän vanhemman minäpystyvyyden tasoa, jos lapsen ja vanhemman välisessä vuorovaikutuksessa ilmeni haasteita. Tässä tutkimuksessa saatiin myös samankaltaisia tuloksia kuin Cattikin ja Aksoyn (2018) tutkimuksessa. Tulokset olivat yhteneväisiä. Tällainen tilanne voi heikentää vanhemman minäpystyvyyttä, jos hän kokee, että ei saa yhteyttä lapseensa. Rezendesin ja Scarpan (2011) tutkimuksessa lapsen autismikirjon häiriöön liittyvien käyttäytymisen haasteiden todettiin vaikuttavan vanhemman kokemaan stressiin, minäpystyvyyden tasoon sekä negatiiviseen mielialaan. Kohdatut haasteet voivat saada vanhemman kyseenalaistamaan oman vanhemmuutensa. Lapsen käyttäytymishaasteet voivat lisätä vanhemman stressiä, joka osaltaan haittaa vanhemman minäpystyvyyttä ja lisää ahdistuneisuuden/masennuksen tunteita. (Rezendes & Scarpa 2011.)

Roskam ym. (2016) havaitsivat tutkimuksessaan, jos vanhemman minäpystyvyys oli heikko, suosi vanhempi kasvatuksessaan enemmän kontrolloivaa kasvatustyyliä. Tämän todettiin olevan yhteydessä siihen, että lapsi ilmaisi enemmän haastavaa käyttäytymistä. Secer ym. (2012) taas osoittivat tutkimuksessaan, että lapsen aggressiivinen käytös vaikutti vanhemman käyttämiin käsittelytaitoihin ja kurinpitomenetelmiin kasvatuksessa. Tutkimuksessa myös havaittiin yhteys vanhemman minäpystyvyyden ja lapsen pro- ja asosiaalisen käyttäytymisen välillä. Garcian ja Alampayn (2012) tutkimuksessa myös todettiin yhteys lapsen haastavan käytöksen (*externalizing behaviour*), vanhemman stressaavien elämänkokemusten ja vanhemman vihamielisyyden ja aggressiivisen käytöksen välillä, kun vanhemman pystyvyyden taso otettiin huomi-

oon. Sanders ja Woolley (2005) totesivat myös tutkimuksensa johtopäätöksenä, että lapsen käytösongelmat vaikuttivat siihen, millaiseksi vanhemman itsevarmuuden taso muodostui. Tutkimuksen vanhemmat myös etsivät todennäköisemmin apua lapsensa haastavaan käytökseen, jos heidän minäpystyvyytensä oli heikko/matala.

Erona tarkasteleminiin tutkimuksiin tässä tutkimuksessa tarkasteltiin myös lapsen ”negatiivisten ominaisuuksien” lisäksi myös lapsen positiivisia puolia, jotka vaikuttavat vanhemman minäpystyvyyteen. Tarkastelemissani tutkimuksissa painotus on ollut vahvasti siinä, miten esimerkiksi lapsen haastava käytös tai tämän diagnoosi vaikuttaa vanhemman minäpystyvyyteen heikentäen sitä (muun muassa Garcia & Alampay 2005, Gilmore & Cuskelly 2012, Rezendes & Scarpa 2011, Sanders & Woolley 2005). Tässä tutkimuksessa puolestaan vanhemmat kuvasivat monia lapseen liittyviä positiivisia tekijöitä, jotka vahvistavat heidän minäpystyvyyttään ja elämänhallintaansa, kuten kun vanhemman ja lapsen välinen vuorovaikutus on onnistunutta tai lapsi oppii uutta ja kehittyy. Vanhemmat myös kokivat onnistumisia arjessaan silloin, kun heidän lapsensa osoittaa kiintymystä heitä kohtaan tai kun lapsi kokee itse onnistumisia ja on hyvinvoiva.

Tässä tutkimuksessa vanhempaan itseensä liittyvät tekijät vanhemman minäpystyvyyden kannalta tärkeitä olivat vanhemman voimavarat ja jaksaminen, tiedot ja taidot vanhemmuudesta sekä omat kokemukset vanhemmuudesta (onnistumiset/epäonnistumiset). Vanhemmat kokivat vähäiset voimavarat, kuten esimerkiksi vapaa-ajan ja jaksamisen vähäisyyden arkeaan haastaviksi tekijöiksi. Chaun ja Giallon (2014) tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman kokema uupumus vähensi tämän itsevarmuutta. Tämä ilmeni muun muassa siten, että se lisäsi vanhemman aggressiivista käytöstä lastaan kohtaan, kun huomioitiin muut taustatekijät. Myös Garcian ja Alampayn (2012) tutkimuksessa havaittiin yhteys vanhemman stressiin ja aggressiivisen käytöksen välillä, kun muut taustatekijät otettiin huomioon, kuten lapsen haastava käytös ja vanhemman minäpystyvyyden taso. Rezendes ja Scarpa (2012) havaitsivat tutkimuksessaan, että vanhemman stressi oli välillisesti yhteydessä lapsen käytösongelmiin, mikä osaltaan selitti vanhemman matalaa minäpystyvyyden tasoa. Vanhemman heikon minäpystyvyyden tason havaittiin vaikuttavan vanhemman kokemaan stressiin ja masennukseen/ahdistukseen. Lapsen diagnoosin (autismikirjon häiriön) havaittiin osaltaan lisäävän vanhemman kokemaa stressiä.

Jos vanhempi kokee, että hänellä ei ole käytettävissään riittävästi voimavaroja, voi hänen olla haastava toimia johdonmukaisesti vuorovaikutustilanteissa lapsensa kanssa. Erityislapsen vanhemman minäpystyvyyden ja elämänhallinnantunteen kannalta tässä tutkimuksessa tärkeässä

roolissa oli vanhemman jaksaminen ja voimavarojen riittävyys. Tähän liittyi se, että vanhemmalla on mahdollisuus myös omaan vapaa-aikaan. Voimavarojen riittävyyteen liittyi osaltaan tuen saaminen, esimerkiksi läheisiltä tai muualta perheen ulkopuolelta. Junttila ym. (2015) havaitsivat myös tutkimuksessaan, että vanhemman kokemalla psykososiaalisella hyvinvoinnilla oli merkitystä tämän minäpystyvyyden kannalta. Jos vanhemman psykososiaalinen hyvinvointi oli heikko, vaikutti se negatiivisesti vanhemman minäpystyvyyteen.

Vanhemman minäpystyvyyden on todettu olevan riippuvainen vanhemman menneistä ja nykyisistä kokemuksista lasten kanssa toimimisesta sekä hänen emotionaalisista kokemuksistaan näissä tilanteissa. Palaute muilta (erityisesti sukulaisilta, opettajilta, lääkäreiltä ja niin edelleen) ja sosiaalinen vertailu muiden vanhempien kesken, ovat keskeisiä vanhemman minäpystyvyyteen vaikuttavia tekijöitä. (Mouton ym. 2018.) Aiemmat kokemukset lasten kanssa vaikuttavat vanhemman minäpystyvyyteen. Riippuen siitä, millaisia kokemuksia vanhemmalla on lasten kanssa toimimisesta, vaikuttaa se hänen minäpystyvyytensä tasoon. (Coleman & Karraker 2000.) Tässä tutkimuksessa erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tasoa ryhmässä 1. voidaan selittää mahdollisesti sillä, millaisia aiempia kokemuksia vanhemmalla on lasten kanssa. ”Vahva arjen hallinta ja oma pystyvyys” -ryhmän vanhempien vastaukset muuttujassa aiemmat epäonnistumiset ja onnistumiset keskiarvot sijoittuivat yli 4, jolloin voidaan arvioida, että vanhemmilla on onnistumisen kokemuksia liittyen vanhemmuuteensa. Myös Verhage ym. (2015) tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman aiemmat kokemukset lapsen hoidosta ja huolehtimisesta voivat muovata vanhemman minäpystyvyyttä joko negatiiviseen tai positiiviseen suuntaan. Voidaan ajatella, että jos erityislapsen vanhempi on hoitanut ennen omaa erityislastaan muita lapsia ja saanut niistä onnistumisen kokemuksia, on se voinut muovata hänen minäpystyvyyttään ja itsetuntoaan vahvemmaksi, mikä edistää erityislapsen vanhempana toimimista.

Junttila ym. (2015) havaitsivat myös tutkimuksessaan, että vanhemman kokemuksilla lapsen varhaislapsuudessa on merkitystä sen kannalta, millaiseksi tämän minäpystyvyys muodostuu myöhemmässä vaiheessa vanhemmuutta. Heidän tutkimuksessaan vanhempien minäpystyvyyden havaittiin olleen vahvempi silloin, kun lapsi oli 1,5 vuotta kuin lapsen ollessa 3-vuotias. Tätä selitettiin sillä millaisia kokemuksia, esimerkiksi haasteita lapsen varhaislapsuudessa oli kohdattu ja kuinka niistä oli selvitty. Nämä tekijät vaikuttivat siihen, millainen vanhemman minäpystyvyyden taso oli myöhemmässä vaiheessa vanhemmuutta. Osaltaan vanhemman psykososiaalinen hyvinvointi (kuten koettu yksinäisyys, tyytyväisyys avioliittoon jne.) lapsen varhaisvuosina selitti hänen minäpystyvyyttään myöhemmässä vaiheessa vanhemmuutta. Junttila ym. (2007) tutkimuksen löydös oli, että vanhemman kokemalla yksinäisyydellä oli vahva yhteys vanhemman minäpystyvyyden tasoon. Kun vanhempi ei kokenut yksinäisyyttä, muodostui

hänen minäpystyytensä vahvemmaksi. Vanhemman heikon minäpystyvyyden havaittiin vaikuttavan osaltaan lapsen psykososiaaliseen hyvinvointiin. Shenaar-Golan (2017) tutkimuksessa tutkittiin subjektiivista hyvinvointia (*subjective well-being*) erityislasten vanhemmilla. Tutkimuksen tulokset osoittivat, että korkea toiveikkuuden taso, parisuhde ja näkökulma lapsen vammasta sellaisena, että sillä oli joitain positiivisia vaikutuksia vanhemman elämän keskeisiin osaluoiisiin, ovat vanhemman subjektiivista hyvinvointia edistäviä tekijöitä. (Sheenar-Golan 2017, 306.) Tähän tutkimukseen osallistuneille vanhemmille saatu tuki oli tärkeä minäpystyvyyttä tukeva tekijä. Tärkeä tuen lähde olivat läheiset. Voidaan siis karkeasti todeta, että tämän tutkimuksen vanhempien psykososiaalinen hyvinvointi oli hyvä – tukea saatiin useasta eri lähteestä ja vanhempien ympärillä on läheisiä, jotka pitävät yllä heidän psykososiaalista hyvinvointiaan.

Vanhempaan itseensä liittyvistä tekijöistä vanhempien minäpystyvyyden kannalta oli tärkeää riittävät tiedot ja taidot toimia erityislapsensa vanhempana. Omien tietojen ja taitojen puute sai vanhemmille aikaan riittämättömyyden tunteita liittyen itseensä vanhempana. Puolestaan kun vanhempi tiesi kuinka esimerkiksi toimia vuorovaikutuksessaan lapsensa kanssa loi se hänelle onnistumisen kokemuksia. Vanhemmat myös saivat ja toivoivat saavansa ELOlta tietoa ja erilaista informaatiota, mikä kertoo siitä, kuinka tärkeää heille on saada tietoa erityislapsen vanhempana toimimisen tueksi. Vanhemman korkealla koulutuksella ja hyvällä tulotasolla on myös tutkimuksissa havaittu olevan yhteys vanhemman vahvaan minäpystyvyyteen. Tätä on selitetty sillä, että kun vanhemmalla on tietoa liittyen lapsen kehitykseen, hyödyntävät he myös tehokkaampia vanhemmuuden strategioita kasvatuksessaan. (Coleman & Karraker 2000.)

Vanhemman tunteilla ja tuntemuksilla on merkitystä vanhemman toiminnan kannalta. Tässä tutkimuksessa erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tason arvioin korkeimmaksi ryhmässä 2. ja 3. Heidän minäpystyvyytensä tason merkitystä tunteiden ja tuntemusten osalta voidaan kuvailla siten, että heillä on paljon myönteisiä tunteita liittyen omaan vanhemmuuteensa. Tässä tutkimuksessa erityislasten vanhempien ryhmässä tunteille ja tuntemuksilla oli erilainen merkitys riippuen muodostuneesta vastaajaryhmästä, minkä voidaan ajatella liittyvän vanhemman kokemaan tyytyväisyyteen vanhemman roolissa. Aiemmissa tutkimuksissa on myös tutkittu vanhemman minäpystyvyyden ja vanhemman tyytyväisyyden välistä yhteyttä. Cattik ja Aksoy (2018) tutkimuksessa todettiin, että vanhempien minäpystyvyyden, elämäntyytyväisyyden ja sosiaalisen tuen tason välillä oli merkitsevä yhteys. Salonen ym. (2010) tutkimuksessa äitien vanhemmuuden minäpystyvyys ja tyytyväisyys kehittyivät myönteiseen suuntaan intervention seurauksena. Coleman ja Karraker (2000) puolestaan havaitsivat tutkimuksessaan, että

äidin elämäntyytyväisyyteen ja minäpystyvyyteen keskeisesti vaikuttivat emotionaalisuus, äidin koulutus ja äidin aiemmat kokemukset lasten kanssa.

Ympäristöön liittyvät tekijät olivat kolmas keskeinen tämän tutkimuksen vanhempien minäpystyvyyden osa-alueista. Kaikissa vastaajaryhmissä korkeat keskiarvot vastauksissa olivat muuttujassa ”Muiden antama malli ja tuki”. Kaikissa vastaajaryhmissä muualta saatu tuki vanhemmuuteen koettiin tärkeäksi. Vanhemmat olivat myös saaneet muilta vanhemmilta mallia vanhemmuuteensa tueksi. Vanhempien käsityksissä tuotiin esiin myös monta eri tuen lähdettä, joista tukea oli saatu. ELO tarjosi myös vanhemmille monenlaista tukea. Sosiaaliset voimavarat ovat tärkeitä ja yksilöt tarvitsevat sosiaalisen tuen antamia kannustimia, arvoa ja merkitystä sille, mitä he tekevät (Bandura 2002, 18). Tutkimukseen osallistuneet erityislasten vanhemmat pitivät myös tärkeänä yhteistyön toimivuutta eri tahojen kanssa. Yhteistyön haasteet voivat osaltaan vaikuttaa siihen, millaiseksi vanhempi kokee oman pystyvyytensä. Erityislasten vanhemmille saatu tuki arjen ja vanhemmuuden tueksi koettiin tärkeäksi. Tukea antavat ihmissuhteet voivat vahvistaa yksilön pystyvyyttä usealla tavalla (Bandura 1997, 159). Vanhemman minäpystyvyys uskomukset, yhdessä vanhempien hahmottaman emotionaalisen tuen kanssa ovat tärkeitä yksilöllisiä resursseja, jotka voivat suojata vanhempia perheen kohtaamilta vastoin käymisiltä ja auttaa heitä selviytymään lapsen kroonisten kehityksellisten haasteiden kanssa (Benedetto & Ingrassia 2018, 44; Coleman & Karraker 1997, 77).

Cattik ja Aksoy tutkivat tutkimuksessaan vanhempia, joiden lapsella oli diagnosoitu kehityksellisiä haasteita varhaislapsuudessa. Tutkimuksessa todettiin, että vanhempien saama sosiaalinen tuki helpotti heidän elämäänsä, mikä vahvisti heidän kokemaansa elämäntyytyväisyyttä ja sitä kautta lisäsi vanhemman uskoa selvitä haasteista lapsen kanssa. Myös Junttila ja kollegat (2007) tutkimuksessa todettiin, että vanhemmat, jotka kokevat, että heidän sosiaalinen verkostonsa on tarpeeksi vahva eivätkä he koe yksinäisyyttä, on heidän vanhemmuuden minäpystyvyytensä myös vahvempi. Tämä osaltaan vahvisti myös heidän lastensa sosiaalista kompetenssia (Junttila ym. 2007.) Tonttila (2006) tutki tutkimuksessaan vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemusta sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitystä. Tutkimuksessa äidit kokivat, että sosiaalisella ympäristöllä (esimerkiksi sukulaisten, vertaisperheiden ja lasta hoitavien henkilöiden tuella) oli huomattava vaikutus äitien selviytymisen kannalta. Useimmat äidit kokivatkin, että olivat saaneet arvokasta tukea vanhemmuudelleen ja saavuttaneet toimivan elämänhallinnan tunteen. (Tonttila 2006.) Tämän tutkimuksen tulos erityislasten vanhempien tuen tarpeesta ja sen merkityksestä on siis hyvin samankaltainen kuin aiemmissa tutkimuksissa. Kuitenkin tämän tutkimuksen antina voidaan pitää sitä, että mistä eri lähteistä vanhemmat tukea ovat saaneet ja millaiset tekijät haastavat yhteistyön sujumista. Tutkimuksen tulokset

myös tarjoavat ELOlle tärkeää tietoa siitä, millaista tukea vanhemmat jo kokevat saavansa ja millaiselle tuelle on tarvetta.

Myös Waldénin (2006) tutkimukseen osallistuneille vammaisten ja neurologisesti sairaiden lasten vanhemmille saatu tuki oli tärkeää. Tutkimuksessa vanhemmat oli jaettu kolmeen ryhmään: ”Helppoimmin selviytyvien ryhmä” (n=57), ”Taistelijat” (n=38) sekä ”Sosiaalista vahvistamista tarvitsevat pitkäaikaissairaiden lasten perheet” (n=12). Ensimmäisen ryhmän perheet olivat kokeneet vähiten negatiivisia elämäntapahtumia, heidän lapsensa olivat kaikkein lievimminkin sairaita ja he kokivat elämänsä turvalliseksi. ”Taistelijat” ryhmään kuuluneet perheet kokivat saaneet monipuolista tukea niin viranomaisilta kuin läheisiltään. Perheet kokivat jaksavansa taistella eikä elämää koettu turvattomaksi tai turvalliseksi. Kolmanteen ja kaikkein pienimmän ryhmän perheet kokivat elämänsä turvattomaksi, tulevaisuus koettiin pelottavana ja heidän huoli selviytymisestään oli kaikkein suurin. He myös kokivat saaneensa kaikkein vähiten tai ei lainkaan tukea. (Waldén 2006, 163–164.)

Tonttila (2006) jakoi tutkimuksessaan vammaisten lasten äidit kahteen ryhmään: ”Ehjän vanhemmuuden kokemus” (n=7 äitiä) ja ”Särkynyt vanhemmuuden kokemus” (n=2 äitiä). Äidit, jotka muodostivat ”Ehjä vanhemmuuden kokemus”-ryhmän, oli vahva tunne elämänhallinnastaan ja kokemus arkipäivän sujumisesta. He myös luottivat omiin kykyihinsä kasvattajina. Vanhemmat myös kokivat perhe-elämän tasapainoiseksi ja oma elämänlaatu koettiin tyydyttäväksi. Tulevaisuuteen he suhtautuivat luottavasti ja positiivisesti eteen tulevista muutoksista huolimatta. ”Särkynyt vanhemmuuden kokemus”-ryhmän äideillä ei ollut myönteisiä näkemyksiä tulevaisuudestaan. He kokivat myös saaneensa lähipiiriltään vähän tukea. Lapsen koettiin sitovan ja rajoittavan perhettä, mikä aiheutti katkeruuden ja pettymyksen tunteita. Vaikeuksien kasaantuminen aiheutti äideille uupumusta ja masennusta. (Tonttila 2006; 188, 190.) Tässä tutkimuksessa saatiin samankaltaisia tuloksia. Vanhemmat olivat saaneet tukea niin läheisiltään kuin perheen ulkopuolelta. Osa vanhemmista myös koki, etteivät olleet saaneet tukea mistään. Tämän tutkimuksen 2. ja 3. ryhmään sijoittuneita vanhempia voisi verrata Waldén (2006) tutkimuksen ”Helppoimmin selviytyvien ryhmä” ja ”Taistelijat” ryhmän vanhemmat. Tonttilan (2006) tutkimuksen äideistä suurin osa sijoittui ”Ehjä vanhemmuuden kokemus”-ryhmään. Heillä oli vahva tunne elämänhallinnasta sekä arkipäivän sujumisesta. Tämän voidaan todeta myös sopivan tämän tutkimuksen 2. ja 3. ryhmän vanhempiin.

Tutkimuksen vanhemmat jakautuivat kolmeen ryhmään, joiden avulla kuvattiin heidän minäpystyvyytensä ja hallinnantunteen tasoa. Osa vanhemmista sijoittui ryhmään 1, jota kuvasi matala minäpystyvyyden taso ja arjen kokeminen ajoittain hallitsemattomaksi. Muiden ryhmien

minäpystyvyyden ja elämänhallinnan tunne olivat pääasiassa melko hyvät. Minäpystyvyys ei kuitenkaan koskaan ole täysin valmis vaan sitä voidaan kehittää ja vahvistaa. Siksi osan vanhempien sijoittuminen ryhmään 1. ”Matala pystyvyys ja arki koetaan ajoittain hallitsemattomaksi”, ei tarkoita sitä, että heidän minäpystyvyytensä ja hallinnantunteensa olisi aina matala/heikko. Tieto siitä, että vanhempien minäpystyvyyttä voidaan tukea ja kehittää, voi olla tärkeä informaatio myös ELOlle.

Erilaisia interventioita, joiden avulla vanhemman minäpystyvyyttä on pyritty vahvistamaan, ovat antaneet positiivisia tuloksia (Mouton ym. 2018, Solonen ym. 2010). Mouton ym. (2018) Confident Parents-intervention avulla pyrittiin vahvistamaan vanhempien minäpystyvyyttä sekä vaikuttamaan positiivisesti heidän lastensa käytökseen. Intervention tuloksena todettiin, että vahvistamalla vanhemman minäpystyvyyttä, vähensi se myös lapsen haastavaa käyttäytymistä. Salonen ym. (2010) tutkimuksessa Internet-pohjaisen intervention avulla pyrittiin vahvistamaan vanhempien minäpystyvyyttä ja vanhemmuuden tyytyväisyyttä synnytyksen jälkeisenä aikana. Tutkimuksessa ei pystytty suoranaisesti osoittamaan, vahvistuiko vanhempien minäpystyvyys intervention seurauksena, mutta vanhempien tyytyväisyyden ja minäpystyvyyden todettiin kehittyvän positiiviseen suuntaan intervention seurauksena. Vanhemman minäpystyvyyden vahvistaminen voi auttaa vähentämään lapsen käyttäytymiseen liittyviä ongelmia, kun ne ovat vähäisiä ja näin ollen ehkäistä vakavampien käytösongelmien juurtumista (Bandura 1997, 191.)

Erilaiset vanhemman minäpystyvyyttä vahvistavat interventiot voivat siis olla tehokkaita menetelmiä, kun tavoitteena on vahvistaa erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä ja arjen hallintaa. Tämän tutkimuksen tulosten toivon tarjoavan ELOlle avaimia siihen, kuinka erityislasten vanhempia ja perheitä voidaan tukea. Tarkastellessa minäpystyvyyden lähteitä, tärkeimpinä korostuivat muilta saatu malli ja tuki, omat onnistumiset ja epäonnistumiset sekä tunteet ja tuntemukset. ELO:n tarjoama tuki sekä muut tuen lähteet olivat tärkeitä vanhemmille heidän oman pystyvyytensä ja elämänhallintansa kannalta. Jos tukea ei saatu tai tuen saamisessa ilmeni haasteita, heikensi se vanhemman pystyvyyden tunnetta.

Taustamuuttajat ja niiden jakautuminen aineistossa on tuotu esiin taulukossa 1: Taustamuuttajat ja niiden jakautuminen aineistossa. Nämä taustatiedot toimivat lähinnä tutkimuksessa informaationa ELOlle siitä, mistä ELO:n toimintakunnista vastaajat ovat olleet, mikä on heidän ikäjakaumansa ja kuinka pitkään he ovat olleet mukana ELO:n toiminnassa. Analyysissa taustamuuttajia ei ollut oleellista hyödyntää, koska suurin osa vastaajista oli naisia (n=57) ja miehiä

(n=4), jolloin ei voitu tehdä vertailua esimerkiksi liittyen siihen, kuinka äitien ja isien minäpystyvyyksikäsitykset olisivat mahdollisesti eronneet toisistaan. Aiemmissa tutkimuksissa on esimerkiksi havaittu, että äitien ja isien minäpystyvyyden tasoissa ja esimerkiksi vaikutuksesta vanhemman käyttäytymiseen voi ilmetä eroavaisuuksia. Muun muassa Gilmoren ja Cuskellyn (2009) tutkimuksessa äidit ilmaisivat vahvempaa pystyvyyden tunnetta kuin isät, kun taas tutkimukseen osallistuneet isät olivat tyytyväisempiä vanhemmuuteensa kuin äidit. Salonen ym. (2010) tutkimuksessa puolestaan äidit ilmaisivat vahvempaa vanhemman pystyvyyttä ja tyytyväisyyttä kuin isät. Puolestaan Garcian ja Alampayn (2012) tutkimuksessa havaittiin, että haastavasti käyttäytyvien lasten isät olivat taipuvaisia turvautumaan aggressiiviseen käytökseen, jos heidän minäpystyvyytensä oli heikko ja he kokivat kovaa stressiä. Tässä tutkimuksessa kaikki vastaajat sijoituivat yhteen ikäluokkaan (30–62-vuotta), jolloin ei voitu tehdä vertailua sen suhteen, olivatko vanhempien minäpystyvyyksikäsitykset eronneet iän mukaan. Camberis ym. (2016) tutkimuksessa muun muassa havaittiin, että äidin korkeampi ikä oli yhteydessä tämän vahvempaan hallinnantunteeseen ja hallinnan tunteen kautta korkeampaan sensitiivisyyden tasoon.

Taustatiedoissa kysyttiin, kuinka pitkään vastaajat olivat olleet mukana ELO:n toiminnassa. 17 vastaajista ei ollut vielä tutustunut ELO:n toimintaan (n=17). Muuten vastaukset jakautuivat melko tasaisesti neljään muuhun vaihtoehtoon alle vuoden mukana olosta 5 vuotta tai enemmän mukana oloon. Kysyttäessä vastaajien paikkakuntaa suurin osa vastaajista oli Rovaniemeltä (n=22), joka on noin kolmannes vastaajista (36,1%). ELO:n pääpaikkana toimii myös Rovaniemi, mikä voi osin selittää vastaajien painottumista Rovaniemelle. Paikkakunta vaihtoehdot oli asetettu sen mukaan, missä kunnissa ELO toimii. Yksi vaihtoehtoista oli Muu, jos vastaaja ei asunut mistään vaihtoehtona olevista kunnista. Muu-vaihtoehtoon sijoittui noin kolmannes vastanneista (24,6%).

Vanhempien minäpystyvyyttä arvioitaessa harvoin voidaan nimetä vain yhtä tekijää, joka olisi vaikuttamassa vanhempien minäpystyvyyden taustalla. Tämän tutkimuksen keskeisempänä tuloksena havaittiin, että erityislasten minäpystyvyyteen ja elämänhallinnan tunteeseen vaikuttavat useat tekijät. Keskeisimpinä erityislasten vanhempien minäpystyvyyteen vaikuttaviksi tekijöiksi nimettiin vanhempaan itseensä liittyvät tekijät, ympäristöön liittyvät tekijät sekä erityislapseen liittyvät tekijät. Aiemmissa tutkimuksissa on saatu samankaltaisia tuloksia, muun muassa vanhemman kokeman tyytyväisyyden vanhemman rooliinsa on havaittu olevan yhteydessä siihen, millaiseksi vanhemman minäpystyvyys muodostuu. Myös vanhemman aiemmilla kokemuksilla lasten hoitamisesta ja heidän kanssaan toimimisesta saatujen kokemusten, on havaittu

olevan yhteys vanhemman minäpystyvyyden ja tämän kokeman tyytyväisyyden kannalta. Aikaisemmissa tutkimuksissa on myös havaittu, että lapsen haastava käytös tai tämän diagnoosi, voivat osaltaan vaikuttaa vanhemman minäpystyvyyteen. Olennaista on huomata, että vanhemman minäpystyvyys ei ole muuttumaton vaan se voi muuttua ja kehittyä. Tämä on tärkeä tietoa sen kannalta, kun tarkoituksena on vahvistaa ja tukea erityislasten vanhempien minäpystyvyyttä.

7.2 Jatkotutkimusaiheet

Erityislasten vanhempien minäpystyvyyden tutkimus ja aiempien vanhempien minäpystyvyyteen liittyvien tutkimusten tarkastelu on herättänyt minussa monia ideoita jatkotutkimukseen. Tarkastellessa erityislasten vanhempien minäpystyvyyksiksi olisi mielenkiintoista tehdä vertailua esimerkiksi sukupuolten tai ikäryhmien mukaan. Ikäryhmien tiukempi rajaaminen olisi mahdollistanut minäpystyvyyden yhteyden tarkastelun vanhemman ikään sekä eri minäpystyvyyteen vaikuttaviin tekijöihin. Mielenkiintoista olisi tutkia, ilmeneekö minäpystyvyyden tasossa vaihtelua sen mukaan, minkä ikäinen vanhempi on. Tulevaisuudessa olisi myös mielenkiintoista tutkia, onko isien ja äitien minäpystyvyyden tasoissa havaittavissa eroavaisuuksia. Esimerkiksi kokevat vanhemmat, että jokin minäpystyvyyden lähteistä olisi selkeästi merkittävämpi kuin joku toinen, esimerkiksi onko isille enemmän merkitystä omilla onnistumisilla vai sillä, että millaista tukea he saavat vanhemmuuteensa muilta. Ylipäätään isien minäpystyvyyden tarkempi tarkastelu olisi mielenkiintoista, koska esimerkiksi tässä tutkimuksessa äidit (nainen n=57 ja mies n=4) muodostivat merkittävän osuuden aineistosta. Myös tarkastelluissa tutkimuksissa osassa oli tutkittu ainoastaan äitien minäpystyvyyttä.

ELOn kannalta voisi myös olla mielenkiintoista tarkastella yhä tarkemmin kuinka vanhemmat eri kunnissa kokevat saavansa tukea ELOlta perheelleen ja itselleen. Tällaisen vertailun kannalta tulisi saada vanhempien vastauksia kattavasti eri kunnista. Kiinnostavaa olisi myös vertaileva tutkimus, jossa vertailtaisiin, onko erityislasten vanhempien ja sellaisten vanhempien, joiden lapset ovat niin sanotusti ”normaaleja” minäpystyvyyden tasoissa havaittavissa eroja ja millaisilla tekijöillä mahdollisia eroa voitaisiin selittää. Gilmoren ja Cuskellyn tutkimuksessa oli tutkittu äitejä, joiden lapsella oli Downin syndrooma ja näiden äitien tuloksia oli verrattu sellaisiin äiteihin, joiden lapsella ei ollut Downin syndroomaa. Kyseisessä tutkimuksessa ver-

taillessa äitejä ei heidän vanhemmuuden kompetenssissaan havaittu merkittäviä eroavaisuuksia. Puolestaan Cattik'n ja Aksoyn (2018) sekä Rezendes ja Sacarpan (2012) tutkimuksissa lapsen diagnoosilla havaittiin olevan vaikutus vanhemman minäpystyvyyden tasoon. Kiinnostavaa olisi täten myös tutkia yhä laajemmin, kuinka esimerkiksi eri diagnoosin saaneiden lasten vanhempien minäpystyvyyden tasot eroaisivat toisistaan vai eroavatko ne. Tässä tutkimuksessa ei vanhemmilta kysytty, että millaista erityisyyttä heidän lapsellaan ilmenee. Tähän vaikutti osaltaan se, että ELO ei tee määritelmää sille, pitäisikö lapsella/nuorella olla jokin diagnoosi, jotta hän voi tulla mukaan ELO:n toimintaan. Tästä syystä en käsitellyt erityisyys luvussa myöskään sen tarkemmin sitä, millaisia diagnooseja lapsella/nuorella voi olla, jos häntä kutsutaan erityislapseksi tai nuoreksi. Sen sijaan tein yleistä määritelmää vammaisuudesta ja erityisyyden terminologiasta.

Tutkimuksen myötä minua alkoi myös kiinnostaa yhä enemmän, miten vanhempien minäpystyvyyttä voitaisiin tukea ja kehittää. Vanhempien minäpystyvyyden kehittämisen tukena voidaan käyttää erilaisia interventioita (Mouton ym. 2018, Salonen ym. 2010). Olisi mielenkiintoista esimerkiksi toteuttaa interventio, jossa vertailtaisiin vanhempien minäpystyvyyden kehittämistä kahden ryhmän välillä, joista toinen ryhmä osallistuisi interventioon ja toinen ryhmä ei ja tätä kautta seurata, miten interventio mahdollisesti vaikuttaa vanhempien minäpystyvyyteen. Internet-pohjainen interventio voisi toimia Lapissa, jossa välimatkat voivat olla pitkät, jolloin Internet mahdollistaisi interventioon osallistumisen ympäri Lappia.

Lähteet

- Aaltio, E. 2011. *Hyvinvoinnin uusi järjestys*. Helsinki: Gaudeamus.
- Ahlin, E. M. & Antunes, M, J, L. 2015. Locus of Control Orientation: Parents, Peer, and Place. *Journal of Youth Adolescence* 44 (9), 1803–1818.
- Ahokas, M. 2013. Ihmisten väliset suhteet. Teoksessa: Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A, R. & Ahokas, M. (toim.) *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 141–184.
- Anderson, C., Turner, A, C., Heath, R, D. & Payne, C, M. 2016. On the Meaning of Grit...and Hope...and Fate Control... and Alienation...and Locus of Control... and... Self-Efficacy... and... Effort Optimis...and... Julkaistu: *Urban Review* 48 (2), 198–219.
- Anderson, L, C., Hetemäki, I., Mustonen, R. & Sihvola, A. 2011. *Kaikki irti arjesta*. Helsinki: Gaudeamus.
- Aro, M., Aro, T., Koponen, T. & Viholainen, H. 2012. Oppimisvaikeudet. 299–331. Teoksessa: Jahnukainen, M. (toim.) 2012. *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Aspinwall, L, G. & Stawdinger, V, M. 2006. Ihmisen vahvuuksien psykologia: Kehittyvän tutkimuskentän kysymyksiä. Teoksessa: Aspinwall, L, G. & Stawdinger, V, M. (toim.) *Ihmissen vahvuuksien psykologia*. Helsinki: Edita. 21–33.
- Bandura, A. 1977a. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs: Prentice-Hall.
- Bandura, A. 1977b. Self-efficacy: Toward a Unifying Theory of Behavioral Change. *Psychological Review* 84 (2), 191-215.
- Bandura, A. 1989. Human Agency in Social Cognitive Theory. Julkaistu: *American Psychologist* 44 (9), 1175–1184.
- Bandura, A. 1993. Perceived Self-Efficacy in Cognitive Development and Functioning. *Educational Psychologist* 28 (2), 117–148.
- Bandura, A. 1997. *Self-efficacy: the Exercise of Control*. New York: W. H. Freeman and Company.
- Bandura, A. 2002. Sosiaalis-kognitiivinen teoria. 13–75. Teoksessa: Vasta, R. (toim.) *Kuusi teoriaa lapsen kehityksestä*. UNIPress Ab. Suom. Toppi, A.
- Barnett, B. & Kohlhoff, J. 2013. Parenting self-efficacy: Links with maternal depression, infant behaviour and adult attachment. *Early Human Development* 89 (4), 249–256.
- Benedetto, L. & Ingrassia, M. 2018. Parental Self-Efficacy in Promoting Children Care and Parenting Quality. Teoksessa: Ingrassio, M. (toim.) *Parenting. Empirical Advances and Intervention Resources*. 31–57.

- Bennet, P. 2009. *Introduction to clinical health psychology*. Buckingham; Maidenhead: Open University Press 2000.
- Bickenbach, J., Degener, T., Melvin, J., Quinn, G., Posarac, A., Schulze, M., Shekespeare, T. & Watson, N. 2011. Understanding disability. Teoksessa: World Health Organization & The World Bank. (toim.) *World Report on Disability*. 1–17.
- Britner, S, L. & Pajares, F. 2006. Sources of Science Self-Efficacy Beliefs of Middle School Students. *Journal of Research in Science Teaching* 43 (5), 485–499.
- Butz, A, R. & Usher, E, L. 2015. Salient sources of early adolescents' self-efficacy in two domains. *Contemporary Educational Psychology* 42, 49–61.
- Camberis, A, L., McMahon, C, A., Gibson, F, L. & Boivin, J. 2016. Maternal age, psychological maturity, parenting cognitions, and mother-infant interaction. *Infancy* 21 (4), 396–422.
- Cattik, M. & Aksoy, V. 2018. An Examination of the Relations among Social Support, Self-Efficacy, and Life Satisfaction in Parents of Children with Developmental Disabilities. *Education and Science* 43 (195), 65–77.
- Chau, V. & Giallo, R. 2014. The relationship between parental fatigue, parenting self-efficacy and behaviour: implications for supporting parents in the early parenting period. *Child: care, health and development* 41 (4), 626–633.
- Coleman, P, K. & Karraker, K, H. 1997. Self-Efficacy and Parenting Quality: Future Applications. *Developmental Review* 18(1), 47–85.
- Coleman, P, K. & Karraker, K, H. 2000. Parenting Self-Efficacy Among Mothers of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, and Correlates. *Family Relations* 49 (1), 13–24.
- Corey, G. 2009. *Theory and Practice of Counseling and Psychotherapy*. Eight Edition. USA: Thomson Higher Education.
- Dreier, O. 2016. Conduct of Everyday life: Implications for Critical Psychology. Højholt, C. & Schraube, E. Julkaistu: *Psychology and the Conduct of Everyday life*. 15–33.
- Eriyislusten Omaisest ELO Ry*. Tietoa. <http://www.eriyislustenomaiset.fi/elotietoa/> Luettu 20.4.2018.
- Elliot, A, J. & Covington, M, V. 2001. Approach and Avoidance Motivation. Julkaistu: *Educational Psychology Review* 13 (2), 73–92.
- Feldt, T. & Metsäpelto, R-L. 2010. Selviytymiskeinot ja niiden käyttöä suuntaavat persoonallisuuden ominaisuudet. Teoksessa: Feldt, T. & Metsäpelto, R-L. *Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus. 93–110.
- Ferguson, P, M. & Ferguson, D, L. 2006. The Promise of Adulthood. 610–637. Teoksessa: Snell, M, E. & Brown, F. *Insruction of Students with Severe Disabilities*. 6th Edition. Upper Saddle River (NJ.): Pearson/Merrill/Prentice Hall.

- From, K. & Koppinen, M-L. 2012. *Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Garcia, A, S. & Alampay, L, P. 2012. Parental Efficacy, Experience of Stressful Life Events, and Child Externalizing Behavior as Predictors of Filipino Mothers' and Fathers' Parental Hostility and Aggression. *Philippine Journal of Psychology* 45 (1), 1–24.
- Gilmore, L. & Cuskelly, M. 2009. Factor structure of the parenting sense of competence scale using normative sample. *Care, Health & Development* 35 (1), 48–55.
- Gilmore, L. & Cuskelly, M. 2012. Parenting satisfaction and self-efficacy: A longitudinal study of mothers children with Down syndrome. *Journal of Family Studies* 18 (1). 28–35.
- Gibaud-Wallston, J. & Wandersman, L, P. 1978. Parenting Sense of Competence Scale. Julkaistu verkossa: <https://www.bristol.ac.uk/media-library/sites/sps/documents/change/parenting-sense-of-competence-scale.pdf>
- Hair, J, F., Anderson, R, E., Tatham, R, L. & Black, W. 1998. *Multivariate Data Analysis*. New Jersey: Prentice Hall.
- Harvinaiset -verkosto*. Erityislasten Omaiset ELO Ry. <https://www.harvinaiset.fi/content/erityislasten-omaiset-elo-ry> Luettu 21.4.2018.
- Hautamäki, A. 2008. Geenit ja kulttuuri lapsen kasvun lähtökohtina. Teoksessa: Lahikainen, A, R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 117–141.
- Hirsjärvi, S. & Laurinen, L. 2004. *Lempeästi mutta lujasti. Suomalaisia sanontoja ja arkiuskomuksia kasvatuksesta*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Hirvilammi, T. 2015. *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, yhteiskuntapolitiikka. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136, Kelan tutkimusosasto. Helsinki: Kela.
- Heikkilä, T. 2014. *Tilastollinen tutkimus*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Højholt, C. & Schraube, E. 2016. Introduction: Toward a Psychology of Everyday Living. Teoksessa: Højholt, C. & Schraube, E. (toim.) *Psychology and the Conduct of Everyday life*. 1–14.
- Huusko, M. & Paloniemi, S. 2006. Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. *Kasvatus* 37 (2), 162–173.
- Hytönen, S. & Wikgren, J. 2006. Lähestymis- ja välttämiskäyttäytyminen. Teoksessa: Hämäläinen, H., Laine, M., Aaltonen, O. & Revonsuo, A. (toim.) *Mieli ja aivot. Kognitiivisen neurotieteen oppikirja*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino. 318–322.
- Häkkinen, K. 1996. *Fenomenografisen tutkimuksen juuria etsimässä. Teoreettinen katsaus fenomenografisen tutkimuksen lähtökohtiin*. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 21. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.

- Jacobs, M., Woolfson, L. & Hunter, S. C. 2016. Attributions of stability, control and responsibility: how parents of children with intellectual disabilities view their child's problematic behaviour and its causes. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities* 29 (1), 58–70.
- Jokinen, E. 2003. Arjen kyseenalaisuus. *Naistutkimus* 16 (1,2), 4–17.
- Jokinen, E. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokivuori, P. & Hietala, R. 2007. *Menetelmällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta*. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Junttila, N., Aromaa, M., Rautava, P., Piha, J. & Räihä, H. 2015. Measuring Multidimensional Parental Self-Efficacy of Mothers and Fathers of Children Ages 1,5 and 3 Years. *Family Relations* 64 (5), 665–680.
- Junttila, N., Laakkonen, E. & Vauras, M. 2007. The role of parenting self-efficacy in children's social and academic behavior. *European Journal of Psychology of Education* 22 (1), 41–61.
- Järvinen, P. & Järvinen, A. 2011. *Tutkimustyön metodeista*. Tampere: Opinpajan kirja.
- Kananen, J. 2011. *Kvantti: Kvantitatiivisen opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Tampereen Yliopisto Paino Oy: Juvenes Print.
- Karjalainen, A., Mertala, S. & Ronkainen, S. 2008. Kvalitatiivisuus, kvantitatiivisuus ja sähköinen kyselytutkimus. 17–30. Teoksessa: Karjalainen, A. & Ronkainen, S. (toim.) *Sähköä kyselyyn! Web- kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Karjalainen, A., Mertala, S. & Ronkainen, S. 2008. Graafisen kyselylomakkeen suunnittelu. 31–41. Karjalainen, A. & Ronkainen, S. (toim.) *Sähköä kyselyyn! Web- kysely tutkimuksessa ja tiedonkeruussa*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2017. *Hyvä itsetunto*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2004. *Tunne itsesi, suomalainen*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kivijärvi, S., Rönkä, A. & Hyväluoma, J. 2009. Vanhemmuus arjessa: neuvottelua, hässäköitä ja hassuttelua. Teoksessa: Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) *Perhe-elämän palleretti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 47–68.
- Kivirauma, J. 2015a. Johdanto. Teoksessa: Kivirauma, J. (toim.) *Vammaisten elämä & elämänkerta. Tulkintoja vammaisuudesta 1900-luvun Suomessa*. Riika: InPrint. 6–16.
- Kivirauma, J. 2015b. Vammaisuus ja koulutus sukupuolikokemuksena. Vammaisten oppilaiden koulukokemuksia 1930-luvulta 2000-luvulle. Teoksessa: Kivirauma, J. (toim.) *Vammaisten elämä & elämänkerta. Tulkintoja vammaisuudesta 1900-luvun Suomessa*. Riika: InPrint. 101–153.

- Koskinen, M. 2011. Fenomenografia tutkimuslähestymistapana. Teoksessa: Puusa, A. & Juuti, P. (toim.) *Menetelmä viidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. 267–280. JTO: Johtamistaidon opisto.
- KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Faktorianalyysi (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 01.02.2019.)
- KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Mittaaminen: Mittarin luotettavuus. (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 05.03.2019.)
- KvantiMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Summamuuttuja (verkkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto (ylläpitäjä ja tuottaja). <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 05.03.2019.)
- Kyrönlampi-Kylmänen, T. 2010. *Lapsen hyvä arki*. Helsinki: Kirjapaja.
- Laakkonen, M. 2007. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa: *Helposti särkyvää. Nuoren kasvun tukeminen*. (toim.) Määttä, K. Helsinki: Kirjapaja. 145–159.
- Laine, K. 2005. *Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Lahikainen, A, R. 2013. Minuuden sosiaalinen rakentuminen. Teoksessa: Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A, R. & Ahokas, M. (toim.) *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 89–140.
- Lapsiasiavaltuutetun toimisto. 2011. *Erytystä tukea tarvitseva lapsi on esisijaisesti lapsi. Lapsen oikeudet osaksi vammaispolitiikkaa*. Hujala, A. (toim.) Julkaistu verkossa: http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/erityistuki_lapsi.pdf
- Leimio, M. 2012. Maailma on kaikkien! Antropologisia näkökulmia vammaisuuteen. Teoksessa: Oikarinen, T. & Pölkki, H. (toim.) *Näkökulmia vammaisuuteen*. Jyväskylä: Bookwell Oy. 46–53.
- Leppälä, H. 2015. Vammaishuollon lainsäädäntö vammaisten elämän reunaehtona 1900-luvun Suomessa. Teoksessa: Kivirauma, J. (toim.) *Vammaisten elämä & elämäkertä. Tulkintoja vammaisuudesta 1900-luvun Suomessa*. Riika: InPrint. 17–74.
- Maddux, J, E. & Sherer, M. 1982. The Self-efficacy scale: construction and Validation. (Toim.) *Psychological Reports*. Nro. 51. 663–671.
- Mahlamäki, P. 2012. YK: n yleissopimuksesta ja kokemuksia sen neuvottelemisesta. Teoksessa: Oikarinen, T. & Pölkki, H. (toim.) *Näkökulmia vammaisuuteen*. Jyväskylä: Bookwell Oy. 41–45.
- Malinen, K. & Rönkä, A. 2009. Mihin aika riittää? Teoksessa: Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 179–202.
- Marton, F. 1981. Phenomenography – Describing conceptions of the world around us. *Instructional Science* 10, 177–200.

- Metsämuuronen, J. 2001. *Monimuuttujamenetelmien perusteet SPSS-ympäristössä*. Metodologia-sarja 7. Viro: International Methelp Ky.
- Metsämuuronen, J. 2008. *Monimuuttujamenetelmien perusteet*. Metodologia-sarja 7. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Metsämuuronen, J. 2009. *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä 4*. Jyväskylä: Gummeruksen Kirjapaino Oy.
- Miller, D. & Moran, T. 2012. *Self-esteem. A Guide for Teachers*. London: SAGE.
- Miller, P, H. 2016. *Theories of Developmental Psychology*. New York: Worth Publishers.
- Moberg, S. & Vehmas, S. 2015. Erityiskasvatuksen perusteet ja käytännöt. 47–74. Teoksessa: Moberg, S., Hautamäki, J., Kivirauma, J., Lahtinen, U., Savolainen, H. & Vehmas, S. (toim.) *Erityispedagogiikan perusteet*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Mouton, B., Loop, L. & Roskam, I. 2018. Confident Parents for Easier Children: A Parental Self-Efficacy Program to Improve Young Children's Behavior. *Education Sciences* 8 (134), 1–19.
- Määttä, K. 2007. Vanhempainrakkaus – suurin kaikista. Teoksessa: *Helposti särkyvää. Nuoren kasvun tukeminen*. (toim.) Määttä, K. Helsinki: Kirjapaja. 220–235.
- Määttä, P. & Rantala, A. 2010. *Tavallisen erityinen lapsi: yhdessä tekemisen toimintamalleja*. Jyväskylä: PS -kustannus.
- Määttä K. & Uusiautti, S. 2012. Parental Love – Irreplaceable for Children's Well-Being. *Global Journal of Human Social Science arts & humanities* 12 (10), 1–8.
- Määttä, K. & Uusiautti, S. 2013. *Many Faces of Love*. The Netherlands: Sense Publishers.
- Määttä, K. & Uusiautti, S. 2014. *Rakkaus. Tunteita, taitoja, tekoja*. Helsinki: Kirjapaja.
- Niikko, A. 2003. *Fenomenografia kasvatustieteellisessä tutkimuksessa*. Joensuu: Joensuun yliopistopaino.
- Nummenmaa, L. 2006. *Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät*. Helsinki: Kustannusyhdistö Tammi.
- Nussbaum, M, C. 2011. *Taloukasvua tärkeämpää. Miksi demokratia tarvitsee humanistista sivistystä?* Helsinki: Gaudeamus.
- Nussbaum, M, C. 2003. Capabilities as Fundamental Entitlements: Sen and Social Justice. *Feminist Economics* 9 (2–3), 33–59.
- Officer, A. & Shakespeare, T. 2011. Introduction. Teoksessa: World Health Organization & The World Bank. (toim.) *World Report on Disability*.
- Oikarainen, T. & Pölkki, H. (toim.) 2012. *Näkökulmia vammaisuuteen*. Tukikeskus Hilma. Vammaisfoorumi Ry. Jyväskylä: Bookwell Oy.

- Ojanen, M. 2011. *Minä ja muut. Itsetuntemuksen käsikirja*. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.
- Ojanen, M. 2014. *Positiivinen psykologia*. Porvoo: Bookwell Oy.
- Orphan, A. 2015. *Moving On: Supporting Parents of Children with Special Educational Needs*. London: Routledge.
- Pajares, F. 2005. Self-efficacy during childhood and adolescence. Implications for Teachers and Parents. (Toim.) *Information Age Publishing*. 339–367. Julkaistu verkossa: <https://pdfs.semanticscholar.org/bb2f/53f4ba6dd197ce64673f880869286eb4ebed.pdf>
- Peiffer, G, D. 2015. The Effect of Self-efficacy on Parental Involvement at the Secondary School Level. Doctoral Dissertation. University of Pittsburgh. Julkaistu verkossa: http://d-scholarship.pitt.edu/25252/1/DissertationGaryPeifferREV5-11_%281%29_MND_Edits_%281%29_Updated1.pdf
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Opetushallitus, 2014. Internet-versio. Next Print Oy, Helsinki 2016 http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Perkkilä, P. & Valli, R. 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. 109–120. Teoksessa: Aaltola, J. & Valli, R. 2015. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. metodin valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Perttula, J. 2001. *Olenko onnellinen? Psykologista tunnustelua suomalaisen aikuisen onnellisuudesta*. Jyväskylä: PS -kustannus.
- Punamäki, R-L. & Solantaus, T. 2008. Maailma, lapsi ja lapsen kehityksen tutkimus: globaalien talouden polku lapsen kehitykseen ja mielenterveyteen. Teoksessa: Lahikainen, A, R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 183–207.
- Rezendes, D, L. & Scarpa, A. 2011. Associations between Parental Anxiety/Depression and Child Behavior Problems Related to Autism Spect-rum Disorders: The Roles of Parenting Stress and Parenting Self-Efficacy. *Autism Research and Treatment* 2011, 1–10.
- Rissanen, R. 2006. Fenomenografia. Luku 5.1. kokonaisuudesta Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto* [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. <<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>>. (Viitattu 13.4.2018.)
- Roskam, I., Meunier, J-C. & Stievenart, M. 2016. Do Mothers and Fathers Moderate the Influence of Each Other's Self-efficacy Beliefs and Parenting Behaviors on Children's Externalizing Behavior? *Journal of Child and Family Studies* 25 (6), 2034–2045.
- Rönkä, A., Laitinen, K. & Malinen, K. 2009. Miltä arki tuntuu? Teoksessa: Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 203–222.

- Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. 2009. Pikkulapsiperheiden arjen paletti. Teoksessa: Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 11–19.
- Salonen, A. H., Kaunonen, M., Åsted-Kurki, P., Järvenpää, A-L., Isoaho, H. & Tarkka, M-T. 2010. Effectiveness of an internet-based intervention enhancing Finnish parents' parenting satisfaction and parenting self-efficacy during the postpartum period. *Midwifery* 27 (6), 832–841.
- Sanders, M. R. & Woolley, M. L. 2005. The relationship between maternal self-efficacy and Parenting practices: implications for parent training. *Child: Care, Health & Development* 31 (1), 65–73.
- Santelli, B. M. S. 1990. Parent to Parent Information Packet. Julkaistu: *Beach Center on Families and Disability*. University of Kansas.
- Secer, Z., Ogelman, H. G., Önder, A. & Berengi, S. 2012. Analysing Mothers' Self-efficacy Perception towards Parenting in Relation to Peer Relationships of 5-6 year-old Preschool Children. Julkaistu: *Educational Sciences: Theory & Practice* 12 (3), 2001–2008.
- Seligman, M. E. P. & Peterson, C. 2006. Myönteinen kliininen psykologia. Teoksessa: Aspinwall, L. G. & Stawdinger, V. M. (toim.) *Ihmisen vahvuuksien psykologia*. Helsinki: Edita. 312–325.
- Sevón, E. & Malinen, K. 2009. Tyyntä vai tuulista? Teoksessa: Rönkä, A., Malinen, K. & Lämsä, T. (toim.) *Perhe-elämän paletti. Vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa*. Jyväskylä: PS-kustannus. 223–247.
- Sieber, J. E. & Tolich, M. B. 2013. *Planning Ethically Responsible Research*. Thousand Oaks, Calif.: SAGE Publications.
- Silvén, M. & Kouvo, A. 2008. Onko läheisillä perhesuhteilla kauaskantoisia vaikutuksia lastemme elämään? Teoksessa: Lahikainen, A. R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 98–116.
- Shenaar-Golan, V. 2017. Hope and subjective well-being among parents of children with special needs. Julkaistu: *Child & family social work* 22 (1), 306–316.
- Schunk, D. H. & Pajares, F. 2009. Self-Efficacy Theory. Teoksessa: Wentzel, K. R. & Wigfield, A. (toim.) *Handbook of Motivation at School*. New York: Routledge. 35–53.
- Solontaus, T. & Punamäki, R-L. 2008. Maailma, lapsi ja lapsen kehityksen tutkimus: globaalien talouden polku lapsen kehitykseen ja mielenterveyteen. Teoksessa: Lahikainen, A. R., Punamäki, R-L. & Tamminen, T. 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö. 183–203.
- Suoninen, E., Lahikainen, A. R. & Pirttilä-Backman, A-M. 2013. Hyvinvointi ja pahoinvointi. Teoksessa: Suoninen, E., Pirttilä-Backman, A-M., Lahikainen, A. R. & Ahokas, M. (toim.) *Arjen sosiaalipsykologia*. Helsinki: Sanoma Pro Oy. 291–319.
- Söderholm, F. 2017. Nuorten koulutuspolkujen tukeminen minäpystyvyyttä vahvistamalla. Teoksessa: Puukari, S., Lappalainen, K. & Kuorelahti, M. (toim.) *Ohjaus ja erityisopetus oppijoiden tukena*. Jyväskylä: PS-kustannus. 165–183.

- Tétreault, S., Freeman, A., Carrière, M., Beaupré, P., Gascon, H. & Deshênest, P, M. 2013. Understanding the parents of children with speacial needs: collaboration between health, social and education networks. *Child: care, health and development* 40 (6), 825–832.
- Teittinen, A. 2000. Lähtökohtia vammaisuuden yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Teoksessa: Teittinen, A. (toim.) *Miten tutkia vammaisuutta yhteiskunnallisena kysymyksenä*. Sosiologian julkaisuja 65. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylän yliopistopaino. 155–171.
- Tilus, O. *Pelistä pois? Huolehtivan koulun haaste*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Tonttila, T. 2006. *Vammaisen lapsen äidin vanhemmuuden kokemus sekä lähiympäristön ja kasvatuskumppanuuden merkitys*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Kustannus-yhtiö Tammi.
- Tähtinen, J., Laakkonen, E. & Broberg, M. 2011. *Tilastollisen aineiston käsittelyn ja tulkinnan perusteita*. Turku: Painosalama Oy.
- Törrönen, M. 2012. *Onni on joka päivä: Lapsiperheen arki ja hyvinvointi*. Helsinki: Gaudeamus.
- Usher, E. & Pajares, F. 2008. Sources of Self-Efficacy in School: Critical Review of the Literature and Future Directions. *Review of Educational Research* 78(4), 751–796.
- Uusiautti, S. & Määttä, K. 2012. The Ability to Love – A Virtue-Based Approach. *British Journal of Educational Research* 2 (1), 1–19.
- Valli, R. *Johdatus tilastolliseen tutkimukseen*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Valli, R. & Perkkilä, P. 2015. Nettikyselyt ja sosiaalinen media aineistonkeruussa. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 109–120.
- Vastamäki, J. 2015. Kyselylomaketutkimus: Tutkimusasetelman ja mittareiden valinta. Teoksessa: Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) 2015. *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 121–132.
- Verhage, M, L., Oosterman, M. & Schuengel, C. 2015. The linkage between infant negative temperament and parenting self-efficacy: The role of resilience against negative performance feedback. Julkaistu: *British Journal of Developmental Psychology* 33 (4), 506–518.
- Vilkka, H. 2015. *Tutki ja kehitä*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Vilkka, H. 2007. *Tutki ja mittaa. Määrällisen tutkimuksen perusteet*. Helsinki: Kustannusyhtiö tammi.
- Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S. & Kurvinen, A. 2006. *Lapsuus erityinen elämänvaihe*. Helsinki: WSOY.

- Waldén, A. 2006. ”Muurinsärkijät”. *Tutkimus neurologisesti sairaan tai vammaisen lapsen perheen selviytymisen tutkimisesta*. Väitöskirja. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikan laitos. Kuopio: Kopijyvä.
- Whiteman, N, J. & Roan-Yager, L. 2007. *Building a Joyful Life with your Child who has Special Needs*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Wittkowski, A., Garret, C., Calam, R. & Weisberg, D. 2017. Self-Report Measures of Parental Self-Efficacy: A Systematic Review of the Current Literature. Julkaistu: *Journal of Child and Family Studies* 26 (11), 2960–2978.

Hyvä erityislapsen vanhempi

Olen kasvatustieteen opiskelija Noora Ronkainen Lapin yliopistosta. Saatan olla myös tuttu ELO:n toiminnan kautta, jossa olen ollut nyt työharjoittelussa kolmen kuukauden ajan. Teen pro gradu -tutkielmaa, jossa tutkin erityislasten vanhempien käsityksiä minäpystyvyydestään. Tavoitteenani on kyselylomakkeen avulla kerätä tietoa Erityislasten Omaiset ELO ry:n toiminnassa mukana olevien erityislasten vanhemmilta. Tutkimukseni ohjaajat ovat professori Satu Uusiautti ja yliopistonlehtori Tanja Äärelä.

Olen kiinnostunut arjen hallinnan kokemuksistasi ja voimavaroistasi. Minäpystyvyys liittyy siihen, kuinka arjen tapahtumiin suhtaudutaan. Siksi lähestynkin nyt Sinua. Erityislapsen vanhempana juuri Sinulla on ainutlaatuista, ensikäden tietoa arjen vanhemmuudesta. Pyydänkin Sinua vastaamaan kyselyyn aiheesta. Oikeita tai väärä vastauksia ei ole, kaikki kokemuksesi ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä.

Toivottavasti kiinnostuit tutkimuksestani ja olisit halukas vastaamaan kyselyyni. Kyselylomake sisältää erilaisia väittämiä ja avoimia kysymyksiä, joiden avulla pyrin kartoittamaan erityislasten vanhempien minäpystyvyys käsityksiä. Aineisto käsitellään ehdottoman luottamuksellisesti. Vain minulla on pääsy aineistoon. Kyselyyn vastaajat pysyvät anonyminä kaikissa tutkimuksen vaiheissa.

Toivon, että kiinnostuit asiasta. Osallistumisesi tutkimukseeni on tärkeää, sillä juuri Sinä olet oikea henkilö vastaamaan kyselylomakkeeseeni. Vastaan mielelläni tutkimukseeni liittyviin kysymyksiin. Yhteystietoni löytyvät kirjeen lopusta, ja toivon, että vastaat kyselyyn marraskuun 30. päivään mennessä. Kyselyyn osallistumalla Sinulla on mahdollista osallistua K-ryhmän 20€ arvoisen lahjakortin arvontaan. Arvontaan osallistuminen on vapaaehtoista, eikä vaaranna tutkimukseen osallistumisen anonymiteettiä. Arvonta suoritetaan kyselylomakkeen sulkeuduttua.

Kyselyyn pääset oheisesta linkistä

<https://link.webpolsurveys.com/S/1AF1E434F2963851>

Kiitos jo etukäteen ajastasi.

Ystävällisin terveisin

Noora Ronkainen, noronkai@ulapland.fi 040 410 7213.

Erityislasten vanhempien minäpystyyvyys

Kyselylomakkeen tarkoituksena on kartoittaa, millaiseksi Sinä koet minäpystyyvyytesi. Lomake sisältää sekä strukturoituja että avoimia kysymyksiä. Pyydän Sinua vastaamaan väittämiin rehellisesti ja siten, miten väittämiä sopii tai ei sovi sinuun.

Kyselyn rakenne on seuraava: strukturoituja väittämiä, avoimet kysymykset, taustatiedot ja palaute.

Toivon, että vastaat kyselyyn marraskuun 30.päivä mennessä.

Lämmin kiitos jo etukäteen osallistumisesta kyselyyn! Vastauksesi on minulle ja Erityislasten Omaiset ELO Rylle tärkeä.

Kyselyn lopussa voit halutessasi jättää sähköpostiosoitteesi, jolloin sinulla on mahdollisuus osallistua K-ryhmän 20 € arvoisen lahjakortin arvontaan. Voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti. Sähköpostia ja vastauksiasi ei voida yhdistää missään vaiheessa tutkimuksen tekoa.

LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

Pyydän sinua arvioimaan seuraavien väittämien avulla, miten vanhemmuuden kokemukset vaikuttavat nykyiseen toimintaasi.

1. Kun asetan itselleni tavoitteita, uskon, että pystyn ne myös saavuttamaan. *

1 2 3 4 5
Ei sovi minuun. Sopii minuun.

2. Aiemmat epäonnistumiset eri tilanteissa vaikuttavat siihen, että luovutan helposti tai en halua edes yrittää. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

3. Pystyn tehokkaasti käsittelemään vanhemmuuteen liittyviä haasteita. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

4. Minulla on kaikki vanhemmuuteen tarvittavat taidot, jotka tarvitsen ollakseni hyvä vanhempi lapselleni.

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

5. Vastaan tulevat haasteet ja ongelmat ovat helposti ratkaistavissa kun tiedän, kuinka toimintani vaikuttaa lapseeni. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

6. Minulla ei ole hankaluuksia toimia suunnitelmieni mukaan arjessa erityislapsen vanhempana. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

7. Monet arjen tilanteet erityislapsen vanhempana tuntuvat usein hallitsemattomilta. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Pyydän sinua arvioimaan, millainen merkitys muiden antamalla esimerkillä toimia, on sinun toimintasi kannalta.

8. Koen, että pystyn oppimaan muilta erityislasten vanhemmilta vanhemmuudesta. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

9. Koen, että muut erityislasten vanhemmat hoitavat vanhemmuuteen liittyvät tehtävät paremmin kuin minä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

10. Ihailen muiden vanhempien jaksamista arjessa erityislapsensa kanssa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

11. Koen saaneeni muilta ihmisiltä tukea toimiessani erityislapsen vanhempana. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

12. Muiden onnistumiset motivoivat myös minua yrittämään kovemmin. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

13. Erityislapsen vanhemmille suunnattu tuki auttaa minua arjen hallinnassa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

14. Jos tarvitsen apua erityislapsen vanhempana toimimiseen, voin pyytää sitä tarvittaessa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

15. Sosiaalinen verkosto on tärkeässä asemassa erityislapsen vanhemman roolissa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Pyydän sinua arvioimaan seuraavien väittämien avulla, kuinka tärkeäksi koet ympäristöltä ja muilta saamasi tuen toimintasi kannalta.

16. Olen saanut muilta (ihmisiltä/erityislusten vanhemmilta) palautetta vanhemmuudestani. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

17. Saamani palaute muilta liittyen vanhemmuuteni, tukee vanhempana toimimista. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

18. Minuun suhtaudutaan vanhempana negatiivisesti, koska lapseni on erityinen. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

19. Koen, että taitoni toimia vanhempana ovat tehokkaat. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

20. Tarvitsen muilta ihmisiltä positiivista kannustusta, jotta pystyn jatkamaan epäonnistuessani. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

21. Erityislapseni kanssa koen tarvitsevani tukea muilta. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

22. Erityislasten vanhemmille suunnattu tuki on helposti tavoitettavissa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

23. Haastavaa erityislapsen vanhemmuudessa on, että ei tiedä, onko hyvä vai huono vanhempi lapselleen. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

24. Koen, että jo pelkkä yrittäminen riittää. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

25. Koen, että pystyn vastaamaan erityislapseni tarpeisiin parhaalla mahdollisella tavalla. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Pyydän sinua arvioimaan seuraavien väittämien avulla, millaisen merkityksen koet olevan omilla tunteillasi ja tuntemuksillasi toimintasi kannalta.

26. Koen enemmän positiivisia kuin negatiivisia tunteita liittyen vanhemmuuteeni erityislapsen vanhempana. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

27. Joskus tuntuu, että en saa mitään konkreettista aikaiseksi. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

28. Koen, että olen hyvä vanhempi erityislapselleni. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

29. Nautin vanhemmuudesta.

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

30. Koen, että pystyn käsittelemään tunteitani ja reaktioitani, eivätkä ne ohjaa minua vaan minä niitä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

31. Pystyn vaikuttamaan omilla valinnoillani elämäni kulkuun. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

32. En aina ymmärrä, mistä reaktioni ja tunteeni tietyissä tilanteissa johtuvat. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

33. Vanhempana toimiminen on motivoivaa itsessään, en tarvitse muita palkkioita. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

34. Minulla on riittävästi voimavaroja ja kykyjä tehdä perheemme arjesta sujuvaa. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

35. Arjen rutiinit ovat minulle ja perheelleni tärkeitä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

36. Pystyn suunnittelemaan arjen ajankäyttöä. *

1 2 3 4 5

Ei sovi minuun. Sopii minuun.

Seuraavat kysymykset ovat avoimia kysymyksiä, joiden tarkoitus on tarkentaa aiempia väittämiä. Pyydän Sinua vastaamaan kysymyksiin muutamalla lauseella.

37. Minkälaisissa arjen tilanteissa koet onnistumisia erityislapsen vanhempana? Kuvaile paria konkreettista esimerkkiä. *

38. Minkälaiset tilanteet arjessa koet haastaviksi erityislapsen vanhempana? Kuvaile paria konkreettista tilannetta. *

39. Mistä/Keneltä olet saanut tukea erityislapsen vanhempana toimimiseen? *

40. Millaista tukea toivoisit saavasi itsellesi ja perheellesi ELOlta? *

41. Miten ELO tukee sinua arjen sujumisessa? *

42. Kerro lyhyesti, mitä hyvä ja sujuva arki tarkoittaa Sinulle? *

Taustatiedot

43. Sukupuoli *

- Mies
- Nainen
- Muu

44. Ikä *

- 18-29 vuotta
- 30-62 vuotta
- 63-79 vuotta
- Yli 80 vuotta

45. Asuinkunta *

- Rovaniemi
- Enontekiö
- Inari
- Kemijärvi
- Kittilä
- Kolari
- Muonio
- Pello
- Salla
- Tornio
- Sodankylä
- Muu _____

46. Kuinka pitkään olet ollut mukana ELO:n toiminnassa? *

- alle 1 vuoden
- 1-2 vuotta
- 3-4 vuotta
- 5 vuotta tai enemmän
- En ole vielä tutustunut ELO:n toimintaan

Lämmin kiitos vastauksistasi! Halutessasi voit jättää sähköpostiosoitteesi ja osallistua 20 € arvoisen K-ryhmän lahjakortin arvontaan. Arvonta suoritetaan kyselyn päätyttyä (30.11.) ja voittajalle ilmoitetaan henkilökohtaisesti. Yhteystietojasi ja vastauksiasi ei yhdistetä toisiinsa, joten anonymiteetti säilyy läpi tutkimuksen.

47. Sähköpostisi arvontaan osallistumista varten. Sähköpostiasi ei yhdistetä vastauksiisi anonymiteetin takaamiseksi.

Sähköposti	<input type="text"/>
------------	----------------------

Liite 3 Tutkimuksia vanhemman minäpystyvyydestä.

Tutkijat	Mitä tutkittu	Miten tutkittu	Aineiston koko	Keskeisimmät tulokset
Cattik, M. & Aksoy, V. (2018) An Examination of the Relations among Social Support, Self-Efficacy, and Life Satisfaction in Parents of Children with Developmental Disabilities.	Tutkimuksen tavoitteena oli havainnoida sosiaalisen tuen, minäpystyvyyden ja elämäntyytyväisyyden välistä suhdetta vanhemmilla, joiden lapsella oli diagno-soitu kehityksellisiä haasteita tämän varhaisvuosina.	Aineisto kerättiin tutkijoiden luomalla aineistonkeruumen- telmällä, jolla aineisto kerättiin vanhemmilta ja heidän lapsil- taan. Aineiston keruussa hyö- dynnettiin kolmea mittaria: RPSS (Revised Parenting So- cial Support Scale: Arvioitiin sosiaalista tukea), PSES-TV (Parenting Self-Efficacy Scale - Turkish Version: Arvioitiin vanhempien minäpystyvyyssä- sityksiä) ja LSS (Life Satis- faction Scale: Arvioitiin vanhem- pien elämäntyytyväisyyden ta- soa).	Tutkimusjoukko koostui 225 (n=225) vanhem- masta (139 äitiä ja 86 isää), joiden lap- sella oli diagnosoitu kehityksellisiä haasteita.	Tutkimuksessa todettiin vahva ja merkittävä yhteys vanhemman minäpystyvyyden, elämäntyyty- väisyyden tason ja sosiaalisen tuen välillä. Vanhemman minäpystyvyyden tason havaittiin vaihtelevan sen mukaan, mikä lapsen diagnoo- si oli. Vanhemman kokeman elämäntyy- tyväisyyden ei havaittu kuitenkaan olevan merkittävässä yhteydessä lapsen diagnooisiin (selitettiin van- hemman iällä).
Mouton, B., Loop, L. & Roskam, I. (2018). Confident Parents for Easier Children: A Parental Self-Efficacy Program to Improve Young Children's Behavior.	Tutkivat vanhemman minä- pystyvyyttä ja <i>Confident Pa- rents</i> -intervention yhteyttä lapsen käyttäytymiseen. In- tervention tavoitteena oli edistää lapsen käyttäyty- mistä, samalla vahvistaen vanhemman minäpysty- vyyttä. Ennakkohypoteesi oli: Minäpystyvyyden ohjel- malla on positiivinen vaiku- tus lapsen käyttäytymiseen.	Aineisto kerättiin kyselylomak- keella ja havainnoimalla. Lap- sen haastavaa/ongelma käyttäy- tymistä arvioitiin CBCL (Child Behavior Check-List)- avulla. Vanhem- pien minäpystyvyyttä arvioitiin PSE (Global PSE Scale)- mitta- rin avulla. Interventio <i>Confident Parents</i> perustui Banduran sosiaalisen oppimisen teoriaan. Havainnoi- ttiin lapsen ja vanhemman toi- mintaa.	Aineisto koostui riski- (n=44) ja koeryhmästä (n=36) 3–6- vuoti- asta lapsista ja hei- dän vanhemmis- taan. Tutkimus oli osa pitkittäistutkimusta.	Intervention tuloksena todettiin, että vahvistaessa vanhemman minäpystyvyyttä , oli sillä positiiv- inen vaikutus lapsen käyttäyty- miseen. Tutkimuksen tuloksena todettiin, että vanhemmat, joiden minä- pystyvyyks oli vahva (itsevar- muus), oli heidän lastensa haasta- vampi käyttäytyminen vähäisem- pää ja he ilmaisivat enemmän po- siitiivisia emootioita. Mielenkiintoinen havainto oli, että positiiviset havainnot liittyen lap- sen haastavaan/ongelma käyttäy- tymiseen erosivat vanhempien ra- portoimana ja havainnoituna.
Roskam, I., Maunier, J-C. & Stievenart (2016). Do Mothers and Fathers Moderate the Influence of Each Other's Self-efficacy Beliefs and Parenting Behaviors on Children's Externalizing Behavior?	Tutkittiin, vaikuttavatko vanhemmat toistensa minä- pystyvyyteen ja onko van- hemman minäpystyvyy- dellä yhteyttä lapsen haas- tavaan käyttäytymiseen.	Aineisto kerättiin kahden mit- tarin avulla : testaamalla sosi- aalisen oppimisen mallin validi- teettia, jossa tarkasteltiin lapsen haastavan käytöksen suhdetta ongelmalliseen / epävarmaan vanhemmuuteen ja toisella mit- tarilla, jolla tutkittiin vaikutta- vatko vanhemmat toistensa mi- näpystyvyyteen sekä lapsen haastavaan käytökseen.	Pitkittäistutkimus. Aineisto koostui 419 äidistä (n=419) ja 419 isästä (n=419). Koko ai- neiston koko n=838.	Tutkimuksessa havaittiin, että kun tarkasteltiin vanhemman minä- pystyvyyttä, tämän kontrolloivaa käyttäytymistä sekä lapsen haasta- vaa käyttäytymistä rinnakkain, en- nusti vanhemman vahva minä- pystyvyyks vähempää kontrol- loivaa käyttäytymistä tämän lasta kohtaan. Heikko minäpystyvyyks oli puoles- taan yhteydessä vanhemman kont- rolloivampaan käytökseen ja lap- sen haastavampaan käyttäytymi- seen.
Verhage, M, L., Oosterman, M. & Schunengel, C. (2015) The link between infant negative temperament and pa-	Tutkittiin, onko lapsen ne- gatiivisesti reagoivalla tem- peramentilla yhteyttä van- hemman minäpystyvyy- teen. Ennakkohypoteesi: Jos lapsella on negatiivisesti rea- goiva temperamentti (<i>nega- tive reactive temperament</i>) voi se vaikuttaa vanhemman	Ensimmäistä kertaa raskaana oleville naisille esitettiin tieto- koneavusteisesti hoitotilanne, jonka yhteydessä he kuulivat kymmenen erilaista vauvan it- kua. Äidit vastasivat, miten he reagoivat lapsen itkuun: hoivaa- malla vai jättämällä huomiotta. Jos he reagoivat itkuun oikealla	Raskaana olevia äi- tejä 179 (n=179). Aineisto kerättiin äitien ollessa 32. raskausviikolla sekä 3. ja 12. kuu- kauden kuluttua synnytyksestä.	Äitien reagoinnin perusteella hei- dän jaettiin joustavien ja heikosti joustavien ryhmään. Tuloksena todettiin, että äidit, joiden jousta- vuus oli heikko vastaanottaessa negatiivista palautetta, oli lapsen negatiivinen temperamentti ne- gatiivisesti yhteydessä äidin mi-

<p>renting self-efficacy: The role of resilience against negative performance feedback.</p>	<p>ajatuksiin omasta kyvystään huolehtia lapsesta, tai vaikutuksen vanhemman minäpystyvyyteen (PSE). Näin voidaankäydä erityisesti vanhemmilla, jotka tulkitsevat nämä signaalit negatiivisena palautteena omastatoiminnastaan.</p>	<p>tavalla, ilmestyi näytölle vihreänaama. Jos näytölle ilmestyi punainen naama, kertoi se, että äidit eivät olleet reagoineet itkuun oikealla tavalla. Vanhemman minäpystyvyyttä tutkittiin SENR-(<i>Maternal Self-Efficacy in the Nurturing Role Questionnaire</i>)mittarin avulla. Mittarin avulla tarkasteltiin äitien odotuksia vanhemmuuden kompetenssistaan. Vastasyntyneen temperamenttia tarkasteltiin IBQ (Infant Behavior Questionnaire)- mittarin avulla.</p>	<p>Minäpystyvyyttä mitattiin 32.raskausviikolla ja vastasyntyneen temperamenttia äidit arvioivat tämän kahden ensimmäisen viikon aikana syntymästä.</p>	<p>näpystyvyyteen, kun synnytyksestä oli kulunut kolme kuukautta. Vastaavaa yhteyttä ei havaittu äideillä, joiden joustavuus oli korkea.</p> <p>Tutkimuksen yhteenvetona todettiin, että lapsen hoitamisesta saadut kokemukset (esim. liittyen lapsen temperamenttiin) voivat muovata vanhemman minäpystyvyyttä positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan. Vanhemman minäpystyvyyden ja lapsen temperamentin välisen yhteyden voidaan nähdä olevan vahvempi silloin, kun vanhemman joustavuus on matala eli hän tulkitsee helpommin negatiivisen palautteen johtuvan itsestään.</p>
<p>Junttila, N., Aromaa, M., Rautava, P., Piha, J. & Riihinen, H. (2015.) Measuring Multidimensional Parental Self-Efficacy of Mothers and Fathers of Children Ages 1,5 and 3 Years</p>	<p>Tutkittiin vanhemmuuden minäpystyvyyttä äideillä ja isillä heidän lapsensa ollessa 1,5- ja 3-vuotias. Minäpystyvyyden lisäksi tutkimuksessa tarkasteltiin vanhemman psykososiaalista hyvinvointia.</p>	<p>Käyttivät Colemanin ja Karrakerin (2003) minäpystyvyyttämittaria SEPTI (Self-Efficacy of the Parenting Task Index Toddlers Scale). Ennen mittarin käyttöä mittari suomennettiin ja modifioitiin. Mittari koostui viidestä osa-alueesta: läsnäolo, emotionaalinen tuki, rutiinit, leikkiminen ja opettaminen.</p>	<p>Aineisto koostui 1234 äidistä (n=1234) ja 1132 isästä (n=1132).</p> <p>Tutkimus oli osa STEP-pitkittäistutkimusta.</p>	<p>Tutkimuksessa todettiin, että jos vanhempi koki raskauden aikana tai lapsen ollessa 1,5 vuotta yksinäisyyttä, ahdistuneisuutta, masentuneisuutta tai tyytymättömyyttä avioliittoonsa, sitä heikomaksi hänen minäpystyvyytensä muodostui myöhemmässä vaiheessa vanhemmuutta.</p> <p>Vanhemman heikon psykososiaalisella hyvinvoinnilla havaittiin myös olevan negatiivinen vaikutus lapsen optimaalisen kehityksen kannalta.</p> <p>Tarkastellessa mittarin viittä eri osa-aluetta, äidit kokivat minäpystyvyytensä vahvemmaksi kaikilla muilla osa-alueilla kuin isät paitsi leikkimisessä. Vanhempien minäpystyvyyden tason arvioitiin olevan vahvempi lapsen ollessa 1,5 vuotta kuin kun tämä oli 3-vuotias.</p>

<p>Chau, V. & Giallo, R. (2014). The relationship between parental fatigue, parenting self-efficacy and behaviour: implications for supporting parents in the early parenting period.</p>	<p>Etsivät tutkimuksessaan mallia, joka kuvaa suhdetta vanhemman uupumuksen, vanhemman lämmön ja vihamielisyyden välillä, jossa vanhemman minäpystyvyyden toimii välittävänä tekijänä näiden suhteiden välillä ja kuinka nämä suhteet eroavat sosiaalisessa- tai perhekonektissa. Tutkimuksessa otettiin huomioon vanhempien sosioekonominen tausta.</p> <p>Ennakkohypoteesi: Vanhemmat, jotka raportoivat korkeampaa uupumusta, kokevat heikompaa vanhemmuuden minäpystyvyyttä ja tämä voi puolestaan olla yhteydessä matalampaan vanhemman osoittamaan lämpöön ja korkeampaan vanhemman aggressiivisuuteen.</p>	<p>Vanhempien uupumuksen tason arviointiin käytettiin FAS (Fatigue Assessment Scale). Vanhemmuuden minäpystyvyyttä arvioitiin PSOC (Parenting Sense of Competence Scale) avulla. Se sisältää kaksi mittaria: ”pystyvyys” (joka tarkastelee pystyvyyttä vanhemmuuden roolissa) ja ”tyytyväisyys” (tarkastelee tyytyväisyyttä vanhemmuuden rooliin).</p> <p>Vanhemmuuden lämpöä ja aggressiivisuutta arvioitiin omilla mittareillaan</p>	<p>Aineisto koostui n=1143 vanhemmasta (äitejä osallistui 1003 (n=1003) ja isejä 140 (n=140)).</p>	<p>Uupumuksen tasolla on merkittävä heikentävä vaikutus vanhemman itsevarmuuteen.</p> <p>Tulokset osoittivat, että vanhemman minäpystyvyys (PSE) toimi välittävänä tekijänä uupumuksen sekä vanhemman lämpimyden ja aggressiivisuuden välillä, jossa korkea uupumus oli yhteydessä heikompaan vanhemman minäpystyvyyteen ja korkeampaan aggressiivisuuden tasoon. Kuitenkaan ei ole mahdollisuutta tehdä johtopäätöksiä siitä, että nämä löydökset osoittaisivat, että uupumus heikentäisi vanhemman minäpystyvyyttä vanhemman roolissa, joka voi kuitenkin vaikuttaa negatiivisesti tapoihin, joita vanhempi osoittaa vuorovaikutuksessa lapsensa kanssa.</p>
<p>Secer, Z., Ogelman, H. G., Önder, A. & Berengi, S. (2012). Analysing Mothers' Self-efficacy Perception towards Parenting in Relation to Peer Relationships of 5-6 year-old Preschool Children</p>	<p>Tutkivat äitien minäpystyvyyttä ja sen yhteyttä lapsen toverisuhteisiin lapsen ollessa 5–6 vuotta.</p>	<p>Aineisto kerättiin kolmen mittarin avulla: Ladd & Profilet (The Ladd and Profilet Child Behaviour Scale), PVS (the Peer Victimization Scale) ja PSE (the Parenting Sense of Competence Scale).</p>	<p>Aineisto koostui 200 (n=200) 5–6 vuotiaasta lapsesta ja heidän äideistään.</p>	<p>Tutkimuksessa havaittiin yhteys vanhemman minäpystyvyyden ja lapsen pro- ja asosiaalisen käyttäytymisen välillä.</p> <p>Lapsen ilmenevän aggressiivisuuden havaittiin olevan yhteydessä äidin käyttämiin käsittelytapoihin ja kurinpito menetelmiin.</p> <p>Äidin heikon minäpystyvyyden todettiin tutkimuksessa olevan yhteydessä siihen, millaista vanhemmuustyyliä hän ilmaisee.</p> <p>Äidin matalan minäpystyvyyden todettiin vaikuttavan lapsen aggressiivisuuteen, hyperaktiivisuuteen ja pelokkuusahdistuneisuuden tasoon sekä vertaisteen huonoon kohteluun ja nämä olosuhteet voivat vaikuttaa lapsen vertaissuhteisiin.</p>
<p>Garcia, A. S. & Alampay, L. P. (2012). Parental Efficacy, Experience of Stressful Life Events, and Child Externalizing Behavior as Predictors of Filipino Mothers' and Fathers' Parental Hostility and Aggression.</p>	<p>Tutkittiin vanhemman minäpystyvyyden, stressaavien elämäntapahtumien ja lapsen haastavan käyttäytymisen yhteyttä äitien ja isien vihamielisyyteen ja aggressiivisuuteen.</p>	<p>Vanhemman vihamielisyyttä ja aggressiivisuutta tutkittiin Parental Acceptance-Rejection/Control Questionnaire (PARQ/Control) -lomakkeen avulla. Lapsen haastavaa käyttäytymistä tutkittiin Achenbach Child Behavior Checklist (CBCL) avulla. Stressaavia elämäntapahtumia varten vanhempiä pyydettiin nimeämään stressaavia elämäntapahtumia, joita he olivat kohdanneet edellisen vuoden aikana. Vanhempien pystyvyyttä tutkittiin kysymyslomakkeella, jonka kohdat liittyivät emotionaalisuuteen ja vanhemman pystyvyyteen.</p>	<p>Aineisto kerättiin kahtena ajankohdaksi. Ensimmäisellä kerralla tutkimusjoukko koostui 117 äidistä (n=117) ja 97 isästä (n=97). Toisena vuonna tutkimusjoukko koostui 107 äidistä (n=107) ja 83 isästä (n=83).</p>	<p>Tutkimuksessa todettiin, että jos isät kokivat kovaa stressiä ja heillä oli heikko minäpystyvyys, olivat he myös taipuvaisia turvautumaan aggressiiviseen käyttäytymiseen. Stressaavien elämäntapahtumien ja vanhemman aggressiivisuuden sekä vihamielisyyden välillä todettiin olevan silloin yhteys, kun vanhemman minäpystyvyyden taso oli heikko tai keskitasoinen. Vastaavasti kun vanhemman minäpystyvyyden taso oli vahva, ei vanhemman vihamielisyyden tasossa havaittu merkittäviä muutoksia, vaikka tällä olisi ollut stressaavia elämäntapahtumia.</p>

<p>Gilmore, L. & Cuskelly, M. (2012) Parenting satisfaction and self-efficacy: A longitudinal study of mothers of children with Down syndrome.</p>	<p>Tutkimuksessa tutkittiin vanhemman tyytyväisyyttä ja minäpystyvyyttä äideillä, jonka lapsella oli Down syndrooma. Pitkittäistutkimuksena tutkittiin vanhemman kompetenssin jatkuvuutta ja muutoksia näillä äideillä. Toinen tutkimuksen tavoite oli tutkia yhteyttä vanhemman kompetenssin ja lapsen ominaisuuksien välillä sekä vanhempien vanhemmuustyyliä.</p>	<p>Pitkittäistutkimus. Aineisto kerättiin ensimmäisen kerran lasten ollessa 4–6-vuotia ja toisen kerran 11–15 vuotiaana.</p> <p>Aitien tyytyväisyyttä ja pystyvyyttä tutkittiin PSOC (The Parenting Sense of Competence Scale)- mittarin avulla.</p> <p>Lasten persoonallisuutta tarkasteltiin CPS (The Child Personality Scale)- mittarin avulla.</p>	<p>Aineisto koostui 25 äidistä (n=25), joiden lapsella oli Down syndrooma (15 tyttöä ja 10 poikaa).</p>	<p>Tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman tyytyväisyys vanhemmuuteen kasvoi ajan kuluessa, mutta vanhemman minäpystyvyydessä ei havaittu muutosta.</p> <p>Tuloksia verrattiin äiteihin, joiden lapset olivat normaalisti kehittyneet ja todettiin, että vanhemmuuden haasteet Down syndrooman omaavan lapsen kanssa eivät merkittävästi vaikuta vanhemman kompetenssiin.</p> <p>Lapsen negatiivisella käyttäytymisellä näytti olevan merkittävämpi yhteys äidin kokemaan vanhemman tyytyväisyyteen vanhemman roolissa, kuin positiiivisella käyttäytymisellä.</p>
<p>Rezendes, D, L. & Scarpa, A. (2011) Associations between Parental Anxiety/Depression and Child Behavior Problems Related to Autism Spectrum Disorders: The Roles of Parenting Stress and Parenting Self-Efficacy.</p>	<p>Tutkimuksessa tutkittiin vanhemman ahdistuneisuuden/masennuksen ja lapsen haastavan käyttäytymisen välistä yhteyttä lapsilla, joilla oli autismikirjon häiriö. Tutkimuksessa myös arvioitiin, millainen rooli vanhemman kokemalla stressillä ja minäpystyvyydellä on lapsen haastavan käyttäytymisen ja vanhemman ahdistuneisuuden/masennuksen kanssa.</p>	<p>Vanhempien masentuneisuutta/ahdistuneisuutta arvioitiin DASS (Depression Anxiety Stress Scale)- mittarin avulla.</p> <p>Vahvuuksia ja haasteita arvioitiin SPQ (Strengths and Difficulties Questionnaire)- mittarin avulla.</p> <p>Äitien minäpystyvyyttä ja tyytyväisyyttä arvioitiin PSOC (Parenting Sense of Competence Scale)- mittarin avulla.</p> <p>Vanhemman kykyä vastata lapsensa haasteisiin arvioitiin QRS-SF (Questionnaire on Resources and Stress-Short Form)-mittarin avulla.</p>	<p>Aineisto koostui 134 äidistä (n=134), joiden lapsilla oli jokin autismikirjon häiriöistä (lapset iältään 316 vuotta).</p>	<p>Tutkimuksessa havaittiin, että vanhemman kokema stressi vaikutti välillisesti suhteessa lapsen käyttäytymisongelmien, heikentäen vanhemman minäpystyvyyden todettiin osittain vaikuttavan vanhemman kokemaan stressiin ja kasvaneeseen ahdistuneisuuteen/masentuneisuuteen. Tulokset olivat pysyviä myös, kun otettiin huomioon lapsen diagnoosi.</p> <p>Lapsen nykyisen autismikirjon häiriön diagnoosin todettiin olevan yhteydessä äidin raportoituaan stressiin.</p> <p>Lapsen autismikirjon häiriöön liittyvät käyttäytymisen haasteet vaikuttivat vanhemman kokemaan stressiin, vanhemman minäpystyvyyteen ja negatiiviseen mielialaan. Käyttäytyminen voi olla stressaavaa vanhemmille ja kroonisena tai harvemmin, se voi saada vanhemman kyseenalaistamaan omaa pystyvyyttään vanhemman roolissa.</p>
<p>Salonen, A, H., Kaunonen, M., Åsted-Kurki, P., Järvenpää, A-L., Isoaho, H. & Tarkka, M-T. (2010). Effectiveness of an internet-based intervention enhancing Finnish parents' parenting satisfaction</p>	<p>Tutkivat tutkimuksessaan, voidaanko Internet-pohjaisen intervention avulla kehittää suomalaisten vanhempien vanhemmuuden tyytyväisyyttä ja vanhemmuuden minäpystyvyyttä synnytyksen jälkeisenä aikana voi sisältää useita haasteita, jotka ovat liittyvät vastasyntyneen huolenpitoon, vastasyntyneeseen tutustumiseen</p>	<p>Aineisto kerättiin kyselylomakkeella kahdesta sairaalasta, josta toinen oli interventio ja toinen kontrolli sairaala.</p> <p>Vanhemmuuden tyytyväisyyttä tutkimuksessa tarkasteltiin WPBL-R (What Being the Parent of New Baby is Like) -mittarin avulla ja Vanhemman minäpystyvyyttä (PSE) 27 kohteisella Salonen ym. (2008,2009) kehittämällä 27</p>	<p>Aineisto koostui 500 äidistä (n=500) ja 242 isästä (n=242).</p> <p>Interventiosairaalasta lomakkeita palautettiin yhteensä 348 (n=348). Kontrollisairaalasta palautettiin lomakkeita 354 kappaletta (n=354).</p>	<p>Tutkimuksen keskeinen tulos oli, että Internet-pohjainen interventio oli tehokas työväline, jonka avulla pystyttiin tukemaan vanhemmuutta. Äitien vanhemmuuden tyytyväisyys ja minäpystyvyyden pisteet olivat selkeästi korkeammat kuin isillä. Selkeämmin vanhempien minäpystyvyyden todettiin vahvistuvan synnytyksen jälkeisenä aikana.</p> <p>Vanhempien affektiivisten taitojen todettiin minäpystyvyyden</p>

<p>faction and parenting self-efficacy during the postpartum period.</p>	<p>seen ja pystytäänkö täyttämään odotukset vanhempana. Tutkijat kokivat tarpeelliseksi kehittää informaatioteknologiaan perustuvan intervention, joka tukee vanhemmuutta tällä kyseisellä aikakaudella.</p>	<p>kohdan mittarilla, jossa 11 kohdista tarkasteli kognitiivisia, seitsemän affektiivisia ja yhdeksän käyttäytymiseen liittyviä asioita vastasyntyneen hoidosta.</p>		<p>osalta olleen heikoimmat lapsen syntymän jälkeen. Interventiolla ei todettu tutkimuksessa olevan varsinaista vaikutusta vanhemmuuden tyytyväisyyteen tai vanhemman minäpystyvyyteen, vaikka molemmat kehittyivät positiiviseen suuntaan raskauden jälkeisenä aikana.</p>
<p>Gilmore, L. & Cuskelly, M. Factor structure of the parenting sense of competence scale using normative sample. (2009)</p>	<p>Tutkivat vanhempien minäpystyvyyttä ja tyytyväisyyttä vanhemmuuden rooliinsa. Tutkijat myös arvoivat PSOC-mittaria.</p>	<p>PSOC (Parenting Sense of Competence) -mittarilla kolmella faktorianalyysin avulla muodostetulla faktorilla: tyytyväisyys, pystyvyys ja kiinnostus.</p>	<p>Aineisto kerättiin 586 äidiltä (n=586) ja 615 isältä (n=615).</p>	<p>Tutkimuksessa äidit raportoivat korkeampaa/vahvempaa pystyvyyden tunnetta kuin isät, kun taas isät olivat äitejä tyytyväisempiä vanhemmuuteensa.</p> <p>Tutkijat myös totesivat, että PSOC-mittari sisältää hyödylliset muuttujat, joiden avulla on mielekästä tarkastella vanhemman tyytyväisyyttä vanhemman rooliinsa, vanhemman pystyvyyttä ja kiinnostusta vanhemmuuteen.</p>
<p>Junttila, N., Laakkonen, E. & Vauras, M. (2007). The role of parenting self-efficacy in children's social and academic behavior.</p>	<p>Tutkivat tutkimuksessaan vanhemman minäpystyvyyden merkitystä lapsen sosiaalisen ja akateemisen käyttäytymisen kannalta.</p> <p>Tutkimuksessa tarkasteltiin myös vanhemman minäpystyvyyden, lapsen sosiaalisen ja akateemisen käyttäytymisen lisäksi lapsen sosiaalista kompetenssia, yksinäisyyttä ja opettajan arvioimaa lapsen motivationaalista orientaatiota sekä akateemisia taitoja.</p>	<p>Vanhempien minäpystyvyyttä tutkittiin SEPTI (Self-Efficacy for Parenting Task Index) -mittarin avulla. Yksinäisyyden kokemusta arvioitiin Revised UCLA Loneliness Scale avulla. Sekä vanhemmat että lapset arvioivat omaa yksinäisyyden kokemustaan. Opettajat arvioivat lasten motivaatiota ja akateemisia taitoja. Vertaiset arvioivat lasten sosiaalista kompetenssia.</p>	<p>Aineisto koostui 876 äidistä (n=876) ja 696 isältä (n=696).</p>	<p>Vaativattomin yhteys tutkimuksessa havaittiin vanhemman minäpystyvyyden ja heidän lapsensa sosiaalisen kompetenssin välillä ja lapsen yksinäisyyden välillä. Yhteys vanhemman minäpystyvyyden ja lapsen akateemisen suoriutumisen välillä vaikutus oli lapsen sosiaalisen kompetenssin kautta.</p> <p>Tutkimuksen tulosten perusteella voitiin todeta, että vanhemman kokemalla yksinäisyydellä oli vahva yhteys heidän vanhemmuuden minäpystyvyyteensä, joka oli lisäksi yhteydessä lasten vertaisten tekemään sosiaalisen kompetenssin arvioon ja itsearvioituun yksinäisyyden kokemukseen. Tutkimuksessa todettiin, että vanhemmat, joilla oli vähemmän kokemuksia yksinäisyydestä, oli heidän vanhemmuuden minäpystyvyytensä myös vahvempi.</p> <p>Tutkimuksessa myös havaittiin positiivinen yhteys vanhemman vanhemmuuden minäpystyvyyden ja lapsen sosiaalisen kompetenssin välillä. Vanhemmuuden minäpystyvyydellä todettiin olevan positiivinen vaikutus lapsen sosiaaliseen hyvinvointiin.</p>
<p>Sanders, M. R. & Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self-efficacy and Parenting</p>	<p>Tarkastelivat tutkimuksessaan äidin minäpystyvyyden, vanhemman käyttämien kurinpitomenetelmien ja lapsen käytösongelmien välistä yhteyttä.</p>	<p>Tutkimuksessa kokonaisvaltaista minäpystyvyyttä tutkittiin GSE (The General Self-Efficacy scale) -mittarilla. Äidin minäpystyvyyden tasoa tutkittiin PSOC (Parenting Sense of Competence Scale). Vanhemmuuden tehtävälästä (The Parenting Tasks Checklist) luotiin</p>	<p>Tutkimusjoukko oli jaettu kliininen (n=45) ja kontrolliryhmään (n=79).</p>	<p>Molemmissa ryhmissä (kliininen ja kontrolliryhmä) äidit raportoivat heikompa minäpystyvyyttä samanlaisissa vanhemmuuden tehtävissä.</p> <p>Tutkimuksessa todettiin, että kliinisen ryhmät äidit olivat huomattavasti vähemmän itsevarmoja</p>

<p>practices: implications for parent training.</p>	<p>Arvioitiin kolmea minäpystyvyyden tasoa: kokonaisvaltainen-, hallinta- ja tehtäväkeskeinen minäpystyvyyden taso.</p> <p>Ennako-oletus oli, että kliinisessä ryhmässä olevat äidit ilmaisivat huomattavasti heikompaa minäpystyvyyttä kaikilla minäpystyvyyden tasoilla lapsen hoidossa ja käyttäytymisessä kuin ei-kliiniset äidit.</p>	<p>tätä tutkimusta varten tarkastelemaan äitien tehtäväkeskittyntä minäpystyvyyttä.</p> <p>Kaksi mittaria luotiin mittaamalla vanhempien itsevarmuutta käsitellä lapsen haastavaa käyttäytymistä (Behavioural Self-Efficacy) ja vanhemman itsevarmuutta käsitellä haastavaa käyttäytymistä erilaisissa ympäristöissä (Setting Self-Efficacy).</p>		<p>kuin ei-kliinisen ryhmän äidit hoitaessaan jokapäiväisiä lapsen hoitoon liittyviä tilanteita. Kliinisen ryhmän äidit raportoivat huomattavasti heikompaa tehtäväkeskeistä minäpystyvyyttä kuin ei-kliinisen ryhmän äidit.</p> <p>Haastavaksi käyttäytymiseksi vanhemmat nimesivät sellaisen käytöksen, kun lapsi ei noudattanut sääntöjä.</p> <p>Vanhempien etsivän apua lapsensa käyttäytymiseen todennäköisemmin, jos heidän minäpystyvyytensä oli heikko.</p>
<p>Coleman, P. K. & Karraker, K. H. (2000). Parenting Self-Efficacy Among Mothers of School-Age Children: Conceptualization, Measurement, and Correlates.</p>	<p>Tutkivat tutkimuksessaan vanhemman minäpystyvyyden tason, yleisen minäpystyvyyden tason, lapsen ja vanhemman ominaisuuksien sekä vanhemman tyytyväisyyden välistä yhteyttä kouluikäisten lasten äideillä.</p>	<p>Aineisto kerättiin kyselylomakkeiden avulla. Minäpystyvyyden tutkimisessa käytettiin SEP-TI (Self-Efficacy for Parenting Tasks Index), PSOC (Parenting Sense of Competence Scale) ja S-ES (Self-Efficacy Scale) -mittareita.</p>	<p>Tutkimusjoukko koostui 145 äidistä (n=145), joiden lapset olivat 5–12 vuotiaita.</p>	<p>Vanhemmuuden minäpystyvyyden ja yleisen minäpystyvyyden tason havaittiin olevan vahvempi silloin, kun heidän lapsensa olivat vähemmän emotionaalisia ja enemmän sosiaalisia (temperamentin merkitys) ja kun äidit olivat korkeasti koulutettuja, heidän tulotonsa oli hyvä ja heillä oli aiempia kokemuksia lasten kanssa toimimisesta. Tutkimuksessa nimettiin kolme muuttujaa, joiden todettiin olevan vaikuttamassa sekä vanhemman elämäntyytyväisyyteen että minäpystyvyyteen. Nämä muuttajat ovat emotionaalisuus, äidin koulutus ja äidin aiemmat kokemukset lasten kanssa.</p>